

**KAROL WIATROWSKI
JACEK WIATROWSKI
BARTOSZ WANOT**

**Uwarunkowania i ekonomiczno-
prawny charakter wykonywania
prawniczych profesji zaufania
publicznego w konfrontacji
z zawodem lekarza**

CZĘSTOCHOWA 2020

Recenzent

Prof. dr hab. Wojciech Franciszek Podlecki

Redaktor Naczelna Wydawnictwa
Paulina PIASECKA

Korekta
Bartłomiej Gromada

Redakcja techniczna
dr Jacek Wiatrowski

Projekt okładki
Karol Wiatrowski

© Copyright by Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza
w Częstochowie, Częstochowa 2020

ISBN 978-83-66536-33-3

DOI: 10.16926/uipecwppzp.2020

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego
im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ujd.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
CEL I PYTANIA BADAWCZE PRACY	5
UKŁAD PRACY.....	7
PRZEGLĄD NAJWAŻNIEJSZYCH TYTUŁÓW LITERATURY	8
ROZDZIAŁ I.....	10
Adwokat, radca prawny, notariusz, lekarz, lekarz dentysta, pielęgniarka i położna jako zawody zaufania publicznego.....	10
1.1. Konstytucyjne umocowanie wykonywania zawodów prawniczych i medycznych – wykładnia art. 17 Konstytucji	10
1.2 Pojęcie i charakterystyka zawodu zaufania publicznego	11
1.3 Charakterystyka zawodu adwokata	14
1.4 Charakterystyka zawodu radcy prawnego.....	19
1.5 Charakterystyka zawodu notariusza.....	22
1.6. Charakterystyka zawodu lekarza i lekarza dentysty.....	25
1.7. Charakterystyka zawodu pielęgniarki i położnej	30
1.8. Istotność problemu dostępu do medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego na tle teorii ekonomicznych i społecznych.....	36
1.9. Podsumowanie rozdziału pierwszego	40
ROZDZIAŁ II	42
Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego i ich porównanie względem czynników wskazanych przez studentów ekonomii	42
2.1. Przedmowa i opis przyjętych metod badawczych.....	42
2.2 Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków wykonywania zawodów prawniczych w oparciu o przeprowadzone ankiety.....	45
2.3. Analiza tendencji, którymi kierują się studenci ekonomii i nauk pokrewnych odnośnie oceny opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego	61
2.4 Podsumowanie rozdziału drugiego	71
ROZDZIAŁ III	72
Ekonomiczno prawne aspekty dostępności do wykonywania zawodów prawniczych.....	72
3.1. Charakterystyka aspektów naboru i przebiegu aplikacji prawniczych oraz warunków wstępnych celem przystąpienia do prawniczych egzaminów zawodowych	72
3.2. Analiza aspektów naboru, przebiegu aplikacji prawniczych oraz wyników egzaminów zawodowych.....	76

3.3. Analiza liczby przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz ich wpływu na opłacalność wykonywania profesji adwokata, notariusza bądź radcy prawnego	87
3.4 Podsumowanie rozdziału trzeciego	94
ROZDZIAŁ IV	96
Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego.....	96
4.1. Zapotrzebowanie na świadczone usługi i zagrożenia ze strony konkurencji.....	96
4.2. Rodzaje zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej adwokata, radcy prawnego i notariusza na podstawie ankiet	110
4.3. Podsumowanie ekonomicznych uwarunkowań wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego	139
ROZDZIAŁ V	141
Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego.....	141
5.1. Przedmowa i opis przyjętych metod statystycznych.....	141
5.2. Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania zawodu lekarza i lekarza dentystry.....	142
5.3. Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej	154
5.4. Podsumowanie rozdziału piątego	161
ZAKOŃCZENIE	163
WYKAZ TABEL I WYKRESÓW	172
BIBLIOGRAFIA	176
SPIS RAPORTÓW, ORZECZEŃ I WYROKÓW	178

WSTĘP

Problematyka wykonywania zawodów prawniczych w Polsce, ze względu na niecałkowicie transparentny system dostępności do tych profesji oraz na niepełną korelację rozwiązań ustawowych z Konstytucją RP, a w niektórych aspektach całkowite ich pominięcie, ma doniosłe znaczenie zarówno ekonomiczno-prawne, jak również społeczne. Równie ważne pozostaje określenie pozycji samorządu lekarskiego i pielęgniarstwa, przede wszystkim ze względu na znaczenie jakie dla społeczeństwa obywatelskiego ma sprawnie działająca służba zdrowia. W obecnej chwili można zaobserwować znaczący wzrost zainteresowania ową tematyką, zorientowaną na aspekty ekonomiczne wykonywania zawodów medycznych i prawniczych. Ponadto warto podkreślić, że dynamika zmian społeczno-gospodarczych nie pozostaje bez wpływu na strukturę i funkcjonowanie zawodów zaufania publicznego. Szerokie spektrum i analiza problemu pozwalają wyrazić przekonanie, iż do niedawna w szczególności korporacje prawnicze, częściowo również profesje medyczne były kręgiem hermetycznie zamkniętych grup zawodowych. Środowisko to zorientowane było na izolacjonizm wewnątrzśrodowiskowy, co przejawiało się zbyt rozbudowanym mechanizmem ochrony własnych interesów i skutkowało nepotyzmem i brakiem należytej transparentności.

CEL I PYTANIA BADAWCZE PRACY

Zakres rozważań niniejszego opracowania będzie dotyczył ekonomicznych aspektów wykonywania profesji adwokata, radcy prawnego i notariusza z uwzględnieniem preferencji zawodowych studentów prawa oraz analizy porównawczej perspektyw wykonywania tych zawodów oraz uwarunkowań i charakteru wykonywania zawodu lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki i położnej. Ostatecznym celem będzie zestawienie ze sobą prawniczych i medycznych profesji zaufania publicznego.

Celem oddania wyrazistości wykonywania powyższych zawodów zostały postawione pytania badawcze następującej treści:

1. Na czym polega specyfika i charakter wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego?
2. Na czym polega specyfika i charakter wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego?
3. Czy i jakie czynniki ekonomiczne wpływają na tendencje i preferencje zawodowe studentów wydziałów prawa?

4. W jakim stopniu różni się podejście studentów ekonomii od osób studiujących na kierunkach prawniczych względem czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego?
5. Jaka jest dostępność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego?
6. Jaka jest dostępność wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego i opłacalność ich wykonywania?
5. W jaki sposób kształtują się koszty i przychody związane z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej?
6. W jaki sposób otwarcie dostępności do zawodów prawniczych wpłynęło na wzrost konkurencji na rynku pracy i jak zabieg ten koreluje z potencjalnymi zyskami osiąganymi przy ich wykonywaniu?
7. Jakie są perspektywy ekonomicznej ekspansji prawniczych zawodów zaufania publicznego?

Celem niniejszej pracy pozostaje przedstawienie egzegezy, w jaki sposób na przestrzeni ostatnich 5 lat kształtowały się ekonomiczne aspekty wykonywania medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Badania zostaną dokonane w świetle danych uzyskanych z Naczelnej Izby Lekarskiej, Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych, Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Rady Radców Prawnych, Krajowej Rady Notarialnej, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz przeprowadzonego badania ankietowego na reprezentatywnej grupie studentów i absolwentów wydziałów prawa oraz adwokatów, radców prawnych i notariuszy.

W tym celu zostaną zastosowane następujące metody badawcze:

- a) historyczna – będzie polegała na przedstawieniu instytucji lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, adwokata, radcy prawnego i notariusza jako zawodów zaufania publicznego;
- b) analiza dokumentów - jej celem będzie ustalenie faktów w kontekście badanych problemów, a w szczególności danych pozyskanych z Naczelnej Izby Lekarskiej, Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych, Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Rady Radców Prawnych, Krajowej Rady Notarialnej oraz Ministerstwa Sprawiedliwości
- c) synteza - wyciągnięcie wniosków na podstawie wyników przeprowadzonych badań w oparciu o przeprowadzone ankiety;
- d) interpretacja – wyjaśnianie otrzymanych wyników i odpowiedź na postawione pytania badawcze.

Praca stawia za cel wyartykułowanie stanowiska, iż wykonywanie prawniczych zawodów zaufania publicznego tj. adwokata, radcy prawnego i notariusza ze względu na zmiany dotyczące dostępności do powyższych profesji oraz trybu aplikacyjnego uległo obniżeniu opłacalności w związku z ich wykonywaniem. Ponadto ma ona na celu porównanie ze sobą charakteru i uwarunkowań prawno ekonomicznych medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego. W związku z powyższym hipoteza główna przyjmuje treść – „W okresie po 2005 roku doszło do obniżenia opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego na skutek przeprowadzonych zmian ustawowych dotyczących przemian w zakresie trybu aplikacyjnego, co w konsekwencji rzutuje na wyższą opłacalność wykonywania profesji medycznych, zwłaszcza zawodu lekarza i lekarza dentystry”. W powyższym celu zostaną poddane analizie różnorodne determinanty wpływające na efektywność prowadzenia medycznej i prawniczej działalności zawodowej, celem obalenia bądź potwierdzenia wyrażonej powyżej hipotezy.

Dodatkowo, zamiarem analizy podjętej w pracy jest wykazanie, iż dalsze obniżanie progu dostępności do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w ujęciu ekonomicznym prowadzi do zasadniczej deprecjacji badanych profesji, czego odzwierciedleniem będzie spadek opłacalności ich wykonywania, względem pozostałych zawodów zaufania publicznego, zwłaszcza profesji medycznych.

UKŁAD PRACY

Pierwszy rozdział przedstawia charakterystykę zawodów adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki i położnej jako profesji zaufania publicznego. W tej części pracy istotnym jest przedstawienie konstytucyjnego umocowania wykonywania zawodów medycznych i prawniczych - wykładnia art.17 Konstytucji. Relevantnym pozostaje także wyartykułowanie pojęcia i wykładni zawodu zaufania publicznego.

Następny rozdział pracy przedstawia analizę tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego i ich porównanie względem tendencji, którymi kierują się studenci ekonomii i nauk pokrewnych, odnośnie oceny opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Konkluzja niniejszej części pracy zawiera podsumowanie analizy rzeczonych tendencji.

Kolejna część pracy zawarta w rozdziale trzecim poświęcona jest ekonomiczno prawnym aspektom dostępności do wykonywania zawodów prawniczych na podstawie danych pozyskanych ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości. W tej części pracy zawarta jest charakterystyka aspektów naboru i przebiegu aplikacji prawniczych oraz warunków wstępnych celem przystąpienia do egzaminów zawodowych, jak również analiza liczby przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego wykonujących zawód adwokata, radcy prawnego bądź notariusza

Czwarty rozdział dotyczy ekonomicznych uwarunkowań wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w oparciu o dane pozyskane z NRA oraz przeprowadzone badania ankietowe. W rozdziale tym przedstawiono zapotrzebowanie na świadczone usługi i zagrożenia ze strony konkurencji. Istotnym tematem tej części pracy pozostają rodzaje zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia kancelarii adwokata, radcy prawnego i notariusza na podstawie ankiet. Ponadto ważnym elementem poruszonym w powyższym rozdziale jest przedstawienie i analiza przykładowych kosztów związanych z najmem lokalu dla kancelarii prawniczej. Warto także wskazać na przedstawioną medianę zarobków osiągniętych przez przedstawicieli poszczególnych zawodów prawniczych i ich porównanie względem przeciętnego poziomu wynagrodzenia w najważniejszych regionach kraju. Wyżej wspomniana eksplikacja ma na celu porównanie w jakim stopniu zarobki prawników dostosowane są do zachodzących dynamicznych przemian na rynku pracy w Polsce.

Ostatni rozdział rzeczzonego opracowania dotyczy ekonomicznych uwarunkowań wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego. Analizie poddane zostaną profesje lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki i położnej.

Zakończenie pracy stanowią wnioski końcowe, podsumowujące ekonomiczne uwarunkowania i charakter wykonywania medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego. Przedstawione badania zawarte w pracy eksponują istotne kwestie ekonomiczno - prawne związane z możliwością wykonywania wskazanych zawodów zaufania publicznego.

PRZEGLĄD NAJWAŻNIEJSZYCH TYTUŁÓW LITERATURY

Rozważania zawarte w poniższej pracy oparte zostały na kilkunastu źródłach, które to były rozbieżne w zależności od wybranej tematyki.

W przypadku rozdziału pierwszego przydatne okazała się znajomość prawa konstytucyjnego, która umożliwiła oparcie rozważań o literaturę najlepszych polskich konstytucjonalistów – przede wszystkim L. Garlickiego oraz P. Sarneckiego. Nieodzwonne

stało się ponadto sięgnięcie do samego tekstu Konstytucji RP, ustaw regulujących funkcjonowanie poszczególnych zawodów zaufania publicznego, wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego.

Ważnym źródłem informacji stanowiącym poważny fundament rozważań ujętych w poniższej pracy stały się badania ankietowe przeprowadzone na studentach prawa oraz nauk ekonomicznych, które ujęte zostały w rozdziale drugim. Ponadto koniecznie należy wskazać na opinię pozyskaną od przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, której głęboka analiza znajduje się w rozdziale czwartym niniejszej pracy.

Rozważania zawarte w poniższej dysertacji bazowały ponadto na danych pozyskanych ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Naczelnej Izby Lekarskiej, Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych, Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Izby Radców Prawnych czy też Krajowej Rady Notarialnej. Nieodzowne okazały się ponadto dane statystyczne publikowane m.in. przez Główny Urząd Statystyczny, czy też Eurostat.

ROZDZIAŁ I

Adwokat, radca prawny, notariusz, lekarz, lekarz dentysta, pielęgniarka i położna jako zawody zaufania publicznego

1.1. Konstytucyjne umocowanie wykonywania zawodów prawniczych i medycznych – wykładnia art. 17 Konstytucji

Rozdział pierwszy przedmiotowej monografii przedstawia konstytucyjno - prawne aspekty, mechanizmy, a ponadto tendencje wyłaniające się w obliczu zmian w obrębie omawianych grup zawodowych. Konfrontacja tych faktów z rzeczywistością, w kontekście prawnym, pozostaje wyzwaniem i wymaga szerokiego spojrzenia na prezentowaną problematykę, przez pryzmat art. 17 Konstytucji RP¹.

Z zaprezentowanych w niniejszym rozdziale pracy zawodów noszących miano zaufania publicznego na szczególną uwagę zasługują profesje medyczne i prawnicze. Zaufanie publiczne do wskazanych zawodów jest nieodłączną cechą demokratycznego państwa prawnego o którym mowa w art. 2 Konstytucji RP².

Samorządy zawodowe stanowią najlepszą formę aktywności obywatelskiej, gdyż państwo słusznie scedowało na podmioty zrzeszone w tychże organizacjach dbanie o jakość zawodu. To one egzekwują zasady zawarte w kodeksach etycznych, a obligatoryjna przynależność do struktur samorządu umożliwia lepszą kontrolę założonych w aktach prawidłowości. Dlatego też, podjęcie tematu pracy odnoszącego się do analizy aspektu ekonomiczno - prawnego ograniczeń w dostępności do wykonywania zawodów zaufania publicznego, wynika z przekonania, iż zakres występujących barier wywołuje nadal wiele kontrowersji.

W świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego profesje medyczne i prawnicze zaliczane są do grupy zawodów zaufania publicznego, co nakazuje ustawodawcy w określony sposób kształtować szczegółowe zasady ich funkcjonowania. Musi on bowiem uwzględniać dyspozycję zawartą w art. 17 ust. 1 Konstytucji³, odnoszącą się w szczególności do doniosłej roli sprawowanej przez samorząd zawodowy lekarzy, pielęgniarek, położnych i prawników, który na mocy tego przepisu sprawuje konstytucyjną pieczę nad wykonywaniem określonych profesji. Z drugiej jednak strony, samorząd zawodowy nie posiada na gruncie konstytucyjnym monopolu na kontrolę warunków wykonywania zawodów zaufania publicznego, na co

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz.U. z 1997 nr.78 poz.483) z póź. zmianami

² Ibidem (1)

³ Ibidem (1)

dobitnie wskazuje ustęp drugi art. 17 Konstytucji RP⁴, wspominając o możliwości tworzenia w drodze ustawy także innych rodzajów samorządu. Dodatkowo koniecznie należy podkreślić, iż w związku z ich tworzeniem, samorzady, o których mowa powyżej nie mogą naruszać wolności podejmowania działalności gospodarczej. Działanie sprzeczne polegające na limitowaniu funkcjonowania zawodów zaufania publicznego byłoby nie tylko w konflikcie z dyspozycją powyższego przepisu, ale również z treścią art. 22 Konstytucji RP⁵, mówiącego o swobodzie podejmowania działalności gospodarczej.

1.2 Pojęcie i charakterystyka zawodu zaufania publicznego

Samorząd zawodowy o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP⁶ wykonuje swoje zadania wyłącznie w granicach interesu publicznego. Innymi słowy oznacza to w szczególności zakaz nadużywania swojej pozycji. Ma to przede wszystkim na celu przeciwdziałanie nadmiernemu ograniczaniu sposobności w możliwości nabycia danych uprawnień zawodowych. Jak podkreśla P. Sarnecki w komentarzu odnoszącym się do art. 17 Konstytucji RP⁷ - „Podstawą włączenia określonego zawodu do kategorii zawodu zaufania publicznego powinno być zawsze uznanie, że nałożenie owych ograniczeń nie następuje w celu stworzenia określonej grupie zawodowej przywilejów, lecz ma służyć interesowi publicznemu, a zakres ograniczeń winien być odpowiedni do ochrony tego interesu. Konstytucja wymaga obdarzenia szczególnym statusem osoby wykonujące zawody zaufania publicznego, a jednocześnie wymaga, aby regulacja prawna sposobu ich wykonywania potwierdzała i instytucjonalizowała zaufanie do nich”.⁸

Pomimo faktu występowania wielowątkowości elementów składowych i rozbieżności rozwiązań prawnych, występują pewne cechy, które powtarzają się z pewną regularnością i odnoszą się do wszystkich profesji zaufania publicznego. Właśnie za pomocą tych wspólnych właściwości możliwe staje się wyartykułowanie stwierdzenia, że przedstawione enumeratywnie cechy stanowią definicję „zawodu zaufania publicznego”. Przyjmując taką koncepcję wnioskowania za warunek *sine qua non*, definicja pojęcia omawianej grupy zawodowej zawiera następujące elementy:

- a. intelektualny charakter aktywności;
- b. samodzielność w wykonywaniu zawodu;

⁴ Ibidem (1)

⁵ Ibidem (1)

⁶ Ibidem (1)

⁷ Ibidem (1)

⁸ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 17, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, L. Garlicki (red.), t. IV, Warszawa 2005, s. 2.

- c. niezależność w wykonywaniu czynności zawodowych;
- d. szczególny charakter stosunków łączących osobę wykonującą zawód z odbiorcą świadczenia;
- e. bezinteresowność w udzielaniu świadczeń lub usług;
- f. przynależność do korporacji zawodowej i jej nadzór nad wykonywaniem zawodu zgodnie z obowiązującymi zasadami etycznymi i deontologicznymi;
- g. społeczne znaczenie wolnego zawodu oraz misja społeczna;
- h. podwyższony stopień odpowiedzialności za skutki prowadzonej działalności.

Powyżej wskazane elementy trwale charakteryzują „zawody zaufania publicznego. Warty podkreślenia jest także to, że atrybuty te nie mają charakteru tylko poznawczego, ale umożliwiają odniesienie problematyki zawodów zaufania publicznego do rozstrzygnięć prawnych związanych z powyższą terminologią.⁹

W dalszej analizie problemu, należy podnieść, iż jedno z najczęściej przytaczanych określeń w judykaturze dotyczące definicji „wolnego zawodu” i przedstawione zostało w art.4 ust.1 pkt.11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. W przepisie tym zostało podkreślone przede wszystkim wykształcenie jako immanentna cecha zawodu zaufania publicznego.¹⁰ Ciekawe ujęcie omawianej terminologii przedstawił w swojej publikacji dr hab. J. Jacyszyn¹¹, który trafnie zauważył, że ustawodawca błędnie powiązał ze sobą rodzaj i typ wykształcenia wraz z określonym zawodem. Tym samym cechą nie wystarczającą jest wykonywanie określonej profesji celem uzyskania statusu „wolnego zawodu”. Połączenie w automatyczny sposób typu wykształcenia z prawem do wykonywania określonego wolnego zawodu ma miejsce niezwykle rzadko i można powiedzieć, iż ma ono wyjątkowy charakter. W większości przypadków odpowiednie wykształcenie jest jednym z koniecznych warunków uzyskania statusu osoby wykonującej „wolny zawód”. Jednakże rozpoczęcie wykonywania zawodów zaufania publicznego jest procesem niezwykle złożonym, z którym związany jest określony tryb i spełnienie pewnych wymagań szczegółowo wymienionych w odrębnych aktach prawnych.

⁹J. Wiatrowski, *Prawne wyznaczniki dostępności do wykonywania zawodów zaufania publicznego*, Scientific Journal of Polonia University, 2014, nr 11.4, s 157-162

¹⁰ Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne Dz.U. 1998 nr 144 poz. 930

¹¹ M.Zieliński, *Z prac Ośrodka Badawczego Radców Prawnych –wolny zawód*, Radca Prawny, 1997, nr2, s.29

Zdaniem P. Sarneckiego¹² wyróżnikiem definicyjnym o znaczeniu elementarnym dotyczącym zawodów zaufania publicznego pozostaje to, że profesje te polegają przede wszystkim na wykonywaniu określonej funkcji publicznej. Pomimo faktu, że w kategorii tej mieści się szeroki wachlarz rozbieżnych zawodów, a ich wykonywanie cechuje się różnym natężeniem – co do zasady przyjmują one postać kontaktów przede wszystkim indywidualnych, co wynika z natury większości z nich. Podstawowym celem wykonywania zawodów zaufania publicznego pozostaje jednak konieczność zagwarantowania odpowiedniego społecznego biegu życia. Innymi słowy społeczeństwo powinno mieć odpowiednio wysokie zaufanie co do prawidłowego ich wykonywania przez kompetentne do tego osoby, tak samo jak pożądanym jest stan zaufania obywateli do państwa. Stan ten wynika bezpośrednio z przeprowadzonej z art. 2 Konstytucji RP¹³ inferencji dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny. Stanowi ona elementarny składnik demokratycznego państwa prawnego, która nawet przed nowelizacją Konstytucji PRL,¹⁴ przed 1989 rokiem uważana była za prawo obywatelskie¹⁵. Wykonywanie zawodów zaufania publicznego powinno odpowiadać sposobowi, w jaki powinno przebiegać zachowanie ich przedstawicieli. W związku z powyższym niemożliwe jest tworzenie samorządu zawodowego (w rozumieniu Konstytucji) przez przykładowo prokuratorów lub sędziów. Prawdą jest, że wykonywane przez nich profesje wymagają „zaufania publicznego” i bezstronności, jednak z drugiej strony zbyt silnie powiązane są one z aparatem państwowym. Z tego powodu ustawodawca zrezygnował z funkcjonującego dotychczas w aktach prawnych określenia „samorząd sędziowski”.

Analiza intelektualnego aspektu dotyczącego aktywności zawodowej niestety nasuwa wniosek, że nie pozostaje on ostrym kryterium umożliwiającym określenie cech charakterystycznych terminologii wolnego zawodu. Tym samym może się nasunąć pytanie, czy intelektualny charakter nie cechuje także innych zawodów. Sztandarowym przykładem mogą być profesje dziennikarza bądź archeologa. Nieodłącznym aspektem powyższych zawodów pozostaje bez wątpienia konieczność posiadania wysokich kwalifikacji, które winny być poparte ukończeniem studiów wyższych. Dodatkowo w kolejnym etapie niezbędnym, jak mogłoby się wydawać, pozostaje odbycie praktyki zawodowej, a w dalszej kolejności

¹²P. Sarnecki, *Opinie w sprawie wykładni art. 17.ust.1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Przegląd sejmowy nr.2/2001 s.75 i 76

¹³ *Ibidem* (1)

¹⁴Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. Dz.U. 1952 nr 33 poz. 232

¹⁵ Orzeczenie TK z 30 listopada 1988 r., w sprawie K. 1/88

ciągłe doskonalenie własnych umiejętności poprzez nieustanne poszerzanie swojej wiedzy. W związku z powyższym można powiedzieć, że odpowiednie kwalifikacje są nieodzownym punktem odniesienia celem zdefiniowania charakteru zawodu zaufania publicznego. Z drugiej strony warto podkreślić, że element ten nie jest na tyle wystarczający, aby oddzielić zawody wolne od pozostałych profesji. Jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny - *przymiot „zaufania publicznego”, jaki charakteryzuje zawody objęte zakresem art. 17 ust. 1 Konstytucji nie wyczerpuje się w gwarancji wyrażonej bezpośrednio we wskazanym przepisie – nie polega on wyłącznie na objęciu wykonywania zawodu zaufania publicznego pieczęcią samorządu. Ochrona dóbr o zasadniczym i osobistym znaczeniu dla osób korzystających z usług w sferze zawodów zaufania publicznego pociąga za sobą wymóg profesjonalnego przygotowania, doświadczenia, dyskrecji oraz taktu i kultury osobistej osób takie zawody wykonujących*¹⁶.

1.3 Charakterystyka zawodu adwokata

Nieziemiennie najbardziej znanym oraz reprezentatywnym spośród prawniczych zawodów zaufania publicznego pozostaje profesja adwokata. W najbardziej rozpowszechnionym znaczeniu adwokatura, inaczej palestra, to ogół adwokatów i aplikantów adwokackich mający charakter korporacyjny z rozbudowanym samorządem.¹⁷ Podstawowym zadaniem adwokata pozostaje obrona i reprezentowanie przed sądem lub innym organem sądowniczym odpowiednich uczestników postępowania sądowego, a także udzielanie porad prawnych. Słowo adwokat pochodzi z łaciny (łac. *advokatus*) - przychodzący z pomocą, prawnik zajmujący się prowadzeniem spraw w sądzie, obrońca sądowy, osoba występująca w obronie lub wstawiająca się za kimś lub za czymś. Jedną z najbardziej charakterystycznych i jednocześnie najbardziej trafnych, oddających faktyczny stan rzeczy definicji zawodu adwokata przedstawił Z. Cybichowski w Encyklopedii Podręcznej Prawa Publicznego¹⁸. Według powyższego autora profesję adwokata można scharakteryzować w sposób następujący: *„Adwokatura, inaczej palestra, jest to korporacja dyplomowanych prawników, powołana z mocy ustawy do udzielania porad prawnych oraz prowadzenia spraw przed wszelkimi sądami i urzędami. Adwokat jest nie tylko rzecznikiem interesów strony, w imieniu której działa, ale również rzecznikiem prawa i słuszności, mającym na względzie dobro publiczne”*. Powyższa definicja pozostaje nadal aktualna oraz zgodna z aktualnie obowiązującymi przepisami prawa, pomimo tego, że została

¹⁶Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 II 2004 r., sygn. akt P 21/02, OTK-A ZU 2004, nr 2, poz. 9.

¹⁷Słownik Języka Polskiego – Hasło adwokatura

¹⁸Z. Cybichowski, *Encyklopedia Podręczna Prawa Publicznego*, t. I. str. 7;

opracowana wiele lat temu. Najlepiej obrazuje to bliższa analiza pkt. 1.1 Kodeksu Etyki Adwokatów Unii Europejskiej (CCBE)¹⁹. Powyższy kodeks wspomina o pozycji adwokata w społeczeństwie, jednocześnie umożliwia spojrzeć na adwokaturę w różnorodnym kontekście opartym na dwóch uwarunkowaniach.

Z jednej strony, działanie takie daje możliwość adwokatowi jako członkowi struktury palestry, funkcjonowania w sposób niezależny i bezstronny pełnienie funkcji doradcy, pełnomocnika, ale przede wszystkim obrońcy w trakcie toczonych sporów przed sądami i innymi trybunałami. W związku z powyższym adwokatura powinna zajmować stanowisko we wszystkich kwestiach dotyczących praw i wolności, które powinny być ujmowane w jak najszerszy sposób. Stanowią one najważniejsze zadanie członków prawniczych zawodów korporacyjnych, którzy poprzez wykonywanie swojej profesji, zobligowani są przede wszystkim do dochodzenia interesów swoich klientów. Ponadto, pełniona funkcja przez nich nakazuje im w pewnym sensie wcielanie się w rolę doradcy, mając przede wszystkim na względzie konieczność ochrony tych wszystkich praw i wolności, które zostały im zawierzone przez klientów.

W związku z tym profesja adwokata mieści się w zakresie zawodu zaufania publicznego, gdyż spełnia wszystkie cechy wymienione enumeratywnie w podrozdziale pierwszym niniejszego opracowania.

Jednocześnie dla rzetelności omawianych stanowisk i skrupulatności materiału badawczego, wartym zwrócenia uwagi pozostaje pogląd wyrażony w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2001r.²⁰, który jest sprzeczny z przedstawionymi argumentami. Według stanowiska Sądu Najwyższego niedopuszczalny pozostaje pogląd

¹⁹ Kodeksu Etyki Adwokatów Unii Europejskiej (CCBE) uchwalony 28X 1988-tekst Palestra 5-6 2008

1.1. Pozycja adwokata w społeczeństwie

W społeczeństwie zbudowanym na zasadach państwa prawa adwokat ma do wypełnienia szczególną rolę. Jego obowiązków nie wyczerpuje należyte i mieszczące się w prawnie określonych granicach wykonywanie zleconych mu czynności. Spoczywają na nim niezbywalne obowiązki zarówno w stosunku do wymiaru sprawiedliwości, jak i wobec tych, których prawa i wolności zostały powierzone jego pieczy; adwokat powinien zatem nie tylko dochodzić interesów swoich klientów, lecz także stawać się jednocześnie ich doradcą. Szacunek dla działalności zawodowej adwokatów jest istotnym warunkiem rządów prawa i demokracji w społeczeństwach.

Zawód adwokata nakłada nań zatem cały szereg obowiązków zarówno prawnej, jak i moralnej natury, stojących nieraz we wzajemnej sprzeczności, a wiążących go wobec:

- klienta;
- sądów i innych władz, przed którymi adwokat dochodzi praw na rzecz swego klienta bądź działa w jego imieniu;
- adwokatury w ogólności, jak również każdego pojedynczego adwokata;
- społeczeństwa, dla którego istnienie wolnego, niezależnego i samorządnego zawodu w połączeniu z poszanowaniem reguł stanowionych przez samo środowisko jest podstawowym środkiem ochrony ludzkich praw w zetknięciu z władzą państwową oraz z innymi kategoriami interesów odgrywających społeczną rolę.

²⁰ Wyrok Sadu Najwyższego Sygn. I CKN 1217/98, OSNC, 2002, z. 1, poz. 13

zgodnie z którym samorząd adwokacki należy uznać za samorząd, który reprezentuje osoby zajmujące się wykonywaniem zawodów zaufania publicznego. Jednakże w opinii twórców przedmiotowej monografii, należy uznać, iż nie powinno się uznać słuszności dostarczonej tam argumentacji, a raczej zanegować tezę umieszczoną w uzasadnieniu tego wyroku, mówiącą o tym, że „przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, który z ogółu samorządów zawodowych tworzonych ustawą odrębnie normuje samorzady reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego, należy traktować jako regulację prawną o charakterze wyjątkowym.” Dodatkowo należy wyrazić zdanie, że według ogólnych zasad interpretacji prawa²¹, nie należy stosować w tym przypadku zawężającej wykładni art.17 ust. 1 Konstytucji RP²². Przeciwnie na temat wykonywania zawodu zaufania publicznego nie winien decydować określony zapis ustawowy, co jest, jasno podkreślone w literalnym brzmieniu powyższej normy prawnej.

W podobny sposób określił swój pogląd P. Sarnecki w glosie²³ uzasadniającej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2001 r. Autor podkreślił, że – „Zasadność zaliczenia adwokatów do tak rozumianego „zawodu zaufania publicznego” nie ulega wątpliwości. Przepisy ustawowe zaś nie muszą tego określać wprost – istotne jest natomiast, aby potwierdzały one w swych postanowieniach występowanie w samorządzie zawodowym adwokatury tych wszystkich, istotnych dla „zawodu zaufania publicznego” cech, o których nadmieniono. Nie ma tu miejsca na analizę ustawy – prawo o adwokaturze. Nie ulega jednak wątpliwości, że znajdujemy w niej poszukiwane cechy”.

Aktem prawnym o podstawowym znaczeniu, który określa obecnie funkcjonujący model polskiej adwokatury pozostaje ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze²⁴. Według założeń powyższej regulacji prawnej adwokatura jest instytucją, która została utworzona w celu:

- a) udzielania pomocy prawnej,
- b) współuczestniczenia w tworzeniu i procesie stosowania prawa,
- c) organizacji ochrony praw i wolności o charakterze obywatelskim.

Tym samym można powiedzieć, że głównym celem zawodu adwokata pozostaje świadczenie pomocy prawnej, w szczególności zaś udzielanie porad prawnych zainteresowanym podmiotom. Dodatkowo ważną funkcją pozostaje także współuczestniczenie w opracowywaniu projektów aktów prawnych przez Naczelną Radę

²¹M. Zieliński, *Wykładnia prawa Zasady, reguły, wskazówki*, LexisNexis, 2010,

²² Ibidem (1)

²³ P. Sarnecki, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r...*op.cit.

²⁴ Ustawa z dn. 26 maja 1982 r. Prawo adwokaturze (Dz. U. Nr 16 poz. 124 z późn. zm.)

Adwokacką, sporządzanie różnorodnych opinii prawnych, a także występowanie oraz reprezentacja stron przed sądami, trybunałami i urzędami. Warto ponadto podkreślić, że zawodowy tytuł adwokata podlega szeroko rozumianej ochronie prawnej, a sam adwokat wypełniając swoje obowiązki zawodowe podlega przede wszystkim przepisom Konstytucji oraz ustaw.

Ważnym pokreślenia punktem pozostaje fakt, że adwokatura pozostaje zorganizowana na zasadach samorządu zawodowego. Samorząd adwokacki, o którym mowa w art. 17 Konstytucji RP²⁵, przedstawiający interesy adwokatów, stanowi organ, który skupia w swoich szeregach osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawuje kontrolę nad odpowiednim wykonywaniem przez nich profesji, jednakże w granicach interesu publicznego i co najważniejsze celem jego ochrony. Rozwiązanie takie pozostaje immanentną cechą zdecentralizowanego państwa jakim jest Rzeczpospolita Polska. Innymi słowy takiego, w którym część kompetencji organów centralnych delegowana jest do organów samorządowych, w takim stopniu w jakim jest to tylko możliwe, powierzając im jednocześnie określoną część władztwa publicznego o czym przesądza art. 15 Konstytucji RP.²⁶

W dalszej części niniejszego podrozdziału należy dokonać głębszej analizy ustawy o adwokaturze. Przede wszystkim w kontekście konstytucyjnych aspektów dostępności, a tym samym ekonomicznej opłacalności wykonywania zawodów zaufania publicznego. Racjonalne będzie tym samym wstępne wnioskowanie i odpowiedzenie na problem badawczy, czy im mniejsza konkurencja na rynku, a tym samym mniejsza liczba adwokatów oraz aplikantów adwokackich, tym prawdopodobnie większa będzie opłacalność wykonywania zawodu?

Stąd, w pierwszej kolejności należy postawić pytanie, jakie warunki w myśl ustawy o adwokaturze należy spełnić, aby wykonywać zawód adwokata. Otóż, profesja adwokata może być wykonywana wyłącznie przez osoby, które zostały wpisane na listę adwokatów. Zabiegu tego dokonuje okręgowa rada adwokacka izby adwokackiej, odpowiednia ze względu na siedzibę zawodową adwokata. Wpis na listę ma charakter obligatoryjny. Organem samorządu adwokackiego o charakterze ogólnokrajowym jest Naczelna Rada Adwokacka. Instytucja ta sprawuje kontrolę nad odpowiednim i sumiennym wykonywaniem służby adwokackiej, rzecz jasna jednak w granicach interesu publicznego oraz celem jego

²⁵ Ibidem (1)

²⁶ Ibidem (1)

ochrony. Dlatego też, warto ponownie podkreślić, że samorząd adwokacki pozostaje pod ochroną Konstytucji RP w myśl art.17ust.1.²⁷ Organami Naczelnej Rady Adwokackiej są:

- a) prezes,
- b) adwokaci wybrani przez Krajowy Zjazd Adwokatury,
- c) dziekani okręgowych rad adwokackich.

Adwokat jako jeden z zawodów zaufania publicznej musi cechować się immanentnie przypisanymi mu cechami przygotowania zawodowego i nie mniej ważnymi kwalifikacjami moralnymi niezbędnymi celem wykonywania zawodu. Atrybutami takimi adwokat powinien legitymować się od początku swojej działalności zawodowej, czyli tak naprawdę już w momencie wpisu na listę adwokatów. Nieodłącznym elementem pozostaje aplikacja adwokacka. Czas jej trwania wynosi trzy lata. W jej obrębie aplikant obejmuje praktyczne i teoretyczne umiejętności. Istotnym elementem jest jej wykonywanie pod kierunkiem i przewodnictwem patrona. Ostatnim elementem kończącym aplikację pozostaje egzamin, którego zadaniem jest sprawdzenie teoretycznej i praktycznej wiedzy z zakresu różnych dziedzin prawa.

Aplikacja umożliwia poznanie nie tylko umiejętności prawniczych aplikanta, ale także jego osobowości i umiejętności wykonywania coraz to bardziej skomplikowanych i wyrafinowanych zadań. Jak podkreśla A. Zwara – „*Relevantnym pozostaje również, że z chwilą zdania egzaminu, wpisania na listę adwokatów oraz złożenia ślubowania osoba, która staje się adwokatem, nie tylko nie zostaje zwolniona z obowiązków, które dotąd na niej ciążyły, ale przeciwnie - przyjmuje na siebie ich więcej*²⁸”. Warty podkreślenia pozostaje to, że to adwokat, a nie nikt inny, osobiście ponosi pełną odpowiedzialność w związku ze skutkami wszelkich działań bezpośrednio związanych z wykonywaniem tej, że profesji.

Należy dodać, że wykonywanie zawodu adwokata zostało w pewnym stopniu ograniczone. Ograniczenie to polega na tym, że zawód ten można wykonywać wyłącznie w indywidualnej kancelarii, zespole adwokackim, bądź też w spółce osobowej- spółce partnerskiej. Jest to o tyle niekorzystne rozwiązanie, że taka forma nie upoważnia adwokata do działania na cudzy rachunek, a tym samym ograniczenia ryzyka związanego z odpowiedzialności za podejmowane działania zawodowe. W przeciwieństwie do radcy prawnego, który też jest zawodem zaufania publicznego, adwokat nie może pozostawać

²⁷ Ibidem (1)

²⁸A. Zwara, *Ryzyko związane z wykonywaniem zawodów zaufania publicznego*, [w:]Fiskus, 17/2006

w stosunku zatrudnienia. Wiązą się z tym dalsze konsekwencje, polegające na tym, że adwokat nie może zostać zatrudniony w cudzym przedsiębiorstwie jako zarządca, zajmować urzędu członka zarządu, prokurenta bądź członka dyrekcji instytucji bankowej. Ponadto członkowie palestry zobowiązani są ubezpieczyć się przed ryzykiem związanym z podejmowaną działalnością zawodową. Forma ubezpieczenia przyjmuje ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej, które może zostać zawarte w dowolnie wybranym przez adwokata zakładzie ubezpieczeniowym. Ponadto w momencie wykonywania swojej profesji na szeroką skalę, adwokaci oprócz wymienionego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej zobowiązani są także do zawarcia dodatkowego zabezpieczenia w postaci dopełniającej umowy ubezpieczenia. W przypadku korporacji adwokackiej kierując osobistą działalność zawodową, jej uczestnik ponosi także odpowiedzialność za działania i zaniechania innych współpracowników. Pasuje go to na pozycji znacznie mniej korzystnej aniżeli w przypadku adwokatów prowadzących własne kancelarie, którzy jak już wspomniano ponoszą odpowiedzialność wyłącznie za własne zobowiązania. Odpowiedzialność ta dotyczy zarówno uchybień co do terminu, jak także innych nieprawidłowości w związku z wykonywaniem czynności procesowych, zarówno przez siebie jak i zatrudnionych współpracowników i podwładnych.

1.4 Charakterystyka zawodu radcy prawnego

Kolejnym prawniczym zawodem zaufania publicznego, który należy wymienić jest profesja radcy prawnego. Podobnie jak adwokat, spełnia on wszystkie przedstawione wyżej enumeratywnie przesłanki, dzięki którym zawód ten można zakwalifikować jako profesję zaufania publicznego. Radca prawny cechuje się samodzielnością i wewnętrzną niezależnością w prowadzeniu swojej działalności, ponadto łączy go szczególne więzi z odbiorcą świadczenia prawnego. Warto podkreślić, że podobnie jak w przypadku zawodu adwokata, profesję radcy prawnego należy połączyć z obowiązkowym uczestnictwem w ramach korporacji zawodowej. Dodatkowo, organizacja ta sprawuje kontrolę nad wykonywaniem profesji radcy prawnego zgodnie z obowiązującymi regułami etycznymi i deontologicznymi.

Z treści preambuły kodeksu etyki zawodowej radców prawnych²⁹ możemy odczytać, że - „*istnienie zawodu radcy prawnego jako zawodu zaufania publicznego oraz ukształtowane w toku jego wykonywania ideały i obowiązki etyczne są jedną z gwarancji realizowania zawartej w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady demokratycznego państwa prawnego*”. Radca prawny pełni szczególną funkcję. Jego zadaniem jest służenie interesom sprawiedliwości oraz innym podmiotom, które zlecają mu ochronę szeroko rozumianych praw i wolności. Ponadto zobowiązuje się on do sumiennego wykonywaniu profesji i przestrzegania ustalonych norm etycznych i moralnych. W toku realizacji swoich powinności radca prawny zobligowany jest do przestrzegania określonych norm prawnych i etycznych względem: mocodawcy, sądów, trybunałów i innych organów sądowych, przed którymi dochodzi praw klienta występując w jego imieniu, interesów pozostałych przedstawicieli zawodu i samorządu radcowskiego jako całości. Ponadto biorąc pod uwagę rolę jaką spełnia radca prawny jako jeden z zawodów zaufania publicznego reprezentuje on także interesy społeczeństwa jako całości. Istnienie bowiem wolnej i niezależnej profesji zaufania publicznego, która bezpośrednio związana jest z poszanowaniem dla zasad określonych przez jego przedstawicieli jest jednym z elementarnych środków ochrony praw człowieka. Wyżej wymienione zasady moralne i etyczne, charakterystyczne dla zawodu radcy prawnego umożliwiają ochronę przyrodzonej godności człowieka stanowiącej źródło praw i wolności człowieka³⁰. Wskazuje na to zwłaszcza art. 30 Konstytucji RP³¹, stanowiący zasadę konstytucyjną o podstawowym charakterze, będącą punktem wyjścia dla innych przepisów konstytucyjnych. Definicja radcy prawnego wskazuje, że radca to prawnik zatrudniony w pewnej organizacji udzielający porad i opinii o charakterze prawnym, a także występujący w imieniu określonych podmiotów przed sądami i innymi organami arbitrażowymi³².

Zawód radcy prawnego stanowi profesję, która w pełni spełnia przesłanki umożliwiające zakwalifikowanie jej jako jednego z zawodów zaufania publicznego. Warto pokreślić fakt, że zawody adwokata i radcy prawnego pozostają względem siebie równoważne. Konieczne w związku z powyższym staje się wyróżnienie kilku wymienionych enumeratywnie różnic, jakie umożliwiają rozróżnienie pomiędzy sobą obydwu profesji:

²⁹ Kodeks etyki radcy prawnego, Załącznik do Uchwały Nr 5 VIII Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 10 listopada 2007 roku

³⁰ Ibidem (1)

³¹ Ibidem (1)

³² Słownik Języka Polskiego – hasło Radca Prawny

- 1) Po pierwsze radca prawny w przeciwieństwie do adwokata nie jest uprawniony do występowania w postępowaniach dotyczących przestępstw skarbowych. W związku z powyższym, uprawnienie do obrony w dziedzinie prawa karnego skarbowego jest zróżnicowane w nawiązaniu do dwupodziału deliktów w tej dziedzinie³³. Z tego wynika, że w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe obroną zainteresowanego podmiotu może zajmować się wyłącznie osoba uprawniona do obrony zgodnie z przepisami o ustroju adwokatury, natomiast w postępowaniach dotyczących wykroczeń skarbowych obrońcą może być również radca prawny. Powyższy stan rzeczy jest spójny z art. 4 ust. 1 ustawy z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, zgodnie z którym - „*wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej z wyjątkiem występowania w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym i w sprawach o przestępstwa skarbowe.*” W opinii twórców rzeczzonego opracowania, zasadne jest twierdzenie, że w świetle powyższych rozważań, podział uprawnień do pełnienia funkcji obrońcy w wyżej opisany sposób jest bezcelowy. Przyznanie adwokatom prawa do pełnienia funkcji obrońcy w odniesieniu zarówno do przestępstw oraz wykroczeń skarbowych, z drugiej strony radcom prawnym wyłącznie zakresie wykroczeń skarbowych nie odnajduje żadnego głębszego merytorycznego wyjaśnienia. Zwłaszcza biorąc pod uwagę autonomię prawa wyrażoną w kodeksie karnym skarbowym³⁴ oraz jego deliktach³⁵.
- 2) Drugą istotną różnicą pozostaje to, że adwokat w przeciwieństwie do radcy prawnego nie jest uprawniony do wykonywania zawodu, w warunkach pozostawania w stosunku pracy. Radca prawny natomiast może po spełnieniu określonych warunków, wykonywać profesję w ramach stosunku pracy³⁶. W związku z powyższym, jedną z postaci wykonywania zawodu radcy prawnego jest pozostawanie w ramach stosunku służbowego. Ukształtowanie stosunku pracy w formie stosunku służbowego kiedyś dominujące i niemal wyłączne, w obecnych czasach utraciło swoje znaczenie. Pomimo tego, udział ten jest nadal zauważalny, a jasne stwierdzenie czy nastąpią

³³G. Bogdana - *Relacja pojęć przestępstwa i przestępstwa skarbowego w polskim prawie karnym*, Przegląd Sądowy, nr 9/1997 oraz J. Raglewskiego, *Relacja pojęć „przestępstwo” - „przestępstwo skarbowe” oraz „wykroczenie” - „wykroczenie skarbowe” w polskim systemie prawa karnego materialnego*, Prokuratura i Prawo, nr 5/1998.

³⁴Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy Dz.U.1999nr.83 poz.930

³⁵L. Wilk, *O uprawnieniach do pełnienia funkcji obrońcy w sprawach karnych skarbowych*, wydanie internetowe- www.e-radcaprawny.org

³⁶J. Łoziński, Z. Klatka, *Status prawny radcy prawnego jako pracownika.*, Monitor Prawa Pracy, 3/2005

konkretne zmiany w tym zakresie jest bardzo trudne do przewidzenia. Stosunek służbowy jest bowiem często spotykaną formułą w obrębie przedsiębiorstw, szczególnie dużych. Korporacje te są w większości zdania, iż obsługa prawna szeroko pojętych interesów może być świadczona w sposób bardziej profesjonalny i co najważniejsze przez kompetentnego radcę prawnego, który jest zatrudniony na etacie. Można zaryzykować stwierdzenie, że biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój licznych korporacji transnarodowych w wielu polskich miastach, udział zatrudnienia radców prawnych w obrębie zatrudnienia na podstawie stosunku służbowego będzie utrzymywał się nadal na stosunkowo wysokim poziomie, o ile nie wzrośnie. Niezaprzeczalnie jednak wykonywanie zawodu radcy prawnego w postaci wyżej przedstawionej formuły będzie odgrywało znaczącą rolę ramach administracji publicznej (rządowej i samorządowej), a także względem innych państwowych osób prawnych. Z drugiej strony nie oznacza to jednak, że także inne podmioty nie korzystają i w przyszłości nie będą polegać na usługach różnych form pomocy prawnej, której świadczeniem zajmują się radcowie prawni.

1.5 Charakterystyka zawodu notariusza

Trzecim prawniczym zawodem zaufania publicznego, który należy omówić jest notariusz. Przedstawiciele notariatu funkcjonują jako osoby zaufania publicznego. Tymczasem sam notariat³⁷ według definicji to – „*instytucja mająca na celu zapewnienie bezpieczeństwa obrotu prawnego i jego zgodności z obowiązującym prawem*”³⁸. Dodatkowo warto zacytować brzmienie art. 2 ustawy Prawo o notariacie³⁹, według którego – „*notariusz w zakresie swoich uprawnień, o których mowa w art. 1, działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym.*”

Doktryna ponadto wskazuje na pewne atrybuty wyróżniające notariuszy względem innych zawodów prawniczych, a tam samym potwierdzając status notariusza jako podmiotu zaufania publicznego. W związku z powyższym koniecznym zabiegiem jest wskazanie wielu cech charakterystycznych wyłącznie względem profesji notariusza. Należą do nich takie wskazane wyróżniki jak:

- a) nieskazitelną charakter osoby chcącej zostać członkiem korporacji notarialnej,

³⁷ Encyklopedia Powszechna PWN, pod red. S. Puchały, Warszawa 1974, tom III, s.305

³⁸ Słownik Języka Polskiego – Hasło Notariat

³⁹Ustawa z dn. 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 22 poz. 91 z późn. zm.)

b) stosowanie pieczęci urzędowej z wizerunkiem orła, co świadczy dodatkowo o znacznej powadze wykonywania funkcji notarialnej,

c) wszystkie wykonywane czynności zostają utrwalone za pomocą dokumentu urzędowego,

d) obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej. Zobowiązanie to jest o tyle ważne, że umożliwia podmiotowi oddającemu swoją sprawę w ręce notariusza zachowanie pewności co do ochrony jego interesu i ochrony praw słusznie nabytych. Ochrona praw słusznie nabytych jest normą o randze konstytucyjnej i jest wywodzona z art. 2 Konstytucji RP⁴⁰. Polega na domniemaniu polegającym na tym, że w momencie, gdy dany podmiot nabywa jakieś prawo zgodnie z obowiązującymi przepisami to może oczekiwać, że państwo będzie jego prawo respektować, zapewni mu ochronę w realizacji tego prawa i nie ograniczy go w jego wykonywaniu, ani mu go nie odbierze. ⁴¹Zadaniem notariusza jest właśnie ochrona tych praw i powinność zachowania ich w tajemnicy przed stronami trzecimi. Obowiązek ten ustaje tylko w momencie, gdy notariusz składa zeznanie jako świadek przed sądem, w momencie, gdy ujawnienie tajemnicy zawodowej umożliwi zapobieżenie niebezpieczeństwu państwa lub ewentualnie ważnemu interesowi o charakterze prywatnym.

e) zasada *incompatibilitas*⁴² – polega na zakazie podejmowania i wykonywania przez notariuszy określonej działalności gospodarczej. Innymi słowy przedstawiciel notariatu jako osoba zaufania publicznego nie jest upoważniona do podejmowania określonych typów zatrudnienia bez uprzedniego otrzymania zgody ze strony właściwej rady izby notarialnej. Wyjątek w tym przypadku stanowi możliwość zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zajęcia przeszkadza w pełnieniu obowiązków bezpośrednio związanymi z pracą notariusza. Ponadto rejent nie jest uprawniony do podejmowania zajęcia, w wyniku którego zaniedbywałby

⁴⁰ Ibidem (1)

⁴¹ L. Garlicki – Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu. Warszawa 2012

⁴² Zasada nielączenia pewnych funkcji publicznych została określona w art. 102, 103 i 107 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku. Zgodnie z tymi przepisami zasadę *incompatibilitatis* należy postrzegać w dwóch aspektach: 1. formalnym – wyrażoną jako zakaz łączenia mandatu poselskiego lub senatorskiego z funkcjami państwowymi, 2. materialnym – wyrażoną jako zakaz podejmowania czy też wykonywania określonej działalności gospodarczej. Pozostałe przypadki zasady *incompatibilitatis* wynikają wprost z ustaw ustrojowych

pełnienie swoich obowiązków lub powodowałyby one uchybienia w związku z prowadzeniem przez niego działalności zawodowej. W szczególności nie może zajmować się działalnością związaną z handlem, przemysłem, pośrednictwem, czy też doradztwem w interesach.

f) Prowadząc swoje czynności notariusz podobnie jak sędzia podlega instytucji wyłączenia. Następuje to *ex lege* w trybie instytucji *iudexinhabilis*. Zakaz dotyczy dokonywania czynności notarialnych względem samego notariusza, małżonka, krewnych i powinowatych bez ograniczeń w linii prostej i powinowatych do 3 stopnia pokrewieństwa, osób związanych przez przysposobienie, opiekę, kuratelę⁴³. Warto podkreślić, że powyższe zakazy stosuje się także względem zastępcy notariusza, a ponadto trwają one również po ustaniu małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

Równocześnie, poczynania na polu zawodu zaufania publicznego, którym pozostaje także notariusz związane są z odpowiedzialnością dyscyplinarną. Odpowiedzialność ta dotyczy nie tylko przewinień zawodowych, ale także uchybień dotyczących powagi bądź godności zawodu. Nadzorem nad działalnością notariuszy oraz organami samorządu notarialnego zajmuje się Minister Sprawiedliwości. Co pozostaje wartym podkreślenia może czynić to osobiście, za pośrednictwem prezesów sądów apelacyjnych albo okręgowych bądź też poprzez wyznaczone osoby. Kontrolą notariuszy zajmuje się również rada izby notarialnej. Nadzoru może dokonywać zarówno poprzez swoich członków, jak i przez wyznaczonych do tego celu notariuszy, którzy nie są członkami rady lub też są emerytowani. Ponadto notariusz zobowiązany jest w toku swojej pracy do stałego podnoszenia swoich kwalifikacji, a także postępowania zgodnego ze złożonym ślubowaniem. Podstawowym priorytetem, jakim przedstawiciel korporacji notarialnej powinien się kierować jest czuwanie nad zabezpieczeniem praw oraz słusznym interesów stron. Ponadto notariusz zobowiązany jest także do udzielania wyjaśnień. Dodatkowo powinien w sposób właściwy przedstawiać interpretację przepisów, co pozostaje niezbędnym krokiem przed dokonaniem czynności notarialnej w sposób prawidłowy. Notariusz jest także zobligowany do odmowy dokonania czynności notarialnej, która pozostaje w sprzeczności z prawem, co w dodatkowy sposób zapewnia mu większą rzetelność w wykonywaniu zawodu. W konsekwencji tego stanu rzeczy petent powinien zostać poinformowany na temat prawa zaskarżenia odmowy oraz trybu w jakim może to nastąpić. W związku z powyższym, zainteresowany podmiot

⁴³ Art. 84- Ustawy z dn. 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 22 poz. 91 z późn. zm.)

może wnieść w przeciągu tygodnia odpowiednie zażalenie skierowane do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii.

Zgodnie z zapisami ustawy z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie samorząd notarialny jest tworzony przez wszystkich notariuszy w Polsce. Samorząd ten obejmuje izby notarialne, a także Krajową Radę Notarialną, która z mocy ustawy, pełni rolę reprezentanta notariatu polskiego. Przynależność notariuszy do izb notarialnych jest obligatoryjna.

Izba notarialna stanowi gremium, które jest tworzona przez notariuszy prowadzących kancelarię w okręgu konkretnego sądu apelacyjnego. Siedzibą Krajowej Rady Notarialnej jest Warszawa.

Poszczególne izby charakteryzuje samodzielność, niezależność i posiadanie osobowości prawnej. Organami izby pozostają walne zgromadzenie notariuszy oraz wybierana na trzyletnią kadencję Rada Izby Notarialnej.

1.6. Charakterystyka zawodu lekarza i lekarza dentystry

Wykonywanie zawodu lekarza oraz lekarza dentystry podobnie jak w przypadku prawniczych profesji zaufania publicznego wymaga spełnienia określonych przesłanek, które umożliwiają rozpoczęcie działalności zawodowej. Zostały one szczegółowo wymienione w ustawie z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry.⁴⁴ Zgodnie z zapisami powyższego aktu prawnego absolwent wydziału lekarskiego bądź stomatologicznego nie może od razu po uzyskaniu dyplomu studiów wyższych rozpocząć wykonywania praktyki. Dodatkowym *conditio sine qua non* pozostaje nadanie przez Okręgową Radę Lekarską prawa wykonywania zawodu lekarza lub prawa wykonywania zawodu lekarza dentystry, a w dalszej kolejności wpis do rejestru lekarzy.⁴⁵ Ponadto koniecznym jest spełnienie warunków pobocznych określonych szczegółowo w art. 5 rzeczony ustawy⁴⁶. Należą do nich w szczególności posiadanie:

- a) obywatelstwa polskiego lub innego niż polskie obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- b) dyplomu lekarza lub lekarza dentystry wydanego przez polską szkołę wyższą potwierdzających ukończenie co najmniej sześcioletnich studiów na kierunku lekarskim lub co najmniej pięcioletnich studiów pięcioletnich na kierunku

⁴⁴ Art. 8 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁴⁵ Ibidem (44)

⁴⁶ Ibidem (44)

lekarsko-dentystycznym, obejmujących odbycie dwusemestralnego nauczania praktycznego,

- c) pełnej zdolności do czynności prawnych,
- d) stanu zdrowia pozwalającego na wykonywanie zawodu lekarza lub lekarza dentysty,
- e) nienagannej postawy etycznej.

Oprócz powyższych warunków niezbędnym elementem nadania prawa wykonywania zawodu pozostaje umiejętność władania językiem polskich w mowie i piśmie w stopniu umożliwiającym prowadzenie praktyki.⁴⁷ Warto ponadto wskazać, że podobnie jak w przypadku profesji adwokata, radcy prawnego lub notariusza koniecznym warunkiem uzyskania prawa do wykonywania zawodu jest odbycie aplikacji zakończonej egzaminem, tak również absolwenci wydziałów medycznych zobligowani są do ukończenia stażu podyplomowego zakończonego Lekarskim Egzaminem Państwowym lub Lekarsko-Dentystycznym Egzaminem Państwowym. Celem odbycia stażu podyplomowego przyznane zostaje przez Okręgową Radę Lekarską prawo wykonywania zawodu lekarza lub prawo wykonywania zawodu lekarza dentysty, ale wyłącznie na okres odbywania rzeczzonego stażu⁴⁸. Zgodnie z dyspozycją art. 12 rzeczonej ustawy⁴⁹ okres stażu podyplomowego lekarza nie może być krótszy niż 12 miesięcy, natomiast lekarza dentysty wynosi 12 miesięcy. Staż jest odbywany pod przewodnictwem lekarza specjalisty w danej dziedzinie medycyny, który wykonuje zawód przez okres wynoszący co najmniej 5 lat.

Alternatywną opcją uzyskania możliwości wykonywania zawodu lekarza lub lekarza dentysty na terenie Rzeczypospolitej Polskiej pozostaje nostryfikacja dyplomu. Nostryfikacja (*lat. noster – nasz, facere – czynić*) jest to proces polegający na ustaleniu polskiego odpowiednika dyplomu⁵⁰. Dzięki wskazanej procedurze, podmiot legitymujący się dyplomem zawodowym lekarza bądź lekarza dentysty ma szansę na uznanie jego kwalifikacji zawodowych w Polsce. Postępowanie nostryfikacyjne odbywa się na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów za granicą oraz w sprawie

⁴⁷ Art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁴⁸ Art. 5 ust. 4-7 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁴⁹ Art. 12 ust. 1-3a ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁵⁰ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* Warszawa, 1967

potwierdzenia ukończenia studiów na określonym poziomie oraz art. 327 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.⁵¹

Zgodnie z dyspozycją zawartą w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty wykonywanie rzeczonych profesji polega na świadczeń zdrowotnych, a w szczególności na:

- a) badaniu stanu zdrowia,
- b) rozpoznawaniu chorób i zapobieganiu im,
- c) leczeniu i rehabilitacji chorych, udzielaniu porad lekarskich,
- d) wydawaniu opinii i orzeczeń lekarskich.

W związku z powyższym jak można zauważyć powyższy katalog nie ma charakteru wyliczenia enumeratywnego, a wykonywanie zawodu lekarza i lekarza dentysty może polegać na świadczeniu innych usług. Pewne dodatkowe wyliczenie w tej kwestii zawiera ust. 3 rzeczony ustawy.⁵² Wskazuje on bowiem, iż za wykonywanie zawodu lekarza uważa się także prowadzenie przez lekarza prac badawczych w dziedzinie nauk medycznych lub promocji zdrowia, nauczanie zawodu lekarza, kierowanie podmiotem leczniczym lub zatrudnienie w podmiotach zobowiązanych do finansowania świadczeń opieki zdrowotnej ze środków publicznych.

Niezwykle ważną kwestią, którą należy omówić dokonując charakterystyki zawodu lekarza oraz lekarza dentysty, pozostaje forma w jakiej może być prowadzona praktyka lekarska. Relewantne znaczenie w tej materii mają zmiany, które zaszły wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej.⁵³ Do czasu wprowadzenia reformy dokonanej przez powyższy akt prawny udzielanie usług lekarskich mogło następować tylko i wyłącznie w jednej z trzech form prawem dozwolonych. Należały do nich: indywidualna praktyka lekarska, grupowa praktyka lekarska oraz udzielanie usług medycznych w ramach publicznego bądź niepublicznego zakładu opieki zdrowotnej. Wraz z rozpoczęciem obowiązywania ustawy katalog form wykonywania zawodu lekarza oraz lekarza dentysty w znacznym stopniu został poszerzony. Zgodnie z zapisami artykułu piątego⁵⁴ i szóstego⁵⁵ rzeczonego aktu prawnego, można stwierdzić, że praktyka lekarska może być obecnie organizowana w jednej z siedmiu, a nie jak dotychczas w jednej z trzech form. Należą do nich:

⁵¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020, poz. 85).

⁵² Ibidem (44)

⁵³ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1638, z późn. zm.)

⁵⁴ Art. 5 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1638, z późn. zm.)

⁵⁵ Art. 6 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1638, z późn. zm.)

- a) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna praktyka lekarska,
- b) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna praktyka lekarska wyłącznie w miejscu wezwania,
- c) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska,
- d) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska wyłącznie w miejscu wezwania,
- e) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna praktyka lekarska wyłącznie w przedsiębiorstwie podmiotu leczniczego na podstawie umowy z tym podmiotem
- f) jednoosobowa działalność gospodarcza jako indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska wyłącznie w przedsiębiorstwie podmiotu leczniczego na podstawie umowy z tym podmiotem,
- g) spółka cywilna, spółka jawna albo spółka partnerska jako grupowa praktyka lekarska.

Ponadto warto wskazać na rozróżnienie, które zostało dokonane przez ustawodawcę na podmioty lecznicze oraz podmioty wykonujące działalność leczniczą. „Podmioty wykonujące działalność leczniczą” jest pojęciem o szerszym zakresie podmiotowym. Obejmuje tym samym zarówno podmioty lecznicze, jak również prywatne praktyki zawodowe.⁵⁶

Na temat obowiązków lekarskich w sposób ogólny wypowiada się art. 4 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Przepis stanowi bowiem, że do obowiązków lekarskich należy wykonywanie zawodu zgodnie ze wskazaniami aktualnej wiedzy medycznej, dostępnymi mu metodami i środkami zapobiegania, rozpoznawanie i leczenie chorób z uwzględnieniem zasad etyki zawodowej oraz z należytą starannością.

Celem szerszego omówienia wskazanej tematyki warto w krótki sposób scharakteryzować zapisy zawarte w rozdziale piątym rzeczonyj ustawy dotyczącym zasad wykonywania zawodu lekarza. W szczególności należy wskazać na treść wybranych przepisów konstytuujących określone zakazy i obowiązki podmiotów wykonujących profesję lekarza. Należą do nich w szczególności:

⁵⁶ Okręgowa Izba Lekarska w Warszawie „Formy wykonywania zawodu lekarza – zagadnienia ogólne”. <https://izba-lekarska.pl/formy-wykonywania-zawodu-lekarza-zagadnienia-ogolne>

- a) Art. 30. Obowiązek udzielania pomocy lekarskiej.⁵⁷
- b) Art. 31. Obowiązek udzielania informacji o stanie zdrowia pacjenta.⁵⁸
- c) Art. 34. Obowiązek uzyskania zgody pacjenta na zabieg operacyjny, metodę leczenia lub diagnostyki o podwyższonym ryzyku.⁵⁹
- d) Art. 36. Obowiązek poszanowania intymności i godności osobistej pacjenta.⁶⁰
- e) Art. 37. Obowiązek lekarza w razie wątpliwości diagnostycznych lub terapeutycznych zasięgnięcia opinii właściwego lekarza specjalisty lub zorganizowania konsylium lekarskiego.⁶¹
- f) Art. 40. Obowiązek zachowania tajemnicy lekarskiej.⁶²
- g) Art. 41. Obowiązek prowadzenia dokumentacji medycznej pacjenta.⁶³
- h) Art. 46. Obowiązek powstrzymania się od sprzedaży przez lekarza produktów i wyrobów medycznych.⁶⁴
- i) Art. 49. Obowiązek uczestniczenia w pracach komisji lekarskich.⁶⁵

W związku z koniecznością zachowania profesjonalizmu przy wykonywaniu zawodu lekarza i lekarza dentystry oraz zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa pacjentom wymogi uzyskania prawa prowadzenia praktyki lekarskiej są niezwykle wymagające. W związku z powyższym lekarze mają obowiązek nieustannego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych, natomiast udzielanie świadczeń zdrowotnych polegających na rozpoznawaniu chorób lub ich leczeniu bez odpowiednich uprawnień podlega karze grzywny.⁶⁶ W celu zagwarantowania powyższego stanu rzeczy w ustawie z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry znajduje się kilka przepisów umożliwiających weryfikację kompetencje lekarzy celem zapewnienia jak najwyższej jakości świadczenia usług medycznych. Mowa tutaj o art. 10⁶⁷ rzeczonyj ustawy obligującej do podjęcia przeszkolenia, na koszt zainteresowanego podmiotu, w razie niewykonywania profesji przez okres co najmniej pięciu lat. W dalszej kolejności należy wskazać przepis artykułu

⁵⁷ Ibidem (44)

⁵⁸ Ibidem (44)

⁵⁹ Ibidem (44)

⁶⁰ Ibidem (44)

⁶¹ Ibidem (44)

⁶² Ibidem (44)

⁶³ Ibidem (44)

⁶⁴ Ibidem (44)

⁶⁵ Ibidem (44)

⁶⁶ Art. 58 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁶⁷ Art. 10 ust. 1-2 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

jedenastego⁶⁸ wskazującego na możliwość zobowiązania lekarza, przez powołaną przez Okręgową Radę Lekarską komisję lekarską, do odbycia szkolenia uzupełniającego, w razie powzięcia wątpliwości dotyczących jego kompetencji zawodowych. Funkcję ochronną pełni również przepis dwunasty⁶⁹ rzonego aktu prawnego. Umożliwia on podjęcie uchwały dotyczącej zawieszenia lekarza w prawie do wykonywania zawodu na okres trwania niezdolności do ograniczenia go w wykonywaniu określonych czynności medycznych na okres trwania niezdolności. Niezdolność powinna być podyktowana złym stanem zdrowia uniemożliwiającym pełnienie profesji. Uchwała jest podejmowana przez Okręgową Radę Lekarską na podstawie orzeczenia komisji. Kolejne zabezpieczenie stanowi utrata prawa do wykonywania zawodu lekarza lub lekarza dentystry, z mocy prawa, w przypadku całkowitego bądź częściowego ubezwłasnowolnienia podmiotu⁷⁰. Wszelkie przedstawione powyżej zabiegi mają na celu maksymalizację świadczenia rzonych profesji w sposób profesjonalny i zapewnienia im przymiotu zaufania publicznego, którymi winny się one cechować.

1.7. Charakterystyka zawodu pielęgniarki i położnej

Kolejnym medycznym zawodem zaufania publicznego jest profesja pielęgniarki i położnej. Podstawową regulacją odnoszącą się do wyżej wskazanych zawodów pozostaje ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej. Pozycja prawna wymienionych profesji jest niezwykle silna w polskim porządku prawnym, na co dobitnie wskazuje art. 2 rzonej ustawy⁷¹, mówiący o tym, że zawody pielęgniarki i położnej są samodzielnymi zawodami medycznymi. W związku z powyższym, samorząd pielęgniarek i położnych jest niezależny względem samorządu lekarskiego i samoistnie decyduje o własnych sprawach wewnętrznych.

W pierwszej kolejności należy omówić kwestię dotyczącą tego komu przysługuje prawo do wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej. Istotne znaczenie odgrywa tutaj dyspozycja zawarta w art. 28⁷² i 31⁷³ omawianej ustawy, których treść jest zbliżona do siebie.

⁶⁸ Art. 11 ust. 1-2 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁶⁹ Art. 12 ust. 1-3 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁷⁰ Art. 14 pkt. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

⁷¹ Art. 2 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷² Art. 28 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷³ Art. 31 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

Według zapisów zawartych w przepisie prawo wykonywania rzeczonych profesji przysługuje osobie, która:

- a) posiada świadectwo lub dyplom ukończenia polskiej szkoły pielęgniarskiej lub położnych bądź uzyskane w innym państwie niż państwo członkowskie Unii Europejskiej świadectwo lub dyplom;
- b) posiada pełną zdolność do czynności prawnych;
- c) cechuje się stanem zdrowia pozwalającym na wykonywanie zawodu pielęgniarki;
- d) wykazuje nienaganną postawę etyczną.

Dodatkowo warto wskazać na istnienie alternatywnej możliwości uzyskania prawa do świadczenia profesji pielęgniarki i położnej. Zgodnie z treścią art. 36a⁷⁴ i 37⁷⁵ omawianej ustawy na wniosek zainteresowanej osoby Okręgowa Rada Pielęgniarek i Położnych może stwierdzić prawo wykonywania zawodu osoby, która ukończyła liceum medyczne lub szkołę policealną albo szkołę pomaturalną kształcącą w zawodzie pielęgniarki albo ukończyły szkołę policealną albo szkołę pomaturalną kształcącą w zawodzie położnej, ale nie uzyskała stwierdzenia prawa wykonywania zawodu, a wypełnia warunki uprawniające do świadczenia usług medycznych opisane powyżej.

Naturalnie powstaje pytanie, na czym polega wykonywanie zawodu pielęgniarki i położnej i jaki zakres usług medycznych może być świadczony przez przedstawicieli powyższych profesji. Rozróżnienie to jest ponadto relewantne z tego powodu, iż umożliwia rozgraniczenie funkcji wykonywanych przez lekarzy, a z drugiej strony przez pielęgniarki i położne. Niemające charakteru enumeratywnego wyliczenie zadań wskazanych profesji znajduje się w art. 4⁷⁶ (w przypadku pielęgniarek) oraz w art. 5⁷⁷ (w przypadku położnych) niniejszego aktu prawnego. Wykonywanie zawodu pielęgniarki polega tym samym na świadczeniu świadczeń zdrowotnych⁷⁸, natomiast w szczególności na:

- a) rozpoznawaniu warunków i potrzeb zdrowotnych pacjenta;
- b) rozpoznawaniu problemów pielęgnacyjnych pacjenta;
- c) planowaniu i sprawowaniu opieki pielęgnacyjnej nad pacjentem;

⁷⁴ Art. 36a ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷⁵ Art. 37 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷⁶ Art. 4 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷⁷ Art. 5 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁷⁸ Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

- d) samodzielnym udzielaniu w określonym zakresie świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych oraz medycznych czynności ratunkowych;
- e) realizacji zleceń lekarskich w procesie diagnostyki, leczenia i rehabilitacji;
- f) orzekaniu o rodzaju i zakresie świadczeń opiekuńczo-pielęgnacyjnych;
- g) edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia.

Ponadto zgodnie z ustępem drugim rzonego przepisu⁷⁹ za wykonywanie profesji pielęgniarki uważa się również:

- a) nauczanie zawodu pielęgniarki lub położnej, wykonywanie pracy na rzecz doskonalenia zawodowego pielęgniarek i położnych lub nauczanie innych zawodów medycznych, których programy kształcenia wymagają współdziałania pielęgniarki lub położnej;
- b) prowadzenie prac naukowo-badawczych w zakresie pielęgniarstwa;
- c) kierowanie i zarządzanie zespołami pielęgniarek lub położnych;
- d) zatrudnienie w podmiocie leczniczym na stanowiskach administracyjnych, na których wykonuje się czynności związane z przygotowaniem, organizowaniem lub nadzorem nad udzielaniem świadczeń opieki zdrowotnej;
- e) zatrudnienie w podmiotach zobowiązanych do finansowania świadczeń opieki zdrowotnej ze środków publicznych;
- f) zatrudnienie w organach administracji publicznej, których zakres działania obejmuje nadzór nad ochroną zdrowia;
- g) pełnienie służby na stanowiskach służbowych w Ministerstwie Obrony Narodowej oraz w jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej, na których wykonuje się czynności związane z ochroną zdrowia i opieką zdrowotną;
- h) pełnienie służby na stanowiskach służbowych w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej i innych stanowiskach Służby Więziennej, na których wykonuje się czynności związane z przygotowaniem, organizowaniem i nadzorem nad udzielaniem świadczeń opieki zdrowotnej przez podmiot leczniczy dla osób pozbawionych wolności;

⁷⁹ Art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

- i) zatrudnienie w domach pomocy społecznej określonych w przepisach o pomocy społecznej, z uwzględnieniem uprawnień zawodowych pielęgniarki określonych w ustawie;
- j) zatrudnienie na stanowisku pielęgniarki w żłobku lub klubie dziecięcym;
- k) sprawowanie funkcji z wyboru w organach samorządu pielęgniarek i położnych lub wykonywanie pracy na rzecz samorządu;
- l) powołanie do pełnienia z wyboru funkcji związkowej poza zakładem pracy pielęgniarki, jeżeli z wyboru wynika obowiązek wykonywania tej funkcji w charakterze pracownika albo pełnienie funkcji w zarządzie zakładowej organizacji związkowej, jeżeli z pełnieniem tej funkcji jest związane zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy.

Natomiast wykonywanie funkcji położnej polega podobnie na świadczeniu świadczeń zdrowotnych, a w szczególności na⁸⁰:

- a) rozpoznawaniu ciąży, sprawowaniu opieki nad kobietą w przebiegu ciąży fizjologicznej, a także prowadzeniu w określonym zakresie badań niezbędnych w monitorowaniu ciąży fizjologicznej;
- b) kierowaniu na badania konieczne do jak najwcześniejszego rozpoznania ciąży wysokiego ryzyka;
- c) prowadzeniu porodu fizjologicznego oraz monitorowaniu płodu z wykorzystaniem aparatury medycznej;
- d) przyjmowaniu porodów naturalnych, w przypadku konieczności także z nacięciem krocza, a w przypadkach nagłych także porodu z położenia miednicowego;
- e) podejmowaniu koniecznych działań w sytuacjach nagłych, do czasu przybycia lekarza, w tym ręcznego wydobycia łożyska, a w razie potrzeby ręcznego zbadania macicy;
- f) sprawowaniu opieki nad matką i noworodkiem oraz monitorowaniu przebiegu okresu poporodowego;
- g) badaniu noworodków i opiece nad nimi oraz podejmowaniu w razie potrzeby wszelkich niezbędnych działań, w tym natychmiastowej reanimacji;
- h) realizacji zleceń lekarskich w procesie diagnostyki, leczenia i rehabilitacji;

⁸⁰ Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

- i) samodzielnym udzielaniu w określonym zakresie świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych;
- j) profilaktyce chorób kobiecych i patologii położniczych;
- k) rozpoznawaniu u matki lub dziecka objawów nieprawidłowości wymagających skierowania do lekarza;
- l) sprawowaniu opieki położniczo-ginekologicznej nad kobietą;
- m) prowadzeniu działalności edukacyjno-zdrowotnej w zakresie: przygotowania do życia w rodzinie, metod planowania rodziny oraz ochrony macierzyństwa i ojcostwa oraz przygotowywania do rodzicielstwa oraz pełnego przygotowania do urodzenia dziecka, łącznie z poradnictwem na temat higieny i żywienia.

Dodatkowo ważnym jest, iż wyliczenie funkcji położnej, zawarte w ustępie drugim art. 5 rzeczonyj ustawy⁸¹, jest w gruncie rzeczy zbliżone do tego odnoszącego się do pielęgniarki.

Reasumując można jednoznacznie stwierdzić, że pomimo faktu, iż wyliczenie nie ma charakteru ciągłego, na co wskazuje użyty przez ustawodawcę zwrot „w szczególności”, jest ono na tyle obszerne, że pozwala w przeważającej części stwierdzić na czym polegają usługi medyczne świadczone przez przedstawicieli wskazanych profesji. Warto ponadto wskazać, że mimo, iż zgodnie z art. 2 rzeczonyj ustawy⁸² zawody pielęgniarki i położnej stanowią samodzielne zawody medyczne, są one zobowiązane do stosowania się do zleceń lekarskich zapisanych w dokumentacji medycznej⁸³. Zapis tego typu jest podyktowany przede wszystkim szerszym przeszkoleniem zawodowym lekarzy i ma zapewnić profesjonalizację świadczonych usług medycznych. Nie oznacza jednak nadrzędności organizacyjnej samorządu lekarskiego na samorządem pielęgniarek i położnych. Co jest dodatkowo podkreślone poprzez dyspozycję art. 15a⁸⁴ omawianego aktu prawnego.

Istotną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę są zasady wykonywania zawodu oraz obowiązki pielęgniarki i położnej. Zostały one wymienione w art. 11⁸⁵ oraz art. 12⁸⁶ omawianej ustawy. Podstawową zasadą wskazanych profesji pozostają: wykonywanie

⁸¹ Art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸² Ibidem (64)

⁸³ Art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸⁴ Art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸⁵ Art. 11 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸⁶ Art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

zawodu, z należytą starannością, zgodnie z zasadami etyki zawodowej, poszanowanie praw pacjenta oraz dbałość o bezpieczeństwo pacjenta. Natomiast do obowiązków zaliczyć należy udzielenie pomocy w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować stan nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Przechodząc do dalszej analizy charakteru wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej należy przestudiować, w jakich formach profesje te mogą być realizowane. Kluczowa pod tym względem okazuje się dyspozycja zawarta w art. 19⁸⁷ omawianego aktu prawnego, zgodnie z którym pielęgniarka i położna mogą wykonywać zawód:

- a) w ramach umowy o pracę;
- b) w ramach stosunku służbowego;
- c) na podstawie umowy cywilnoprawnej;
- d) w ramach wolontariatu;
- e) w ramach praktyk zawodowych

W związku z powyższym pomimo stosunkowo obszernego katalogu możliwości wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej, wyliczenie to wydaje się, w ocenie autorów rzeczonyj monografii, zbyt zubożałe. Swoje stanowisko należy umotywić przede wszystkim, faktem, że zestawienie form wykonywania zawodu lekarza oraz lekarza dentystry jest szersze. Niewątpliwie nieuzasadnione pozostaje pominięcie przez ustawodawcę możliwości wykonywania profesji pielęgniarki oraz położnej w postaci spółki (osobowej bądź kapitałowej). Podczas gdy w przypadku praktyki lekarskiej taka możliwość jest dozwolona.

Podobnie jak w przypadku lekarzy oraz lekarzy dentystry, świadczenie usług pielęgniarskich i położnej wymaga spełnienia od zainteresowanego podmiotu określonych warunków, co w konsekwencji ma zapewnić jak najwyższą jakość usług medycznych. Wynika z tego obowiązek ciągłego podnoszenia kwalifikacji zawodowych⁸⁸ oraz zagrożenie karą grzywny względem osoby, która udziela świadczeń zdrowotnych bez wymaganych uprawnień.⁸⁹ Celem ochrony pacjentów został ponadto sformułowany przepis art. 42 omawianej ustawy zgodnie z którym prawo wykonywania zawodu wygasa m.in. w przypadku utraty pełnej zdolności do czynności prawnych⁹⁰, czy też orzeczenia przez sąd

⁸⁷ Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸⁸ Art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁸⁹ Art. 84 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁹⁰ Art. 42 ust. 1 pkt. 6 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

pielęgniarek i położnych lub orzeczonego przez sąd środka karnego polegającego na zakazie wykonywania zawodu⁹¹. Istotne znaczenie ma pod tym względem ponadto przepis art. 26 ust. 1 oraz art. 27 ust. 1 rzeczonyj ustawy. Zgodnie z pierwszym artykułem pielęgniarka lub położna, która nie wykonywała zawodu przez okres dłuższy niż 5 lat jest zobligowana do zawiadomienia o tym fakcie właściwą okręgową radę pielęgniarek i położnych oraz do odbycia trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy przeszkolenia zawodowego.⁹² Ponadto w przypadku istnienia wątpliwości dotyczących możliwości wykonywania zawodu przez pielęgniarkę lub położną ze względu na stan zdrowia, komisja lekarska może wydać orzeczenie w sprawie niezdolności do pełnienia profesji. Wszelkie wskazane powyżej zabiegi mają na celu nadanie rzeczonym zawodom przymiotu zaufania publicznego, niezwykle ważnego dla profesji medycznych.

1.8. Istotność problemu dostępu do medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego na tle teorii ekonomicznych i społecznych

Rynek usług świadczonych przez przedstawicieli prawniczych oraz medycznych zawodów zaufania publicznego charakteryzuje się określoną specyfiką, której elementy są nieporównywalne względem innych rynków. Podobnie jak w przypadku innych profesji, prawnicy funkcjonujący w ramach gospodarki wolnorynkowej zmuszeni są do kierowania się przede wszystkim kryterium zysku oraz opłacalności ekonomicznej w związku prowadzoną działalnością. Specyfika zawodów zaufania publicznego wymusza jednak od nich działanie zgodne z szeroko rozumianymi zasadami współżycia społecznego oraz pełnienia pewnej misji społecznej zgodnie z założeniami polityki społecznej. Jak podkreśla A. Rajkiewicz – „*polityka społeczna nie opiera się wyłącznie na świadczeniach o charakterze materialnym. W jej obręb wchodzi również zabezpieczenie zagrożeń społecznych*”.⁹³ Niewątpliwie w skład bezpieczeństwa społecznego z całą pewnością wchodzi bezpieczeństwo prawne oraz pewność dostępu do opieki medycznej. W związku z powyższym zarówno usługi medyczne, jak i usługi prawne gwarantują zabezpieczenie interesów obywateli i umożliwiają swobodny obrót w państwie, stanowią istotny element w funkcjonowaniu współczesnego organizmu państwowego. Obowiązek państwa zapewnienia szerokiego dostępu do usług

⁹¹ Art. 42 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁹² Art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)

⁹³ A. Rajkiewicz, *Pedagogika społeczna a polityka społeczna*, „Polityka Społeczna” 1991, nr. 1

prawniczych wynika również z dyspozycji zawartej w art. 2 Konstytucji RP⁹⁴ oraz uzyskanej na podstawie reguł inferencji zasady zaufania obywateli do państwa. Natomiast zasada zawarta w art. 68 Konstytucji RP⁹⁵ konstytuuje zasadę prawa do ochrony zdrowia. To niezwykle silne umocowanie konstytucyjne jest niezwykle ważne z punktu widzenia społeczeństwa, a dodatkowo jest ono wzmocnione ustępem drugim rzeczonoego przepisu⁹⁶ mówiącym o tym, że obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Problemem jednak pozostaje wzajemne zderzenie ze sobą reguł rządzących rynkiem, a misją społeczną do której obowiązani są przedstawiciele medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego. Ponadto rynek usług medycznych i prawniczych ze względu na znaczne ograniczenia ustawowe względem możliwości świadczenia zadań związanych z pracą adwokata, radcy prawnego oraz notariusza, czy też lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki i położnej nie do końca wpisuje się w istnienie klasycznych teorii ekonomicznych. Popierając swoje założenie odnoszące się do pewnej ekstraordynaryjności rynku usług medycznych i prawnych, specyfikę tą winno się przedstawić na podstawie trzech teorii mikroekonomicznych: teorii dóbr substytucyjnych, funkcji użyteczności Cobba-Douglasa oraz teorii optymalnego wyboru konsumenta.

Specyfika działalności zawodowej odnoszącej się do świadczenia usług medycznych i prawnych szczególnie widoczna jest w przypadku teorii dóbr substytucyjnych. Usługa medyczna i prawna ze względu na swoją specyfikę i konieczność świadczenia jej przez uprawnione do tego podmioty nie może zostać co do zasady zamieniona na inne dobro. Pomimo istnienia liberalnych przepisów ustawy Prawo przedsiębiorców⁹⁷ i możliwości świadczenia niektórych świadczeń pomocy prawnej przez osoby nie będące przedstawicielami prawniczych czy też medycznych zawodów zaufania publicznego, większość usług może być wyłącznie oferowana przez uprawnione do tego osoby. Natomiast zgodnie z treścią art. 58 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry⁹⁸ świadczenie usług medycznych przez nieuprawnione do tego osoby zagrożone jest karą grzywny, a nawet w skrajnych przypadkach w momencie, gdy podmiot działa

⁹⁴ Ibidem (1)

⁹⁵ Ibidem (1)

⁹⁶ Ibidem (1)

⁹⁷ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2018 poz. 646)

⁹⁸ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 nr 28 poz. 152)

w celu osiągnięcia korzyści majątkowej albo wprowadza w błąd, co do posiadanych przez niego uprawnień zawodowych może podlegać karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. W związku z powyższym konsument nie będzie w stanie uzyskać co do zasady dobra substytucyjnego, jak ma to miejsce w przypadku innych rynków. Swojego zastosowania nie odnajdzie tu również funkcja użyteczności Cobba-Douglassa, opisująca preferencje konsumenta krańcowej stopy substytucji (MRS – *Marginal Rate of Substitution*)⁹⁹. Ze względu na brak możliwości zamiany dobra usługi medycznej bądź prawnej na dobro o charakterze substytucyjnym (przykładowo nie jest możliwa reprezentacja podmiotu przed organem sądowym przez osobę nie będącą adwokatem bądź radcą prawnym, sporządzanie czynności notarialnych przez osobę nie będącą notariuszem, leczenie i profesjonalna porada zdrowotna przez podmiot nie będący lekarzem), konsument dowolnie nie może zamienić określonej ilości dobra X na większą ilość dobra Y, nawet jeśli taka transakcja przyniosła by mu znaczącą korzyść.

Ponadto opierając się na teorii optymalnego wyboru konsumenta, klient decydując się na zakup określonego koszyka dóbr (w tym przypadku usług medycznych lub prawnych), w założeniu chce być z niego jak najbardziej zadowolony. Innymi słowy osiągnąć najwyższą krzywą obojętności. Z drugiej strony kierując się swoimi preferencjami nie może przekroczyć posiadanego dochodu. W tym celu musi zestawić ze sobą własne możliwości finansowe oraz przedstawione mu oferty¹⁰⁰. W związku z obowiązkiem zapewnienia bezpieczeństwa prawnego obywatelom przez państwo, dostęp do usług prawnych jest częściowo dotowany przez państwo (np. instytucja obrońcy z urzędu). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku korzystania ze służby zdrowia. Osoba potrzebująca pomocy medycznej lub prawnej ze strony przedstawicieli zawodów zaufania publicznego może ją uzyskać wybierając adekwatny do własnych potrzeb oraz możliwości finansowych koszyk dóbr. Tym samym może albo zdecydować się na usługę dotowaną przez państwo (np. instytucja obrońcy z urzędu, świadczenie usługi medycznej przez Narodowy Fundusz Zdrowia), albo wybrać usługę, którą sfinansuje z własnych przychodów (np. pomoc prawna wybranego prawnika, prywatna opieka zdrowotna).

Warto wskazać również na charakterystyczne rodzaje ryzyka i niepewność, które odnoszą się i pozostają immanentnie związane z działaniami gospodarczymi w obrębie medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego. Na rynku usług medycznych

⁹⁹ E. Czarny – *Mikroekonomia*, Funkcja Cobba-Douglassa, s. 24

¹⁰⁰ E. Czarny – *Mikroekonomia*, Optymalny Wybór Konsumenta, s.29

i prawnych, podobnie jak w przypadku z rynku ubezpieczeń może pojawić się problem pokusy nadużycia oraz negatywnej selekcji. Zjawiska te mogą wystąpić jako efekt pojawienia się asymetrii informacyjnej na rynku, zwykle wówczas jedna ze stron jest lepiej poinformowana od drugiej na temat jakiegoś stanu rzeczy, w związku z czym dąży do zawarcia korzystnej dla siebie umowy, narażając tym samym drugi podmiot na straty¹⁰¹. Sytuacja tego typu może mieć przykładowo miejsce, gdy strona chcąc dokonać określonej czynności notarialnej zataja niektóre fakty przed notariuszem, co naraża go na możliwość utraty reputacji, a nawet praw do wykonywania zawodu, a w konsekwencji znaczne straty finansowe. Analogicznie w przypadku lekarza, zatajenie pewnych informacji dotyczących stanu zdrowia pacjenta, może rzutować negatywnie na ostateczny wynik leczenia, a w konsekwencji narażać lekarza na odpowiedzialność dyscyplinarną przed sądem lekarskim. Zjawiska te wystąpić mogą w obydwie strony, zarówno ze strony potencjalnych klientów jak i osób świadczących określone świadczenia prawne. Wpływają one negatywnie na rozwój rynku medycznego i prawnego, co jest o tyle niebezpieczne dla państwa, że bezpieczeństwo i pewność obrotu prawnego oraz świadczenia usług medycznych stanowią filar funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego jakim pozostaje Rzeczpospolita Polska. Wyżej wymienione zjawiska negatywne, najczęściej kojarzone z branżą ubezpieczeń, mogą wystąpić w przypadku innych rynków, jednakże co warto podkreślić, szczególnie negatywnie oddziałują na prowadzenie działalności zawodowej przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego.

Konkludując, zdaniem autorów niniejszego opracowania, rynek usług świadczonych przez przedstawicieli medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego cechuje się określoną specyfiką. Powoduje to, że usługi oferowane przez przedstawicieli zawodów medycznych i prawników nie wpisują się w standardowy model funkcjonowania gospodarki wolnorynkowej. Dostęp do bezpieczeństwa medycznego i prawnego jest też ważny z punktu widzenia polityki społecznej oraz gwarancji demokratycznego państwa prawnego. Istota zmian w obrębie zawodów zaufania publicznego, stanowi tym samym istotny problem gospodarczy, z punktu widzenia wielu dziedzin nauk społecznych – przede wszystkim ekonomii, ale ponadto prawa, medycyny oraz polityki społecznej.

¹⁰¹ S. Chrupczalski, *Pokusa nadużycia*, NBP – Portal Edukacji Ekonomicznej

1.9. Podsumowanie rozdziału pierwszego

Zdaniem autorów rzeczonyj publikacji, prawna pozycja zawodów zaufania publicznego w Rzeczypospolitej Polskiej jest niezwykle silna. Rozwiązanie przyjęte przez ustrojodawcę w art. 17 Konstytucji RP¹⁰², sytuujące regulację dotyczącą profesji zaufania publicznego w przepisach konstytucyjnych jest akcentrycznym zabiegiem. W przeciwieństwie do polskiej konstytucji, w krajach Europy zachodniej ochrona dotycząca zarówno „wolnych zawodów” jak i „zawodów zaufania publicznego” następuje przede wszystkim w aktach o randze ustawowej. Umieszczenie tak nowatorskiego panaceum, jak można domniemywać, świadczy o tym, że zawody zaufania publicznego cieszą się w Rzeczypospolitej Polskiej szczególną ochroną. Z drugiej strony jednak nałożone została na nie szczególna misja oraz obowiązki pewnego rodzaju obostrzenia w szczególności w dostępności do wykonywania tego typu zawodów.

Osoby wykonujące zawody zaufania publicznego, a w tym przede wszystkim ich medyczni i prawniczy przedstawiciele, stanowią uosobienie majestatu i tendencji ustrojowych naszego kraju, zorientowanych na decentralizację. Z tego względu stanie się członkiem tej ograniczonej grupy zawodowej, nie jest łatwym zadaniem. Wymaga spełnienia określonych warunków. Oprócz szczególnej ochrony wynikającej bezpośrednio z Konstytucji, przedstawiciele zarówno prawniczych jak i medycznych zawodów, zobligowani jednocześnie są do ochrony podstaw demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP¹⁰³). W opinii twórców tegoż opracowania, jest to zadanie niezwykle trudne, jednakże niezbędne celem realizacji zasady zaufania obywateli do państwa. Reguła ta stanowi podstawę funkcjonowania nowoczesnego państwa i gwarantuje poszanowanie praw człowieka i obywatela, co ma znaczenie fundamentalne dla istnienia społeczeństwa obywatelskiego opartego na wspólnym, wzajemnym zaufaniu beneficjentów tych usług do ich usługodawców. Ponadto, nierozzerwalnie związany z treścią art. 2 Konstytucji RP¹⁰⁴ pozostaje art. 7 Konstytucji RP¹⁰⁵. Dzięki trudowi przedstawicieli zawodów zaufania publicznego możliwe staje się urzeczywistnienie zasady zawartej w art. 7 Konstytucji¹⁰⁶, mówiącej o tym, że „organy władzy publicznej działają w granicach i na podstawie prawa”. Jak w swoich rozważaniach podkreśla A. Trubalski – *„Konsekwencją powyższego jest to, że samorzędy zawodów zaufania publicznego przyczyniają się*

¹⁰² Ibidem (1)

¹⁰³ Ibidem (1)

¹⁰⁴ Ibidem (1)

¹⁰⁵ Ibidem (1)

¹⁰⁶ Ibidem (1)

do realizowania zasady (stoją na jej straży), że „Rzeczypospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.”¹⁰⁷

W związku z powyższym wydaje się, że można jasno stwierdzić, że istnienie zawodów zaufania publicznego jest nieodłącznym elementem funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego jakim pozostaje Rzeczypospolita Polska. Akceptacja przez obywateli rozwiązań konstytucyjnych w referendum¹⁰⁸ dodatkowo przesądziła o woli suwerena, który to wyraził w bezpośredni sposób zgodę na szczególne uregulowanie funkcjonowania profesji zaufania publicznego. Co jest wartym podkreślenia istnieją także inne akty prawne o randze ustawowej i niższej, regulujące zasady funkcjonowania zawodów zaufania publicznego, jednak zgodnie z zasadą nadrzędności konstytucji (art. 8 Konstytucji RP¹⁰⁹), nie mogą pozostawać w sprzeczności z materią konstytucyjną, przede wszystkim zaś z treścią art. 17 Konstytucji¹¹⁰ mówiącego o zawodach zaufania publicznego.

Reasumując rola profesji zaufania publicznego jest niezwykle ważna, a ich poprawne funkcjonowanie stanowi obligatoryjny warunek sprawnego działania państwa. W naszej ocenie dotychczasową działalność poddanych egzegezie profesji prawniczych i medycznych, należy ocenić pozytywnie. Tematem dalszych rozważań, po przeprowadzeniu analizy dotyczącej szczegółowej definicji zawodu zaufania publicznego w następnych częściach opracowania będzie odpowiedzenie na kilka pytań odnoszących się do opłacalności wykonywania zawodów medycznych i prawniczych. Ponadto zostaną zbadane aspekty dostępności do nich oraz pojawiające się przed nimi zagrożenia i szanse. Ważnym zabiegiem będzie również określenie czynników wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej i zbadanie związanych z nimi kosztów i przychodów.

¹⁰⁷ A. Trubalski – „Samorzady zawodów zaufania publicznego na przykładzie samorządu radców prawnych. Perspektywa konstytucyjnoprawna” *Studia Iuridica Lublinensia* 21, 2014

¹⁰⁸ Referendum odbyło się w dniu 25 maja 1997 r., na podstawie zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. nr 31, poz. 174.

¹⁰⁹ *Ibidem* (1)

¹¹⁰ *Ibidem* (1)

ROZDZIAŁ II

Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego i ich porównanie względem czynników wskazanych przez studentów ekonomii

2.1. Przedmowa i opis przyjętych metod badawczych

W rozdziale drugim niniejszego opracowania, celem autorów, pozostanie odpowiedzenie na dwa kluczowe pytania – „*Jakie czynniki ekonomiczne wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w opinii studentów wydziałów prawa oraz ekonomii i nauk pokrewnych?*” oraz „*Jaka jest dostępność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w opinii studentów wydziałów prawa?*”. W związku z koniecznością udzielenia uzasadnienia na powyższe pytania, zostało przeprowadzone badanie obejmujące studentów wydziałów prawa w Polsce. Praca badawcza objęła próbę 105 studentów prawa za pomocą krótkiego kwestionariusza. Zostali w nim oni poproszeni o udzielenie swojej opinii dotyczącej kilku zagadnień. Postawione pytania obejmowały następujący problem badawczy:

- a. „*Jakie czynniki wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w opinii studentów wydziałów prawa w Polsce?*”
- b. „*Który z zawodów prawniczych w ich ocenie wiąże się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem?*”
- c. „*Czy i ewentualnie który z prawniczych zawodów zaufania publicznego zamierzają wykonywać po ukończeniu studiów wyższych?*”
- d. „*W jaki sposób zdaniem studentów wydziałów prawa w Polsce rozkładają się przychody oraz koszty związane z prowadzeniem działalności zawodowej?*”

Ponadto w sekcji pierwszej stworzonej ankiety, studenci zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na kilka pytań natury technicznej, które umożliwiły pogrupowanie otrzymanych wyników. Dotyczyły one płci, wieku, rodzaju uczelni (uczelnia publiczna bądź prywatna), trybu studiów (studia stacjonarne bądź niestacjonarne), aktualnie realizowanego etapu studiów oraz uczelni wyższej.

Celem uzyskania szerszego obrazu analizy tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego przyjęto próbę kontrolną w postaci studentów ekonomii i nauk pokrewnych.

Analiza porównawcza, podobnie jak w przypadku studentów wydziałów prawa została przeprowadzona w formie krótkiego kwestionariusza. Badanie jednak było o wiele krótsze i nie obejmowało opinii dotyczącej prognozowanych przychodów i kosztów pozostających w związku z prowadzeniem działalności zawodowej przez prawników wykonujących profesje zaufania publicznego. Ponadto wychodząc z założenia, że studenci ekonomii i nauk pokrewnych, jako osoby bezpośrednio niezwiązane ze studiami prawniczymi, mogą nie wykazywać zainteresowania warunkami opłacalności zawodów prawniczych i w związku z powyższym nie posiadać wiedzy na temat szczegółowych danych związanych z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej. Próba, identycznie jak w przypadku studentów wydziałów prawa objęła 105 respondentów. Studenci ekonomii i nauk pokrewnych początkowo zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na kilka pytań natury technicznej, które umożliwiły badającym pogrupowanie otrzymanych wyników. Dotyczyły one płci, wieku, rodzaju uczelni (uczelnia publiczna bądź prywatna) oraz trybu studiów (studia stacjonarne bądź niestacjonarne). W dalszej części ankiety zostały im postawione następujące pytania:

- a. „Jakie czynniki wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w opinii studentów ekonomii i nauk pokrewnych?”
- b. „Który z zawodów prawniczych w ich ocenie wiąże się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem?”
- c. „Który z prawniczych zawodów zaufania publicznego w ich opinii wiąże się z największym prestiżem w związku z jego wykonywaniem?”

Pytania, które zostały przedstawione studentom ekonomii i nauk pokrewnych, z pewnymi nieznacznymi wyjątkami przyjmują charakter zbieżny z tymi, które zostały zadane w poprzednim badaniu skierowanym do studentów wydziałów prawa. Podstawą różnicą dzielącą obydwa kwestionariusze jest brak pytania dotyczącego opinii studentów co do przewidywanych kosztów i przychodów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej. Ponadto została dokonana zmiana treści pytania odnoszącego się do preferowanego zawodu, który studenci zamierzają wykonywać po ukończeniu studiów wyższych. W jego miejsce studenci ekonomii i nauk pośrednich zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie – „*Który z prawniczych zawodów zaufania publicznego w ich opinii wiąże się z największym prestiżem w związku z jego wykonywaniem?*”. Adiustacja treści została uzasadniona tym, iż studenci nauk ekonomicznych nie stanowią grupy docelowej, która po zakończeniu procesu edukacji, związana będzie z wykonywaniem prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Istotnym dla przedstawionej egzegezy pozostaje także, że przedstawienie próby kontrolnej i przeprowadzenie dodatkowego badania miało ponadto na celu zbadanie dwóch poniższych kwestii:

- a. „Która z grup w większym stopniu kieruje się przesłankami o charakterze ekonomicznej opłacalności w związku z wyborem zawodu zaufania publicznego?”
- b. „Czy i w jakim stopniu różni się opinia odnosząca się do czynników dotyczących opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego pomiędzy studentami wydziałów prawa, a studentami ekonomii?”

W związku z powyższym podjęto trzy hipotezy badawcze o następującej treści:

- a. Studenci ekonomii w większym stopniu zwrócą uwagę na czynniki o charakterze ekonomicznej opłacalności tj. poziom rozwoju gospodarczego regionu, w którym prowadzona jest działalność zawodowa czy efekt skali prowadzonej działalności zawodowej.
- b. Studenci ekonomii częściej zwrócą uwagę na koneksje i znajomości jako nieodłączny element uzyskania wysokich dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową.
- c. Studenci ekonomii w przeciwieństwie do studentów prawa w znacznie większym stopniu przyjmą postawę *homo oeconomicus*¹¹¹ w trakcie wyboru jednego ze wskazanych zawodów zaufania publicznego.

Ostatnim przeprowadzonym badaniem, dokonanym na potrzeby pisania poniższej pracy, było zbadanie ekonomicznych uwarunkowań i charakteru wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego, w oparciu o dane pozyskane od przedstawicieli tych profesji. Sporządzony kwestionariusz został wykorzystany celem zebrania odpowiednich danych od adwokatów, radców prawnych oraz notariuszy. Próba objęła 25 przedstawicieli powyższych zawodów. Ankieta podobnie jak w poprzedni przypadku dzieliła się na 3 sekcje – techniczną, wstępną oraz właściwą. Pytania zostały skonstruowane w taki sposób, aby skonfrontować opinię dotyczącą czynników wpływających na opłacalność wykonywania zawodów prawniczych oraz uzyskiwanych przychodów i ponoszonych kosztów w związku z tą działalnością, studentów wydziałów prawa z danymi pozyskanymi od przedstawicieli tych zawodów. Weryfikacja pozyskanych danych, umożliwiła konfrontację wyobrażeń

¹¹¹ Homo oeconomicus [łac.] – „człowiek ekonomiczny, człowiek racjonalny - ekon. zespół założeń przyjmowanych w neoklasycznej ekonomii (neoklasyczna szkoła w ekonomii) dotyczących zachowań człowieka, występującego w różnych ekonomicznych rolach społecznych. „Homo oeconomicus to człowiek, który postępuje racjonalnie. Cechuje go działanie oparte na kalkulowaniu nakładów i efektów oraz dążenie do uzyskiwania optymalnych rezultatów.” – Źródło: Encyklopedia PWN, hasło: homo oeconomicus

studentów dotyczącą czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz ewentualnych przychodów i kosztów z rzeczywistością. Analiza powyższych treści została zamieszczona w ostatnim rozdziale niniejszej pracy.

2.2 Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków wykonywania zawodów prawniczych w oparciu o przeprowadzone ankiety

Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego została przeprowadzona na próbie 105 studentów prawa w Polsce. Głównymi pytaniami, na które próbowałem udzielić odpowiedzi pozostają:

- a. „Jakie czynniki wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w opinii studentów wydziałów prawa w Polsce?”
- b. „Który z zawodów prawniczych w ich ocenie wiąże się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem?”
- c. „Który z prawniczych zawodów zaufania publicznego zamierzają wykonywać po ukończeniu studiów wyższych?”
- d. „W jaki sposób zdaniem studentów wydziałów prawa w Polsce rozkładają się przychody oraz koszty związane z prowadzeniem działalności zawodowej?”

Ponadto pomocne stało się zweryfikowanie kilku hipotez pobocznych, które umożliwiły zrewidowanie kilku przekonań, w wielu przypadkach funkcjonujących w powszechnym mniemaniu:

- a. Studenci wydziałów prawa w większym stopniu zwracają uwagę na czynniki o charakterze pozaekonomicznym, które gwarantują uzyskanie wyższych dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową tj. długoletni staż pracy w zawodzie prawniczym, specjalizacja w danej dziedzinie prawa, ukończenie studiów prawniczych na uczelni pozostającej w czołówce rankingów
- b. Studenci wydziałów prawa w przeciwieństwie do studentów ekonomii w znacznie mniejszym stopniu przyjmą postawą *homo oeconomicus*¹¹² w trakcie wyboru jednego ze wskazanych zawodów zaufania publicznego
- c. Zawód adwokata będzie najczęściej preferowaną profesją wśród studentów prawa
- d. W opinii studentów prawa zawód notariusza będzie wiązał się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem

¹¹²Ibidem (37)

- e. Studenci studiujący na uczelniach pozostających w czołówce rankingów częściej wskażą, że ukończenie studiów prawniczych na lepszej uczelni gwarantuje uzyskanie wyższych dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej.

Przechodząc do kolejnej części niniejszego opracowania, należy przedstawić jakie grupy respondentów stanowiły podstawę uzyskanych danych. W tym celu zostanie zaprezentowany udział poszczególnych ankietowanych względem wszystkich badanych studentów wydziałów prawa. Dane wykorzystane w tym celu oparte zostały na informacjach pozyskanych w wyniku przeprowadzenia badań ankietowanych na grupie 105 respondentów. W sekcji pierwszej ankiety, ankietowani zostali poproszeni o udzielenie kilku odpowiedzi technicznych, umożliwiających im pogrupowanie otrzymanych odpowiedzi. W poniższej tabeli przedstawiono, w jaki sposób kształtowały się następujące zmienne:

Zmienna	Udział procentowy	Liczba osób
Płeć		
Kobieta	53,30%	56
Mężczyzna	46,70%	49
Wiek		
poniżej 18 lat	0%	0
18-19 lat	14,30%	15
20-21 lat	39%	41
22-23 lata	27,60%	29
24-25 lat	11,40%	12
powyżej 25 lat	7,60%	8
Rodzaj uczelni		
Uczelnia publiczna	95,20%	100
Uczelnia prywatna	4,80%	5
Tryb studiów		
Studia stacjonarne	65,70%	69
Studia niestacjonarne	34,30%	36
Rok studiów		
Pierwszy	28,60%	30
Drugi	25,70%	27
Trzeci	18,10%	19
Czwarty	13,30%	14
Piąty	14,30%	15
Uczelnia		
Uniwersytet Jagielloński	59%	62
Uniwersytet Warszawski	5,70%	5
UAM w Poznaniu	1%	1
Uniwersytet Wrocławski	1%	1
Uniwersytet Gdański	1,90%	2

Akademia L. Koźmińskiego w Warszawie	1%	1
UŚ w Katowicach	9,5%	10
Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu	1%	1
KUL Jana Pawła II w Lublinie	1%	1
Uniwersytet Szczeciński	7,60%	8
Uniwersytet Opolski	1%	1
Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego w Krakowie	3,80%	4
UP im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	1,90%	2
UE w Krakowie	1%	1
UHP im. Jana Długosza w Częstochowie	1,90%	2
AGH	1%	1
UMCS w Lublinie	1%	1

Tabela 2.1. Rozkład danych odnoszących się do płci, wieku, rodzaju uczelni, trybu studiów, realizowanego roku studiów, uczelni studentów wydziałów prawa

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Podstawową grupą respondentów, która została poddana badaniu pozostają kobiety – 53,3% wszystkich ankietowanych, jednakże udział mężczyzn pozostaje również znaczny wynosząc 46,7%. Przechodząc do analizy wieku studentów prawa, największą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym od 20 do 23 lat – około $\frac{2}{3}$ badanych. Cechą charakterystyczną pozostaje brak ankietowanych, którzy określiliby swój wiek w przedziale poniżej 18 lat. Taki stan rzeczy spowodowany jest najprawdopodobniej tym, że studia prawnicze podejmują w zdecydowanej większości obywatele Rzeczypospolitej Polskiej. Ukończenie szkoły średniej w Polsce w przeciwieństwie do innych krajów np. Ukrainy zazwyczaj następuje w wieku 19 lat. W zdecydowanej mierze dominują studenci uczelni publicznych, stanowiąc ponad 95% wszystkich respondentów. W toku zbierania danych udało się uzyskać znaczną różnorodność odpowiedzi odnoszących się do tryby studiów. Jednakże grupą dominującą pozostają osoby studiujące na studiach stacjonarnych – blisko $\frac{2}{3}$ wszystkich ankietowanych. W badaniu wzięli udział studenci aktualnie realizujący rozbieżne etapy studiów, jednakże najbardziej liczną grupę stanowią ankietowani studiujący na pierwszym bądź drugim roku studiów – ponad połowa uzyskanych odpowiedzi. Przechodząc do danych dotyczących uczelni, podstawową grupę stanowią studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego. Udział osób studiujących na pozostałych uczelniach nie przekracza natomiast 10 %. Tak duża rozbieżność pomiędzy Uniwersytetem Jagiellońskim, a pozostałymi uczelniami w Polsce wynika z faktu, że ze względów praktycznych możliwość dotarcia przez nas do osób

studiujących na innych uczelniach prawniczych w Polsce była w znacznym stopniu ograniczona.

W kolejnej części podrozdziału drugiego konieczne staje się odpowiedzenie na kilka pytań badawczych, które zostały wymienione na początku niniejszego podrozdziału. W związku z powyższym, przejdziemy do odpowiedzi na pytanie pierwsze dotyczące czynników, które w opinii studentów wydziałów prawa wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Badane osoby miały możliwość zaznaczyć wszystkie, ich zdaniem poprawne, odpowiedzi. Odpowiedzi respondentów kształtują się w sposób następujący: ¹¹³

Które z czynników Twoim zdaniem odgrywają główne znaczenie na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej?

Wykres 2.1. Czynniki wpływające, według opinii studentów wydziałów prawa, na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Na podstawie danych uzyskanych z kwestionariusza można zauważyć, że dominującymi czynnikami na które zwracali uwagę studenci wydziałów prawa były: „Długoletni staż pracy”, „Wielkość miasta, w której prowadzona jest działalność zawodowa” oraz „Specjalizacja w danej dziedzinie prawa”. Każdy z tych wariantów wybrało średnio 67,6% ankietowanych. W związku z powyższym można wnioskować o prawdziwości hipotezy, że studenci wydziałów prawa w większym stopniu zwracają uwagę na czynniki o charakterze pozaekonomicznym. Czynniki o charakterze ekonomicznym były wybierane znacznie rzadziej. Przede wszystkim wariant odpowiedzi – „Efekt skali”, został wybrany

¹¹³ Odpowiedź polecenie i reklama nie występowała w ankiecie. Respondenci mieli możliwość dopisania w opcji pt. „inne” dopisania własnego wariantu odpowiedzi. Dwóch respondentów udzieliło homogenicznej odpowiedzi w zbliżonej postaci do „polecenie i reklama”.

przez zaledwie 31,4% wszystkich ankietowanych. Pomimo tego, jedynie 34,2% wszystkich respondentów wskazało, że ukończenie studiów prawniczych na uczelni pozostającej w czołówce rankingów stanowi nieodłączny element uzyskania wysokich dochodów w związku z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego. Cechą charakterystyczną, pozostaje jednak to, że wybór tego czynnika jest częstszy u studentów studiujących na uniwersytetach pozostających w czołówce rankingów. Na podstawie uzyskanych danych udało się stwierdzić, że 37,68% osób studiujących na trzech najlepszych uniwersytetach tj. Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Warszawskim oraz Uniwersytecie A. Mickiewicza w Poznaniu wskazało, że determinanta w postaci ukończenia jednej z najlepszych uczelni prawniczych w Polsce wpływa na wyższe zarobki w przyszłości. Spośród 69 ankietowanych studiujących na wyżej wymienionych uczelniach wyższych, aż 26 wskazało, że ich zdaniem zmienna ta odgrywa istotne znaczenie. Natomiast w przypadku pozostałych studentów studiujących na innych uczelniach w Polsce, czynnik ten wskazało 22,23% ankietowanych. Innymi słowy spośród 36 respondentów studiujących na pozostałych uczelniach 8 osób wskazało, że ich zdaniem ukończenie studiów prawniczych na uczelni pozostającej w czołówce rankingów odgrywa decydującą rolę w związku z osiągnięciem wyższych dochodów z działalności zawodowej. Paradoksalnie jednak rozbieżność ta nie jest, aż tak znaczna i zapewne mogłaby się bardziej zmienić, gdyby w badaniu został uwzględniony większy udział studentów spoza Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nie zmienia to jednak faktu, że weryfikacja hipotezy mówiącej, że studenci studiujący na uczelniach pozostających w czołówce rankingów częściej wskazują, że ukończenie studiów prawniczych na lepszym uniwersytecie gwarantuje uzyskanie wyższych dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej.

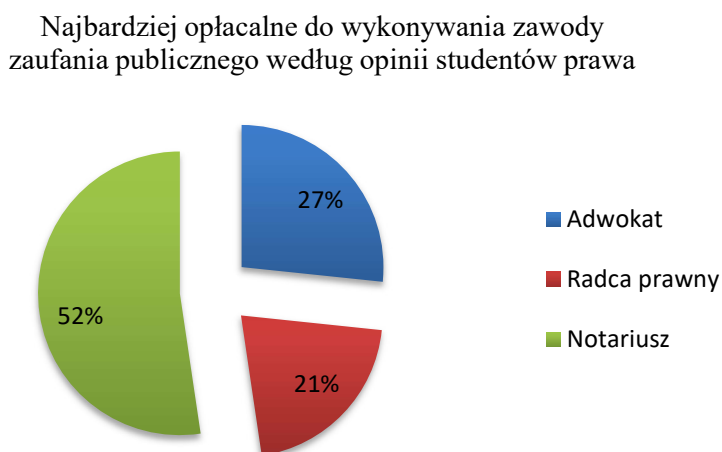
W kolejnej części niniejszego podrozdziału relewantne stanie się udzielenie odpowiedzi na dwa poniżej zadane pytania. Pierwsze z nich odnosi się do tego, jaki zawód zaufania publicznego cieszy się największą popularnością wśród studentów prawa, a tym samym, który z nich chcieliby oni wykonywać po ukończeniu studiów prawniczych. Natomiast w drugim pytaniu postaramy się odnaleźć rozwiązanie kwestii, która z profesji zaufania publicznego w opinii studentów prawa wiąże się z największą opłacalnością w związku z jej wykonywaniem. Ponadto konieczne będzie zweryfikowanie słuszności hipotez, które bezpośrednio powiązane są z wyżej wymienionymi pytaniami. Studenci w obydwu pytaniach zostali poproszeni o wybranie jednego z wymienionych zawodów zaufania publicznego tj. adwokata, radcy prawnego bądź notariusza. Ponadto biorąc pod uwagę to, że po ukończeniu studiów prawniczych naturalnym jest również to,

że nie wszyscy absolwenci podejmą pracę w zawodzie zaufania publicznego, w pierwszym pytaniu dotyczącym preferowanego zawodu, w którym studenci chcieliby pracować uwzględniono także wariant odpowiedzi – „żaden z powyższych”. Idąc tym tokiem rozumowania należy jasno stwierdzić, że oprócz zawodów zaufania publicznego o których mowa w art. 17 Konstytucji RP¹¹⁴ istnieją także inne profesje bądź funkcje związane z kwalifikacjami prawniczymi tj. chociażby komornik bądź sędzia. Ponadto należy uwzględnić także możliwość, że część studentów może wykorzystać nabytą wiedzę i tytuł magistra prawa w zawodach niezwiązanych bezpośrednio z prawem. Uzyskane na próbie 105 respondentów wyniki kształtowały się w sposób następujący:

Wykres 2.2. Preferowany zawód zaufania publicznego, który studenci prawa chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów prawniczych

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Wykres 2.3. Najbardziej opłacalne do wykonywania zawody zaufania publicznego według opinii studentów prawa

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

¹¹⁴ Ibidem (1)

Jak wynika z wyżej przedstawionych danych największy odsetek studentów wydziałów prawa po ukończeniu studiów wyższych chciałoby wykonywać zawód radcy prawnego – 37,1% wszystkich respondentów. Ponadto, co warto zauważyć znaczny odsetek – 33,3% wszystkich respondentów, wskazało, że nie chciałoby wykonywać żadnej z profesji zaufania publicznego. Notyfikacja ta stanowi cenne źródło informacji, pozwalające domniemywać kilka hipotez związanych z tym stanem rzeczy. Po pierwsze wbrew panującej powszechnie opinii niektóre zawody zaufania publicznego tj. adwokat, a zwłaszcza notariusz nie leżą w sferze zainteresowania, aż tak w znaczącym stopniu, jak przyjęło się domniemywać. Wiadomość ta może okazać się o tyle cenna, że przy uwzględnieniu odpowiednich czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego może okazać się, iż zawód adwokata czy notariusza będzie atrakcyjnym alternatywą, która umożliwi uzyskanie wysokich dochodów w związku z ich wykonywaniem. W tym miejscu należy także obalić wcześniejszą hipotezę, że zawód adwokata będzie najczęściej wybieranym zawodem prawniczym przez studentów prawa, który pragnęliby oni wykonywać w przyszłości. Po drugie ważną informacją wynikającą z danych pozyskanych na podstawie przeprowadzonego badania jest wysoki odsetek osób, które swojej kariery zawodowej nie wiążą z zawodami zaufania publicznego. Z jednej strony może to wskazywać na spadek atrakcyjności wykonywania profesji zaufania publicznego, ze względu na rosnącą konkurencję na rynku pracy, w związku z czym odsetek studentów nie wiąże z nimi przyszłości zawodowej. Z drugiej strony świadczy to zapewne o istnieniu wielu alternatywnych rozwiązań, jeżeli chodzi o formy zatrudnienia po ukończeniu studiów prawniczych.

W tym miejscu zasadnym pozostaje nadmienić, iż jedną z ekscytujących alternatyw pozostaje zawód doradcy podatkowego. Według danych zawartych na stronie Krajowej Izby Doradców Podatkowych¹¹⁵ w Polsce na listę doradców podatkowych jest wpisane zaledwie 8929 osób, z czego w samym województwie małopolskim zaledwie 748 przedstawicieli tego zawodu. Doradca podatkowy to najnowsza z profesji prawniczych, funkcjonująca od 1989 roku, działająca na podstawie ustawy z 1996 roku o doradztwie podatkowym¹¹⁶. Jak słusznie wskazał A. Kapczuk, będący wiceprzewodniczącym Mazowieckiego Oddziału Krajowej Izby Doradców Podatkowych, zawód doradcy podatkowego jest popularną

¹¹⁵ Stan na 02.04.2019

¹¹⁶ Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym. Dz.U. 1996 nr 102 poz. 475

alternatywą dla absolwentów wydziałów prawa i zauważalny jest znaczny wzrost odsetka osób, które decydują się podjąć zatrudnienie w tym kierunku. Wskazuje on, że – „*Jest to zawód atrakcyjny i z przyszłością. Zmieniają się przepisy podatkowe oraz całe otoczenie prawne i to zapewne przyciąga absolwentów studiów prawniczych i ekonomicznych do naszej profesji*”¹¹⁷. Warto podkreślić ponadto, że doradca podatkowych pomimo szerokich kompetencji polegających na świadczeniu usług prawnych z zakresu prawa podatkowego, pozostającego dla znacznej części adwokatów i radców prawnych mało znaną i skomplikowaną dziedziną prawa, nie charakteryzuje się podobną drogą, celem uzyskania kompetencji do wykonywania zawodu, jak inne prawnicze zawody zaufania publicznego. Jak wynika z informacji zawartych na stronie Krajowej Izby Doradców Podatkowych¹¹⁸ celem uzyskania możliwości wykonywania tej profesji koniecznym warunkiem jest przystąpienie i zdanie odpowiedniego egzaminu oraz spełnienie następujących warunków:

- a) posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych
- b) korzystanie z pełni praw publicznych
- c) posiadanie wyższego wykształcenia

Innymi słowy czynnikiem warunkującym wykonywanie zawodu doradcy podatkowego nie jest posiadanie wyższego wykształcenia prawniczego lub z zakresu nauk ekonomicznych. Ponadto warto pokreślić, że w przypadku tej profesji nie jest konieczne odbycie aplikacji zawodowej. Z tego powodu wynikać może rosnące zainteresowanie absolwentów wydziałów prawa zawodem doradcy podatkowego, gdyż w przeciwieństwie do prawniczych zawodów zaufania publicznego profesja ta nie wymaga odbycia długiej i stawiającej liczne wyzwania aplikacji prawniczej. Rozwiązanie to jest w znacznej mierze krytykowane przez środowisko prawnicze. W niedalekiej przyszłości zawód doradcy podatkowego przejdzie znaczącą rewolucję, w wyniku której zbliży się charakterologicznie do pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Zważywszy na powyższe dywagacje, należy domniemywać, iż w wyniku przeprowadzonych zmian dostęp do omawianej profesji będą mieli wyłącznie absolwenci wydziałów prawa oraz ekonomii. Dodatkowo, konieczne będzie odbycie aplikacji zawodowej trwającej dwa lata. W zamian przyszli doradcy zyskają szersze kompetencje i będą mogli w pełni reprezentować swoich klientów przed sądem, nie polegając na pomocy często nieposiadających odpowiedniej wiedzy w tym zakresie przedstawicieli palestry i radców

¹¹⁷ „Przedsiębiorcy powinni korzystać z pomocy doradców podatkowych” - portal Prawo.pl; Źródło informacji: Centrum Prasowe PAP

¹¹⁸ Źródło: https://krdp.pl/strona.php/1190_egzamin.html

prawnych. Jak podkreśla P. Ruchlicki, ekspert Krajowej Izby Gospodarczej w rozmowie z Rzeczpospolitą¹¹⁹ - „*To dobra propozycja. Obecnie doradca obsługujący podatnika musi się wycofać na rzecz adwokata lub radcy prawnego. Tymczasem najczęściej ci nie specjalizują się w podatkach.*”

Podjmując dalszą egzegezę zadanego tematu dotyczącego opłacalności wykonywania zawodów zaufania publicznego, zasadnym jest postawienie kolejnej hipotezy, że wzrost zainteresowania zawodem radcy prawnego wśród studentów prawa wynikać może z rozrostu licznych korporacji tj. chociażby Deloitte¹²⁰ czy EY¹²¹, które potrzebują w swoich szeregach przede wszystkim przedstawicieli tej profesji, spośród prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Istotną obserwacją dokonaną w wyniku ewaluacji danych pochodzących z badania pozostaje obalenie hipotezy, że zawód adwokata będzie najczęściej wybieraną profesją zaufania publicznego przez studentów wydziałów prawa. Przeprowadzone badania wykazały, że jedynie 21,9% wszystkich respondentów wskazało adwokata jako zawód, który chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów prawniczych. Jak wskazano wyżej, informacja ta może stanowić cenne źródło wiedzy dla studentów wydziałów prawa, co do opłacalności wykonywania tej profesji w przyszłości i obalenie powszechnie panującej opinii, że liczba aktywnych zawodowych adwokatów jest zbyt duża.

Dodatkowo, w dalszej części rozważań należy udzielić odpowiedzi, który z zawodów zaufania publicznego studenci prawa uważają za najbardziej opłacalny do wykonywania. Jak wynika z przeprowadzonych badań ponad połowa badanych – 52,4 % wszystkich respondentów, uważa profesję notariusza jako prawniczy zawód gwarantujący osiągnięcie najwyższych dochodów w związku z jego wykonywaniem. Innymi słowy możemy zauważyć prawdziwość hipotezy dotyczącej tego, że zawód notariusza w opinii studentów prawa będzie wiązał się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem. Co jednak charakterystyczne, dysproporcja zachodząca pomiędzy zawodem notariusza, a pozostałymi zawodami zaufania publicznego jest znaczna. Pozostająca drugą z kolei, profesja adwokata została wskazana przez prawie o połowie mniejszą liczbę badanych – 26,7% wszystkich

¹¹⁹ „Doradca podatkowy z togą i po dwuletniej aplikacji” – Rzeczpospolita. Publikacja: 13.06.2018. Autor: Monika Pogroszewska. Źródło: <https://www.rp.pl/Doradcy-podatkowi/306139939-Doradca-podatkowy-z-toga-i-po-dwuletniej-aplikacji.html>

¹²⁰ „Deloitte” to marka skupiająca dziesiątki tysięcy profesjonalistów w niezależnych firmach na całym świecie, współpracujących przy świadczeniu wybranym klientom usług badania i innych usług atestacyjnych, doradztwa gospodarczego, doradztwa finansowego, zarządzania ryzykiem i doradztwa podatkowego oraz innych powiązanych usług. Źródło: <https://www2.deloitte.com/pl/pl/legal/o-deloitte.html>

¹²¹ „EY” to światowy lider w zakresie audytu, doradztwa podatkowego, doradztwa biznesowego oraz doradztwa transakcyjnego. Źródło: <https://www.ey.com/pl/pl/about-us>

respondentów. Zmiany są o tyle bardziej wyraźne biorąc pod uwagę fakt, że jedynie 7,6% wszystkich respondentów wskazało na profesję rejenta jako na zawód, który chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów wyższych.

Z rzeczonych danych wynika ponadto prawdziwość hipotezy mówiącej o tym, że studenci wydziałów prawa w znacznie mniejszym stopniu przyjmują postawę *homo oeconomicus*¹²². Pomimo faktu, że ponad połowa badanych wskazała na notariusza, jako na zawód o największej opłacalności w związku z jego wykonywaniem, paradoksalnie to radca prawny był najczęściej preferowaną profesją, którą studenci wydziałów prawa chcą się zajmować po ukończeniu studiów prawniczych. Różnica jest tym bardziej wyraźna biorąc pod uwagę zależność, iż zawód radcy prawnego został wskazany przez najmniejszą liczbę badanych jako profesja generująca najwyższe dochody w trakcie jej wykonywania.

Analizując dogłębniej dane, można ponadto zauważyć, że prawie $\frac{2}{3}$ badanych – dokładnie 62,86% wszystkich respondentów, czyli w liczbach bezwzględnych 66 spośród 105 ankietowanych, wskazało w odmienny sposób na zawód, który chcieliby wykonywać, a który ich zdaniem charakteryzuje się największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem. Jedynie 37,14% wszystkich respondentów w jednakowy sposób udzieliło odpowiedzi na obydwa pytania, czyli w liczbach bezwzględnych 39 spośród 105 ankietowanych.

W związku z powyższym należy przeanalizować, dlaczego zawód notariusza pomimo tego, że w opinii studentów wydziałów prawa wiąże się z największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem był najrzadziej wybieranym wariantem odpowiedzi w pytaniu dotyczącym preferowanych zawodów, które studenci zamierzają wykonywać po ukończeniu uczelni wyższej. Przyczyn tego zjawiska może być wiele. Po pierwsze profesja notariusza, pomimo tego, że może generować wysokie przychody, jest często pracą monotonna, polegającą na sporządzaniu pism. Wydaje się, że przynajmniej dla części studentów prawa, nastawionych na błyskotliwą karierę zawodową, charakter działalności notariusza może okazać się nieatrakcyjną alternatywą. Znaczącym ograniczeniem jest na pewno znaczny stopień skomplikowania egzaminu wstępnego na aplikację notarialną. Powoduje on na wstępie, przed rozpoczęciem okresu przygotowawczego, wyeliminowanie z grona potencjalnych przedstawicieli notariatu, licznego grona kandydatów. Warto także wskazać na przebieg i wysoki koszt związany z ukończeniem aplikacji. Ponadto poziom trudności egzaminu zawodowego wymaganego do wykonywania tego zawodu, cechuje się jedną z najniższych zdawalności spośród prawniczych profesji zaufania publicznego.

¹²² Ibidem (37)

Przykładowo, według danych z 2011 roku, dotyczących przebiegu egzaminów aplikacyjnych, do egzaminów wstępnych przystąpiło 11851 osób, z czego 5953 osoby na aplikację radcowską, 4126 osób na aplikację adwokacką, a zaledwie 1133 osoby na aplikację notarialną.¹²³ Niezaprzeczalnym ograniczeniem związanym z wykonywaniem zawodu notariusza, powodującymi, że profesja ta była tak rzadko wybierana w kwestionariuszu, pozostają wysokie wymagania które szerzej ujęto w rozdziale pierwszy poniższej pracy. Mowa tu przede wszystkim o nieskazitelnym charakterze osoby będącej notariuszem, szczególnej konieczności zachowania tajemnicy zawodowej, a także zasadzie *incompabilitas*¹²⁴, która uniemożliwia podejmowanie innej działalności zawodowej, pomijając nieliczne wyjątki odnoszące się przede wszystkim do możliwości podejmowania pracy dydaktycznej, naukowej oraz akademickiej. Ograniczenie to, nie obejmuje jednak radców prawnym, co jak można przypuszczać może stanowić zachętę dla części studentów wydziałów prawa do wyboru tego zawodu w przyszłości, pomimo opinii, co do niższej opłacalności w związku z wykonywaniem wyżej wymienionej profesji.

Można ponadto domniemywać, iż wiodącym argumentem, który ogranicza ilość potencjalnych kandydatów chcących wykonywać zawód notariusza w przyszłości pozostaje wysoki koszt utrzymania kancelarii notarialnej. Jednakże, ten temat zostanie rozwinięty w dalszej części opracowania.

Warto zauważyć, że badanie o podobnej treści dotyczące niektórych aspektów przeprowadzonej ankiety, dokonała również organizacja studencka studentów prawa ELSA Polska.¹²⁵ Badanie „Studenci prawa w Polsce” przeprowadzone w 2018 roku zostało zrealizowane na próbie 1573 ankietowanych.¹²⁶ Jednym z pytań, które zostało umieszczone w wyżej wymienionym badaniu, było pytanie o homogenicznej treści względem tego, które umieściliśmy w stworzonym przez siebie kwestionariuszu. Jego treść brzmiała

¹²³ Źródło Ministerstwo Sprawiedliwości, na podstawie artykułu „Egzaminy na aplikacje: adwokacką, radcowską, notarialną i komorniczą” – Rzeczpospolita z 23.09.2011 roku

¹²⁴ *Zasada incompabilitas* – [łac.] – „niepołączalność” - polega na zakazie podejmowania i wykonywania przez notariuszy określonej działalności gospodarczej. Innymi słowy osoba jako osoba zaufania publicznego nie jest uprawniony podejmowania określonych typów zatrudnienia bez uprzedniego otrzymania zgody ze strony właściwej rady izby notarialnej. Wyjątek w tym przypadku stanowi możliwość zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków.

¹²⁵ Elsa [ang.] – European Law Students’ Association, czyli w tłumaczeniu na język Polski – Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa – największa niepolityczna, niezarobkowa organizacja zrzeszająca studentów i młodych adeptów prawa. ELSA obecna jest w 43 krajach w Europie. Siedziba: Bruksela. Źródło: <https://elsa.org.pl>

¹²⁶ Badanie „Studenci prawa w Polsce” przeprowadzone w dniach 28.04-03.06.2018 na podstawie opinii studentów prawa z 17 miast i 29 miast w Polsce. Autorzy: Krzysztof Stępień, Dyrektor ds. Badania Rynku ELSA Poland oraz Agnieszka Gaca, Wiceprezes ds. Marketingu ELSA Poland

w następujący sposób - „Który z zawodów prawniczych chciał(a)byś wykonywać w przyszłości?”. Pomimo faktu, że przeprowadzona przez nas analiza, była dokonana na ponad 15 krotnie mniejszej próbie respondentów, a wyniki okazały się bardziej jednolite i obejmowały przede wszystkim osoby studiujące na Uniwersytecie Jagiellońskim, okazało się, że otrzymane odpowiedzi były w obydwu przypadkach zbieżne. Warto jednak pokreślić, celem uniknięcia ewentualnego błędu przesunięcia kategoryalnego¹²⁷, ponieważ definiens i definiendum obydwu pytań nie są w pełni homogeniczne pewną zależność. Mianowicie, badanie przeprowadzone przez organizację ELSA Polska¹²⁸ obejmowało szeroką gamę zawodów prawniczych, natomiast w przypadku przeprowadzonej tej, że analizy, mieliśmy do czynienia wyłącznie z prawniczymi zawodami zaufania publicznego tj. adwokat, radca prawny oraz notariusz. W związku z powyższym warto przedstawić wyniki badań uzyskane w kwestionariuszu „Studenci prawa w Polsce” 2018.

Preferowany zawód prawniczy, który studenci prawa chcieliby wykonywać w przyszłości

Radca prawny	43%
Adwokat	38,80%
Sędzia	28%
Prokurator	27,10%
Pracownik działu prawnego	26,80%
Mediator	19,30%
Notariusz	18,60%
Pracownik naukowy	18,50%
Pracownik służby dyplomatycznej	17,90%
Doradca podatkowy	12,80%
Pracownik organów ścigania	11,70%
Urzędnik unijny	11,40%
Polityk	10,90%
Urzędnik państwowy	10,40%
Asystent sędziego	7,10%
Rzecznik patentowy	5,30%
Komornik	5,30%
Nie zamierzam wykonywać zawodu prawnika	5,10%
Referendarz sądowy	4,50%
Pracownik syndyka	3,60%

¹²⁷ Błąd przesunięcia kategoryalnego – powstający, gdy w *definiensie* podany jest rodzaj *genus* – „ogół o innej naturze niż ten który powinien wystąpić. Dotyczy to sytuacji, w których „*definiendum*” i „*definiens*” należą do innych kategorii. Źródło: Z. Ziemiński – „Logika praktyczna” Warszawa 2012.

¹²⁸ Ibidem (66)

Tabela 2.2. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do preferowanego zawodu prawniczego, który studenci prawa chcieliby wykonywać w przyszłości

Źródło: Źródło własne, na podstawie wykresu pt. „Który z wymienionych zawodów prawniczych chciał(a)byś wykonywać w przyszłości?”. Badanie – „Studenci prawa w Polsce 2018”

Podsumowując, cechą charakterystyczną badań przeprowadzonych przez ELSA Polska¹²⁹ oraz danych pochodzących z przeprowadzonej w rzeczonym przypadku ankiety, pozostaje prym zawodu radcy prawnego jako najpopularniejszego z prawniczych zawodów zaufania publicznego. W pierwszym przypadku wariant odpowiedzi odnoszący się do radcy wybrało 43% wszystkich respondentów, natomiast w przypadku naszych autorskich badań zauważyć można, że ta opcja została wybrana przez 37,1% wszystkich ankietowanych. Warto do zauważenia zależnością jest także popularność innych zawodów prawniczych (zwłaszcza sędziego i prokuratora), czy też rosnący udział znaczenia doradcy podatkowego. Uzyskane dane, podobnie jak badania przeprowadzone przez nas wskazują, że znaczna część studentów wydziałów prawa nie jest zainteresowana wykonywaniem prawniczych zawodów zaufania publicznego tj. adwokat, radca prawny czy notariusz. Szczególnie widoczne jest to w przypadku zawodu rejenta. Ten wariant odpowiedzi, w porównaniu do dwóch poprzednich prawniczych zawodów zaufania, nie jest tak często wybieraną profesją. W przypadku badań przeprowadzonych przez ELSA Polska zawód ten wybrało 18,6% wszystkich respondentów.

Dodatkowo, jest to ponad dwukrotnie mniejszy udział względem najchętniej wybieranej odpowiedzi jaką był radca prawny. Warto jednak podkreślić, że w przypadku naszego autorskiego badania zmiany te były bardziej wyraźne. Za wariantem „radca prawny” opowiedziało się 37,1% wszystkich respondentów, przy udziale 7,60% badanych, którzy preferowali odpowiedź notariusz. Należy, jednakże wskazać, że w przypadku naszych badań próba była znacznie mniej liczna (105 badanych do 1573 ankietowanych zbadanych w kwestionariuszu przygotowanym przez ELSA Polska) oraz charakteryzowała się znacznie mniejszym zróżnicowaniem (w przypadku przeprowadzonych przez nas badań 59% wszystkich respondentów to studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego). Biorąc pod uwagę to, że im mniej liczba próba, tym otrzymane wyniki mogą być w znacznie większym stopniu narażone na przekłamania i nie oddawać prawdziwego obrazu rzeczywistości, należy jasno stwierdzić, że otrzymane rezultaty przez ELSA Polska charakteryzują się większą dokładnością.

W ostatniej części niniejszego podrozdziału należy skupić się nad odpowiedzią na pytanie, w jakim sposób rozkładała się opinia studentów wydziałów prawa co do kosztów

¹²⁹ Ibidem (66)

i przychodów prowadzenia działalności zawodowej, związanej z wykonywaniem prawniczych zawodów zaufania publicznego. Studenci zostali poproszeni o wyrażenie swojego zdania w czterech pytaniach odnoszących się do kosztów i przychodów związanych z prowadzeniem działalności zawodowej za pomocą skali 5-punktowej, w której 1 oznaczało „zdecydowanie nie zgadzam się”, natomiast 5 – „zdecydowanie się zgadzam”. Uzyskane odpowiedzi odnoszące się do przychodów kształtowały się w sposób następujący:

Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących przychodów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej		
Przychody z tytułu udzielania porad prawnych	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	3,80%	4
Umiarkowanie się nie zgadzam	20%	21
Nie mam zdania	26,70%	28
Umiarkowanie się zgadzam	44,80%	47
Zdecydowanie się zgadzam	4,80%	5
Przychody z tytułu reprezentowania podmiotów przed organami sądowymi, administracyjnymi i innymi	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	5,70%	6
Umiarkowanie się nie zgadzam	8,60%	9
Nie mam zdania	16,20%	17
Umiarkowanie się zgadzam	41,90%	44
Zdecydowanie się zgadzam	27,60%	29
Przychody z tytułu sporządzania i przygotowywania dokumentów	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	5,70%	6
Umiarkowanie się nie zgadzam	19%	20
Nie mam zdania	17%	18
Umiarkowanie się zgadzam	42,90%	45
Zdecydowanie się zgadzam	15,20%	16
Przychody z tytułu pracy naukowej, akademickiej i publikacyjnej	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	36,20%	38
Umiarkowanie się nie zgadzam	49,50%	52
Nie mam zdania	5,70%	6
Umiarkowanie się zgadzam	4,80%	5
Zdecydowanie się zgadzam	3,80%	4

Tabela 2.3. Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących przychodów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Z powyższych danych wynika, że studenci wydziałów prawa są w większości zgodni co do przedstawionych opinii. Warto zauważyć, że w każdym pytaniu dominowały

odpowiedzi o neutralnym nacechowaniu (umiarkowanie zgadzam się, bądź nie zgadzam się). Wynika to najprawdopodobniej z faktu, że studenci prawa, pomimo dosyć szerokiej wiedzy dotyczącej tego, w jaki sposób mogą rozkładać się koszty i przychody związane z prowadzeniem działalności zawodowej, nie dysponowali określonymi danymi odnoszącymi się do uśrednionych wartości wydatków i wpływów jakie przedstawiciele zawodów zaufania publicznego odnoszą w trakcie pracy. Postawione przed nimi zadanie było natomiast o wiele trudniejsze, gdyż musieli się oni opierać na własnych przekonaniach i sądach odnoszących się do powyższego tematu. Ponadto warto zauważyć, że odpowiedzi skrajne (zdecydowanie zgadzam się, lub nie zgadzam się) z wyłączeniem pytania drugiego i czwartego stanowiły niewielki odsetek uzyskanych odpowiedzi. Przychodem o podstawowym znaczeniu w opinii studentów prawa w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej pozostaje przede wszystkim reprezentacja podmiotów przed organami sądowymi, administracyjnymi i innymi. W przypadku tego wariantu odpowiedzi prawie 70% ankietowanych wskazało, że zdecydowanie bądź umiarkowanie zgadza się ze stwierdzeniem, że ta grupa wpływów ma dominujące znaczenie w związku z wykonywaniem prawniczych zawodów zaufania publicznego. Natomiast, przychodem o marginalnym znaczeniu w opinii studentów wydziałów prawa są wpływy pieniężne z tytułu pracy naukowej, akademickiej i publikacyjnej. W tym przypadku ponad 85% badanych respondentów wskazało, że ich zdaniem przychód ten nie stanowi dominującej roli w pracy prawnika.

Kończąc analizę odnoszącą się do przychodów, należy przejść do omówienia opinii studentów wydziałów prawa dotyczącej kosztów prowadzenia działalności zawodowej związanej z prawniczymi zawodami zaufania publicznego. Wyniki uzyskane na próbie 105 respondentów kształtowały się w sposób następujący:

Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących kosztów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej		
Koszty związane z prowadzeniem kancelarii	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	1,90%	2
Umiarkowanie się nie zgadzam	12,40%	13
Nie mam zdania	21%	22
Umiarkowanie się zgadzam	27,60%	39
Zdecydowanie się zgadzam	37,10%	29
Koszty związane z dojazdami celem wykonywania obowiązków zawodowych	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	28,60%	30
Umiarkowanie się nie zgadzam	44,80%	47

Nie mam zdania	19%	20
Umiarkowanie się zgadzam	7,60%	8
Zdecydowanie się zgadzam	0%	0
Koszty związane ze zobowiązaniami publicznoprawnymi	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	1,90%	2
Umiarkowanie się nie zgadzam	13,30%	14
Nie mam zdania	26,70%	28
Umiarkowanie się zgadzam	40%	42
Zdecydowanie się zgadzam	18,10%	19
Koszty związane z zatrudnieniem pracowników	Udział procentowy	Liczba osób
Zdecydowanie się nie zgadzam	3,80%	4
Umiarkowanie się nie zgadzam	16,20%	17
Nie mam zdania	25,70%	27
Umiarkowanie się zgadzam	35,20%	37
Zdecydowanie się zgadzam	19%	20

Tabela 2.4. Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących kosztów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Z powyższych danych wynika, że podobnie jak w przypadku przychodów, studenci wydziałów prawa są w większości zgodni, co do przedstawionych opinii. Także tutaj, dominowały odpowiedzi o neutralnym nacechowaniu (umiarkowanie zgadzam się, bądź nie zgadzam się). Cechą odróżniającą opinię ankietowanych odnoszącą się do kosztów, w przeciwieństwie do przychodów prowadzonej działalności zawodowej jest to, że w tym przypadku znacznie częstsze były odpowiedzi skrajne (zdecydowanie zgadzam się, lub nie zgadzam się). Wynikać to może z faktu, że studenci posiadali szerszą wiedzę dotyczącą uzyskiwanych wpływów z prowadzenia działalności zawodowej przez radców prawnych, adwokatów oraz notariuszy. Ponadto, pytania prawdopodobnie były bardziej oczywiste dla badanych, w związku z czym, stąd też może wynikać większa skłonność ankietowanych do wybierania wariantów odpowiedzi takich jak „zdecydowanie zgadzam się” bądź „zdecydowanie nie zgadzam się”. Z drugiej strony powyższe przekonanie może okazać się błędne, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że częstotliwość udzielenia odpowiedzi „nie mam zdania” w pytaniach odnoszących się do kosztów była znacznie większa, aniżeli w pytaniach dotyczących przychodów prowadzenia działalności zawodowej przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego. W tym przypadku w każdym pytaniu odpowiedź ta została udzielona przez co najmniej 20 spośród 105 badanych.

Reasumując, należy stwierdzić jakie koszty związane z prowadzeniem działalności zawodowej zostały uznane za najmniej i za najbardziej znaczące przez studentów wydziałów prawa. Na podstawie uzyskanych wyników można wyrazić opinie, że zdaniem studiujących osób najważniejszym wydatkiem są koszty związane z prowadzeniem kancelarii. W tym przypadku z tą odpowiedzią zdecydowanie bądź umiarkowanie zgadza się 64,7% wszystkich respondentów, co w liczbach bezwzględnych stanowi 68 spośród 105 badanych. Warto jednak podkreślić, że w przeciwieństwie do opinii odnoszącej się do przychodów, ocena traktująca o kosztach była znacznie mniej zróżnicowana. Z drugiej strony za wydatek o najmniejszym znaczeniu należy uznać, na podstawie opinii studentów wydziałów prawa, koszty związane z dojazdami celem wykonywania obowiązków zawodowych. Aż 73,4% wszystkich respondentów uznało ten koszt za umiarkowanie lub zdecydowanie nie ważny, co w liczbach bezwzględnych stanowi 77 spośród 105 badanych.

2.3. Analiza tendencji, którymi kierują się studenci ekonomii i nauk pokrewnych odnośnie oceny opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego

Analiza tendencji, którymi kierują się studenci ekonomii i nauk pokrewnych odnośnie oceny opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego została, tak samo jak ankieta odnosząca się do studentów wydziałów prawa, przeprowadzona na próbie 105 respondentów. Studenci ekonomii, ze względu na charakter realizowanych studiów, które nie są bezpośrednio nastawione na wykonywanie prawniczych zawodów zaufania publicznego, zostali potraktowani jako próba kontrolna. Zastosowanie takiego zabiegu, miało na celu wskazanie przede wszystkim różnic, jakie dzielą osoby studiujące na uczelniach ekonomicznych, w ich sposobie postrzegania czynników i innych zależności wpływających na opłacalność wykonywania profesji adwokata, radcy prawnego i notariusza względem studentów wydziałów prawa. W tym celu zostało postawionych kilka pytań badawczych następującej treści, na które zostaną udzielone odpowiedzi w niniejszym podrozdziale:

- a. „Która z grup w większym stopniu kieruje się przesłankami o charakterze ekonomicznej opłacalności w związku z wyborem zawodu zaufania publicznego?”
- b. „Czy i w jakim stopniu różni się opinia odnosząca się do czynników dotyczących opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego pomiędzy studentami wydziałów prawa, a studentami ekonomii?”

Nieodłącznym elementem, celem dokonania dogłębnej egzegezy postawionych pytań badawczych stało się zawarcie czterech hipotez badawczych następującej treści:

- a. Studenci ekonomii w większym stopniu zwrócą uwagę na czynniki o charakterze ekonomicznym tj. poziom rozwoju gospodarczego regionu, w którym prowadzona jest działalność zawodowa, czy efekt skali prowadzonej działalności zawodowej.
- b. Studenci ekonomii w większym stopniu zwrócą uwagę na koneksje i znajomości jako nieodłączny element uzyskania wysokich dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową.
- c. Studenci wydziałów prawa będą kierowali się odmiennymi czynnikami, aniżeli studenci nauk ekonomicznych w związku z opinią dotyczącą opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego.
- d. Studenci ekonomii, w przeciwieństwie do studentów prawa w znacznie większym stopniu przyjmą postawę *homo oeconomicus*¹³⁰ w trakcie wyboru jednego ze wskazanych zawodów zaufania publicznego.

Przechodząc do następnej części zadanego tematu badawczego, nieodłącznym zabiegiem będzie wskazanie, jakie grupy respondentów brały udział w przeprowadzonym badaniu. Ankietowani zostali w tym celu podzieleni w sekcji pierwszej kwestionariusza na kilka grup badawczych, ze względu na takie cechy jak: płeć, wiek, rodzaj uczelni oraz tryb studiów. Próba tak jak w poprzednim przypadku została przeprowadzona na 105 respondentach i objęła studentów ekonomii i nauk pokrewnych. Wyniki z części technicznej ankiety, które umożliwiły pogrupowanie otrzymanych danych kształtowały się w sposób następujący:

Zmienna	Udział procentowy	Liczba osób
Płeć		
Kobieta	75,20%	79
Mężczyzna	24,80%	26
Wiek		
poniżej 18 lat	1%	1
18-19 lat	5,70%	6
20-21 lat	27,60%	29
22-23 lata	52,40%	55
24-25 lat	9,50%	10
powyżej 25 lat	3,80%	4
Rodzaj uczelni		
Uczelnia publiczna	91,40%	96
Uczelnia prywatna	8,60%	9
Tryb studiów		
Studia stacjonarne	83,80%	88
Studia niestacjonarne	16,20%	17

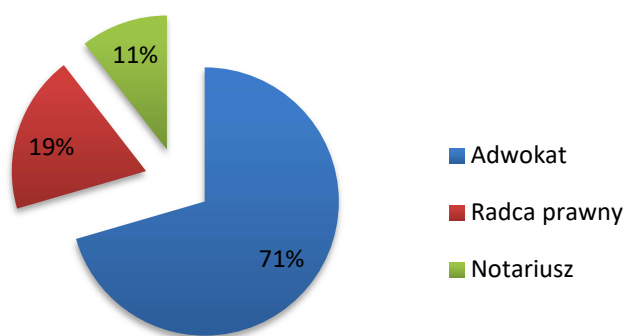
¹³⁰ Ibidem (37)

Tabela 2.5. Rozkład danych odnoszących się do płci, wieku, rodzaju uczelni, trybu studiów studentów ekonomii
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Podstawową grupą respondentów, która została ujęta w badaniu pozostają kobiety – 75,2% wszystkich ankietowanych, natomiast mężczyźni stanowili niemalże ¼ badanych – 24,8%. Przechodząc do analizy wieku studentów nauk ekonomicznych, którzy zdecydowali się wypełnić kwestionariusz, należy stwierdzić, że dominującą grupą są osoby w przedziale wiekowym od 22 do 23 lat – około $\frac{2}{3}$ badanych. Cechą charakterystyczną pozostaje, że w zdecydowanej większości, zbiorowością poddaną badaniu są studenci uczelni publicznych, stanowiąc ponad 90% wszystkich respondentów. W przeciwieństwie do danych odnoszących się do studentów wydziałów prawa, różnorodność odpowiedzi odnoszących się do trybu studiów jest znacznie mniejsza. W sposób stanowczy przeważają osoby studiujące na studiach stacjonarnych. Grupa ta liczy ponad 80% wszystkich respondentów.

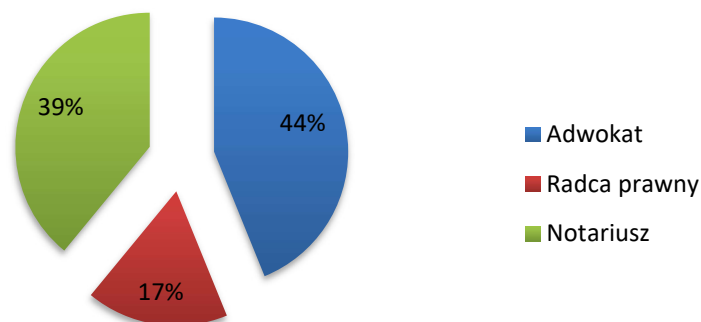
W kolejnej części niniejszego podrozdziału zostaną przeanalizowane wyniki z sekcji drugiej ankiety skierowanej do studentów ekonomii i nauk pokrewnych, dotyczącej pytań odnoszących się do prestiżu i opłacalności wykonywania poszczególnych prawniczych zawodów zaufania publicznego. W tym celu poniżej zostaną przedstawione wyniki przeprowadzonego badania, przeprowadzonego na próbie 105 respondentów, które kształtują się w sposób następujący:

Prawnicze zawody, które w opinii studentów ekonomii wiążą się z największym prestiżem

Wykres 2.4. Rozkład prawniczych zawodów zaufania publicznego, które w opinii studentów ekonomii wiążą się z największym prestiżem w związku z ich wykonywaniem
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Prawnicze zawody, które w opinii studentów ekonomii są najbardziej opłacalne do wykonywania

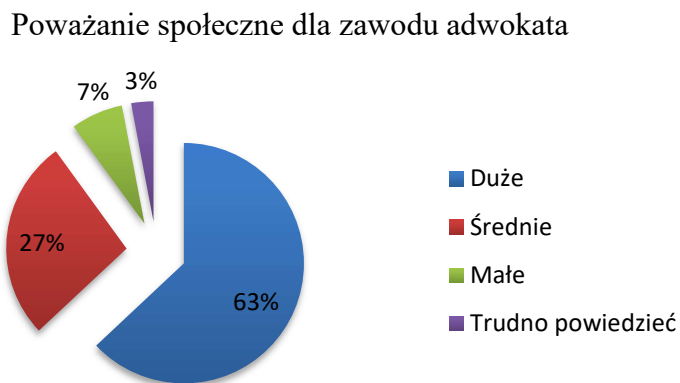

Wykres 2.5. Rozkład prawniczych zawodów zaufania publicznego, które w opinii studentów ekonomii są najbardziej opłacalne do wykonywania

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

Jak wynika z danych załączonych na powyższych wykresach zawodem, który w mniemaniu studentów ekonomii i nauk pokrewnych, wiąże się z największym prestiżem w związku z jego wykonywaniem jest adwokat. Ten wariant odpowiedzi zdeklasował pozostałe, gdyż ponad 70% wszystkich respondentów wskazało właśnie na adwokata, a nie na inne zawody zaufania publicznego. W tym miejscu z rzetelności badawczej warto przypomnieć, iż aby uniknąć niepotrzebnych błędów, że treść pytania pierwszego w przypadku rzeczonyj ankiety była odmienna, aniżeli treść pytania, które zostało zadane studentom wydziałów prawa. Studenci ekonomii i nauk pokrewnych zostali spytani o zawód, który ich zdaniem jest najbardziej prestiżowy, nie natomiast o preferowaną profesję, którą chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów wyższych. Zmiana treści badania była uzasadniona przede wszystkim tym, że osoby studiujące ekonomię, nie będą w przyszłości stanowiły, ze względu na profil i treść pobieranych nauk osób, które zajmować będą się działalnością związaną z zawodami prawniczymi. W związku powyższym powyższe implikacje stanowiły czynnik uzasadniający zmianę treści powyższego pytania, względem odmiennej grupy respondentów w drugiej ankiecie. Dane wskazują tym samym na fakt, że zawód adwokata w opinii studentów ekonomii i nauk pokrewnych wiąże się z dużym prestiżem. Można postawić hipotezę, że ze względu na to, że osoby studiujące kierunki ekonomiczne stanowią próbę kontrolną i nie są powiązane z naukami prawniczymi, ich opinia w większej mierze może oddawać powszechne nastroje społeczne. Uzyskane wyniki nie powinny w moim odczuciu budzić większych wątpliwości. Adwokat jako najbardziej znana i reprezentatywna profesja wśród prawniczych zawodów zaufania publicznego niezmiennie pozostaje w czołówce rankingów poważania społecznego. Znaczna część społeczeństwa darzy przedstawicieli palestry ogromnym szacunkiem, przede wszystkim

ze względu na misję do jakiej adwokaci zostali powołani. Słowo adwokat, od łacińskiego „advokatus”, oznacza bowiem przychodzący z pomocą. W powyższym temacie warto przytoczyć badania przeprowadzone przez CBOS¹³¹ w 2008 roku odnoszące się do prestiżu wykonywanych zawodów. Dane odnoszące się do profesji adwokata zostały przedstawione na poniższym wykresie:

Wykres 2.6. Rozkład odpowiedzi dotyczących poważania społecznego dla zawodu adwokata
 Źródło: Źródło własne, na podstawie wykresu „HIERARCHIA ZAWODÓW WEDŁUG POWAŻANIA SPOŁECZNEGO”, na przykładzie zawodu adwokata.

Z powyższych danych w bezpośredni sposób wynika, że zawód adwokata cieszy się znacznym poważaniem społecznym wśród respondentów. Przeważająca część badanych - 90% wszystkich ankietowanych otacza profesję adwokata dużym lub co najmniej średnim szacunkiem, a jedynie 7% badanych wskazało, że w ich mniemaniu ten prawniczy zawód zaufania publicznego nie zasługuje na tak wysoką ocenę. Jak wynika z przypisu pochodzącego z niniejszego raportu, powyższe badanie, na podstawie którego stworzono powyższy wykres, dotyczące poważania społecznego dla zawodu adwokata, zostało przeprowadzone na reprezentatywnej próbie liczącej 904 dorosłych mieszkańców Polski. Jest to wystarczająca duża zbiorowość, aby potwierdzić prawdziwość tezy, że poważanie społeczne dla zawodu adwokata jest w społeczeństwie Polskim wysokie.

Przechodząc do dalszego etapu pracy badawczej, zasadnym pozostaje analiza drugiego pytania, które odnosiło się do opinii studentów ekonomii i nauk pokrewnych, co do opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. W tym przypadku należy podkreślić, iż podobnie jak w poprzednim pytaniu profesja adwokata była najczęściej wybieranym wariantem odpowiedzi. Wartą odnotowania

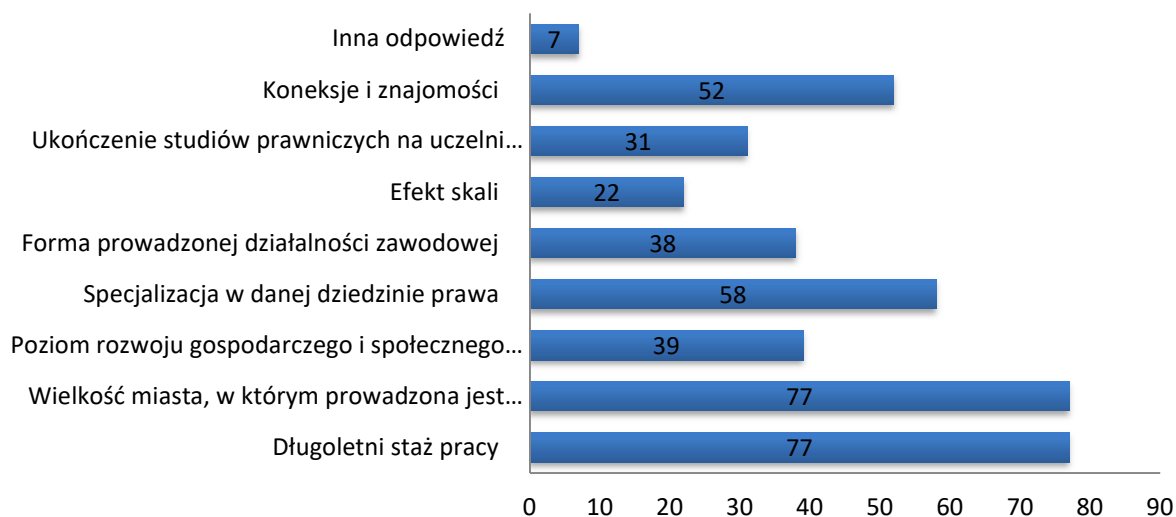
¹³¹CBOS - Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej jest wyspecjalizowanym ośrodkiem prowadzącym reprezentatywne dla społeczeństwa polskiego badania sondażowe, dotyczące opinii na temat wszelkich ważnych problemów społeczno-politycznych i gospodarczych. Źródło: https://www.cbos.pl/PL/o_firmie

zależnością pozostaje znaczący odsetek respondentów (39% wszystkich badanych studentów) który wskazał na notariusza jako na najbardziej opłacalną profesję prawniczą. Ponadto należy zaznaczyć, że rozbieżność wyników, w tym przypadku, nie była jednak aż tak znaczna jak w przypadku studentów wydziałów prawa. W poprzednim badaniu ponad połowa respondentów wskazała na zawód notariusza jako na najbardziej opłacalny. Zmiany były tym bardziej zastanawiające, że jedynie 7,6% wszystkich ankietowanych uznało, że notariusz jest profesją zaufania publicznego, którą chcieliby wykonywać w przyszłości. Ponadto przechodząc do dogłębniej analizy danych można zauważyć, że w przeciwieństwie do studentów wydziałów prawa ponad połowa badanych – dokładnie 56,19% wszystkich respondentów, czyli w liczbach bezwzględnych 59 spośród 105 ankietowanych, wskazało w jednakowy sposób na zawód, który w ich opinii wiąże się z największym prestiżem, a który ich zdaniem charakteryzuje się największą opłacalnością w związku z jego wykonywaniem. W przypadku studentów wydziałów prawa zauważalna była tendencja odwrotna. Prawie $\frac{2}{3}$ badanych – dokładnie 62,86% wszystkich respondentów, wskazało w odmienny sposób na zawód, który chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów wyższych, a który ich zdaniem charakteryzuje się największą opłacalnością w związku z jego realizowaniem. Natomiast mniejszość studentów ekonomii i nauk pokrewnych – 43,18% wszystkich respondentów, w odmienny sposób udzieliło odpowiedzi na obydwa pytania, czyli w liczbach bezwzględnych 46 spośród 105 ankietowanych.

Niezaprzeczalnym faktem pozostaje, że w pierwszym pytaniu zostało poczynione znaczne uproszczenie, które w niektórych przypadkach może niestety okazać się błędne. Założono bowiem, że skoro dany zawód zaufania publicznego wiąże się z największym prestiżem, studenci ekonomii i nauk pokrewnych, gdyby profil skończonych studiów im na to pozwalał, najchętniej by go wykonywali. Powyższa hipoteza najprawdopodobniej w większości prawdziwa, może jednak w pewnym stopniu doprowadzić do nieznaczących przekłamań w otrzymanych wynikach. Z drugiej strony supozycja ta umożliwia udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące tego, która z grup (studenci ekonomii czy prawa) w większym stopniu kierują się przesłankami o charakterze ekonomicznym, w związku z wyborem jednego z zawodów zaufania publicznego. Na podstawie uzyskanych danych okazuje się, że studenci ekonomii i nauk pokrewnych, w przeciwieństwie do studentów wydziałów prawa, kierują się przesłanką opłacalności przy wyborze zawodu. Natomiast dla osób studiujących prawo prym przyjmują także inne czynniki, niekoniecznie tylko ekonomiczna opłacalność wykonywania zawodu.

W związku z powyższymi danymi, warto zauważyć również prawdziwość jednej z hipotez postawionych na początku niniejszego podrozdziału. Studenci nauk ekonomicznych w znacznie większym stopniu przyjmą postawę *homo oeconomicus*¹³² w trakcie wyboru jednego ze wskazanych zawodów zaufania publicznego. Zależność ta może wynikać z faktu, że przyszli ekonomiści, edukowani w duchu zwracania uwagi na ekonomiczną opłacalność kreowanych przez nich działań, zwracają w znacznie większym stopniu uwagę na zysk jako podstawową zmienną charakteryzującą każde działanie zawodowe. Natomiast, jakie są powody takiego działania i jakie czynniki są najczęściej wybierane przez studentów prawa, na te pytania po dokonaniu dogłębnej analizy danych i przedstawieniu kilku hipotez próbowaliśmy udzielić odpowiedzi w podrozdziale drugim poniższego rozdziału.

W następnej części niniejszego opracowania, koniecznym zabiegiem staje się przeanalizowanie czynników, które zdaniem studentów ekonomii i nauk pokrewnych wpływają na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej związanej z prawniczymi zawodami zaufania publicznego. W dalszej kolejności należy zestawić otrzymane wyniki z opinią studentów wydziałów prawa za pomocą postawionych pytań i weryfikacji hipotez badawczych. Dane dotyczące czynników wpływających na wysokie dochody w związku z podejmowaną działalnością zawodową w opinii studentów nauk ekonomicznych prezentowały się w sposób następujący:

Wykres 2.7. Czynniki wpływające według opinii studentów ekonomii i nauk pokrewnych na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 105 respondentów

¹³²Ibidem (37)

Przechodząc do analizy uzyskanych danych można zauważyć kilka prawidłowości. Po pierwsze, w przypadku studentów wydziałów prawa dominowała znacznie większa rozbieżność odpowiedzi. Innymi słowy, znacznie częściej dominowała tendencja polegająca na wyborze większej liczby wariantów odpowiedzi. Studenci ekonomii i nauk pokrewnych skupili swoje odpowiedzi w większości na dwóch pierwszych wariantach, natomiast pozostałe były wybierane rzadziej. Wynikać to może przede wszystkim z faktu, że wiedza dotycząca faktycznych czynników, które mogą wpływać na rachunek ekonomiczny prowadzenia prawniczej działalności zawodowej jest w przypadku osób studiujących na kierunkach ekonomicznych mniejsza niż w przypadku studentów prawa. Takowe pozostaje naturalnym stanem rzeczy, bowiem prawnicze zawody zaufania publicznego nie leżą w polu zainteresowania studentów i absolwentów nauk ekonomicznych. Inną ważną obserwacją pozostaje fakt, że wybór czynników dotyczących opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego nie różni się w sposób drastyczny pomiędzy studentami ekonomii i nauk pokrewnych, a studentami prawa. Oczywiście rozkład odpowiedzi nie jest identyczny, jednak w wielu momentach pozostaje zbieżny. Celem potwierdzenia zauważonych obserwacji obliczony został współczynnik korelacji Pearsona. Umożliwia on zmierzenie relacji pomiędzy dwoma zmiennymi zależnymi x oraz y . Przyjmuje wartości w przedziale od -1 do 1 . Możemy mieć do czynienia z korelacją słabą, mocną bądź ujemną. Jeżeli jej wartość przekracza $0,9$, wówczas można mówić o silnej zależności zachodzącej pomiędzy dwoma zmiennymi.¹³³ W przypadku stosunku zachodzącego pomiędzy studentami prawa (zmienna y) a studentami ekonomii (zmienna x), stosując poniższy wzór na współczynnik korelacji Pearsona, zależność kształtowała się w sposób następujący:

$$\rho = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_X \sigma_Y} \quad 134$$

gdzie:

- ρ – współczynnik korelacji Pearsona
- $\text{cov}(X, Y)$ – korelacja zachodząca pomiędzy zmienną x (studenci ekonomii), a zmienną y (studenci prawa)
- $\sigma_X \sigma_Y$ – iloraz odchyleń standardowych zmiennych x oraz y

¹³³ Hasło Korelacja Pearsona – definicja i opis własny na podstawie Sobczyk M. „Statystyka opisowa”. Kraków 2014.

¹³⁴ Wzór na współczynnik korelacji Pearsona, źródło Sobczyk M. „Statystyka opisowa” Kraków 2014.

Nazwa zmiennej	x	y
Długoletni staż pracy	77	67
Wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa	77	71
Poziom rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, w którym prowadzona jest działalność zawodowa	39	47
Specjalizacja w danej dziedzinie prawa	58	75
Forma prowadzonej działalności zawodowej	38	33
Efekt skali	22	33
Ukończenie studiów prawniczych na uczelni pozostającej w czołówce rankingów	31	34
Koneksje i znajomości	52	51
Inna odpowiedź	7	2
Σ	40	413
	1	

Tabela 2.6. Obliczenia pomocnicze mające na celu zbadanie współczynnika korelacji Pearsona
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Nazwa obliczanej zmiennej	Symbol	Wynik
Średnia zmiennej x	\bar{x}	44,56
Średnia zmiennej y	\bar{y}	45,89
Wariancja zmiennej x	Var(x)	564,78
Wariancja zmiennej y	Var(y)	543,86
Od. standardowe zmiennej x	SD(x)	23,77
Od. standardowe zmiennej y	SD(y)	23,32
Kowariancja zmiennych x i y	Cov (x, y)	456,40
Korelacja Pearsona zmiennych x i y	R (x, y)	0,93

Tabela 2.7. Wyniki obliczeń wraz z objaśnieniami mającymi na celu zbadanie współczynnika korelacji Pearsona
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Jak wynika z danych przedstawionych w powyższych tabelach współczynnik korelacji Pearsona wynosi 0,93. Przyjmuje się, że w naukach społecznych, takich jak ekonomia oraz prawo, gdy wartość tego współczynnika przekracza 0,9, wówczas możemy mówić, że mamy do czynienia z silną korelacją. Innymi słowy zależność pomiędzy czynnikami wybieranymi przez studentów wydziałów prawa, a studentów nauk ekonomicznych jest znaczna. W związku z powyższym, możemy wnioskować, że studenci obydwu nauk kierują się podobną opinią przy wyborze czynników, które wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Dlatego też, należy stwierdzić fałszywość hipotezy odnoszącej się do tego, że studenci wydziałów prawa kierują się odmiennymi czynnikami, aniżeli studenci nauk ekonomicznych, w związku z opinią dotyczącą opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Ostatnią aktywnością, którą należy wykonać w niniejszym rozdziale jest weryfikacja dwóch hipotez postawionych we wcześniejszej części pracy. W pierwszej kolejności należy spróbować stwierdzić, czy studenci ekonomii w większym stopniu zwracają uwagę na czynniki o charakterze ekonomicznym. Otóż, odpowiedź na tak postawione pytanie w świetle rzeczonych badań powinna być negatywna. W związku z przeprowadzonymi wyżej obliczeniami, które wskazały na zbieżność tendencji, którymi kierują się studenci obydwu kierunków, przy wyborze czynników wpływających na wyższe dochody w związku z prowadzeniem działalności zawodowej oraz na podstawie danych przedstawionych na wykresach należy wnioskować, że dominującymi czynnikami w obydwu grupach badawczych są przede wszystkim zmienne takie jak : „Długoletni staż pracy”, „Wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa,” oraz „Specjalizacja w danej dziedzinie prawa”. Każdą z powyższych odpowiedzi w obydwu kwestionariuszach wybrało co najmniej 58 badanych. Natomiast czynniki o charakterze ekonomicznym jak np. „Efekt skali”, bądź „Poziom rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, w którym prowadzona jest działalność zawodowa” to warianty odpowiedzi znacznie rzadziej wybierane. Innymi słowy, studenci ekonomii i nauk pokrewnych nie kierują się głównie czynnikami o charakterze ekonomicznym przy wyborze zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności związanej z prawniczymi zawodami zaufania publicznego.

Ewolucyjną hipotezą, która podobnie okazała się fałszywa pozostaje to, że studenci nauk ekonomicznych częściej, aniżeli studenci wydziałów prawa zwracają uwagę na koneksje i znajomości jako na czynnik wpływający na wysokie dochody i opłacalność prowadzenia prawniczej działalności zawodowej. Początkowe wnioskowanie oparte było na fakcie istniejącego w społeczeństwie i szeroko zakorzonego stereotypu dotyczący tego, że bez koneksji i znajomości, rozwój prawniczej kariery zawodowej, zwłaszcza w przypadku prawniczych zawodach zaufania publicznego, jest trudnym, o ile niemożliwym zadaniem. Można było sądzić jednak, że studenci wydziałów prawa jako osoby, które w znacznej części przygotowują się do piastowania funkcji adwokata, radcy prawnego bądź notariusza w przyszłości, w mniejszy stopniu tkwią, w jak mogłoby się wydawać, błędnym przekonaniu, iż jedyną możliwością rozwoju ścieżki zawodowej pozostają koneksje w środowisku prawniczym. Okazuje się jednak, że wyżej wymienione założenie jest błędne. Jak wynika z przeprowadzonych badań niemal identyczna liczba respondentów - 51 studentów prawa oraz 52 studentów nauk ekonomicznych uważa, że koneksje i znajomości wpływają na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej.

2.4 Podsumowanie rozdziału drugiego

Dogłębna analiza badań ankietowych przeprowadzonych na próbie 105 respondentów wydziałów prawa w Polsce umożliwiła udzielenie odpowiedzi na kilka pytań dotyczących tego, który z zawodów zaufania publicznego studenci prawa chcą wykonywać po ukończeniu studiów wyższych, który z zawodów w ich ocenie wiąże się z największą opłacalnością, jakie czynniki, w ich opinii, wpływają na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej oraz jak w ich ocenie kształtują się koszty i przychody nieodłącznie powiązane z wykonywaniem profesji adwokata, notariusza i radcy prawnego. Przyjęcie próby kontrolnej w postaci 105 studentów ekonomii i nauk pokrewnych umożliwiło weryfikację kilku hipotez badawczych i odpowiedzenie na pytanie, w jakim stopniu osoby studiujące nauki ekonomiczne i nauki pokrewne, w odmienny sposób patrzą na charakter wykonywania profesji zaufania publicznego.

W dalszej części niniejszej monografii koniecznym zabiegiem będzie dokonanie analizy ekonomiczno-prawnych aspektów dostępności do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Zabieg ten zostanie zrealizowany w oparciu o dane pozyskane ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, które odnosić się będą do aspektów naboru i przebiegu aplikacji oraz konkurencji na rynku pracy w postaci analizy zmian w liczbie przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego na przestrzeni ostatnich lat.

Ponadto szeroka analiza, która została przeprowadzona w poniższym rozdziale w dalszej części pracy umożliwi weryfikację i przeciwstawienie względem siebie tendencji, którymi kierują się studenci prawa przy wyborze jednego z zawodów zaufania publicznego, względem faktycznych danych pozyskanych od przedstawicieli tych profesji odnoszących się do czynników, kosztów i przychodów prowadzenia działalności zawodowej.

ROZDZIAŁ III

Ekonomiczno prawne aspekty dostępności do wykonywania zawodów prawniczych

3.1. Charakterystyka aspektów naboru i przebiegu aplikacji prawniczych oraz warunków wstępnych celem przystąpienia do prawniczych egzaminów zawodowych

Aplikacja prawnicza stanowi niezbędny etap, do którego wypełnienia zobowiązany jest każdy z kandydatów, chcący w przyszłości wykonywać jeden z prawniczych zawodów zaufania publicznego. Przed rozpoczęciem analizy aspektów naboru, przebiegu oraz końcowych egzaminów zawodowych kończących ten okres próbny, należy w krótki sposób scharakteryzować w jaki sposób przebiegają aplikacje prawnicze i jakie warunki wstępne musi spełnić kandydat na adwokata, radcę prawnego bądź notariusza, aby w przyszłości wykonywać jeden z zawodów zaufania publicznego. Bliższe poznanie tego zawilego procesu umożliwi lepsze zrozumienie charakteru wykonywania profesji prawniczych i zachodzących zmian, które przekładają się na opłacalność wykonywania zawodów zaufania publicznego.

Warunkiem niezbędnym celem przystąpienia do aplikacji zawodowej, a w przyszłości wykonywania jednego z prawniczych zawodów zaufania publicznego jest ukończenie studiów wyższych na kierunku prawo oraz uzyskanie tytułu magistra. Do 2005 roku przed zmianami poczynionymi m.in. w ustawie Prawo o adwokaturze¹³⁵ aplikacja stanowiła jedyną możliwą drogę, która w przyszłości pozwalała na wykonywanie profesji zaufania publicznego. Warto podkreślić, że aktualnie w wyniku przeprowadzonych przemian prawnych istnieją także inne możliwości uzyskania prawa do wykonywania jednego z powyższych zawodów prawniczych, jednakże zainteresowanie aplikacjami nadal pozostaje szczególnie wysokie.

Podstawową zmianą, która zaszła po 2005 roku, jest otwarcie możliwości przystąpienia do aplikacji zawodowej dla znacznie szerszego gremium absolwentów wydziałów prawa. Niezaprzeczalnie, studia prawnicze gwarantują szerokie spektrum możliwości wykonywania różnych profesji, jednakowoż zawody zaufania publicznego zawsze wiązały się z wysokim prestiżem i przez długi okres z wysokimi zarobkami w związku z ich wykonywaniem. Do 2005 roku przeprowadzenie egzaminu wstępnego na aplikacje prawnicze leżało w gestii samorządów zawodowych. Liczba miejsc dla potencjalnych kandydatów była w znacznym stopniu ograniczona, w związku z czym w powszechnym mniemaniu utarła się opinia,

¹³⁵ Ibidem (15)

że przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego stanowią zamkniętą „klikę”, gdzie koneksje i znajomości odgrywają podstawową rolę, celem uzyskania możliwości wykonywania zawodu po ukończeniu studiów wyższych. W wyniku wprowadzonych zmian, dostęp do egzaminów jest otwarty, gdyż jedynym kryterium, które decyduje o tym czy dany kandydat zakwalifikuje się na aplikację prawniczą pozostaje wiedza. Sprawdzian wiedzy następuje poprzez przeprowadzenie w wyznaczonym terminie egzaminu wstępnego do którego może przystąpić każda osoba posiadająca tytuł magistra, prawa po uiszczeniu odpowiedniej opłaty. W związku z powyższym zainteresowanie prawniczymi zawodami zaufania publicznego w ostatnim 15-leciu w sposób znaczny wzrosło.

Absolwent, który uzyska pozytywną ocenę z inicjalnego testu może ubiegać się o wpis na listę aplikantów. Warunkiem koniecznym pozostaje jednak, aby wniosek został złożony w terminie dwóch lat od momentu uzyskania uchwały dotyczącej tego, że uzyskało się pozytywny wynik z egzaminu. Warto pamiętać jednak, że miejsce odbywania aplikacji zawodowej jest zbieżne z miejscem zdawania egzaminu zawodowego. Innymi słowy niemożliwą do pogodzenia sytuacją jest ta, w której test inicjujący aplikację zdawany jest w konkretnym mieście, natomiast kandydat odbywa aplikację w dowolnie wybranym przez siebie miejscu. Wpis na listę aplikantów następuje w wyniku uchwały okręgowych rad adwokackich, radcowskich bądź notarialnych. Warto jednak wspomnieć o prerogatywie Ministra Sprawiedliwości, który ostatecznie decyduje o uzyskaniu wpisu. Konkludując, w momencie, gdy w opinii ministra wpis na listę nastąpił z naruszeniem przepisów, posiada on prawo wyrażenia sprzeciwu. Jednakże przypadki, w których faktycznie dochodzi do dezaprobaty są jednostkowe i ponadto przysługuje na nie odpowiednie odwołanie.

Warto podkreślić, że pomimo faktu, iż aplikacje zawodowe nie leżą już bezpośrednio w gestii samorządów zawodowych, to nadal organizacje te sprawują nad nimi czynny nadzór. Do zadań leżących w gestii samorządu pozostaje m.in. ustalenie regulaminu przeprowadzenia aplikacji zawodowych, określenie praw i obowiązków aplikantów, czy też charakterystyki i planu prowadzenia zajęć. Ważną zmianą pozostaje jednak, że ogólny nadzór w zakresie wykonywania aplikacji zgodnie z ustawami: Prawo o adwokaturze¹³⁶, Prawo o notariacie¹³⁷ oraz ustawie o radcach prawnych¹³⁸ pozostaje w sferze działań Ministra Sprawiedliwości. Informacja ta jest o tyle ważna, że gwarantuje

¹³⁶ Ibidem (23)

¹³⁷ Ibidem (38)

¹³⁸ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Dz.U. 1982 nr 19 poz. 145

aplikantom zapewnienie buforu bezpieczeństwa gwarantującego to, że rozstrzygnięcia dokonywane przez izby prawnicze nie będą przyjmowały charakteru arbitralnego.

Aplikacja trwa 3 lata. Stanowi okres, w którym przyszły kandydat chcący w niedalekiej przyszłości wykonywać jeden z prawniczych zawodów zaufania publicznego zdobywa niezbędne doświadczenie, które w przyszłości umożliwi mu wykonywanie wybranej profesji, odbywa niezbędne szkolenia i jest zobowiązany do wypełniania określonych obowiązków zawodowych. Istotą aplikacji pozostaje fakt, że jest ona wykonywana pod przewodnictwem patrona, którym jest osoba z co najmniej 5-letnim stażem w zawodzie. Aplikację reguluje umowa, która zawierana jest pomiędzy patronem, a osobą, która w przyszłości ma zamiar wykonywać profesję zaufania publicznego. W trakcie tego okresu aplikant poznaje tajniki wykonywania pracy adwokata, notariusza bądź radcy prawnego poprzez wykonywanie coraz to trudniejszych i wymagających od niego większego zaangażowania zadań. Należy podkreślić, że patron nie tylko pozostaje osobą, która czuwa nad czynnościami, które wykonuje aplikant. Nieodłącznym elementem, który powinien zostać wpojony przez patrona aplikantowi jest chociażby konieczność przestrzegania zasad etyki zawodowej. Ponadto warto podkreślić, że aplikant już po odbyciu półrocznego okresu aplikacji stanowczo poszerza zakres przysługujących mu kompetencji. Mianowicie, jest on bowiem uprawniony do reprezentowania adwokata czy radcy prawnego przed organami sądowymi z kilkoma nielicznymi wyjątkami tj. chociażby zastępstwa przed Sądem Najwyższym, czy Trybunałem Konstytucyjnym. Warunkiem niezbędnym, a z drugiej strony stanowiącym trudność dla części aplikantów, może okazać się fakt, że odbycie aplikacji zawodowej związane jest bezpośrednio z koniecznością poniesienia wysokich opłat. Biorąc pod uwagę fakt, że aplikanci są nisko opłacani, a w niektórych przypadkach w ogóle, opłaty za aplikacje oscylujące na poziomie blisko 6 tysięcy złotych mogą okazać się astronomicznie wysokie. Uzyskanie dodatkowego źródła utrzymania, w postaci chociażby pracy dorywczej, może okazać się o tyle trudne, jeżeli weźmiemy pod uwagę, że zgoda na takie zajęcia uzależniona jest od pozwolenia patrona, a ci niechętnie jej udzielają, gdyż w ich opinii wykonywanie tego typu prac uchybia prestiżowi zawodu zaufania publicznego.

W toku przebiegu aplikacji, aplikanci zobowiązani są do odbywania odpowiednich szkoleń i uczęszczania na zajęcia, które mają pomóc im w uzyskaniu niezbędnej wiedzy teoretycznej z zakresu wykonywania prawniczego zawodu zaufania publicznego. W trakcie tego okresu aplikanci zobowiązani są ponadto do zaliczania kolokwii i egzaminów ze zdobytych umiejętności. Niezaliczenie testów lub zbyt duża absencja na obowiązkowych zajęciach powoduje niezaliczenie roku aplikacji. Warto podkreślić, że w toku aplikacji można

wyłącznie raz powtarzać niezaliczony etap szkolenia. W przypadku niespełnienia stawianych wymogów, aplikant uznany zostaje za niezdolnego do wykonywania w przyszłości prawniczego zawodu zaufania publicznego i skreślony z listy aplikantów.

Ostatnim krokiem, który należy uczynić przed uzyskaniem prawa do wykonywania profesji prawniczej jest zdanie egzaminu zawodowego, który weryfikuje wiedzę i umiejętności uzyskane w trakcie przebiegu aplikacji. Aplikant, który ukończył aplikację, otrzymuje od odpowiedniej izby adwokackiej, notarialnej bądź radcowskie zaświadczenie o ukończeniu aplikacji zawodowej, która stanowi podstawę do przystąpienia do państwowego egzaminu zawodowego. Zdanie egzaminu zawodowego stanowi przepustkę, która umożliwia rozpoczęcie działalności zawodowej jako jeden z przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego.¹³⁹

Warto podkreślić, że pod pewnymi nielicznymi względami ze względu na wymogi stawiane przed kandydatami oraz niezbędne kompetencje, aplikacja notarialna różni się od przebiegu aplikacji adwokackiej bądź radcowskiej. Podstawową różnicą jest czas trwania aplikacji. W przeciwieństwie do okresu próbnego przygotowującego do wykonywania dwóch pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego, aplikacja notarialna trwa krócej bowiem 2 lata i 6 miesięcy, a nie pełne 3 lata. Ponadto ze względu na charakter wykonywania profesji rejenta, aplikant w trakcie odbywania okresu próbnego koncentruje się przede wszystkim na zaznajomieniu się z tajnikami charakterystycznymi dla sądów wieczysto księgowych oraz cywilnych. Część aplikacji notarialnej, w przeciwieństwie do aplikacji adwokackiej bądź radcowskiej odbywa się w sądzie rejonowym, a nie wyłącznie pod okiem patrona. Okres ten wynosi 6 miesięcy spośród całego okresu wynoszącego 30 miesięcy. Praktyka, do której odbycia zobowiązany jest aplikant ma miejsce w wydziale ksiąg wieczystych i w sądzie gospodarczym, prowadzącym Krajowy Rejestr Sądowy. W przypadku przyszłego kandydata na rejenta odbycie części praktyki w sądzie jest o tyle ważne, że umożliwia mu zapoznanie się z faktycznymi czynnościami prowadzonymi przez sąd oraz poszerzenie własnych umiejętności przez wykonywanie zadań zleconych przez sędziego. Warto zaznaczyć, że warunkiem *sine qua non*, który w przyszłości decyduje o możliwości wykonywania profesji notariusza jest obywatelstwo polskie, korzystanie z pełni praw publicznych i obywatelskich. Ponadto aplikant winien charakteryzować się nieskazitelnym charakterem i dawać rękojmię wykonywania zawodu notariusza w sposób

¹³⁹ Na podstawie – „Aplikacja radcowska, adwokacka, notarialna – zasady”. Na wokandzie. Autor: Magdalena Szymańska - zastępcą dyrektora Departamentu Zawodów Prawnictwa i Dostępu do Pomocy Prawnej w Ministerstwie Sprawiedliwości

prawidłowy. Wyższe wymagania stawiane przyszłym przedstawicielom notariatu wynikają bowiem z tego, że jako osoby stojące na straży prawidłowego stanu dokumentów i innych pism procesowych biorą pełną odpowiedzialność za szeroko pojęty interes swoich klientów, ale także całej Rzeczypospolitej Polskiej.

Dostępność do prawniczych zawodów zaufania publicznego, która została przedstawiona w powyższych rozważaniach w wyniku przeprowadzonych zmian cechuje się większą transparentnością i dostępnością dla szerszego grona kandydatów. Bezapelacyjnie przyjęte rozwiązania ustawowe na pewno nie usatysfakcjonują każdej ze stron, gdyż ciągle pojawiają się liczne głosy krytyki negujące powszechny dostęp do prawniczych zawodów zaufania publicznego. Pomimo tego należy stwierdzić, że rozwiązania, który zostały dokonane w drodze przemian prawnych po 2005 roku, cechują się wyższym stopniem uczciwości. W ich wyniku wyłącznym kryterium, które decyduje o przyjęciu do grona przedstawicieli zawodów zaufania publicznego jest posiadany poziom wiedzy.

3.2. Analiza aspektów naboru, przebiegu aplikacji prawniczych oraz wyników egzaminów zawodowych

W podrozdziale drugim po przedstawieniu niezbędnych informacji odnoszących się do charakterystyki przebiegu aplikacji prawniczych, należy skupić się na analizie aspektów naboru na nie. W tym celu zostały pozyskane dane ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, gdzie corocznie ogłaszane są wyniki egzaminów wstępnych m.in. na aplikacje adwokacie, radcowskie oraz notarialne. Celem zawężenia pozyskiwanych danych przyjęto 5 letni okres badawczy. Tym samym, opracowane informacje obejmują horyzont czasowy obejmujący 2014, 2015, 2016, 2017 i 2018 rok. Podstawowym pytaniem badawczym, na które należy udzielić odpowiedzi pozostaje – „*W jakim stopniu w badanym czasokresie zmieniła się liczba osób przystępujących do egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze oraz jaką zdawalnością się one charakteryzowały?*”. Umożliwi to dogłębną analizę tego, jak w przyszłości będzie kształtował się rynek pracy w obrębie prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz czy charakteryzują się one opłacalnością w związku z ich wykonywaniem. Dlatego też należy przedstawić zebrane dane w tabeli poniżej wraz z odpowiednimi obliczeniami:

Liczba osób, które uzyskały pozytywny wynik z egzaminu wstępnego na aplikację adwokacką, radcowską, notarialną					
2018	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana zdawalności względem roku poprzedniego
Adwokacka	2490	1372	55,10%	Spadek o 327 osób	Spadek zdawalności o 3,16%
Radcowska	3674	1911	51,90%	Spadek o 612 osób	Spadek zdawalności o 4,24%
Notarialna	596	195	32,70%	Spadek o 86 osób	Spadek zdawalności o 20,63%
2017	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacka	2817	1604	56,90%	Spadek o 143 osoby	Wzrost zdawalności o 35,48%
Radcowska	4286	2324	54,20%	Spadek o 64 osoby	Wzrost zdawalności o 35,50%
Notarialna	682	281	41,20%	Spadek o 48 osób	Spadek zdawalności o 6,36%
2016	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacka	2960	1244	42,00%	Wzrost o 10 osób	Wzrost zdawalności o 11,7%
Radcowska	4350	1740	40,00%	Spadek o 300 osób	Wzrost zdawalności o 14,61%
Notarialna	730	322	44,00%	Spadek o 10 osób	Wzrost zdawalności o 12,25%
2015	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacka	2950	1100	37,60%	Spadek o 730 osób	Spadek zdawalności o 29,72%
Radcowska	4650	1590	34,90%	Spadek o 110 osób	Spadek zdawalności o 27,74%
Notarialna	740	290	39,20%	Spadek o 50 osób	Spadek zdawalności o 11,51%
2014	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacka	3680	1970	53,50%	Rok bazowy	Rok bazowy
Radcowska	4760	2300	48,30%	Rok bazowy	Rok bazowy
Notarialna	790	350	44,30%	Rok bazowy	Rok bazowy

Tabela 3.1. Liczba i procentowy udział osób przystępujących do egzaminu wstępnego na aplikację prawniczą oraz odsetek podmiotów, które uzyskały z nich pozytywny wynik
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych oraz danych pozyskanych ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości

Liczba przystępujących	
$\Sigma(x)$	14897
$\Sigma(y)$	21720
$\Sigma(z)$	3538
\bar{x}	2979,4
\bar{y}	4344
\bar{z}	707,6
Var(x)	189491,8
Var(y)	179748
Var(z)	5362,8
SD(x)	435,307
SD(y)	423,967

SD(z)	73,231
gdzie: x- adwokaci, y-radcy prawni, z-notariusze	

Tabela 3.2. Suma, średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe liczby studentów prawa przystępujących do egzaminu na aplikacje prawniczą

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Procent zdawalności	
\bar{x}	49,02%
\bar{y}	45,86%
\bar{z}	40,28%
Var(x)	0,747%
Var(y)	0,666%
Var(z)	0,224%
SD(x)	8,643%
SD(y)	8,162%
SD(z)	4,729%
gdzie: x-adwokaci, y-radcy prawni, z-notariusze	

Tabela 3.3. Średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe odsetka zdawalności egzaminu wstępnego na aplikacje prawniczą

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Analizę danych zawartych w tabeli trzeciej należy rozpocząć od zauważenia tego, że aplikacja radcowska jest najczęściej wybieraną spośród wszystkich aplikacji odnoszących się do prawniczych zawodów zaufania publicznego. Jak wynika z danych zebranych z okresu ostatnich pięciu lat, tą wyżej wskazaną drogę przyszłej ścieżki zawodowej wybiera średnio 4344 studentów przystępujących do egzaminu wstępnego. Równie popularną opcją jest aplikacja adwokacka. Natomiast w przypadku aplikacji notarialnej wariant ten wybiera najmniejsza liczba osób studiujących na kierunkach prawniczych – przeciętnie niecałe 708 osób w okresie ostatnich pięciu lat przystąpiło do egzaminu wstępnego. Przyczyn takiego stanu rzeczy może być wiele. Częściowo zostały one omówione w rozdziale drugim niniejszej pracy. Wydaje się, że zawód notariusza jest rzadko wybieraną opcją z tego powodu, że cechuje go monotonność i schematyczność. Ponadto, ważnym czynnikiem wpływającym na niskie zainteresowanie aplikacją notarialną jest niska zdawalność egzaminów wstępnych. Spośród wyżej wymienionych profesji, pozytywny rezultat z inicjalnego testu, średnio uzyskuje najniższa liczba studentów – jedynie 40,28% wszystkich przystępujących. Zmiany te jednak nie są aż tak znaczne, jeżeli zwrócimy uwagę na wyniki uzyskiwane w trakcie dwóch pozostałych egzaminów wstępnych – 49,02% zdanych testów na aplikację adwokacką i 45,86% zdanych testów na aplikację radcowską. W przeciwieństwie jednak do aplikacji sędziowskiej czy prokuratorskiej, w przypadku prawniczych zawodów zaufania publicznego

nie obowiązują nabory przyjęć. Tym samym kontrowersje budzić może tak niski udział osób, które decydują się przystąpić do egzaminu wstępnego na aplikację notarialną.

Ponadto niekorzystnym zjawiskiem jest wysokie odchylenie standardowe osób przystępujących do egzaminu wstępnego na aplikację adwokacką. Dodatkowo niewiele niższa wartość odchylenia odnosząca się do absolwentów wydziałów prawa, którzy zdecydowali się zdawać egzamin na aplikację radcowską również nie napawa optymizmem. Rocznie średnio 435 kandydatów na przedstawicieli palestry mniej lub więcej przystępuje do testu inicjalnego na aplikację, wysoka wartość cechuje także radców prawnych i wynosi ona w przybliżeniu 423 osoby. Wysoka zmienność liczby kandydatów jest niekorzystna dla absolwentów, gdyż świadczy to o okresowych wahaniami odnoszących się do wyboru jednego z zawodów zaufania publicznego. Jednakże, przede wszystkim stanowi ujemną wartość dla przedstawicieli zawodu, gdyż wprowadza niepewność dotyczącą tego, ilu kandydatów będzie starało się o staż w jednej z kancelarii prawnych i jak w przyszłości kształtować się będzie konkurencja na rynku pracy.

Najważniejszą obserwacją wynikającą z danych zawartych w powyższych tabelach pozostaje zmniejszenie liczby osób, które zamierzają przystąpić do egzaminu wstępnego na aplikację prawniczą. W każdym przypadku nastąpił spadek liczby kandydatów, którzy zainteresowani byli podjęciem okresu próbnego, który w przyszłości zagwarantować im miał możliwość wykonywania jednej z profesji zaufania publicznego. Szczególnie różnica zauważalna jest w przypadku zawodu adwokata. W badanym okresie obejmującym lata 2014 - 2018 liczba osób przystępujących do egzaminu wstępnego na aplikanta adwokackiego zmniejszyła się o 32,34%. Mniejsza liczba aplikantów, którzy w przyszłości będą stanowili pełnoprawnych członków palestry, oznaczać może zmniejszenie konkurencji na rynku pracy. Odczytywać to należy jako pozytywną informację, która przekładać się będzie na większe zyski w związku z prowadzeniem działalności zawodowej. Spadki w przypadku dwóch pozostałych zawodów zaufania publicznego były także znaczne. W badanym okresie w przypadku aplikacji notarialnej liczba osób przystępujących do egzaminu wstępnego zmniejszyła się o 24,56%, natomiast w przypadku testu inicjalnego na aplikację radcowską spadek ten wyniósł 22,18%. Warto jednak zauważyć, że liczba osób przystępujących do egzaminów, zwłaszcza na aplikację radcowską i adwokacką pozostaje znaczna. Pomimo spadków, które nastąpiły od 2014 roku, liczba kandydatów przystępujących do egzaminu inicjującego okres próbny przed wykonywaniem zawodu adwokata i radcy prawnego nadal wynosi odpowiednio 2500 i ponad 3500 osób. Oznacza to, że pomimo następujących zmian, że rynek pracy nadal zalewany będzie wysoką liczbą prawników. Jest to zjawisko

niekorzystne biorąc pod uwagę niedopasowanie popytu na usługi prawne do podaży występującej na rynku. Z powyższych rozważań można wywnioskować dwa następujące wnioski.

Po pierwsze wartym zwrócenia uwagi pozostaje zawód notariusza. Spadek, który nastąpił w tej grupie nie jest ilościowo i procentowo najwyższy, jednakże biorąc pod uwagę niewielką liczbę przedstawicieli notariatu na rynku pracy, zmniejszenie liczby kandydatów przystępujących do egzaminu na aplikację notarialną o blisko 25% oznaczać może dodatkowe zmniejszenie konkurencji na rynku pracy i zwiększenie opłacalności wykonywania tego zawodu.

Po drugie wartą zauważenia zależnością jest bardzo duży spadek liczby kandydatów przystępujących do egzaminu wstępnego na aplikację adwokacką. Pomimo dużej liczby przedstawicieli palestry na rynku pracy oraz osób przystępujących do testów inicjujących okres aplikacyjny, można domniemywać, że utrzymująca tendencja spadkowa może gwarantować zwiększenie zysków w związku z wykonywaniem wyżej wymienionego zawodu. Zmiany te są o tyle bardziej zauważalne, jeżeli porównamy je z liczbą kandydatów przystępujących do egzaminu wstępnego na radcę prawnego. W tym przypadku spadek liczby absolwentów wydziałów prawa był o ponad 10% niższy.

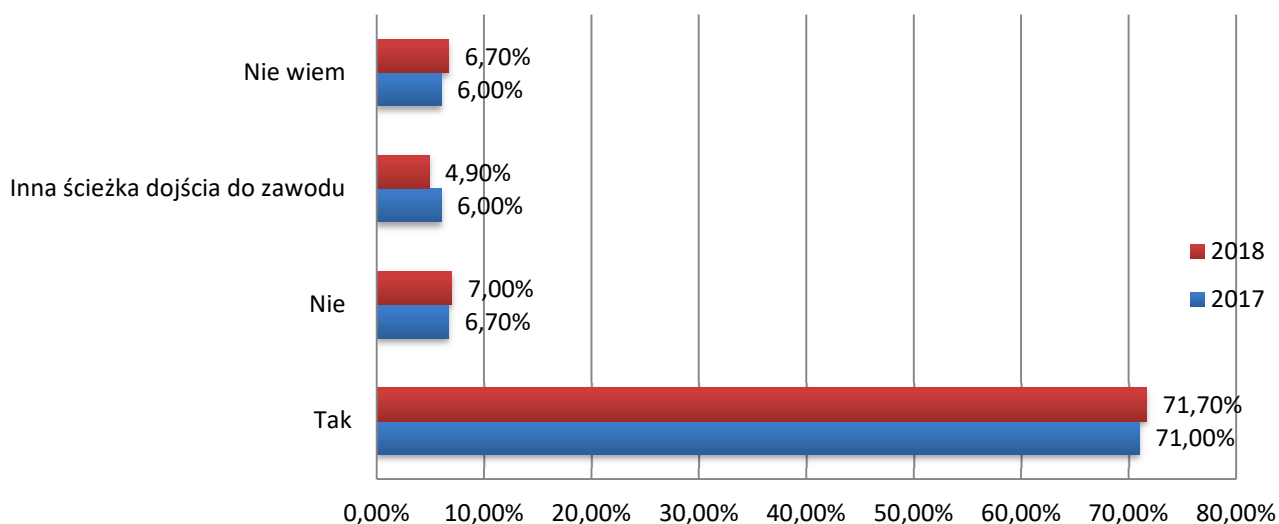
Warto zaznaczyć, że pytania odnoszące się do tego czy, a jeśli tak, to na jaką aplikację prawniczą mają zamiar wybrać się studenci wydziałów prawa po ukończeniu studiów wyższych, zostało postawione w przeprowadzonym przez stowarzyszenie studentów prawa ELSA Polska¹⁴⁰ w badaniu „Studenci prawa w Polsce 2018”¹⁴¹. Na powyższą pracę badawczą powoływałem się już w rozdziale drugim niniejszej pracy. Jak podkreślano odniesienie się do tej sondy może okazać się o tyle pomocne, że obserwacja ta została dokonana na próbie 1573 respondentów pochodzących niemal ze wszystkich uczelni prawniczych w Polsce. Jest to wysoce reprezentatywna próba, która umożliwia prześledzenie kierunków wybierania aplikacji zawodowych przez absolwentów wydziałów prawa i zweryfikowanie szans i zagrożeń wynikających z wyboru konkretnej ścieżki zawodowej w przyszłości. Poniżej przedstawiono dwa godne uwagi pytania zawarte w kwestionariuszu opracowanym przez ELSA Polska¹⁴²:

¹⁴⁰ Ibidem (46)

¹⁴¹ Ibidem (47)

¹⁴² Ibidem (46)

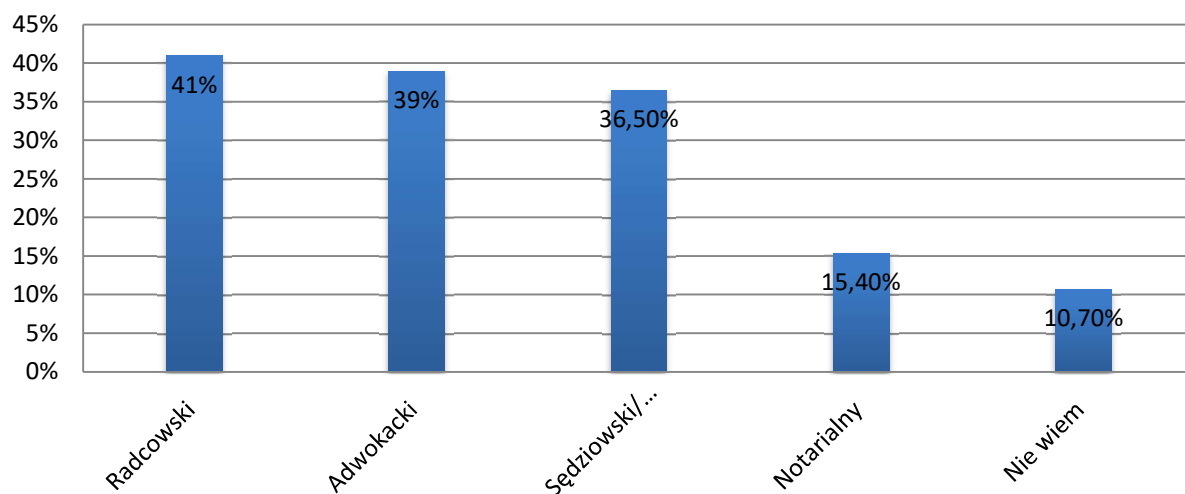
Czy zamierzasz przystąpić do egzaminu na aplikację?

Wykres 3.1. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do zamiaru przystąpienia do egzaminu na aplikację prawniczą po ukończeniu prawniczych studiów wyższych

Źródło: Źródło własne, na podstawie wykresu pt. „Czy zamierzasz przystąpić do egzaminu na aplikację? Badanie – „Studenci prawa w Polsce 2018”

Do którego z egzaminów zawodowych zamierzasz przystąpić?

Wykres 3.2. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do zamiaru przystąpienia do poszczególnych egzaminów na aplikację prawniczą po ukończeniu prawniczych studiów wyższych

Źródło: Źródło własne, na podstawie wykresu pt. „Do którego z egzaminów zawodowych zamierzasz przystąpić?”. Badanie – „Studenci prawa w Polsce 2018”

W związku z powyższym można zaobserwować dwie zależności. Po pierwsze odsetek osób, które zamierzają przystąpić do egzaminu na aplikację prawniczą jest wysoki (wynosi ponad 70%) i nieznacznie rośnie. Po drugie preferencje studentów wydziałów prawa są zbieżne z faktycznymi wyborami podejmowanymi w późniejszym okresie. Najczęściej

wybraną aplikacją przez absolwentów prawa pozostaje aplikacja radcowska. Zależność ta jest zgodna z danymi pozyskanymi ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, wskazującymi na to, że do egzaminu na aplikację radcowską przystąpiła największa liczba kandydatów. Godną skomentowania prawidłowością jest rosnąca liczba osób, które po ukończeniu studiów wyższych pragną wybrać się na aplikację. Warto zauważyć, że w ostatnich latach obserwowaliśmy odwrotną zależność. Liczba absolwentów, którzy przystępowali do egzaminów wstępnych, celem wykonywania w przyszłości prawniczego zawodu zaufania publicznego malała. Odwrotna prawidłowość zaobserwowana w badaniu przeprowadzonym przez ELSA Polska¹⁴³ może wskazywać, że niewykluczone, że w niedalekiej przyszłości będziemy mieli do czynienia z rosnącą liczbą osób, które zdecydują się na wybranie aplikacji prawniczej. Fakt ten może okazać się o tyle niepokojący, że większa liczba przedstawicieli zawodu, przy względem stałej liczbie ludności, oznaczać może mniej korzystny rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej.

Negatywną zależnością, która daje się zauważyć jest ponadto zmienność w zdawalności egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze. Jak można zaobserwować w przedstawionych danych zawartych w tabeli trzeciej zdawalności inicjalnych testów raz rośnie w porównaniu z rokiem poprzednim, a raz maleje. W tym celu zostało policzone odchylenie standardowe, informujące o odstępstwach wyników uzyskiwanych w kolejnych latach od średniej zdawalności egzaminów na przestrzeni przyjętego okresu badawczego wynoszącego 5 lat. Największe zmiany w zdawalności zauważać można w przypadku egzaminów wstępnych na aplikację adwokacką. Wynoszą one 8,643%. Niewiele mniejsze charakteryzują test inicjujący aplikację radcowską – 8,162%. Najniższe odchylenie standardowe obserwowalne jest w przypadku podmiotów przystępujących do egzaminu na aplikację notarialną – 4,729%. Biorąc jednak pod uwagę, że profesja notariusza w porównaniu do dwóch pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego nie jest tak chętnie wybierana przez absolwentów wydziałów prawa, wyniki te nie mają aż tak dużego znaczenia. Podsumowując znaczne zmiany w zdawalności egzaminów wstępnych nie są dobrym zjawiskiem ani dla absolwentów, którzy w przyszłości będą wykonywać zawód, ani dla osób już czynnie wykonujących jedną z prawniczych profesji zaufania publicznego. Wprowadzają one swego rodzaju niepewność co do tego, w jaki sposób będzie kształtował się rynek pracy, z jak dużą konkurencją będziemy mieli do czynienia w niedalekiej przyszłości i jak będzie kształtowała się opłacalność prowadzenia działalności zawodowej.

¹⁴³ Ibidem (46)

Uniemożliwia to wprowadzenie odpowiednich zmian i dostosowań, które wpłynąć mogą na zmniejszenie strat lub zwiększenie uzyskiwanych zysków z pracy.

W kolejnej części niniejszego podrozdziału należy skupić się na analizie przebiegu egzaminów zawodowych po ukończeniu aplikacji prawniczej. Jak wskazano w początkowej części rozdziału, aplikacja ma na celu przygotowanie przyszłego potencjalnego kandydata do wykonywania zawodu zaufania publicznego i kończy się egzaminem końcowym, który ostatecznie decyduje o tym, czy dana osoba zostanie dopuszczona do wykonywania wybranej przez siebie profesji zaufania publicznego. Wyniki odnoszące się do egzaminów końcowych po ukończeniu aplikacji prawniczej zostały zawarte w poniższej tabeli:

Liczba osób, które uzyskały pozytywny wynik z egzaminu zawodowego kończącego aplikację adwokacką, radcowską, notarialną					
2018	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana zdawalności względem roku poprzedniego
Adwokacki	2177	1818	83,50%	Spadek o 415 osób	Wzrost zdawalności o 0,60%
Radcowski	2711	2115	78,00%	Spadek o 129 osób	Spadek zdawalności o 1,27%
Notarialny	542	182	33,60%	Wzrost o 74 osoby	Spadek zdawalności o 2,33%
2017	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacki	2592	2151	83,00%	Wzrost o 282 osoby	Wzrost zdawalności o 18,57%
Radcowski	2840	2244	79,00%	Spadek o 305 osób	Wzrost zdawalności o 2,60%
Notarialny	468	161	34,40%	Wzrost o 146 osób	Wzrost zdawalności o 70,29%
2016	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacki	2310	1617	70,00%	Spadek o 135 osób	Spadek zdawalności o 13,90%
Radcowski	3145	2422	77,00%	Spadek o 98 osób	Spadek zdawalności o 5,64%
Notarialny	322	65	20,20%	Spadek o 126 osób	Spadek zdawalności o 28,62%
2015	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacki	2175	1769	81,30%	Wzrost o 198 osób	Wzrost zdawalności o 0,37%
Radcowski	3243	2646	81,60%	Spadek o 82 osoby	Wzrost zdawalności o 27,03%
Notarialny	448	127	28,30%	Wzrost o 23 osoby	Spadek zdawalności o 9,58%
2014	Przystąpiło	Zdało	Procent zdawalności	Zmiana liczby osób przystępujących	Zmiana względem roku poprzedniego
Adwokacki	1977	1601	81,00%	Rok bazowy	Rok bazowy
Radcowski	3325	2128	64,00%	Rok bazowy	Rok bazowy
Notarialny	425	133	31,30%	Rok bazowy	Rok bazowy

Tabela 3.4. Liczba i procentowy udział osób przystępujących do egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej oraz odsetek podmiotów, które uzyskały pozytywny wynik z testu końcowego
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych oraz danych ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości

Liczba przystępujących	
$\Sigma(x)$	11231
$\Sigma(y)$	15264
$\Sigma(z)$	2205
\bar{x}	2246,2
\bar{y}	3052,8
\bar{z}	441
Var(x)	51493,7
Var(y)	70220,2
Var(z)	6349
SD(x)	226,92
SD(y)	264,99
SD(z)	79,68
gdzie: x- adwokaci, y-radcy prawni, z-notariusze	

Tabela 3.5. Suma, średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe osób przystępujących do egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Procent zdawalności	
\bar{x}	79,76%
\bar{y}	75,92%
\bar{z}	29,56%
Var(x)	0,309%
Var(y)	0,473%
Var(z)	0,330%
SD(x)	5,560%
SD(y)	6,880%
SD(z)	5,744%
gdzie: x- adwokaci, y-radcy prawni, z-notariusze	

Tabela 3.6. Średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe odsetka zdawalności egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Jak wynika z wyżej przedstawionych danych w tabelach, najczęściej zdawanym egzaminem zawodowym pozostaje egzamin radcowski. W okresie ostatnich pięciu lat średnio 3053 osoby rok rocznie przystępowały do ostatecznego testu, który umożliwi w przyszłości wykonywanie profesji radcy prawnego. Warto jednak zauważyć, że w przeciwieństwie do pozostałych dwóch zawodów zaufania publicznego zaobserwować można jednoznaczną tendencję spadkową odnoszącą się do tego egzaminu. W ciąg ostatnich 5 lat liczba osób, które zdecydowały się przystąpić do testu spadła z 3325 aplikantów w 2015 roku, do 2711 w 2018 roku. Zjawisko to jest tym bardziej widoczne, jeżeli zwrócimy uwagę na wysoką wartość odchylenia standardowego odnoszącego się do liczby aplikantów, którzy przystąpili

do egzaminu zawodowego na radcę prawnego. Wartość ta wynosi 264,99, co oznacza, że uzyskane wyniki odchyłały się od średniej liczby osób przystępujących do testu końcowego blisko o 265 osób. Pomimo tego, jak wynika z przeprowadzonych przez organizację studencką ELSA Polska oraz naszych autorskich badań przedstawionych w rozdziale drugim poniższej pracy, zawód radcy prawnego charakteryzuje się największą popularnością wśród studentów wydziałów prawa. Ponadto, największy odsetek osób studiujących na uczelniach prawniczych zamierza w przyszłości udać się na aplikację radcowską. Jeżeli chodzi o zawód adwokata, to warto zauważyć, że podobnie jak w przypadku egzaminów wstępnych, wartości odnoszące się do testów końcowych są niższe względem wartości odnotowanej w roku bazowym. W przeciągu ostatnich 5 lat przystąpiło do nich średnio około 2246 osób. Niezmiennie najmniejszym zainteresowaniem cieszy się egzamin kończący aplikację notarialną. W badanym czasookresie średnio przystąpiło do niego wyłącznie 441 aplikantów.

Przechodząc do analizy zdawalności egzaminów zawodowych kończących aplikację prawniczą, należy zauważyć dwie prawidłowości. Po pierwsze egzamin adwokacki oraz radcowski charakteryzują się stosunkowo wysoką zdawalnością wśród przystępujących. Średnio 76,76% procent przystępujących podmiotów uzyskało wynik pozytywny z egzaminu adwokackiego oraz niewiele niższy próg zdawalności charakteryzował test radcowski – 75,92%. Po drugie egzamin notarialny wydaje się być najtrudniejszym spośród wszystkich pozostałych. W przeciwieństwie do testu kończącego aplikację radcowską czy adwokacką, gdzie średni próg zdawalności wynosi ponad 75%, w przypadku egzaminu notarialnego znacznie niższy odsetek osób uzyskał z niego pozytywny rezultat – 29,56% wszystkich zdających. Trudność egzaminu oraz niebagatelnie wysoki wkład pracy, który zaangażowany zostać musi celem uzyskania uprawnień do wykonywania zawodu notariusza jest na pewno przeszkodą dla potencjalnych kandydatów chcących wykonywać ten zawód. Z drugiej jednak strony pokonanie trudności, umożliwiających uzyskanie kwalifikacji, celem wykonywania tej profesji, okazać mogą się panegiryczne. Ze względu na niską konkurencję na rynku pracy oraz niską liczbę osób studiujących na uczelniach prawniczych chcących w przyszłości wykonywać ten zawód, działalność zawodowa w tym polu profesji prawniczych okazać się może niezwykle opłacalna do wykonywania. Warto ponadto pokreślić, że liczba przedstawicieli notariatu, zwłaszcza poza największymi aglomeracjami miejskimi, pozostaje nadal stosunkowo niska. W związku z powyższym podaż usług notarialnych w niektórych miejscowościach jest zbyt niska względem wysokiego popytu.

W ostatniej części niniejszego podrozdziału zostaną przedstawione zmiany odnoszące się do zdawalności egzaminów zawodowych kończących aplikacje prawnicze. Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższych tabelach egzamin kończący aplikację radcowską charakteryzuje się największą zmiennością w zdawalności. Odchylenie standardowe w tym przypadku wynosi aż 6,88%. Tak duża zmiana spowodowana jest tym, że po niskim rezultacie końcowym w 2014 roku, próg zdawalności znacznie wzrósł w roku następnym (wzrost o 27,03%). Tym samym średnia liczba osób, które uzyskiwały pozytywny wynik z egzaminu radcowskiego uplasowała się na poziomie wynoszącym 81,6% i była znacznie bardziej zbliżona do średniego progu zdawalności wynoszącego 75,92%. Warto zauważyć, że pomimo faktu, że odchylenie standardowe odnoszące się do egzaminów kończących aplikację notarialną jest niższe niż w przypadku aplikacji radcowskiej – wynosi bowiem 5,744%, co spowodowane jest niską liczebnością próby osób przystępujących do tego testu pomiędzy 2016 a 2017 rokiem, w kolejnych latach nastąpił znaczny wzrost liczby podmiotów, które zdały rzeczony egzamin. Zmiana wynosząca ponad 70% jest na pewno zjawiskiem pozytywnym, gdyż próg zdawalności, który osiągnął minimum w 2016 roku i równał się zaledwie 20,20% jest bezapelacyjnie za niski i powoduje zbyt wzmózoną selekcję potencjalnych kandydatów na rynku pracy. Najniższym odchyleniem standardowym cechował się egzamin kończący aplikację adwokacką – wyniósł on 5,56%.

Reasumując szczególnie częste zmiany odnoszące się do egzaminów kończących aplikację adwokacką, radcowską i notarialną na pewno nie są zjawiskiem pozytywnym. Wprowadzają zamęt wśród kandydatów ubiegających się o pozyskanie możliwości wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego przyszłości. Szczególnie negatywnie należy ocenić transpozycje w zakresie zmian zdawalności egzaminów. Powodują one wzrost niepewności wśród kandydatów względem tego jak trudny okaże się być egzamin w danym roku. Natomiast w przypadku osób, które wykonują już zawód, informacja o tym jak wysoka liczba przyszłych prawników zasili rynek pracy jest o tyle istotna, że umożliwia wprowadzenie odpowiednich zmian celem ugruntowania własnej pozycji na rynku pracy. W tym miejscu, relewantnym pozostaje również, odpowiedź na istotną kwestię dotyczącą jakości kształcenia na aplikacjach prawniczych w konfrontacji z wynikami egzaminów zawodowych, która ze względu na złożoność tematu winna być przedmiotem oddzielnego opracowania.

3.3. Analiza liczby przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz ich wpływu na opłacalność wykonywania profesji adwokata, notariusza bądź radcy prawnego

W związku z otwarciem możliwości wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego dla szerszego grona osób posiadających odpowiednie kwalifikacje po ukończeniu studiów prawniczych, nastąpił znaczący wzrost liczby przedstawicieli wykonujących profesję adwokata, notariusza bądź radcy prawnego. Warto podkreślić, że przeniesienie kompetencji uprawniających do przeprowadzania egzaminów wstępnych na aplikacje prawnicze, a w dalszej części testów kończących okres przygotowawczy do wykonywania zawodu zaufania publicznego, z rąk samorządów zawodowych na szczebel państwowy jest zjawiskiem, które ocenić należy pozytywnie. W wyniku podjętych zmian podstawowym kryterium decydującym o tym, czy konkretna osoba uzyska w przyszłości możliwość wykonywania profesji prawniczej pozostaje zdobyta wiedza i umiejętności w wykonywaniu powierzonych zadań w toku aplikacji zawodowej. Jednakże, warto zwrócić uwagę na negatywne aspekty wspomnianego zagadnienia. Ujemną przesłanką wynikającą z wprowadzenia zmian prawnych pozostaje bez wątpienia znaczny wzrost liczby osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego.

Według danych zamieszczonych na stronie Naczelnej Rady Adwokackiej w chwili obecnej adwokatów, którzy czynnie wykonują zawód jest aż 18580. Spośród 24 obecnych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej izb adwokackich najwięcej przedstawicieli tej profesji podlega pod izbę z siedzibą w Warszawie – jest ich aż 5012.¹⁴⁴ Tak duży udział adwokatów w stolicy nie jest zjawiskiem nowym. Palestra w tej części Polski kumuluje się w największym stopniu ze względu na wysokie zarobki oraz liczne ścieżki rozwoju zawodowego, które nie są dostępne, aż w tak wysokim stopniu, w pozostałych regionach Polski. Ponadto absolwentów wydziałów prawa w Polsce niezaprzeczalnie przyciąga do stolicy ogromna liczba kancelarii adwokackich, z których liczne szczytają się długoletnią tradycją oraz renomą. Jest ich bowiem 4336 w samej Warszawie¹⁴⁵, co stanowi ciekawą ofertę pracy dla wielu młodych adwokatów. W chwili obecnej rynek usług prawnych jest wystarczająco nasycony. Biorąc pod uwagę liczbę ludności w Polsce, która w chwili obecnej wynosi 37 781 918 mieszkańców¹⁴⁶ liczba klientów przypadających na jednego, pozostającego w czynnej służbie zawodowej, przedstawiciela palestry wynosi w przybliżeniu 2033 mieszkańców. Warto jednak podkreślić, że tendencja ta ma charakter wzrostowy,

¹⁴⁴ Stan na 10.04.2019. Dane pozyskane z Krajowego Rejestru Adwokatów i Aplikantów Adwokackich

¹⁴⁵ Stan na 10.04.2019. Baza firm pkt. Źródło: <https://www.pkt.pl/szukaj/kancelaria-adwokacka/warszawa>

¹⁴⁶ Stan na 10.04.2019. Źródło: <https://www.populationof.net/pl/poland/>

a w Polsce odnotowujemy nieznaczny, jednak postępujący spadek liczby ludności. W związku z czym sytuacja na rynku pracy dla wielu przyszłych przedstawicieli zawodu może okazać się trudniejsza niż dotychczas. Jak wskazują dane zawarte na stronie Naczelnej Rady Adwokackiej w chwili obecnej w trakcie wykonywania okresu przygotowawczego do zawodu adwokata jest 6175 aplikantów adwokackich¹⁴⁷ w całej Polsce. Stanowią oni pokaźną grupę, która w większości zasili szeregi przedstawicieli palestry.

Jeżeli chodzi o radców prawnych to według danych zamieszczonych na stronie rejestru radców prawnych¹⁴⁸ w chwili obecnej jest 35571 przedstawicieli czynnie wykonujący powyższy zawód zaufania publicznego. Istotnym pozostaje, iż jest to liczba prawie dwukrotnie wyższa niż w przypadku adwokatów. Radca prawny ze względu na charakter wykonywanego zawodu ma możliwość uzyskania innych form zatrudnienia, a nie jak w przypadku zawodu notariusza bądź adwokata, gdzie możliwości te ograniczają się wyłącznie do pracy naukowej i akademickiej. W związku z powyższym perspektywy dostosowawcze radców prawnych są znacznie szersze, w przypadku nagłych zmian na rynku pracy. Z drugiej strony tak wysoka liczba radców prawnych może okazać się niebezpiecznym zjawiskiem z tego powodu, iż generuje niespotykaną wcześniej konkurencję na rynku usług prawnych, co jest zjawiskiem stanowczo negatywnym. Ponadto, znaczne gremium stanowi liczba osób, które w przyszłości będą wykonywać zawód radcy prawnego – w chwili obecnej 7680 osób realizuje aplikację radcowską.¹⁴⁹

Zważywszy na powyższe implikacje, w kolejnej części niniejszego podrozdziału zostanie opisane, w jakim stopniu zmieniała się liczba adwokatów i radców prawnych na przestrzeni ostatnich lat. Powyższe zadanie jest o tyle transparentne w interpretacji, gdyż Naczelna Rada Adwokacka i Krajowa Izba Radców Prawnych zobowiązane są do publikacji corocznych danych odnoszących się m.in. do liczby adwokatów, radców prawnych i aplikantów przygotowujących się do wykonywania zawodu w przyszłości, które w następnej kolejności są przedstawiane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości i podane do publicznej wiadomości. Poniżej znajduje się zestawienie niektórych notyfikacji odnoszących się do liczby adwokatów i radców prawnych, opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości za lata 2002 – 2010:¹⁵⁰

¹⁴⁷ Ibidem (60)

¹⁴⁸ Stan na 10.04.2019. Źródło: <https://rejestrradcow.pl/Home/Index>

¹⁴⁹ Stan na 10.04.2019. Źródło: <https://rejestrradcow.pl/Applicant/Index>

¹⁵⁰ Na podstawie raportu „DZIAŁALNOŚCI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W LATACH 2002 – 2011”. Opracowanie: Wydział Statystyki w Departamencie Organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Warszawa 2012

Lata	Liczba adwokatów	Liczba adwokatów czynnie wykonujących zawód	Przyrost liczby adwokatów w odniesieniu do roku ubiegłego	Procentowy przyrost liczby adwokatów w odniesieniu do roku ubiegłego	Liczba radców prawnych	Liczba radców prawnych czynnie wykonujących zawód	Przyrost liczby radców prawnych w odniesieniu do roku ubiegłego	Procentowy przyrost liczby radców prawnych w odniesieniu do roku ubiegłego
2002	7 547	5 415	315	4,36%	20 580	16 762	237	1,17%
2003	7 679	5 623	132	1,75%	20 988	16 954	408	1,98%
2004	7 795	5 733	116	1,27%	21 496	16 905	508	2,42%
2005	8 051	6 179	256	3,28%	22 545	17 501	1 049	4,88%
2006	8 549	6 602	498	6,19%	24 485	18 421	1 940	8,61%
2007	8 624	6 721	75	0,88%	25 400	18 953	915	3,74%
2008	9 236	6 721	498	7,10%	26 050	19 279	650	1,72%
2009	9 746	7 699	510	5,52%	26 272	19 309	222	0,85%
2010	11 219	8 998	1 473	15,11%	27 531	20 430	1 529	4,79%

Tabela 3.7. Liczba adwokatów i radców prawnych oraz zachodzące zmiany w ich liczbie w badanym okresie obejmującym lata 2002-2010

Źródło: Źródło własne, na podstawie Tabeli 22. z raportu „DZIAŁALNOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W LATACH 2002 – 2011” oraz przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Przeciętne zmiany w liczbie adwokatów i radców prawnych w latach 2002-2010

Średni przyrost liczby adwokatów do 2005 roku	205
Średni przyrost liczby adwokatów po 2005 roku	611
Średni procentowy przyrost liczby adwokatów do 2005 roku	2,67%
Średni procentowy przyrost liczby adwokatów po 2005 roku	6,96%
Średni przyrost liczby radców prawnych do 2005 roku	551
Średni przyrost liczby radców prawnych po 2005 roku	1 051
Średni procentowy przyrost liczby radców prawnych do 2005 roku	2,61%
Średni procentowy przyrost liczby radców prawnych po 2005 roku	3,94%

Tabela 3.8. Przeciętne zmiany w liczbie adwokatów i radców prawnych w latach 2002-2010

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych zawartych w tabeli 6 oraz przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższych tabelach zmiana regulacji prawnych odnoszących się do wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego

po 2005 roku w wyniku przeprowadzonych przemian ustawowych wpłynęła na zwiększenie się liczby osób, które wykonują jedną z wyżej wymienionych profesji zaufania publicznego. Szczególnie widocznie jest to w przypadku zawodu adwokata. Wprowadzenie państwowego egzaminu wstępnego, w miejsce dotychczasowego testu przeprowadzanego przez samorządy zawodowe, zaowocowało wzrostem popularności aplikacji prawniczych, a w konsekwencji gwałtownym wzrostem liczby adwokatów na rynku pracy. W latach 2002-2005 średni przyrost przedstawicieli palestry wynosił 205 osób (2,67%), natomiast na skutek wprowadzonych przemian ustawowych w kolejnym okresie czasu tzn. do 2010 roku tendencja ta była znacznie bardziej dynamiczna i spowodowała pojawienie się średnio 611 nowych adwokatów rocznie (przyrost roczny wynoszący 6,96%). Podobną tendencję zauważyć można wśród radców prawnych, jednakże zmiany te nie były aż tak dynamiczne jak w przypadku przedstawicieli palestry. W latach 2002-2005 przeciętny roczny przyrost liczby radców prawnych wynosił 551 osób (2,61%), natomiast w wyniku przeprowadzonych zmian ustawowych w kolejnych latach wskaźnik ten osiągnął poziom średnio 1051 osób rocznie (3,94%).

Poddając egzegezję i przechodząc do oceny wyżej opisanego zjawiska należy stwierdzić, że zmiany w tym zakresie były w naszej ocenie niezbędne i zasadne. System funkcjonujący do 2005 roku opierał się w zbyt wysokim stopniu na nepotyzmie i nie gwarantował wysokiej jakości usług prawniczych. Ponadto przemiany prawne spowodowały rozbitcie funkcjonowania zamkniętego środowiska zawodowego w postaci palestry i radców prawnych, dzięki czemu decydującym kryterium wpływającym na przyjęcie w poczet przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego stała się faktycznie posiadana wiedza i umiejętności. Takowe działania zapoczątkowało orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, w szczególności wyrok TK dnia 18 lutego 2004 r. P21/02.¹⁵¹ Rzeczone zmiany wpłynęły dodatkowo na obniżenie kosztów pomocy prawnej i spowodowały wypełnienie narastającej niszy kreującej się na rynku pracy. Podkreślić należy jednak, że w dalszej perspektywie czasowej przemiany przyniosły skutek odwrotny do zamierzonego. Na skutek ogromnego tempa zmian i wzrostu liczby osób wykonujących zawód adwokata i radcy prawnego rynek w coraz większym stopniu staje się w zbyt wysokim stopniu nasycony usługami prawnymi. W konsekwencji w przeciwieństwie do okresu sprzed 2005 roku, ukończenie studiów prawniczych, dotychczas kojarzących się z wysokim prestiżem i opłacalnością, a w następnym kroku odbycie aplikacji zawodowej, nie gwarantuje

¹⁵¹ J. Wiatrowski Publikacja Głosa do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dnia 18 lutego 2004 r. P21/02
Wydawnictwo Notariatu RP „Rejent” nr 4/2005 s.132-139

uzyskania wysokich dochodów w związku z prowadzoną działalnością, bez odpowiedniej specjalizacji w danej dziedzinie prawa, czy też odpowiednich koneksji i znajomości w szeroko pojętym środowisku prawniczym.

W kolejnej części niniejszego podrozdziału warto skupić się na zmianach odnoszących się do zawodu notariusza. Mając na uwadze fakt, że profesja ta cieszy się najniższą popularnością wśród absolwentów wydziałów prawa, którzy po ukończeniu studiów wyższych decydują się na udanie się na jedną z aplikacji zawodowych, zostanie ona omówiona osobno. Ponadto notariusz jako szczególny z prawniczych zawodów zaufania publicznego, powinien stanowić ze względu na pełnione przez niego zadania rolę funkcjonariusza publicznego, a nie prywatnego przedsiębiorcy. Notariusze w przeciwieństwie do adwokatów i radców prawnych nie stanowią tak licznej grupy przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego. W ramach 11 izb notarialnych zlokalizowanych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej zrzeszonych jest, jak podaje Krajowa Izba Notarialna, 3534 notariuszy.¹⁵² Liczba osób wykonujących tą profesję jednak systematycznie rośnie. Z drugiej strony jednak ze względu na niską zdawalność egzaminów kończących okres aplikacji zawodowej, liczba absolwentów wydziałów prawa ubiegających się o przyjęcie na aplikacje systematycznie spada od 2012 roku (wyjątek stanowi 2014 rok). Największe zainteresowanie tym zawodem, jak podaje Krajowa Izba Notarialna, zostało zanotowane w roku 2009 (1 408 zdających na aplikację) i 2011 (1 113 zdających na aplikację). Dane odnoszące się do zmian w liczbie oraz przebiegu spraw, którymi zajmują się przedstawiciele tego zawodu zamieszczone zostały w poniższej tabeli i wykresie opracowanym na podstawie raportu Ministerstwa Sprawiedliwości obejmującego lata 2002-2010:

Lata	Liczba notariuszy	Liczba sporządzonych aktów notarialnych	Liczba dokonanych innych czynności notarialnych	Średnia liczba sporządzonych w miesiącu przez notariusza	
				aktów notarialnych	innych czynności notarialnych
2002	1556	1146205	3456016	61	185
2003	1565	1272951	4079052	68	217
2004	1609	1336628	4203544	69	218
2005	1694	1305719	3950268	64	194
2006	1779	1473637	4336997	69	203
2007	1845	1949333	5097383	88	230
2008	1912	2034787	5360432	89	234

¹⁵² Stan na 31.12.2018

2009	2071	1923196	5480185	77	221
2010	2188	1655188	5841131	63	222

Tabela 3.9. Ewidencja spraw z czynności notariusza

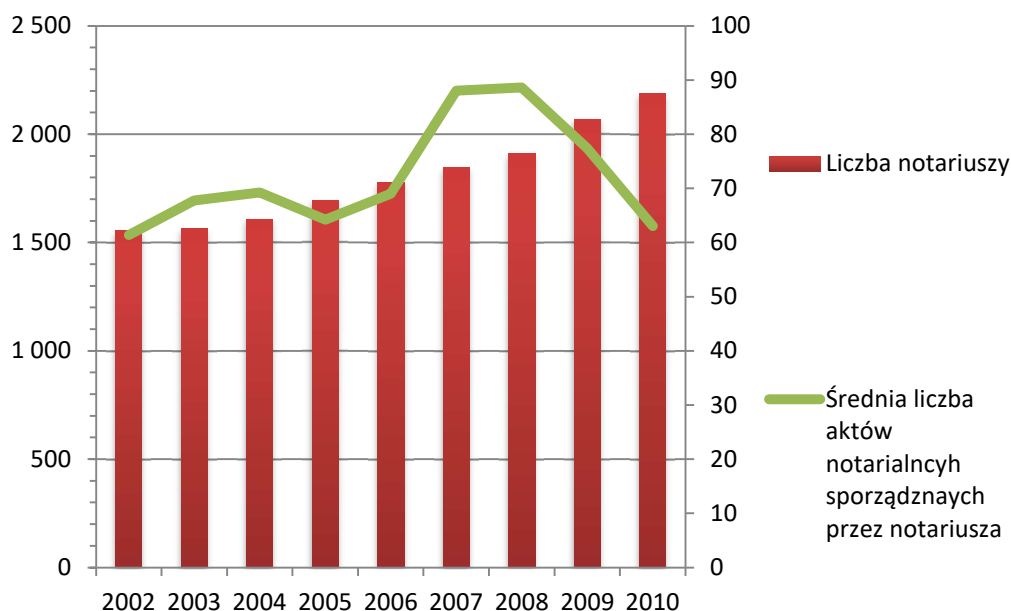
Źródło: Źródło własne, na podstawie Tabeli 21. z raportu „DZIAŁALNOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W LATACH 2002 – 2011”

Średni roczny wzrost liczby notariuszy

W latach 2002-2005	41
W latach 2005-2010	99

Tabela 3.10. Średni roczny wzrost liczby notariuszy w latach 2002-2010

Źródło: Źródło własne na podstawie danych zawartych w tabeli 8. i przeprowadzonych obliczeń

Wykres 3.3. Liczba notariuszy oraz przypadająca na jednego notariusza średnia liczba czynności

Źródło: Źródło własne, na podstawie Wykresu 14. z raportu „DZIAŁALNOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W LATACH 2002 – 2011” oraz przeprowadzonych obliczeń pomocniczych

Jak wynika z danych zawartych na powyższych tabelach oraz wykresie można zauważyć, że liczba notariuszy w badanym okresie badawczym nieustannie rosła. Zmiany zauważalne były zwłaszcza po 2005 roku. Związane to było z deregulacją zasad, na podstawie których możliwe stało się wykonywanie profesji rejenta i przekazanie przeprowadzania egzaminów zawodowych i wstępnych inicjujących aplikacje prawnicze w ręce komisji państwowych. W wyniku tego procesu, średni roczny przyrost liczby notariuszy, który w latach 2002-2005 wyniósł zaledwie 41 nowych przedstawicieli

rocznie, podwoił się i w kolejnym okresie badawczym obejmującym lata 2006-2010 wyniósł 99 nowych notariuszy rocznie. Zmiany w powyższym zawodzie zaufania publicznego były szczególnie potrzebne. Ze względu na szcątkową limitację w dostępie do zawodu notariusza liczba spraw przypadających na jednego przedstawiciela notariatu była stanowczo za duża. W konsekwencji powodowało to zjawisko negatywne w postaci długiego okresu oczekiwania i wysokich cen usług notarialnych. Pomimo faktu otwarcia dostępu do wykonywania profesji rejenta przez kilka pierwszych lat po zmianie rozwiązań legislacyjnych dotyczących tej materii nadal utrzymywała się zbyt wysoka liczba spraw powierzonych do wykonania notariuszom względem ich liczby. Wzrost przedstawicieli notariatu pomimo tego, że cechował się znacznym tempem wzrostu wynoszącym ponad 50%, okazał się niewystarczający. Jak można zauważyć na powyższym wykresie, liczba aktów notarialnych sporządzanych przez notariuszy w latach 2006-2008 gwałtownie wzrosła. Tak duży wzrost skali obowiązków przedstawicieli notariatu podyktowany był tym, że w opisanym okresie nastąpił gwałtowny przyrost zawieranych umów wykupu spółdzielczych lokali na preferencyjnych warunkach, co wynikało ze zmian wprowadzonych w ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych (ok. 400 tys. umów rocznie).¹⁵³

Resumując zawód notariusza biorąc pod uwagę niewielką liczbę osób go wykonujących i okresowe wahania dotyczące trendów zmian legislacyjnych powodujących wzrost zainteresowania petentów usługami notarialnymi, stanowi godną rozważenia alternatywę dla absolwentów wydziałów prawa chcących w przyszłości wykonywać jeden z prawniczych zawodów zaufania publicznego. Liczba przedstawicieli notariatu, pomimo utrzymującego się trendu wzrostowego, pozostaje wciąż niewielka. Kancelarie notarialne, które w większości są skumulowane w centrach większych miast w Polsce, gwarantują prosty dostęp dla potencjalnych petentów. Problemem pozostają jednak mniejsze ośrodki miejskie oraz wsie. Tam dostęp do usług notarialnych jest w znacznym stopniu utrudniony i wymaga koniecznych dojazdów, celem realizacji przez zainteresowane podmioty chociażby najprostszych czynności dokonywanych przez notariusza. Jak podkreśla prezes Krajowej Rady Notarialnej Mariusz Białecki w rozmowie z Rzeczpospolitą¹⁵⁴ udzielając odpowiedzi czy w Polsce jest zbyt duża liczba

¹⁵³ Na podstawie wyjaśnienia pochodzącego względem wykresu 14. pochodzącego z raportu „DZIAŁALNOŚCI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W LATACH 2002 – 2011”. Opracowanie: Wydział Statystyki w Departamencie Organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Warszawa 2012

¹⁵⁴ „Za mało notariuszy w mniejszych miejscowościach”. Publikacja 05.06.2015. Autor: Katarzyna Borowska dla Rzeczpospolita. Źródło: <https://www.rp.pl/artukul/1206541-Za-malo-notariuszy-w-mniejszych-miejscowosciach.html>

notariuszy odpowiada – „Kancelarii notarialnych jest bardzo dużo w większych ośrodkach, mniej – w małych miasteczkach. Przypomnijmy, że jednym z deklarowanych celów, które przyświecały ustawodawcy wprowadzającemu tzw. ustawę deregulacyjną było to, by obywatele mieli łatwy dostęp do usług notarialnych. To się chyba jednak ciągle nie wydarzyło. W dużych aglomeracjach, np. w Warszawie, otworzyło się wiele nowych kancelarii, natomiast w mniejszych ośrodkach takiego „boomu” nie widać.” W związku z powyższym zawód notariusza stanowi jedną z najciekawszych alternatyw dla absolwentów i studentów wydziałów prawa po ukończeniu studiów wyższych. Niezaprzeczalnie z powodu niskiej zdawalności egzaminów wstępnych na aplikacje notarialne oraz egzaminów zawodowych, ta ścieżka zawodowa może okazać się najtrudniejsza do realizacji spośród wszystkich pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego. Z drugiej strony perspektywa wysokich zarobków, pewność zatrudnienia, niska popularność wśród studentów wydziałów prawa względem wyboru aplikacji notarialnej oraz wciąż stosunkowo niska konkurencja na rynku pracy, mogą okazać się ważnym argumentem przy wyborze przyszłego zawodu zaufania publicznego.

3.4 Podsumowanie rozdziału trzeciego

Prawnicze zawody zaufania publicznego stanowią jedną z kilku alternatyw wyboru ścieżki zawodowej skierowanych dla studentów wydziałów prawa. Ze względu na prestiż w związku z ich wykonywaniem oraz wciąż stosunkowo wysokie zarobki przy odpowiedniej specjalizacji, zainteresowanie aplikacjami prawniczymi pozostaje nadal wysokie. Pomimo faktu, że okres zdobywania wiedzy w formule aplikacyjnej, poprzedzający uzyskanie możliwości wykonywania zawodu adwokata, radcy prawnego bądź notariusza jest stosunkowo długi i wymaga od aplikantów wielu wyrzeczeń, w ocenie autorów rzeczzonego opracowania, prawnicze zawody zaufania publicznego, w szczególności zawód notariusza, stanowią ciekawą alternatywę, po ukończeniu studiów prawniczych.

W kolejnej części niniejszej pracy ważnym zadaniem pozostanie prześledzenie uwarunkowania wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. W związku z tym w oparciu o dane pozyskane m.in. z Naczelnej Rady Adwokackiej oraz nasze autorskie badania ankietowe prześledzone zostanie zapotrzebowanie na świadczone usługi prawne. W dalszej kolejności przeanalizowane zostaną zagrożenia ze strony konkurencji oraz na przykładzie wybranych miast, prześledzony zostanie wpływ określonych zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej. Ponadto, pomocna na pewno okaże się analiza kosztów i przychodów, które ponoszą adwokaci, radcy

prawni i notariusze, a także opinia przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, odnosząca się do zmiennych wpływających na osiągnięcie wysokich dochodów zawodowych i ich konfrontacja z wyobrażeniami studentów wydziałów prawa.

ROZDZIAŁ IV

Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego

4.1. Zapotrzebowanie na świadczone usługi i zagrożenia ze strony konkurencji

Relevantnym pozostaje, iż podstawowym problemem, na który musi udzielić odpowiedzi każda osoba, która zamierza rozpocząć działalność zawodową w obrębie jednego z prawniczych zawodów zaufania publicznego, zwłaszcza w przypadku prowadzenia własnej kancelarii, pozostaje rozwiązanie kwestii, jakie jest zapotrzebowanie na świadczone usługi, w których dany podmiot zamierza się specjalizować. Ponadto, tak jak w każdej innej branży, warto zwrócić uwagę na zagrożenia ze strony konkurencji, której nadaktywność może przyczynić się do redukcji zysków, które pragnęlibyśmy osiągać w związku z prowadzoną przez nas działalnością. Zawody zaufania publicznego, ze względu na swoją specyfikę, charakteryzują się odmiennymi zmiennymi, które wpływają na opłacalność wykonywania każdego z nich. Zapotrzebowanie na świadczone przez prawników usługi nie jest sztywnie powiązane z popytem i podażą, natomiast uzależnione jest w większości od przemian prawnych. W związku z powyższym, czynniki standardowo wpływające na zapotrzebowanie względem innych artykułów i usług, nie odgrywają w tym przypadku żadnej roli. Dodatkowo, ze względu na znaczne ograniczenie dostępu do zawodów prawniczych, które jest skorelowane z koniecznością ukończenia aplikacji zawodowej i uzyskania pozytywnego wyniku z egzaminu kończącego ten okres przygotowawczy, konkurencja co do zasady jest w znacznym stopniu ograniczona i odnosi się wyłącznie do innych przedstawicieli profesji prawniczych. Problem ten jednak cechuje znaczna wielopłaszczyznowość, którą należy ukazać w dalszej części niniejszego podrozdziału.

Zapotrzebowanie na świadczone usługi prawnicze jest bezpośrednio powiązane z charakterem wykonywanych czynności zawodowych przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. W przypadku adwokatów i radców prawnych będą to kwalifikacje łączące się z udzielaniem porad prawnych zainteresowanym podmiotom oraz ich reprezentacją przed organami sądowymi, administracyjnymi i innymi. W związku z powyższym zapotrzebowanie na świadczone usługi prawnicze będzie wprost proporcjonalnie związane z liczbą spraw, które wpływają do rozpatrzenia przed organy sądowe. Ponadto, należy postawić tezę, że im dłuższe postępowanie sądowe tym zaangażowanie prawników w nie będzie większe. Pomimo tego, że sytuacja

taka jest niekorzystna z punktu widzenia przeciętnego obywatela, gdyż czas oczekiwania odnoszący się do związanej z nim sprawy jest długi i wprowadza swego rodzaju niepewność, dla przedstawicieli zawodów prawniczych może, w niektórych przypadkach, okazać się wiadomością o pozytywnym wydzwieku. Konieczność dłuższego i głębszego zbadania danej sprawy wiąże się nie tylko z wymogiem poświęcenia dużej ilości czasu, ale także możliwością osiągnięcia wyższych zarobków. Tym samym można przyjąć, iż jest to zjawisko pozytywne, biorąc pod uwagę wcześniej sygnalizowany fakt, że ze względu na znaczny przyrost liczby osób wykonujących zawód adwokata czy radcy prawnego, perspektywa rozwoju zawodowego nie jest tak dobra jak w przeszłości. W tym celu poniżej zostaną zamieszczone, a następnie przeanalizowane, dane pochodzące ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości odnoszące się do liczby spraw wpływających do sądów powszechnych w latach 2011-2016 oraz poddane egzegezie dwa dodatkowe czynniki wpływające na długość rozpatrywania spraw sądowych.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Zmiana (2011- 2016)	Średnia liczba spraw	Od. standardowe
OGÓLEM	13 584,10	14 040,60	15 170,00	14 553,724	15 156,076	14 910,884	Wzrost o 9,77%	14 569,23	643,772
Z tego sprawy:									
karne	2589,6	2649,6	2806,2	2 793,577	2 749,558	2 537,287	Spadek o 2,06%	2687,64	112,052
cywilne	8 085,80	8 277,50	9 013,80	8 460,422	8 971,895	9 042,666	Wzrost o 11,83%	8 642,01	420,188
rodzinne	1 322,00	1 347,70	1 406,60	1 396,338	1 406,330	1 335,755	Wzrost o 1,04%	1 369,12	38,269
prawo pracy	111,6	120,4	120,1	156,572	105,728	82,102	Spadek o 26,41%	116,08	24,315
ubezpieczenia społeczne	170,8	200,8	228,8	213,015	192,612	175,751	Wzrost o 2,90%	196,96	22,088
gospodarcze	1 295,30	1 444,60	1 594,50	1 533,800	1 729,953	1 737,323	Wzrost o 34,13%	1 555,91	170,580

Tabela 4.1. Wpływ spraw według działów prawa w sądach powszechnych w latach 2011-2016

Źródło: Źródło własne, na podstawie raportu „Informacja statystyczna o ewidencji spraw i orzecznictwie w sądach powszechnych oraz o więziennictwie w latach 2011-2016” oraz własnych obliczeń pomocniczych.

Jak wynika z powyższych danych w badanym okresie obejmującym lata 2011-2016 nastąpił wzrost liczby spraw wpływających do sądów powszechnych. W pierwszym badanym okresie, obejmującym dane za 2011 rok, liczba spraw, które wpłynęły do sądów ogółem wyniosła 13584,1 tysięcy, natomiast pięć lat później, w 2016 roku, wartość ta wzrosła o 9,77% i stanowiła już 14910,884 tysięcy spraw. Warto jednak zauważyć, że w badanym okresie następowały również znaczne wahania odnoszące się do liczby spraw wpływających

do sądów powszechnych. Odchylenie standardowe wyniosło 643,772 tysięcy, co oznacza, że rocznie o taką wartość zmieniała się liczba spraw wpływających do sądów. Należy wyrazić opinię, iż jest to zjawisko negatywne, biorąc dodatkowo pod uwagę fakt, że zależność odnosząca się do liczby wpływających do sądów spraw nie jest jednostajna. Innymi słowy, nawet w tak krótkim okresie, jakim jest przyjęta próba badawcza, wartość odnosząca się do liczby wpływających spraw raz wzrastała, a raz malała. Tak częste zmiany są o tyle niekorzystne, gdyż uniemożliwiają przewidzenie jakie będzie zapotrzebowanie na usługi prawnicze w danym roku i w tym celu dokonanie odpowiednich dostosowań przez przedstawicieli zawodów prawniczych. Odpowiedź na pytanie, czym spowodowane są następujące po sobie fluktuacje liczby spraw wpływających do sądów powszechnych, nie jest jednoznaczna. Niemniej jednak, najbardziej prawdopodobną odpowiedzią jest to, że w wyniku bardzo częstych w polskim systemie prawnym zmian, następuje różna kwalifikacja poszczególnych czynów. Tym samym w jednym przypadku dane postępowanie zostaje uznane jako czyn zabroniony, bądź też przeciwnie następuje dekryminalizacja niektórych postaw, co w konsekwencji uwidacznia się w statystykach.

W dalszej części niniejszego podrozdziału, warto przeanalizować dwie następujące zależności. W pierwszej kolejności zasadnym pozostaje udzielenie odpowiedzi na pytanie, sprawy z jakich działów prawa zyskały, natomiast jakie straciły na znaczeniu, w związku z ich wpływem do organów sądowych w badanym okresie. Pierwszą zależnością jaką należy odnotować jest spadek liczby spraw odnoszących się do prawa pracy. Niewielka ich liczba oscylująca średnio w okolicach 116 tysięcy spraw rocznie spadła do poziomu 82 tysięcy w roku 2016 w porównaniu z rokiem bazowym (zmniejszenie o 26,41% względem roku 2011). Tak duża zmiana jest zjawiskiem zaskakującym. Prawo pracy stanowiące podstawą regulację odnoszącą się przede wszystkim do stosunków pomiędzy pracodawcą a pracownikiem, stanowi swego rodzaju gwarancję, dającą tym drugim ochronę prawną przed niesprawiedliwym i wyzyskującym traktowaniem zatrudnionych. Rozwój praw człowieka, w tym praw pracowniczych, który nastąpił w raz z akcesją Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej powinien powodować wzrost mechanizmów ochronnych, a tym samym liczby spraw odnoszących się do prawa pracy. Tymczasem można zauważyć tendencję odwrotną, w której liczba rozpatrywanych przypadków z zakresu prawa pracy zmalała. Ponadto, niepokojącym zjawiskiem są okresowe wahania odnoszące się do liczby spraw wpływających przed organy sądowe. Najbardziej charakterystyczny był tutaj przełom lat 2013/2014 oraz 2014/2015. Po początkowym wzroście liczby wpływających do sądu

spraw z zakresu prawa pracy (od poziomu 120,1 tysięcy w 2013, do 156,57 tysięcy w 2014), następnie doszło do drastycznego spadku w roku następnym na poziom 105,73 tysięcy spraw.

W związku z powyższym można stwierdzić, że wybór specjalizacji w zakresie prawa pracy po ukończeniu aplikacji radcowskiej bądź adwokackiej nie stanowi korzystnej ścieżki zawodowej. Powyższa gałąź prawna stanowi skomplikowany dział, w którym przepisy zmieniają się często, natomiast sama liczba spraw wpływających do sądu jest niska, malejąca, a ponadto podlegająca znacznej fluktuacji. Wszystkie te czynniki wpływają na spadek atrakcyjności zawodowego zajmowania się gałęzią prawa jaką pozostaje prawo pracy.

Drugą gałęzią prawną, która w przeciwieństwie do wyżej omawianego działu prawnego odnotowała dynamiczny wzrost, jest prawo gospodarcze. Pomiędzy 2011 a 2016 rokiem nastąpił wzrost liczby spraw wpływających do organów sądowych z poziomu 1295,3 tysięcy spraw w 2011 roku, do poziomu 1737,3 tysięcy spraw pięć lat później. Względem roku bazowego jest to przyrost wynoszący 34,13%. W tym miejscu należy postawić pytanie odnoszące się do tego, skąd nastąpił tak dynamiczny przyrost w badanym okresie badawczym. Prawdopodobnie jest to spowodowane tym, że w wyniku przeprowadzonej transformacji ustrojowej oraz postępującej liberalizacji prawa regulującego funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw, nastąpił znaczny ich przyrost. Wzrost liczby firm z tego sektora naturalnie wymusza pojawianie się różnego rodzaju sporów o charakterze gospodarczym pomiędzy powstającymi coraz liczniej podmiotami. Sytuację potęguje fakt, że nierozzerwalnie powiązane z prawem gospodarczym, prawo podatkowe cechuje znaczny poziom skomplikowania i częste zmiany. Powoduje to, że nieścisłości i będące ich wynikiem różne spory prawne są coraz częstszym zjawiskiem w obrocie gospodarczym. W związku z tym ze względu na wysoką liczbę spraw i wezwań inicjujących postępowania sądowe, popyt na usługi świadczone przez adwokatów i radców prawnych z zakresu prawa gospodarczego będzie rósł. Dlatego też można wysunąć hipotezę, że specjalizacja z zakresu prawa gospodarczego jest atrakcyjną alternatywą zawodową.

Ponadto należy zwrócić uwagę na stosunek liczby spraw przypadających na jednego adwokata bądź radcę prawnego w roku 2011 i w latach kolejnych. W prawdzie jak już zauważono, nastąpił wzrost liczby spraw wpływających do sądów powszechnych, jednakże warto się zastanowić, czy był on na tyle wysoki, aby liczba postępowań przypadających na jednego prawnika nie spadła. W tym celu została porównana liczba adwokatów i radców prawnych aktywnych zawodowo w Polsce w 2011 roku oraz w 2016 roku, a w dalszej części zostały skonfrontowane powyższe wartości do liczby spraw, które wpłynęły do sądów powszechnych. Warto jednak zauważyć, że poczynione działanie

jest pewnego rodzaju uproszczeniem. Po pierwsze nie wszystkie sprawy, które trafiają do procedowania przez sąd prowadzone są przy współdziałaniu przedstawicieli palestry lub radców. Strony postępowania mają m.in. możliwość indywidualnego przedstawienia interesów przed organem sądowym, bądź też część spraw ze względu na swój charakter, nie wymaga pomocy ze strony adwokata bądź radcy prawnego. Należy jednak podkreślić, że tego typu sytuacje należą do rzadkości.

Po drugie, postępowania nie muszą toczyć się wyłącznie przed sądami powszechnymi. Podobnie jednak, jak w poprzednim przypadku, nieuwzględnione przypadki należą do rzadkości, w związku z czym tego typu uproszczenie wydaje się być dopuszczalne. Wyniki odnoszące się do zbadanego zjawiska przedstawione zostały w poniższej tabeli:

Rok	Liczba adwokatów	Liczba radców prawnych	Łączna liczba adwokatów i radców	Liczba spraw wpływających do sądów powszechnych	Liczba spraw ogółem	Liczba spraw przypadających na 1 prawnika
2011¹⁵⁵	11219	27531	38750	13 584 100,00		350,56
2016	17490	31770	49260	14 910 884,00		302,70

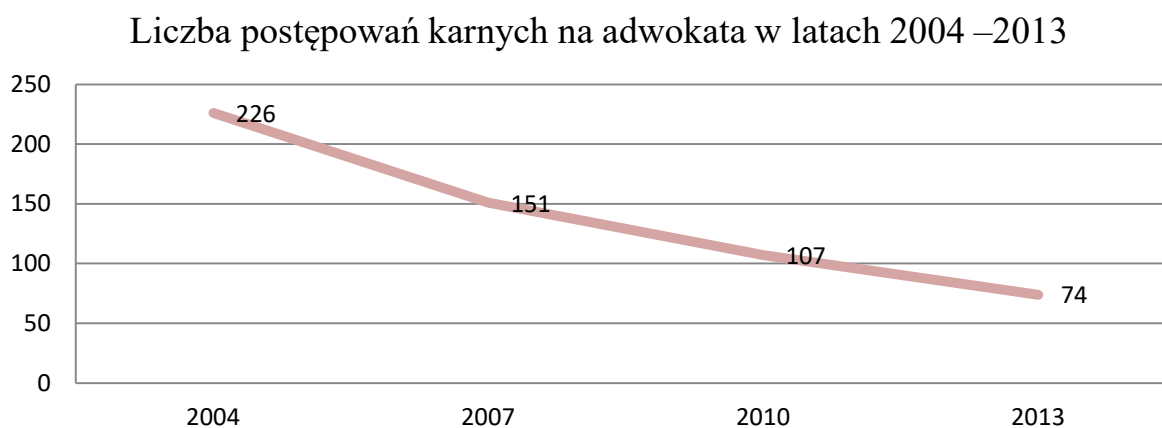
Tabela 4.2. Porównanie liczby spraw przypadających na jednego adwokata i radcę prawnego w 2011 i 2016 roku
Źródło: Na podstawie danych z NRA i KIRP, raportu Naveo Sowiński i Sęk sp.j. 2014 oraz własnych obliczeń

Jak widać z danych zamieszczonych w powyższej tabeli w badanym okresie obejmującym lata 2011-2016, pomimo wzrostu liczby spraw ogółem, nastąpił spadek liczby postępowań przypadających na jednego adwokata i radcę prawnego. W okresie pięciu lat odnoszących się do przedstawionego okresu badawczego, spadek ten wyniósł w przybliżeniu 48 spraw przypadających na jednego prawnika (z 351 w 2011 roku do poziomu 303 w 2016 roku). Zmiany te okazują się o tyle bardziej widoczne, jeśli przedstawione zostaną procentowo. W ciągu zaledwie pięciu lat ubytek ten stanowił aż 13,67%. Innymi słowy, w wyniku postępujących na rynku pracy przemian przeciętnie jurysta może liczyć na blisko 14% mniej spraw, w których mógłby być stroną, niż zaledwie pięć lat wcześniej. Biorąc pod uwagę rosnącą tendencję w liczbie osób, które przystępują do grona podmiotów wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego, sytuacja odnosząca się do opłacalności prowadzenia działalności zawodowej w przyszłości będzie najprawdopodobniej wyglądała jeszcze gorzej. Obserwacja ta nie nastraja optymizmem. Biorąc pod uwagę rosnącą liczbę

¹⁵⁵ Dane obejmują rok 2010

prawników, otwarcie dostępu do prawniczych zawodów zaufania publicznego dla szerokiego gremium potencjalnych kandydatów i lawinowo otwierane w ostatnich latach nowe wydziały prawa w Polsce, liczba jurystów w przyszłości prawdopodobnie wzrośnie na nie spotykana dotąd skalę. Ponadto, stagnacja demograficzna i postępujący proces starzenia się społeczeństwa prawdopodobnie nie wpłynie korzystnie na wzrost liczby spraw, które wpływają do sądów powszechnych. Po raz kolejny nasuwa się więc wniosek, że jedynie odpowiednia specjalizacja w dochodowej dziedzinie prawa oraz pomysł na rozwój własnej działalności zawodowej, pozwoli utrzymać odpowiednie wysokie dochody na rynku usług prawniczych.

Zmianę odnoszącą się do liczby prawników przypadających na jedną sprawę warto przeanalizować zwłaszcza w przypadku spraw karnych. Ze względu na spadek liczby postępowań karnych w ostatnich latach, przemiany w tym sektorze są szczególnie widoczne. Jak podaje w swoim raporcie blog Naveo.pl¹⁵⁶ liczba spraw karnych przypadających na jednego adwokata w latach 2004-2013 spadła aż o 67,26%. W żadnym z innych działów prawnych następujące przemiany nie były tak widoczne. W związku z powyższym poniżej zostanie przedstawiony diagram najlepiej ilustrujący zachodzące zmiany:

Wykres 4.1. Liczba postępowań karnych na adwokata w latach 2004 –2013

Źródło: Źródło własne, na podstawie raportu Naveo Sowiński i Sęk sp.j. 2014 oraz danych pozyskanych ze strony Komendy Głównej Policji

Warto podkreślić, że spadek odnoszący się do liczby postępowań karnych w następnych latach, nie objętych badaniem, mógł być jeszcze większy. Korekty te wynikają przede wszystkim ze zmian ustawowych. Począwszy od dnia 1 lipca 2015 roku, w wyniku przeprowadzonej nowelizacji Kodeksu Postępowania Karnego, radca prawny również może

¹⁵⁶ Źródło: <http://blog.naveo.pl/2014/07/11/prognozy-ryнку-usług-prawniczych>

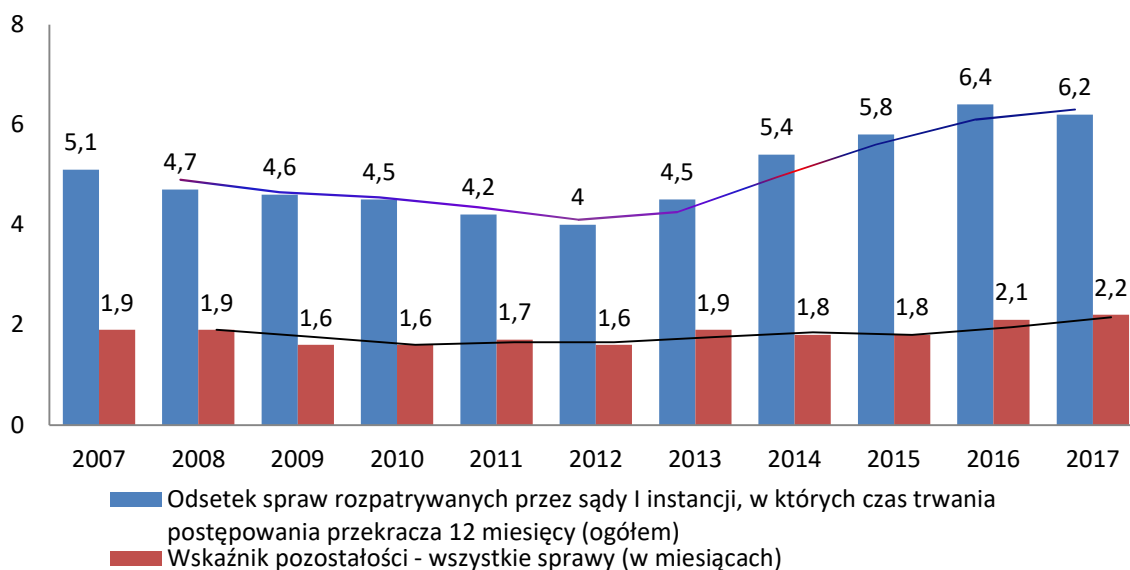
uczestniczyć, na takich samych prawach co adwokat jako obrońca w postępowaniu karnym. Przed nowelizacją artykułu 88 k.p.k.¹⁵⁷ uprawnienie takie posiadali wyłącznie przedstawiciele adwokatury. Potwierdza to dodatkowo art. 82 ustawy o radcach prawnych¹⁵⁸ mówiący o tym, że „obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury lub ustawy o radcach prawnych.”

W dalszej części niniejszego podrozdziału zasadnym jest przeanalizowanie dwóch dodatkowych czynników bezpośrednio powiązanych z wymiarem sprawiedliwości, które mogą mieć wpływ na opłacalność wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego. Pierwszym z nich jest odsetek liczby spraw rozpatrywanych przez sądy pierwszej instancji, w których czas trwania postępowania trwa ponad 12 miesięcy. Drugim natomiast pozostaje wskaźnik pozostałości, informujący o stosunku liczby spraw w głównych kategoriach załatwionych w danym okresie, do liczby spraw wpływających.¹⁵⁹ Wysoka wartość powyższych wskaźników świadczy o znacznej długości postępowań w sądzie. Rodzi to negatywne skutki dla osób dochodzących swoich interesów przed organami sądowymi. Z drugiej strony jednak, znaczna długość postępowania sądowego, implikuje konieczność głębszego zaangażowania się prawników w rozpatrywane sprawy. W związku z powyższym, można postawić hipotezę, że wysoka wartość mierników odnoszących się do długości postępowań w pierwszej instancji (stanowią one bowiem większość wszystkich spraw sądowych), bądź też tych odnoszących się do wskaźnika pozostałości, świadczyć mogą nie tylko o większym zaangażowaniu jurystów w sprawy sądowe, ale także o prognozowanych wyższych zyskach w związku z udziałem w nich i reprezentacją podmiotów. Tym samym, prowadzenie działalności zawodowej związanej z prawniczymi zawodami zaufania publicznego okazać może się bardziej opłacalne. W tym celu został sporządzony diagram obrazujący zmiany dwóch powyższych wskaźników na przestrzeni kilku ostatnich lat, wraz z odpowiednią linią trendu, który została zaprezentowana poniżej:

¹⁵⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 1997 nr 89 poz. 55

¹⁵⁸ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Dz.U. 1982 nr 19 poz. 145

¹⁵⁹ Źródło: Informacja statystyczna o ewidencji spraw i orzecznictwie w sądach powszechnych oraz więziennictwie/Podstawowe pojęcia. Warszawa 2012.

Wykres 4.2. Odsetek spraw rozpatrywanych przez sądy I instancji, w których czas trwania postępowania przekracza 12 miesięcy oraz wskaźnik pozostałości w latach 2007-2017

Źródło: Źródło własne, na podstawie raportu „Mierniki wymiaru sprawiedliwości za lata 2007-2017”

Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższym wykresie obydwa wskaźniki po początkowym spadku do 2012 roku, ponownie przybierają na wartości. Zwłaszcza w przypadku odsetka spraw rozpatrywanych przez sądy w czasie dłuższym niż rok, zmiany są szczególnie zauważalne. Zaledwie w przeciągu 4 lat ilość takich postępowań wzrosła, początkowo w 2012 przyjmując najniższą wartość wynoszącą 4%, aby następnie zwiększyć się aż do 6,4% w 2016 (zmiana wynosząca 2,4%). W przypadku wskaźnika pozostałości, wartość ta pomimo tego, że przyjmowała najwyższą wielkość pod koniec okresu badawczego, pozostaje względnie stała, a różnica pomiędzy najwyższymi i najniższymi notowaniami nie przekracza 0,6%. W związku z powyższym można wysnuć następujący wniosek, odnoszący się do analizy wskazanych wskaźników w przyjętym okresie badawczym. Faktem pozostaje wzrost wartości wyżej wymienionych mierników, co najprawdopodobniej mogło pozytywnie wpłynąć na zyski osiągnięte przez adwokatów i radców prawnych w podanym okresie badawczym. Z drugiej strony zmiany (zwłaszcza w przypadku wskaźnika pozostałości) są stosunkowo niewielkie. Ponadto, w badanym okresie liczba przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego znacząco wzrosła. W związku z powyższym pozytywne przemiany odnoszące się do rachunku ekonomicznego prowadzenia prawniczej działalności zawodowej, w szerszej perspektywie prawdopodobniej zostały zniwelowane. Tym samym można domniemywać, że wzrost wartości poddanych analizie mierników, w znaczącym stopniu nie przyczynił się do zwiększenia opłacalności prowadzenia działalności zawodowej przez jurystów w badanym okresie.

Konkludując i podsumowując rozważania odnoszące się do czynników wpływających na opłacalność wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego, które pod wieloma względami stanowią homogeniczne profesje, należy przejść do rozważań dotyczących przedstawicieli notariatu. Notariusze w przeciwieństwie do dwóch wcześniej wymienionych prawniczych zawodów zaufania publicznego nie zajmują się reprezentacją stron przed organami sądowymi, natomiast ich głównym zadaniem jest sporządzanie aktów notarialnych i innych czynności notarialnych. W związku z powyższym opłacalność wykonywania zawodu rejenta uzależniona będzie od popytu na świadczone przez nich specyficzne usługi oraz liczby przedstawicieli tego zawodu. Ważnym elementem pozostaje ponadto analiza liczby czynności zarezerwowanych na jednego członka notariatu. W końcowej części podrozdziału 3.3. niniejszej pracy została dokonana analiza, w jaki sposób kształtowała się liczba notariuszy oraz średnia liczby aktów notarialnych sporządzanych przez rejentów w Polsce. Dane pomimo tego, że stosunkowo archaiczne pokazały, że wzrost liczby notariuszy nie jest tak znaczny, jak w przypadku dwóch pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego, natomiast liczba sporządzanych przez nich aktów notarialnych, zwłaszcza do roku 2008, była znaczna. Zaryzykować można nawet stwierdzenie, że zbyt wysoka, jak na tak niewielką liczbę przedstawicieli zawodu. W późniejszych latach objętych okresem badawczym (lata 2002-2010) wartości te jednak zaczęły spadać. W niniejszym podrozdziale podstawowym zadaniem pozostanie dokonanie głębszej analizy danych, zestawiającej ze sobą liczbę notariuszy wraz z wartością sporządzanych przez nich czynności notarialnych (aktów notarialnych i innych czynności). Zabieg ten pozwoli na udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób kształtowała się liczba czynności przypadających na jednego notariusza w podanym okresie badawczym. Tym samym, czy przyjmuje ona tendencję wzrostową, spadkową oraz czy zapotrzebowanie na świadczone usługi notarialne rośnie bądź maleje. W tym celu została dokonana egzegeza danych zawarta w tabeli 11. umieszczonej w podrozdziale 3.3. niniejszej pracy. Otrzymane wyniki przedstawione zostały w poniższej tabeli:

Lata	Liczba notariuszy	Czynności notarialne ogółem	Liczba czynności notarialnych przypadających na 1 notariusza
2002	1556	4602221	2957,73
2003	1565	5352003	3419,81
2004	1609	5540172	3443,24
2005	1694	5255987	3102,71
2006	1779	5810634	3266,24
2007	1845	7046716	3819,36
2008	1912	7395219	3867,79
2009	2071	7403381	3574,79
2010	2188	7496319	3426,11

*Tabela 4.3. Porównanie liczby czynności notarialnych przypadających na 1 notariusza w latach 2002-2010
Źródło: Źródło własne, na podstawie tabeli 11. oraz własnych obliczeń pomocniczych*

Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższej tabeli, liczba czynności przypadających na jednego notariusza w latach 2002-2010 pomimo otwarcia dostępu do prawniczych zawodów zaufania publicznego, wzrosła. W porównaniu do roku bazowego, w którym wartość ta wynosiła w przybliżeniu 2958 czynności, liczba ta wzrosła pomimo zwiększenia się liczby przedstawicieli notariatu o 468 członków (wzrost o 15,82%). Największa liczba czynności przypadająca na jednego rejenta została odnotowana w 2008 roku i wyniosła 3868. Warto zauważyć kilka następujących prawidłowości:

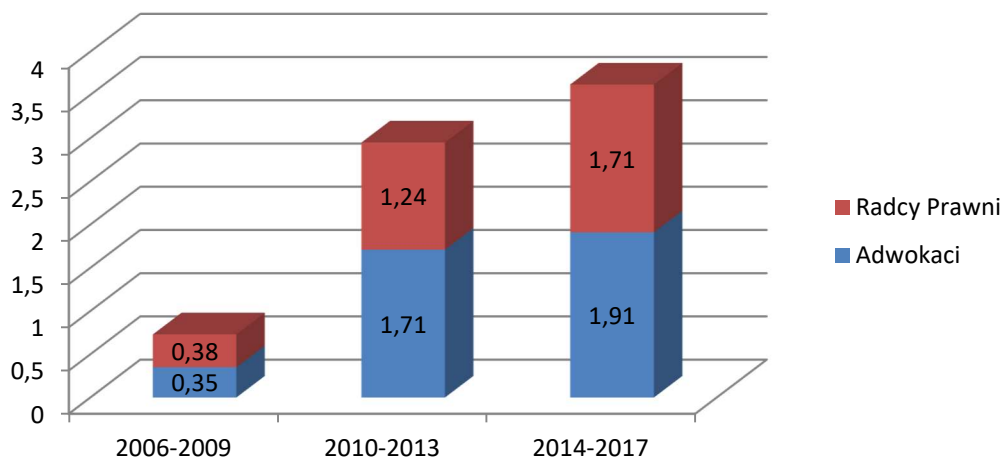
- a) Po pierwsze liczba czynności notarialnych przypadających na jednego notariusza jest stanowczo wyższa niż liczba spraw w sądach powszechnych przypadających na jednego adwokata lub radcę prawnego. Dla porównania w 2010 roku wartość ta dla notariuszy wynosiła 3426 czynności notarialnych przypadających na jednego rejenta, natomiast dla przedstawicieli palestry i radców jedynie 351 spraw w sądzie powszechnym. Warto jednak podkreślić, że reprezentacja podmiotów przed sądami i innymi organami może mieć charakter długotrwały i wiązać się ze znacznie wyższymi zyskami, aniżeli sporządzanie jakiegokolwiek czynności notarialnej. Ponadto zwłaszcza w przypadku radców prawnych reprezentacja podmiotów może stanowić jedynie jedną z alternatyw wykonywania zawodu prawniczego. W związku z powyższym do przedstawionych danych należy podejść z pewnym dystansem, jednocześnie uwzględniając swego rodzaju niedoskonałość przedstawionego porównania.

b) Po drugie liczba czynności przypadających na jednego notariusza w badanym okresie obejmującym lata 2002-2011 wzrosła i utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie. Świadczy to o niedopasowaniu podaży do wysokiego popytu na usługi notarialne. Biorąc pod uwagę to, że liczba czynności zbliżała się w szczytowym momencie do 4000 na jednego przedstawiciela, można wnioskować, że notariusze ze względu na brak odpowiednio wysokiej konkurencji, byli w stanie w bardziej swobodny sposób windować ceny za świadczone usługi uzyskując tym samym wysokie zyski. Ze względu na fakt, że dane pochodzące z tabeli 11. obejmują znacznie wcześniejszy okres i tym samym nie dają się porównać do tendencji zachodzących wśród adwokatów i radców ze względu na przyjęty w tamtym przypadku odmienny horyzont czasowy, badanie nie oddaje pełnej skali zagadnienia. Faktem pozostaje jednak, że nawet jeśli tendencja odnosząca się do liczby czynności przypadających na jednego notariusza była malejąca, to można postawić hipotezę, że zapotrzebowanie na świadczone usługi prawnicze było na tyle wysokie, że zapewniało piramidalne zyski dla przedstawicieli tego zawodu zaufania publicznego. Innymi słowy notariat pozostaje tą z profesji prawniczych, które gwarantują uzyskanie wysokich dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową, przede wszystkim ze względu na niewielką konkurencję i ciągle wysoki popyt na usługi notarialne.

W dalszej części niniejszego podrozdziału należy skupić się na zagrożeniach płynących ze strony konkurencyjnych profesji dla przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego. Jak podkreślaliśmy to w naszych rozważaniach, odnoszących się do charakterystyki aspektów naboru i przebiegu aplikacji prawniczych, warunkiem koniecznym celem wykonywania w przyszłości zawodu adwokata, radcy prawnego bądź notariusza, poza kilkoma wyjątkami przewidzianymi m.in. w ustawie Prawo o Adwokaturze¹⁶⁰, jest ukończenie aplikacji prawniczej i zdanie egzaminu zawodowego kończącego wyżej wspomniany okres próbny. Warunki wstępne, które musi spełnić potencjalny kandydat na przyszłego przedstawiciela prawniczego zawodu zaufania publicznego, w sposób znaczny ograniczają potencjalną konkurencję. Problem jednak pozostaje rosnąca lawinowo liczba przede wszystkim adwokatów i radców prawnych. W wyniku tych zmian konkurencja na rynku pracy dla prawników staje się coraz większa. Dodatkowo dotychczasowe tempo przemian rośnie. Tym samym, z roku na rok liczba osób,

¹⁶⁰ Ibidem (15)

które przystępują w szeregi palestry stają się coraz większa. Poniżej zostanie przedstawiony wykres obrazujący, jak kształtował się roczny przyrost liczby adwokatów i radców prawnych w wybranych okresach.

Wykres 4.3. Średni roczny wzrost liczby adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód w tysiącach
 Źródło: Źródło własne, na podstawie danych historycznych NRA i KIRP, opracowanych przez Naveo Sowiński i Sęk sp. j.

Zagrożeniem na rynku pracy przede wszystkim dla adwokatów i radców prawnych może być paradoksalnie rozwój technologii. Postęp techniczny, który z jednej strony stanowi niebagatelne ułatwienie i uproszczenie dla ludzi żyjących w dzisiejszych czasach, paradoksalnie dla przedstawicieli zawodów prawniczych może okazać się chwilami zgubny. Jedną z form zarobku dla przedstawicieli palestry i radców prawnych jest udzielanie porad prawnych. W związku z rozwojem Internetu oraz coraz szerszą jego dostępnością dla szerokiego grona odbiorców, a przede wszystkim takich portali jak chociażby Ars Lege¹⁶¹ możliwy jest dostęp do szerokiego spektrum orzeczeń prawnych i komentarzy, które umożliwiają wyjaśnienie wielu zagadnień z zakresu różnych dziedzin prawa, nawet dla osób nieobeznanych z tą materią. Dostęp do tego typu serwisów jest niejednokrotnie znacznie tańszy, aniżeli profesjonalna porada prawna, której udzielić może adwokat czy radca prawny. Tym samym zaryzykować można stwierdzenie, że w niektórych kwestiach, każdy może stać się w dzisiejszych czasach prawnikiem. Zagrożenie to mimo tego, że niedominujące, warte jest podkreślenia, biorąc pod uwagę fakt, że konkurencja na rynku usług prawnych jest coraz większa i każde źródło dochodu dla niektórych przedstawicieli zawodu może mieć kluczowe znaczenie.

¹⁶¹ Źródło: <https://www.arslege.pl>

W naszej ocenie największym zagrożeniem płynącym ze strony konkurencji dla przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, a w szczególności dla adwokatów i radców prawnych, jest niewątpliwie rozwój sektora usług prawnych świadczonych przez tzw. „*in house lawyer's*”, inaczej zwanych „*free-lancer'ami*”. Działają oni na podstawie ustawy Prawo przedsiębiorców¹⁶², która gwarantuje otwarty dostęp do udzielania usług prawnych również osobom, które nie przystąpiły do aplikacji prawniczej, a w późniejszym okresie nie zdawały egzaminu zawodowego na adwokata bądź radcę prawnego. Praca tzw. prawników wewnętrznych (ang. *in-house lawyer*) ma ponadto dodatkowe atuty. Osoba, która decyduje się na tą opcję zawodową, dysponuje większą swobodą w prowadzeniu własnej działalności zawodowej. Samodzielnie podejmuje decyzje dotyczące oferowanych mu propozycji odnoszących się do doradztwa prawnego. Praca prawnika wewnętrznego polegać może także na dokonywaniu analizy dokumentów oraz przedstawianiu opinii prawnych celem ich prezentacji zewnętrznym podmiotom. Dodatkowym atutem takiego rozwiązania jest brak konieczności prowadzenia własnej kancelarii, co znacząco ogranicza koszty związane z wynajmem ewentualnego lokalu. Coraz częstszym rozwiązaniem jest także zakładanie własnych kancelarii przez osoby nie posiadające uprawnień do wykonywania zawodu adwokata lub radcy prawnego. Tak zwane kancelarie doradztwa prawnego skupiają w swoich szeregach prawników określanych mianem „*freelancer'ów*”. W związku z niższymi kosztami, które oferują swoim potencjalnym klientom, aniżeli tradycyjne kancelarie adwokackie i radcowskie, stanowią oni poważną konkurencję dla tych ostatnich. Rynek usług prawnych rozwija się bowiem w dynamicznym tempie, wykorzystując możliwości prawne jakie początkowo dawała ustawa o swobodzie działalności gospodarczej¹⁶³, a obecnie wspomniana już ustawa Prawo przedsiębiorców¹⁶⁴. Jednocześnie stanowi to poważną konkurencję dla przedstawicieli palestry. Niezaprzeczalnym faktem pozostaje jednak, że wyłącznie adwokaci i radcy prawni mają możliwość reprezentacji podmiotów przed organami sądowymi, co bezapelacyjnie wiąże się ze znacznymi dochodami. Jednakowoż, w związku z rosnącą liczbą przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego rynek ten, biorąc pod uwagę rywalizację ze strony kancelarii usług prawnych, pozostaje coraz mniej konkurencyjny.

Problem zbywalności na rynku usług prawnych okazuje się jeszcze poważniejszy, jeśli prześledzimy dynamiczny wzrost korporacji międzynarodowych. Zagadnienie

¹⁶²Ibidem (43)

¹⁶³Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. Dz.U. 2004 nr 173 poz. 180

¹⁶⁴ Ibidem (77)

to dotyczy przede wszystkim radców prawnych, którzy powołani początkowo zostali przede wszystkim jako organ doradztwa prawnego w przedsiębiorstwach państwowych. Korporacje z tzw. „wielkiej czwórki” coraz częściej bowiem decydują się na zatrudnienie osób, które nie ukończyły aplikacji zawodowej, a skrajnych przypadkach nawet takie, które nie miały nigdy nic wspólnego ze studiami prawniczymi. Powód jest prosty. Osoby takie pomimo znacznie węższych uprawnień i w wielu przypadkach niższych kompetencji oraz umiejętności, są znacznie tańsze w zatrudnieniu. Przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego w wielu przypadkach mają znacznie wyższe oczekiwania odnoszące się do przyszłego wynagrodzenia.

Utrudnienia związane z potężną konkurencją na rynku pracy nie odnoszą się jednak do notariuszy. Ta grupa zawodowa ze względu na wąską specjalizację w dokonywanych przez siebie czynnościach oraz brak rozwiązań prawnych umożliwiających, chociażby w części, na przejęcie kompetencji przez inne osoby stanowi bardziej stabilną grupę zawodową, jeżeli chodzi o wpływ konkurencji na uzyskiwane przez nich dochody. W związku z powyższym w przeciwieństwie do radców prawnych i adwokatów, a w szczególności tej pierwszej grupy, gdzie zagrożenia ze strony potencjalnej konkurencji są znaczne, zawód notariusza jawi się jako pewniejsza alternatywa w związku z ekonomiczną opłacalnością wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Podsumowując rozważania odnoszące się do zagrożeń ze strony konkurencji zwłaszcza w przypadku adwokatów i radców prawnych chcielibyśmy przedstawić nasze stanowisko w powyższej sprawie. Uważamy, że ze względu na znaczny stopień skomplikowania zawodów prawniczych, odpowiedzialność za los klienta i prestiż zawodów zaufania publicznego, rozluźnienie zasad, na podstawie których tzw. pomocy prawnej mogą udzielać osoby nie będące adwokatami i radcami prawnymi, a w skrajnych przypadkach nie kończące nawet studiów prawniczych, jest zjawiskiem negatywnym. Pomimo możliwości obniżenia cen dla potencjalnych klientów, w wyniku oparcia rynku usług prawniczych w większym stopniu na grze popytu i podaży, jakość świadczonych usług w wielu przypadkach może ulec obniżeniu. Stan ten pozostaje niekorzystny zarówno dla środowiska palestry, które niesłusznie może zostać oskarżone o częstsze wprowadzanie w błąd klienta, potencjalnych konsumentów usług prawniczych, jak i jakości świadczonych usług i interpretacji obowiązujących regulacji prawnych. W naszej ocenie stanowcza ekstrawersja zasad wprowadzona w wyniku nowelizacji ustawy Prawo przedsiębiorców¹⁶⁵ była błędem

¹⁶⁵ Ibidem (77)

ustawodawcy. Należy stanowczo podkreślić fakt, że liczba adwokatów i radców prawnych jest wystarczająco duża, w związku z czym dostęp do usług prawnych nie powinien być w żadnym stopniu ograniczony dla potencjalnych klientów. Z drugiej strony pomimo tego, iż cena takiej porady prawnej mogłaby być nieznacznie wyższa, potencjalny klient uzyskiwałby pewność, że świadczona usługa jest dokonywana w sposób w pełni profesjonalny i nie będzie niosła ze sobą negatywnych konsekwencji w postaci ujemnego rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie.

W kolejnym podrozdziale niniejszej pracy najważniejszym zadaniem pozostanie omówienie zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia kancelarii adwokata, radcy prawnego i notariusza. W tym celu zostaną przeanalizowane nasze autorskie badania ankietowe. Umożliwi to udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki wpływają na opłacalność prowadzenia prawniczej działalności zawodowej. Ponadto możliwe stanie się porównanie wyobrażeń, jakimi kierowali się studenci wydziałów prawa, względem opinii jaką przedstawiają przedstawiciele zawodów prawniczych.

4.2. Rodzaje zmiennych wpływających na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej adwokata, radcy prawnego i notariusza na podstawie ankiet

W niniejszym podrozdziale zasadnym stanie się próba ostatecznego udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki wpływają na rachunek ekonomiczny prowadzenia działalności zawodowej adwokata, radcy prawnego i notariusza. W tym celu zostanie przedstawiona analiza danych zebranych na podstawie przeprowadzonej przez nas ankiety, odnoszącej się do ekonomicznych uwarunkowań i charakteru wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w oparciu o dane pozyskane od przedstawicieli tych profesji. Badanie zostało przeprowadzone na próbie 25 adwokatów, radców prawnych i notariuszy. Kwestionariusz podzielony został na 5 części. Pierwsza obejmowała pytania o charakterze technicznym, następna pytania wstępne, kolejna zaś pytania właściwe, natomiast dwie ostatnie sekcje odnosiły się do przewidywanych kosztów i dochodów związanych z prowadzeniem działalności zawodowej w związku z wykonywaniem prawniczych zawodów zaufania publicznego. Ankieta została sformułowana w taki sposób, aby możliwe stało się porównanie wyników uzyskanych od studentów wydziałów prawa, dotyczących ich wyobrażeń względem czynników wpływających na osiągnięcie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową, a stanem faktycznym określonym na podstawie informacji pochodzących od przedstawicieli tych zawodów. Poniżej, w kolejnych częściach niniejszego podrozdziału zostaną przedstawione uzyskane wyniki,

ich analiza oraz porównanie względem opinii studentów prawa. Podstawowym celem przeprowadzenia kwestionariusza wśród grupy przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego była odpowiedź na pytanie, jakie czynniki w największym stopniu wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego oraz w jakim stopniu rozkładają się przychody oraz koszty związane z prowadzeniem działalności zawodowej w zależności od przyjętych w ankiecie kryteriów.

Pierwsza sekcja kwestionariusza odnosiła się do rodzaju wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażu pracy, wielkości miasta, w którym prowadzona jest aktywność zawodowa oraz regionu gospodarczego, w którym prowadzona jest działalność. Rzeczone regiony zostały podzielone w taki sposób, aby oddawać poziom rozwoju gospodarczego poszczególnych województw. Wybrany kryterium w tym przypadku, była wartość produktu krajowego brutto per capita. Dane te oparte zostały natomiast na materiałach udostępnionych na stronie Głównego Urzędu Statystycznego za 2016 rok. Wyniki kształtowały się w następujący sposób:

Rodzaj wykonywanego zawodu zaufania publicznego	Udział	Udział procentowy
Adwokat	12	48%
Radca Prawny	6	24%
Notariusz	7	28%
Staż pracy	Udział	Udział procentowy
Poniżej 5 lat	5	20%
5-10 lat	10	40%
11-15lat	1	4%
16-20 lat	7	28%
Powyżej 20 lat	2	8%
Wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa	Udział	Udział procentowy
Poniżej 100 tys. mieszkańców	3	12%
100 tys. - 250 tys. Mieszkańców	8	32%
250 tys. - 500 tys. Mieszkańców	7	28%
500 tys. - 1 mln mieszkańców	3	12%
Powyżej 1 mln mieszkańców	4	16%
Region wykonywania działalności zawodowej	Udział	Udział procentowy
Region 1 - Województwa: Mazowieckie, Wielkopolskie, Dolnośląskie, Śląskie	15	60%
Region 2 - Województwa: Pomorskie, Łódzkie, Małopolskie, Lubuskie	4	16%
Region 3 - Województwa: Zachodniopomorskie, Kujawsko – Pomorskie, Opolskie, Świętokrzyskie	3	12%
Region 4 - Województwa: Warmińsko-Mazurskie, Podlaskie, Podkarpackie, Lubelskie	3	12%

Tabela 4.4. Rozkład zmiennych odnoszących się do rodzaju wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażu pracy, wielkości miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz regionu wykonywania działalności zawodowej wśród przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Największy udział wśród ankietowanych stanowili adwokaci - 12 spośród 25 wszystkich respondentów. Natomiast najmniej liczną grupą byli radcowie prawni - 6 spośród 25 wszystkich badanych. Niewielki udział radców spowodowany był pewnymi problemami, na które natrafiono w trakcie zbierania danych od przedstawicieli rzeczonyj profesji. Temat ten zostanie omówiony szerzej w krótkim podsumowaniu odnoszącym się do niniejszego podrozdziału. W przeprowadzonym badaniu dominują osoby ze stażem pracy od 5 do 10 lat, stanowią bowiem 40% ankietowanych. Najmniejszy natomiast jest osób ze stażem wynoszącym od 11 do 15 lat, zaledwie jeden spośród 25 respondentów. Jeżeli chodzi o dane odnoszące się wielkości miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa,

to największy odsetek prawników, którzy wzięli udział w badaniu, to osoby ze średniej wielkości miast – od 100 do 250 tysięcy mieszkańców, stanowili oni 32% wszystkich badanych. Najmniej badanych pochodzi natomiast z ośrodków miejskich poniżej 100 tysięcy mieszkańców i w przedziale od 0,5 do 1 miliona mieszkańców. W obydwu przypadkach stanowili oni grupę stanowiącą 3 spośród 25 badanych respondentów. Ponad połowa badanych (dokładnie 60% wszystkich respondentów) pochodzi z regionu pierwszego obejmującego najbogatsze województwa. Ze względów praktycznych, polegających na ich znacznym oddaleniu, udało nam się zebrać najmniejszą liczbę prób badawczych z dwóch słabiej rozwiniętych regionów (tj. regionu trzeciego i czwartego). Z tych dwóch obszarów Polski zebrano bowiem 12% wszystkich przeprowadzonych w toku badania prób.

Znając rozkład zmiennych odnoszących się do rodzaju wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażu pracy, wielkości miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz regionu wykonywania działalności zawodowej wśród przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, w dalszej części pracy należy skupić się na porównaniu przewidywanych przychodów i kosztów osiągniętych przez poszczególne grupy prawników, które kwalifikują się do jednej ze wskazanych wyżej kategorii badawczych. W tym celu została sporządzona tabela, na podstawie powstałych w wyniku analizy danych pochodzących z ankiety. Celem jej przedstawienia jest odpowiedź na pytanie, jakie czynniki wpływają na osiąganie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej przez przedstawicieli profesji prawniczych. W dalszej części natomiast, zostaną porównane otrzymane wyniki z opinią studentów wydziałów prawa odnoszącą się co do tego, jakie bodźce wpływają na opłacalność wykonywania zawodów prawniczych. Zebrane dane prezentują się w sposób następujący:

Grupa zawodowa	Przewidywane koszty miesięczne prowadzenia działalności zawodowej				Przewidywane przychody miesięczne prowadzenia działalności zawodowej			
	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł
Adwokaci	58% (7/12)	34% (4/12)	8% (1/12)	0% (0/12)	8% (1/12)	42% (5/12)	42% (5/12)	8% (1/12)
Radcowie prawni	50% (3/6)	50% (3/6)	0% (0/6)	0% (0/6)	17% (1/6)	50% (3/6)	33% (2/6)	0% (0/6)
Notariusze	57% (4/7)	43% (3/7)	0% (0/7)	0% (0/7)	14% (1/7)	43% (3/7)	43% (3/7)	0% (0/7)
Staż pracy	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł
Poniżej 5 lat	80% (4/5)	20% (1/5)	0% (0/5)	0% (0/5)	20% (1/5)	80% (1/5)	0% (0/5)	0% (0/5)
5-10 lat	60% (4/10)	40% (4/10)	0% (0/10)	0% (0/10)	10% (1/10)	40% (4/10)	50% (5/10)	0% (0/10)
11-15lat	0% (0/1)	100% (1/1)	0% (0/1)	0% (0/1)	0% (0/1)	0% (0/1)	100% (1/1)	0% (0/1)
16-20 lat	29% (2/7)	57% (4/7)	14% (1/7)	0% (0/7)	0% (0/7)	43% (3/7)	43% (3/7)	14% (1/7)
Powyżej 20 lat	100% (2/2)	0% (0/2)	0% (0/2)	0% (0/2)	50% (1/2)	0% (0/2)	50% (1/2)	0% (0/2)
Wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł
Poniżej 100 tys. mieszkańców	66% (2/3)	34% (1/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	100% (3/3)	0% (0/3)	0% (0/3)
100 tys. - 250 tys. mieszkańców	75% (6/8)	25% (2/8)	0% (0/8)	0% (0/8)	37,5% (3/8)	37,5% (3/8)	25% (2/8)	0% (0/8)
250 tys. - 500 tys. Mieszkańców	72% (5/7)	28% (2/7)	0% (0/7)	0% (0/7)	0% (0/7)	43% (3/7)	57% (4/7)	0% (0/7)
500 tys. - 1 mln mieszkańców	0% (0/3)	66% (2/3)	34% (1/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	66% (2/3)	34% (1/3)
Powyżej 1 mln mieszkańców	25% (1/4)	50% (2/4)	25% (1/4)	0% (0/4)	0% (0/4)	25% (1/4)	50% (2/4)	25% (1/4)
Region wykonywania działalności zawodowej	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł	Poniżej 5 tys. zł	5-10 tys. zł	10-25 tys. zł	Powyżej 25 tys. zł
Region 1 ¹⁶⁶	60% (9/15)	40% (6/15)	0% (0/15)	0% (0/15)	6% (1/15)	60% (9/15)	34% (5/15)	0% (0/15)
Region 2 ¹⁶⁷	25% (1/4)	50% (2/4)	25% (1/4)	0% (0/4)	0% (0/4)	0% (0/4)	75% (3/4)	25% (1/4)
Region 3 ¹⁶⁸	66% (2/3)	34% (1/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	66% (2/3)	34% (1/3)	0% (0/3)
Region 4 ¹⁶⁹	66% (2/3)	34% (1/3)	0% (0/3)	0% (0/3)	66% (2/3)	0% (0/3)	34% (1/3)	0% (0/3)

Tabela 4.5. Rozkład zmiennych odnoszących się do przewidywanych kosztów i przychodów miesięcznych związanych z prowadzeniem działalności zawodowej, rodzajem wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażem pracy, wielkością miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz regionem wykonywania działalności zawodowej wśród przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

¹⁶⁶ Region 1 obejmował województwa: Mazowieckie, Wielkopolskie, Dolnośląskie, Śląskie

¹⁶⁷ Region 2 obejmował województwa: Pomorskie, Łódzkie, Małopolskie, Lubuskie

¹⁶⁸ Region 3 obejmował województwa: Zachodniopomorskie, Kujawsko – Pomorskie, Opolskie, Świętokrzyskie

¹⁶⁹ Region 4 obejmował województwa: Warmińsko-Mazurskie, Podlaskie, Podkarpackie, Lubelskie

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można zaobserwować kilka zależności. Analizę danych rozpoczęto od przedstawienia wyników odnoszących się do poszczególnych grup zawodowych. Cechą charakterystyczną pozostaje to, że w przypadku każdego z zawodów zaufania publicznego przewidywane koszty miesięczne w praktyce nie przekraczają 10 tysięcy złotych. Taki wynik spowodowany jest tym, że w większości pozyskane przez nas dane, pochodziły od prawników prowadzących małe bądź maksymalnie średnie przedsiębiorstwa. Dalej warto skupić się na osiągniętych przychodach przez poszczególne grupy zawodowe. Cechą charakterystyczną pozostaje to, że w przypadku przeprowadzonego badania, różnica pomiędzy przychodami osiąganymi przez notariuszy i inne grupy zawodowe nie jest aż tak znaczna. Stanowi to duże zaskoczenie ze względu na to, że zmienne analizowane przez nas wcześniej wskazywały na to, że zawód notariusza w przeciwieństwie do dwóch pozostałych profesji charakteryzuje się większą opłacalnością. Tymczasem zebrane dane wskazują na mniejsze zróżnicowanie wyników. Cechą charakterystyczną jest to, że przewidywane przychody miesięczne nie przekraczają co do zasady progu 25 tysięcy złotych (wyłącznie jeden przedstawiciel palestry wskazał na uzyskiwanie przez siebie największego przedziału przychodów). Ponadto, badanie wyznaczyło niemal identyczny rozkład przychodów w przypadku adwokatów i notariuszy. Przedstawiciele notariatu i palestry odpowiednio w 84% i 86% wskazali, że ich przychody miesięczne mieszczą się w przedziałach środkowych obejmujących od 5 do 25 tysięcy złotych. Natomiast, na podstawie uzyskanych wyników można wnioskować o tym, że najniższe przychody w związku z prowadzoną działalnością zawodową uzyskują radcy prawni. Świadczy o tym największy udział przedstawicieli tego zawodu spośród wszystkich grup w przedziale oznaczającym dochody poniżej 5 tysięcy złotych oraz najniższa wartość odnosząca się do przedstawicieli zawodów prawniczych, których przychody wynoszą co najmniej 10 tysięcy złotych.

W dalszej kolejności postaraliśmy się przeanalizować, czy dłuższy staż pracy przekłada się na możliwość uzyskiwania wyższych dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej. Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można wywnioskować następującą zależność. Przychody przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego rosną wraz z długością stażu zawodowego jednak do pewnego momentu. Najniższe przychody osiągają osoby, które pracują w zawodzie prawnika poniżej 5 lat. W tym przypadku ankietowani w każdym przypadku zadeklarowali, że ich przychody nie przekraczają 10 tysięcy złotych. W kolejnych przedziałach deklarowane przychody sukcesywnie rosły, przekraczając nawet pułap przychodów wynoszący powyżej 25 tysięcy

złoty miesięcznie dla jednego z przedstawicieli profesji zaufania publicznego, której staż pracy wyniósł od 16 do 20 lat. Natomiast w przypadku dwóch respondentów, których okres pracy wyniósł powyżej 20 lat rosnącej tendencji nie można było już zaobserwować. Jeżeli chodzi o koszty prowadzenia działalności zawodowej, to warto zauważyć, że praktycznie w każdym przypadku pozostają one niskie. Jedynie jeden z prawników wskazał, że w jego przypadku miesięczny koszt działalności przekracza 10 tysięcy złotych. Ponownie można zaryzykować stwierdzenie, że koszty są niższe w przypadku mniejszego stażu pracy. Jak wskazują dane zawarte w powyższej tabeli aż 80% badanych, których okres pracy w zawodzie nie przekroczył 5 lat wskazało, że ich miesięczne koszty nie przekraczają progu 5 tysięcy złotych. Wynikać to może przede wszystkim z faktu, że młodzi prawnicy nie osiągający jeszcze wysokich dochodów z działalności zawodowej, wybierać mogą tańsze lokalizacje, w których umiejscawiają swoje kancelarie. Biorąc pod uwagę, że koszt związany z najmem lokalu stanowi podstawowy związany z działalnością zawodową, takie zachowanie umożliwia im zaoszczędzenie znacznych środków pieniężnych.

Kolejnym czynnikiem, który należy poddać analizie jest wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa. Jak wynika z danych zawartych w powyższej tabeli można zauważyć pewną prawidłowość. Przychody osiągane w największych miastach tj. takich w których liczba ludności przekracza 500 tysięcy mieszkańców, są faktycznie wyższe od tych, na które mogą liczyć prawnicy w mniejszych miejscowościach. W przypadku dużych metropolii liczba badanych, która wskazała na najwyższy przedział przychodów tj. powyżej 25 tysięcy złotych wynosiła odpowiednio 34% i 25%, podczas gdy w mniejszych miejscowościach, nikt nie osiągał takich zarobków. Rzecz jasna, koszty prowadzenia działalności zawodowej są również wyższe, jednak i tak pozostają na względnie niskim poziomie w stosunku do osiągniętych przychodów.

Ostatnim czynnikiem, który autorzy rzeczono opracowania poddali analizie jest poziom rozwoju gospodarczego, w którym prowadzona jest działalność zawodowa. Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można wnioskować, że poziom rozwoju gospodarczego strefy, w której działalność prowadzą przedstawiciele zawodów prawniczych nie jest czynnikiem determinującym możliwość osiągnięcia wyższych przychodów. Podobnie sytuacja kształtuje się w odniesieniu do kosztów. Paradoksalnie, jak wynika z danych prawnicy z biedniejszego regionu drugiego osiągają wyższe przychody, aniżeli ci, którzy prowadzą działalność w pierwszym z nich. Jedyne zauważalne zmiany odnoszą się do najbiedniejszego fragmentu terytorium Polski, w którym dochody osiągane przez prawników są faktycznie niższe. Fakt ten może jednak wynikać najprawdopodobniej z tego,

że na tym obszarze nie ma żadnego obszaru metropolitalnego. Największym ośrodkiem miejskim pozostaje Białystok, którego liczba mieszkańców wynosi zaledwie 293407 mieszkańców.¹⁷⁰

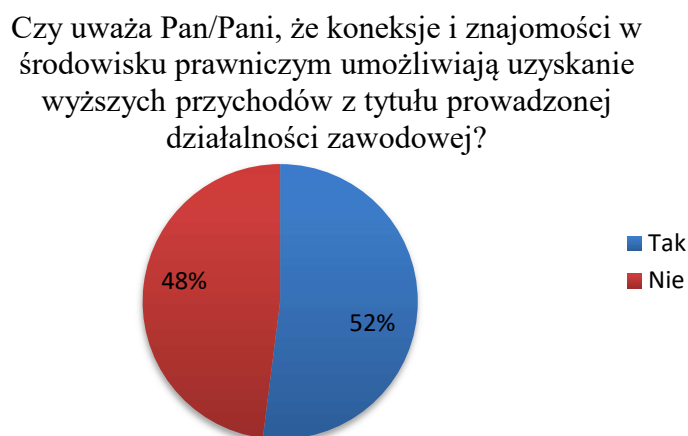
W tym miejscu warto w krótki sposób porównać, w jaki sposób rozkładały się odpowiedzi studentów wydziałów prawa odnoszące się do czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego, względem opinii poddanych badaniu prawników. Drugą i trzecią najbardziej popularną odpowiedzią wśród studentów prawa był wariant odnoszący się do tego, że wielkość miasta i długoletni staż pracy wpływają na opłacalność wykonywania zawodu zaufania publicznego. Został on wybrany odpowiednio przez 71 i 67 spośród 105 respondentów. Jak wskazuje wyżej przedstawiona analiza wyników, czynniki te w znacznej mierze wpływają na wzrost dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Kolejnym czynnikiem, jakim był poziom rozwoju gospodarczego, w którym prowadzona jest działalność zawodowa odgrywał znacznie mniejsze znaczenie. Wariant ten wybrało 47 spośród 105 respondentów. Jak wskazują wyniki przedstawione powyżej jest on niemal nieistotny, z tego względu, że w głównej mierze zmienną decydującą o wyższych dochodach w związku z prowadzeniem działalności zawodowej pozostaje wielkość miasta. Tym samym ośrodki miejskie z ludnością powyżej 0,5 miliona mieszkańców gwarantują wyższe zarobki dla jurystów.

W kolejnej części niniejszej pracy warto przytoczyć opinię przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, co do trzech czynników odnoszących się do opłacalności prowadzenia działalności zawodowej. Prawnicy, którzy zdecydowali się wziąć udział w badaniu zostali między innymi poproszeni o określenie swojej opinii odnoszącej się do następujących kwestii:

- a) Czy uważa Pan/Pani, że koneksje i znajomości w środowisku prawniczym umożliwiają uzyskanie wyższych przychodów z tytułu prowadzonej działalności zawodowej?
- b) Czy uważa Pan/Pani, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych przychodów z tytułu prowadzonej działalności zawodowej?
- c) Czy uważa Pan/Pani, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów z tytułu prowadzonej działalności zawodowej?

¹⁷⁰ Dane za 2016 rok. Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Wyniki przedstawiające rozkład odpowiedzi w poszczególnych przypadkach zostały przedstawione przeze mnie na trzech poniższych diagramach kołowych:

Wykres 4.4. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do tego, że koneksje i znajomości w środowisku prawniczym umożliwiają uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższym wykresie odpowiedzi odnoszące się do tego, czy koneksje i znajomości odgrywają znaczącą rolę celem uzyskania wyższych przychodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej nie są jednoznaczne. Przybliżona liczba ankietowanych zgadza się bądź jest przeciwna powyższemu stwierdzeniu. W niewielkim stopniu przeważają jednak ci respondenci – 52% wszystkich badanych, którzy uważają, że koneksje i znajomości odgrywają znaczącą rolę w środowisku prawniczym. Stanowią oni w liczbach bezwzględnych 13 spośród 25 wszystkich ankietowanych. Niewiele mniej jest natomiast prawników, którzy sprzeciwiają się temu stwierdzeniu – 48% wszystkich badanych, co stanowi w liczbach bezwzględnych 12 spośród 25 wszystkich ankietowanych. Pytanie to stanowiło swego rodzaju punkt zapalny w trakcie zbierania danych do poniższej ankiety. Jak wskazywała znaczna część przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, z którymi współpracaliśmy, możliwość wyboru jednego z wariantów odpowiedzi nie jest jednoznaczna. Z jednej strony w wyniku nowelizacji m.in. ustawy Prawo o adwokaturze¹⁷¹ nastąpił szerszy dostęp do profesji prawniczych, gdyż egzaminy wstępne oraz zawodowe kończące aplikacje realizowane są przez komisje państwowe, a nie jak przedtem przez samorządy zawodowe. W wyniku tego koneksje odgrywają znacznie mniejszą rolę w ich ocenie aniżeli dotychczas. Z drugiej strony znajomości w środowisku prawniczym, w opinii wielu prawników, ułatwiają w późniejszym okresie uzyskanie lepszych ofert pracy, a co za tym idzie wyższych dochodów

¹⁷¹ Ibidem (15)

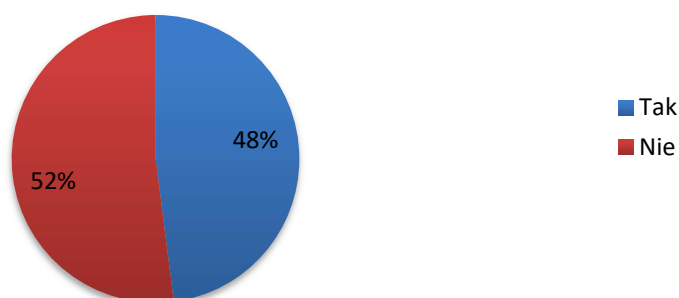
w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Reasumując wydaje się, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi odnoszącej się do tego, czy koneksje w środowisku prawniczym wpływają znacząco na uzyskiwanie wyższych dochodów. Z tego względu niemal równomierny rozkład odpowiedzi w przypadku powyższego pytania nie powinien zaskakiwać.

Ponadto warto prześledzić, jak w opinii studentów wydziałów prawa czynnik w postaci koneksji i znajomości wpływa na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Wyżej wymieniony wariant odpowiedzi był czwartą najczęściej wybieraną odpowiedzią wśród osób realizujących studia prawnicze. Wybrało go 51 spośród 105 poddanych badaniu respondentów, co stanowiło 48,75% wszystkich ankietowanych. Tym samym rozkład odpowiedzi w obydwu przypadkach był mocno zbliżony. Zaskakujący jednak okazać może się fakt, że studenci wydziałów prawa w mniejszym stopniu niż prawnicy czynnie wykonujący zawód wskazali na dominującą rolę tego czynnika w osiągnięciu wyższych dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej. Taki rozkład odpowiedzi wskazywać może na to, że przyszłe pokolenie prawników w znacznie mniejszym stopniu zwracają uwagę na znajomości w środowisku prawniczym, jako na czynnik determinujący opłacalność prowadzenia działalności zawodowej. Ponadto można domniemywać, że studenci w większym stopniu polegają na transparentności w uzyskaniu tytułu zawodowego adwokata, radcy prawnego bądź notariusza.

W kolejnej części niniejszego podrozdziału warto przeanalizować, czy w opinii przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskania wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Kolejność szkół została w tym przypadku oparta o ranking portalu „Perspektywy” z 2018 roku.¹⁷² Wyniki zostały przedstawione na poniższym diagramie i kształtują się w sposób następujący:

¹⁷² Źródło: <https://www.perspektywy.pl/RSW2018/ranking-kierunkow-studiow/kierunki-spoleczne/prawo>

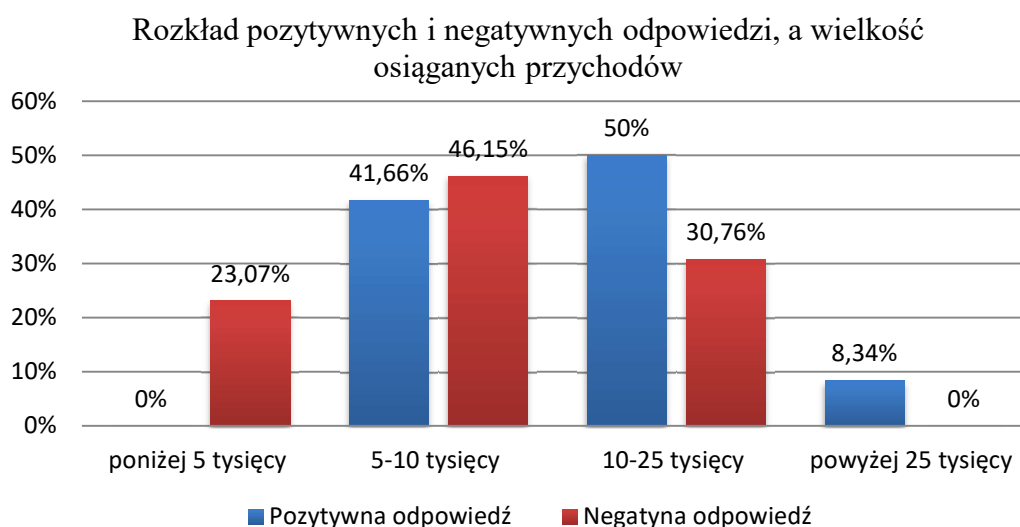
Czy uważa Pan/Pani, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych przychodów z tytułu prowadzonej działalności zawodowej?

Wykres 4.5. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do tego, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Dane zamieszczone na powyższym wykresie podobnie jak w poprzednim przypadku wskazują na równomierny rozkład odpowiedzi. W przeciwieństwie jednak do poprzedniego pytania nieznacznie dominuje odpowiedź negatywna. Została ona wybrana przez 13 spośród 25 prawników, czyli 52% wszystkich respondentów. Z drugiej strony pozytywny wariant odpowiedzi wybierany był równie często. Tą opcję zdecydowało się wybrać aż 12 spośród 25 ankietowanych, czyli 48% wszystkich badanych. Warto jednak zauważyć, że cechą charakterystyczną odnoszącą się do tego pytania, była prawidłowość, że większość osób, które osiągały wyższe przychody miesięczne udzieliło pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie. Zależność ta została zaprezentowana przeze mnie na poniższym wykresie:

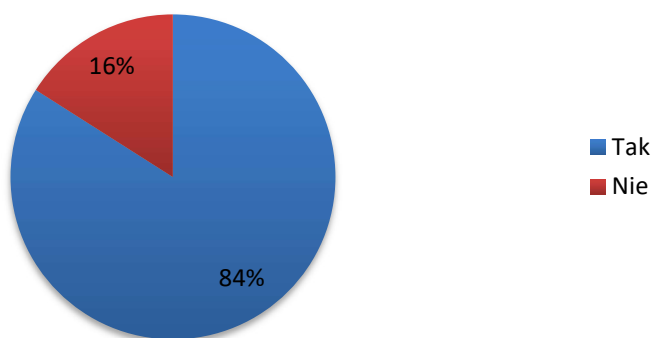

Wykres 4.5. Rozkład pozytywnych i negatywnych odpowiedzi, a wielkość osiągniętych miesięcznych przychodów w pytaniu odnoszących się do tego, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższym wykresie przychody osób, które udzieliły negatywnej odpowiedzi na pytanie odnoszące się do tego, czy ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych zarobków znajdują się w większości w przedziale od 5 do 10 tysięcy złotych. Natomiast w przypadku prawników, którzy udzielili pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie, wartość ich przychodów umiejscowiona jest w przedziale wyższym, obejmującym miesięczne wpływy w przedziale od 10 do 25 tysięcy złotych. Warto ponadto zauważyć, że żadna z osób która wybrała pozytywny wariant odpowiedzi nie osiągała przychodów poniżej 5 tysięcy złotych. Ponadto żaden z ankietowanych, który wybrał negatywną odpowiedź, nie zarabiał więcej niż 25 tysięcy złotych miesięcznie. Powyższy rozkład odpowiedzi świadczy o prawdziwości tezy odnoszącej się do tego, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów powoduje zwiększenie opłacalności prowadzenia działalności zawodowej w przyszłości.

Ponownie warto przeanalizować, w jaki sposób kształtowała się opinia studentów wydziałów prawa, odnosząca się do tego, że ukończenie studiów prawniczych na uczelni pozostającej w czołówce rankingów przyczynia się do zwiększenia zarobków w przyszłości. Jak się okazuje, czynnik ten został wybrany za ledwie przez 34 spośród 105 wszystkich respondentów, czyli przez 32,38% ankietowanych. Opinia studentów prawa tym samym okazała się błędna, a czynnik ten odgrywa znaczącą rolę w rachunku ekonomicznym prowadzenia działalności zawodowej.

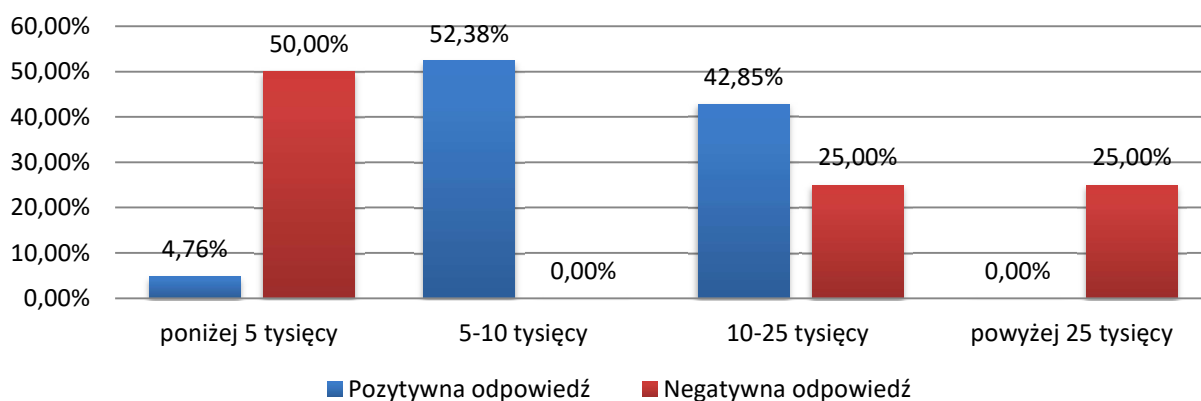
Czy uważa Pan/Pani, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów z tytułu prowadzonej działalności zawodowej?

Wykres 4.6. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do tego, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Kolejne pytanie zadane adwokatom, radcom prawnym oraz notariuszom uczestniczącym w badaniu odnosiło się do tego, czy specjalizacja w danej dziedzinie prawa w ich mniemaniu powoduje uzyskanie wyższych dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższym wykresie zdecydowana większość ankietowanych udzieliła pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie – 21 spośród 25 badanych, czyli 84% wszystkich respondentów. Natomiast, niewielka część prawników nie zgadza się z tym stwierdzeniem – 4 spośród 25 ankietowanych, czyli 16% wszystkich respondentów. Dokonując porównania opinii jurystów ujętej w badaniu oraz studentów wydziałów prawa warto wspomnieć, że czynnik w postaci specjalizacji w danej dziedzinie prawa był najczęściej wybieranym wariantem odpowiedzi wśród osób studiujących na kierunkach prawnych. Za tą opcją opowiedziało się bowiem 75 spośród 105 badanych, czyli 71,42% wszystkich respondentów. Warto jednak zadać pytanie, czy istnieje zależność zachodząca pomiędzy osiąganymi przychodami przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, a ich opinią odnoszącą się do tego, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa wpływa na osiąganie wyższych dochodów. Powyższa zależność została przedstawiona na diagramie znajdującym się poniżej:

Rozkład pozytywnych i negatywnych odpowiedzi, a wielkość osiągniętych przychodów

Wykres 4.7. Rozkład pozytywnych i negatywnych odpowiedzi, a wielkość osiągniętych miesięcznych przychodów w pytaniu odnoszących się do tego, czy specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej
 Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Cechą charakterystyczną wynikającą z danych zawartych na powyższym diagramie, pozostaje to, że osoby, które udzieliły negatywnej odpowiedzi w pytaniu odnoszącym się

do specjalizacji w danej dziedzinie prawa otrzymują przychody albo z najniższego przedziału, albo wręcz przeciwnie z przedziałów najwyższych. Zależność ta stanowi pewne zaskoczenie. Można postawić hipotezę, że osoby, które osiągają wysokie przychody nie uważają specjalizacji za kluczową determinantę z tego względu, że ich przychody są już wystarczająco wysokie. Trudno jednak wytłumaczyć zależność zaobserwowaną u przedstawicieli zawodu o najniższych przychodach. Reasumując, należy wnioskować, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa związana jest nieodłącznie z możliwością uzyskiwania wyższych dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową.

W dalszej części niniejszego podrozdziału należy skupić się nad odpowiedzią na pytanie, czy czynniki takie jak: forma prowadzonej działalności zawodowej oraz efekt skali, czyli w tym przypadku zmniejszenie kosztów działalności w wyniku wprowadzenia specjalizacji pracy osiąganego poprzez wzrost liczby fachowych pracowników, wpływają na osiąganie wyższych dochodów. W związku z tym w poniższej tabeli zostanie przedstawiony rozkład odnoszący się do charakteru prowadzonej działalności zawodowej oraz liczby współpracowników, z którymi kooperację podejmują przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Charakter działalności	proowanej działalności	Udział	Udział procentowy
Indywidualna zawodowa	działalność	22	88%
Stosunek pracy		2	8%
Działalność w formie spółki		1	4%
Liczba wspólników		Udział	Udział procentowy
Brak wspólników		17	68%
1-2 wspólników		6	24%
3-4 wspólników		2	8%
5 wspólników lub więcej		0	0%

Tabela 4.6. Rozkład odnoszący się do charakteru prowadzonej działalności zawodowej oraz liczby wspólników, z którymi prowadzona jest działalność
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli zaobserwować można następujące zależności. Przeważającą większość stanowią prawnicy, którzy prowadzą indywidualną działalność zawodową – 22 spośród 25 badanych, czyli 88% wszystkich respondentów. Pozostałe formy zatrudnienia stanowią niewiele ponad 10%. Powyższy stan rzeczy w pewnym stopniu zaburza otrzymane wyniki, gdyż powoduje skupienie się na wyłącznie jednej z form zatrudnienia. Warto jednak podkreślić, że jest ona jednak dominująca

w środowisku prawniczym. W związku z powyższym otrzymane wyniki nie powinny powodować pojawienia się zauważalnego błędu badawczego. Stan rzeczy, który spowodował takie ujęcie badania wynikał z tego, że dostęp do osób pracujących na podstawie stosunku pracy był ograniczony. Ponadto, ze względu na odmienny rozkład przychodów i kosztów, w przypadku zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, część radców prawnych zatrudnionych w korporacjach zawodowych, wyrażając swoją opinię, odmówiła udzielenia odpowiedzi w kwestionariuszu. Reasumując ankieta obrazuje, w znacznej mierze, rozkład kosztów, przychodów i czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego, przede wszystkim wśród osób prowadzących lub zatrudnionych w kancelariach.

Przechodząc do liczby wspólników, z którymi prowadzona jest działalność zawodowa większość przedstawicieli zawodów zaufania publicznego wskazało, że nie posiada partnerów, z którymi współpracuje - 17 spośród 25 badanych, czyli 68% wszystkich respondentów. Cechą charakterystyczną pozostaje ponadto to, że liczba współpracowników w każdym przypadku nie przekracza czterech osób. W związku z powyższym wnioskować można, że poddane badaniu osoby to w większości prawnicy, którzy prowadzą działalność zawodową cechującą się niewielkim rozmiarem.

W dalszej części należy przeanalizować kwestię czy charakter prowadzonej działalności zawodowej oraz efekt skali wpływają na osiągnięcie wyższych dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej. Ze względu jednak na znikomą liczbę odpowiedzi odnoszących się do prowadzenia działalności, innej niż indywidualna działalność zawodowa przeanalizowane dane mogą budzić sporo wątpliwości i najprawdopodobniej nie będą reprezentatywne. Dodatkowo, względem drugiego pytania przyjęto pewne uproszczenie. Polegało ono na tym, że prawnicy zostali podzieleni wyłącznie na dwie grupy – tych, którzy nie posiadają współpracowników oraz tych, którzy podejmują z nimi współpracę. Tym samym ze względu na niewielką grupę badawczą, nie poddano w badaniu zależności odnoszącej się do tego, jak odpowiednio coraz większa zbiorowość współpracowników wpływa na osiągnięcie wyższych dochodów. Wyniki zostały przedstawione w poniższej tabeli:

Charakter prowadzonej działalności	Poniżej 5 tys. złotych	5-10 tys. złotych	10-25 tys. złotych	Powyżej 25 tys. złotych
Indywidualna działalność zawodowa	9,09% (2/22)	45,45% (10/22)	40,9% (9/22)	4,54% (1/22)
Stosunek pracy	100% (1/1)	0% (0/1)	0% (0/1)	0% (0/1)
Działalność w formie spółki	0% (0/2)	50% (1/2)	50% (1/2)	0% (0/2)
Liczba wspólników	Poniżej 5 tys. złotych	5-10 tys. złotych	10-25 tys. złotych	Powyżej 25 tys. złotych
Brak wspólników	11,76% (2/17)	41,17% (7/17)	41,17% (7/17)	5,9% (1/17)
1 wspólnik lub więcej	12,5% (1/8)	50% (4/8)	37,5% (3/8)	0% (0/8)

*Tabela 4.7. Rozkład odnoszący się do charakteru prowadzonej działalności zawodowej oraz liczby wspólników, z którymi prowadzona jest działalność w zależności od osiąganych przychodów miesięcznych
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów*

Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższej tabeli jedynie osoby pozostające w stosunku pracy osiągają niższe przychody w związku z prowadzoną działalnością zawodową. W związku jednak z tym, że przeważająca większość ankietowanych prowadzi bądź jest zatrudniona w ramach indywidualnej działalności zawodowej, wyniki te mogą w znacznym stopniu się różnić i tym samym zależeć indywidualnie od każdego analizowanego przypadku. Ponadto warto wskazać, że przychody mogą być stanowczo odmienne w zależności od tego, jakie udziały w obrębie konkretnej kancelarii posiadają odpowiedni wspólnicy. Dlatego też, do wyżej wymienionych wyników podchodzić należy z dużą rezerwą. Tym samym na podstawie zebranego materiału, stwierdzenie w sposób jednoznaczny, czy charakter prowadzonej działalności wpływa na osiągnięcie wyższych zarobków pozostaje niemożliwy.

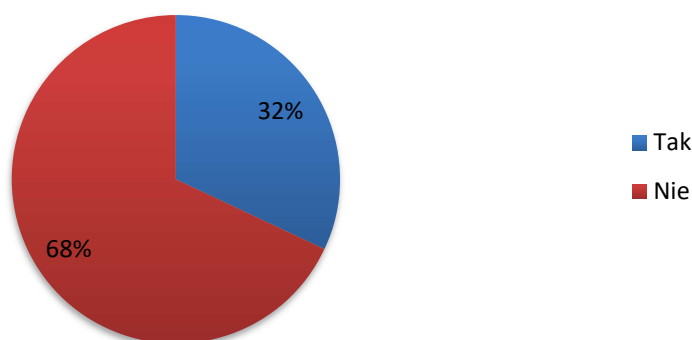
W przypadku wyników odnoszących się do liczby współpracowników uzyskane dane pozostają mocno wyrównane. Paradoksalnie wręcz wskazują na to, że kancelarie prowadzone indywidualnie, bez udziału wspólników, osiągają większe przychody, aniżeli te, które swoją działalność opierają na współpracy współpracownicy. Jednakże należy podkreślić, że w toku prowadzonych badań, wzięto pod uwagę przede wszystkim prawników prowadzących działalność zawodową o małej bądź średniej wielkości. W związku z powyższym nie zostały ujęte większe korporacje zawodowe, zatrudniające znaczną liczbę pracowników, oparte na współpracy wielu udziałowców i tym samym osiągające wysokie przychody. Z drugiej strony można jednak stwierdzić, że w obrębie działalności prowadzonej przez sektor prawniczy o niewielkich rozmiarach, efekt skali nie odgrywa większego znaczenia. Warto zauważyć, że w podobny sposób kształtowały się także odpowiedzi odnoszące się

do opinii studentów wydziałów prawa dotyczące się do tego, czy efekt skali stanowi priorytetowe znaczenie przy osiągnięciu wyższych dochodów związanych z prowadzeniem działalności zawodowej. Wyłącznie 33 spośród 105 ankietowanych wskazało na efekt skali jako na czynnik determinujący wysoką opłacalność wykonywania zawodu prawnika, co stanowi jedynie 31,42% wszystkim respondentów. Była to najrzadziej wybierana odpowiedź przez osoby studiujące na uczelniach prawniczych, wraz z wariantem odpowiedzi odnoszącym się do formy prowadzenia działalności zawodowej.

Jak zostało to podkreślone w pierwszym rozdziale niniejszego opracowania, przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego napotykać znaczne trudności prawne w związku z możliwością wykonywania innych profesji. Charakter tych zawodów determinuje wykonywanie jedynie czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem usług prawnych, co stanowi stanowcze ograniczenie celem pozyskania innych przychodów. Ograniczenia wynikające wprost z ustawy Prawo o Adwokaturze¹⁷³ wskazują, że przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego nie są upoważnieni do podejmowania innego zatrudniania w ramach stosunku o pracę. Wyjątek w tym przypadku stanowi jedynie możliwość podjęcia zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, naukowego bądź dydaktycznego, chyba, że wykonywanie wyżej wymienionych profesji przeszkadza w pełnieniu obowiązków bezpośrednio związanych ze świadczeniem usług prawnych. Odstępstwo od tej reguły dotyczy wyłącznie radców prawnych, którzy jako jedyni mają możliwość podjęcia innego zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Poniżej zostaną przedstawione dane obrazujące, jaki udział spośród ankietowanych, stanowią osoby, które osiągają dochody niezwiązane ze świadczeniem usług prawnych. W następnej kolejności, konieczna stanie się odpowiedź na pytanie, jaki procent w przypadku osób, które posiadają także inne źródła utrzymania, stanowią dochody nie pochodzące bezpośrednio ze świadczenia usług prawnych. Zależności te zostaną zaprezentowane na dwóch poniższych grafach:

¹⁷³ Ibidem (15)

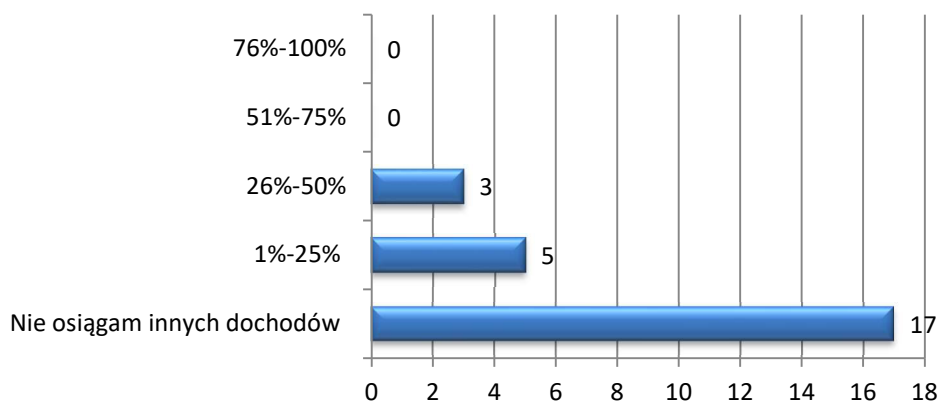
Czy oprócz dochodów z tytułu wykonywania zawodu zaufania publicznego, osiąga Pan/Pani inne dochody związane z inną formą aktywności zawodowej?

Wykres 4.8. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym osiągnięcia dochodów bezpośrednio niezwiązanych z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jaki udział stanowią dochody osiągnięte przez Pana/Panią dotycząca aktywności nie związanej z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego względem wszystkich osiągniętych dochodów?

Wykres 4.9. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym udziału dochodów, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego

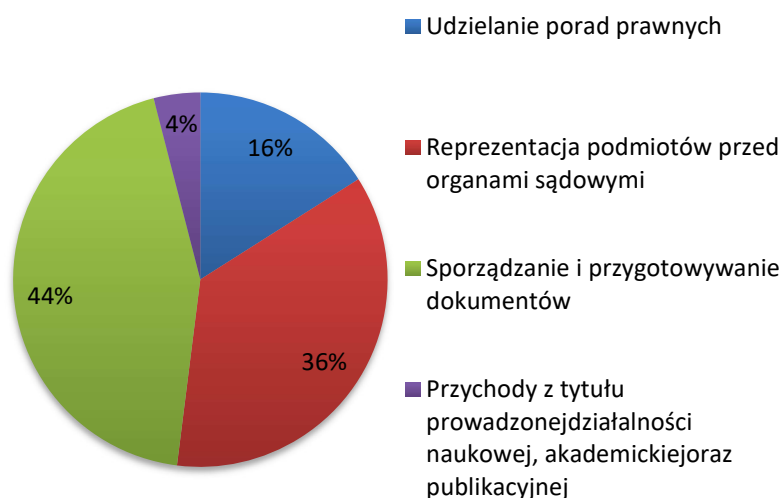
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższych wykresach większość osób, które zdecydowały się na wypełnienie kwestionariusza, nie osiąga dochodów niezwiązanych z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego. Zaledwie 32% ankietowanych, przeciwnie uzyskuje dochody, które nie są związane z wykonywaniem zawodu prawnika. Taki stan rzeczy jest uwarunkowany tym, że istnieją znaczne ograniczenia w podejmowaniu innych form zatrudnienia w przypadku adwokatów i notariuszy, którzy stanowili ponad $\frac{3}{4}$ osób poddanych badaniu. Ponadto, warto zauważyć inną prawidłowość. Dochody osiągnięte przez ankietowanych z innych form aktywności zawodowej nie przekraczają

50% całościowych zarobków. Co więcej większość z osób, które osiągają dochody niezwiązane z wykonywaniem zawodu prawnika – tj. 6 spośród 10 osób, wpływy te określa w najniższym przedziale obejmującym od 1 do 25% wszystkich zarobków. W związku z powyższym można stwierdzić, że dochody pochodzące spoza prawniczych form aktywności zawodowej, stanowią niewielki udział pośród całościowych zarobków osiąganych przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego.

W kolejnej części niniejszej pracy badawczej zostanie przeanalizowana kwestia odnosząca się do tego, jaki udział stanowiły konkretne koszty i przychody związane z prowadzeniem działalności zawodowej przed przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego.

Z tego powodu, że osiągnane przychody w przypadku notariuszy i dwóch pozostałych profesji zaufania publicznego, które też rozkładają się w odmienny sposób, dodatkowo zostanie poddany analizie charakter zarobków otrzymywanych przez poszczególne grupy zawodowe. Zebrane dane zostały przedstawione na poniższych wykresach.

Wykres 4.10. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym udziału poszczególnych dochodów, w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jak wynika z danych zamieszczonych na powyższym wykresie, podstawowym przychodem osiąganym przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego jest sporządzanie i przygotowywanie dokumentów. Ten wariant odpowiedzi wybrało 44% badanych, czyli w liczbach bezwzględnych 11 spośród 25 wszystkich respondentów. Równie popularnymi odpowiedziami pozostały – „Udzielanie porad prawnych” oraz „Reprezentacja podmiotów przed organami sądowymi, administracyjnymi i innymi”. Łącznie te dwa warianty stanowiły ponad połowę wybranych przez ankietowanych

wariantów. Cechą charakterystyczną pozostaje to, że prawnicy w przeważającej większości nie osiągają dochodów związanych z pracą naukową, dydaktyczną i akademicką. Ten wariant został wybrany zaledwie przez jednego z badanych. Taki rozkład odpowiedzi jest zbieżny z wcześniejszym badaniem, w którym ankietowani poproszeni zostali o wskazanie przychodów, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego. Większość z nich nie prowadzi takich form aktywności. Natomiast, nawet jeśli uzyskują inne przychody, to nie przekraczają one połowy wszystkich zarobków. Z tego względu, symboliczny udział przychodów z tytułu prowadzonej działalności naukowej, dydaktycznej i akademickiej nie jest dużym zaskoczeniem.

Warto jednak przyjrzeć się, w jaki sposób rozkładały się przychody prawników uwzględniając podział na poszczególne profesje. W tym celu została stworzona dodatkowa tabela, która ma za zadanie porównanie głównych źródeł zarobków osiąganych przez notariuszy, adwokatów i radców prawnych. Parcelacja ta uwzględnia fakt, że przedstawiciele notariatu charakteryzują się, co do zasady, odmienną formą aktywności zawodowej w przeciwieństwie do dwóch pozostałych prawniczych zawodów zaufania publicznego. Ponadto należy brać pod uwagę, że radcowie prawni posiadają szersze możliwości podjęcia zatrudnienia m.in. na podstawie zatrudnienia w ramach umowy o pracę. Wyniki przedstawiają się w sposób następujący.

Rodzaj dominującej aktywności zawodowej	Notariusz	Radca prawny	Adwokat
Udzielanie porad prawnych	0% (0/7)	50% (3/6)	8,33% (1/12)
Reprezentacja podmiotów przed organami sądowymi	0% (0/7)	16,66% (1/6)	66,67% (8/12)
Sporządzanie i przygotowywanie dokumentów	100% (7/7)	16,67% (1/6)	25% (3/12)
Przychody z tytułu prowadzonej działalności naukowej, akademickiej oraz publikacyjnej	0% (0/7)	16,67% (1/6)	0% (0/12)

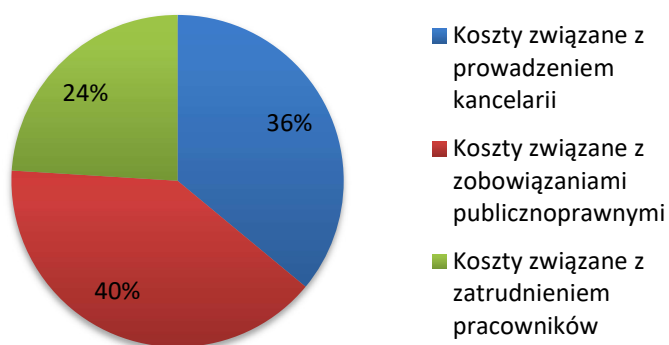
*Tabela 4.8. Rozkład odnoszący się do udziału poszczególnych dochodów w zależności od rodzaju wykonywanego prawniczego zawodu zaufania publicznego
Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów*

Na podstawie danych z powyższej tabeli można zaobserwować kilka zjawisk. W przypadku zawodu notariusza cechą charakterystyczną pozostaje sporządzanie i przygotowywanie dokumentów, jako podstawowa i dominująca forma działalności zawodowej. Wszystkie osoby, które zdecydowały się wziąć udział w badaniu wskazały, że ten sposób aktywności stanowi wyłączną formę pozyskiwania przez nich środków

pieniężnych. Fakt ten nie stanowi jednak dużego zaskoczenia, biorąc pod uwagę, że działalność przedstawicieli notariatu, ich kompetencje i sposób wykonywania zawodu, polegają na sporządzaniu aktów notarialnych i zbieżnych czynności. Zaskakującą obserwacją może okazać się jednak znaczne rozwarstwienie przychodów w przypadku radców prawnych. Przedstawiciele powyższej grupy zawodowej wskazali wprawdzie, że ich głównym źródłem utrzymania jest udzielanie porad prawnych – odpowiedź wybrana przez 50% uczestniczących w badaniu radców. Wybór tego wariantu nie stanowi zaskoczenia, biorąc pod uwagę charakter działalności radców, którzy w początkowej fazie istnienia tego zawodu, powołani zostali przede wszystkim do rozwiązywania różnych zagadnień z zakresu prawa w przedsiębiorstwach państwowych. Jednakże jako dominującą formą uzyskiwanych przychodów, przedstawiciele tej profesji wskazali ponadto inne formy aktywności, łącznie z pracą o charakterze akademickim, naukowym i dydaktycznym. Powyższy stan rzeczy związany być może ze stosunkowo dużą fleksyjnością radców prawnych, w przeciwieństwie do pozostałych dwóch prawniczych zawodów zaufania publicznego, jeżeli chodzi o możliwości podejmowania innych form zatrudnienia. Ponadto liczba przedstawicieli tego zawodu pozostaje największa spośród wszystkich profesji prawniczych. Ze względu na dużą konkurencję na rynku pracy można domniemywać, że osoby wykonujące ten zawód muszą przejawiać znaczne zdolności dostosowawcze umożliwiające podejmowanie różnych form aktywności związanymi z świadczeniem usług prawniczych. W przypadku adwokatów dominującą formą aktywności zawodowej pozostaje reprezentacja podmiotów przed organami sądowymi, administracyjnymi i pochodnymi. Dominujący charakter tego rodzaju działalności zawodowej nie powinien budzić wątpliwości, biorąc pod uwagę etymologię słowa adwokat, które pochodzi od łacińskiego słowa *advokatus*, oznaczającego - przychodzący z pomocą. Zaskoczenie może natomiast powodować stosunkowo duży udział odpowiedzi wskazujących na to, że dominującą formą aktywności zawodowej w ich przypadku jest sporządzanie i przygotowywanie dokumentów. Powyższy wariant odpowiedzi wybrał aż co czwarty z badanych. Wydaje się jednak, że podobnie jak w przypadku radców prawnych w dobie postępującej konkurencji na rynku pracy i coraz niższych dochodów związanych z niektórymi formami działalności zawodowej, przedstawiciele palestry w dzisiejszych czasach muszą być bardziej przygotowani do podejmowania stojących przed nimi wyzwań zawodowych.

W dalszej części rozważań warto zwrócić uwagę na koszty związane z prowadzeniem działalności zawodowej. W tym celu zostanie przedstawiony diagram wskazujący

na dominujące koszty, do których ponoszenia zobowiązani są przedstawiciele prawniczych zawodów zaufania publicznego. Wyniki kształtują się w sposób następujący:

Wykres 4.11. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym poszczególnych kosztów, w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Jak wynika z danych zawartych na powyższym wykresie podstawowym kosztem związanym z aktywnością zawodową w przypadku prawniczych zawodach zaufania publicznego pozostaje koszt zobowiązań publicznoprawnych. Ten wariant odpowiedzi został wybrany przez większość prawników, którzy wzięli udział w wypełnieniu kwestionariusza – 10 spośród 25 badanych, czyli 40% wszystkich respondentów. W obrębie kosztów powiązanych ze zobowiązaniami publicznoprawnymi należy wyodrębnić przede wszystkim składkę ZUS oraz pochodne podatki. Warto jednak zwrócić uwagę, że niewiele mniejszy udział stanowią koszty związane z prowadzeniem kancelarii. Ten wariant odpowiedzi został wybrany zaledwie przez jedną osobę mniej. W ramach tej grupy wydatków, kosztem dominującym pozostaje na pewno wynajem lokalu, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz sumy związane z bieżącym utrzymaniem i administrowaniem aktywności zawodowej. Koszty powiązane z zatrudnieniem pracowników również stanowią znaczący udział wśród wydatków, do których poniesienia zobowiązani są prawnicy. Rozdzielenie expens związanych z zatrudnieniem pracowników, od kosztów powiązanych z prowadzeniem kancelarii było celowym zabiegiem. Warto podkreślić, że pierwsza kategoria wydatków mieści się w drugiej, a tym samym jest pojęciem węższym. Zabieg ten miał na celu zbadanie, jaki udział stanowi ta część kosztów w całościowym rachunku ekonomicznym działalności zawodowej. Było to szczególnie przydatne we wcześniejszej części badania, mającej na celu odpowiedzieć, czy zatrudnienia i kooperacja z dodatkowymi osobami koreluje z wyższą opłacalnością aktywności zawodowej. Opcję tę wybrało 24% wszystkich respondentów. Cechą charakterystyczną badania pozostaje brak wybrania

przez żadnego z anektowanych wariantu odpowiedzi odnoszącego się kosztów związanych z dojazdami do miejsca pracy. Fakt ten nie powinien stanowić zaskoczenia. Biorąc hipotetycznie pod uwagę, że koszty te byłyby dominujące, prawdopodobieństwo opłacalności aktywności zawodowej byłoby prawdopodobnie znikome.

Ze względu na podobny rozkład odnoszący się do dwóch najczęściej wybieranych wariantów odpowiedzi, warto zastanowić się, czy istnieją czynniki zewnętrzne powodujące, że w opinii prawników w jednym przypadku koszty związane z prowadzeniem kancelarii, natomiast w innym koszty związane ze zobowiązaniami publicznoprawnymi stanowią podstawowe wydatki, które odnoszą się do prowadzenia działalności zawodowej. Biorąc pod uwagę, że wysokość zobowiązań publicznoprawnych jest względnie zbieżna dla wszystkich przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, czynnikiem zewnętrznym determinującym rozkład odpowiedzi może być m.in. wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa. Jednym z głównych kosztów determinujących prowadzenie kancelarii pozostaje najem lokalu. Wydatek ten będzie w znaczącym stopniu różnił się od siebie w zależności od ośrodka miejskiego, w którym prowadzona będzie działalność. W tym celu poniżej zostanie przedstawiona i zweryfikowana hipoteza odnosząca się tego, czy prawnicy pracujący w metropoliach powyżej 500 tysięcy mieszkańców wskazywali częściej na koszty związane z prowadzeniem kancelarii, natomiast Ci, którzy prowadzili działalność w mniejszych ośrodkach miejskich wskazywali na zobowiązania publicznoprawne, jako na dominujący rodzaj wydatków ponoszonych w trakcie kariery zawodowej. Zebrane wyniki zostały przedstawione za pomocą poniższego wykresu.

Wykres 4.12. Rozkład kosztów prowadzenia działalności zawodowej w różnych ośrodkach miejskich w zależności od liczby mieszkańców

Źródło: Źródło własne, na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych na próbie 25 respondentów

Na podstawie danych zamieszczonych na powyższym wykresie można wnioskować, że wielkość miasta w znaczącym stopniu wpływa na dominujący koszt prowadzenia działalności zawodowej. W ośrodkach miejskich o małej bądź średniej wielkości, identyczna część ankietowanych wskazała na jeden z dwóch czynników. Natomiast w metropoliach mamy do czynienia z sytuacją, w której to koszty związane z prowadzeniem kancelarii znacząco przewyższają wydatki powiązane ze zobowiązaniami publicznoprawnymi. Pierwszy z wariantów odpowiedzi wybrało 85,71% wszystkich ankietowanych, natomiast drugi zaledwie 14,29% respondentów. W tym miejscu warto dodatkowo zaznaczyć, że w takowym przypadku zostało zastosowane pewne uproszczenie. W związku z tym, że koszty zatrudnienia pracowników stanowią podzbiór kosztów prowadzenia kancelarii nie zastosowano rozróżnienia pomiędzy nimi, a tym samym zakwalifikowano obydwie kategorie łącznie. Różnica pomiędzy ośrodkami miejskimi o małej i średniej wielkości, a dużymi metropoliami wynika z tego, że miastach przekraczających 500 tysięcy mieszkańców, co do zasady, koszty najmu lokalu są znaczne, dodatkowo często tworzone w tych miejscach kancelarie przyjmują większe rozmiary, często bazując na współpracy kilku osób. Taki stan rzeczy implikuje konieczność powierzenia części pracy innym osobom, co dodatkowo wpływa na wzrost kosztów związanych z zatrudnieniem pracowników.

Podążając tym tokiem myślenia przygotowaliśmy przykładowe zestawienie, w którym porównano miesięczny koszt wynajmu lokalu w sześciu polskich miastach. Większość z nich (z wyłączeniem Gdańska o liczbie ludności wynoszącej 464829 mieszkańców¹⁷⁴ oraz Białegostoku o liczbie mieszkańców wynoszącej 293 407 mieszkańców¹⁷⁵) stanowią metropolie, których liczba ludności przekracza 500 tysięcy mieszkańców. Dane zostały oparte na ogłoszeniach umieszczonych na stronie otodom.pl¹⁷⁶ (odczyt kwiecień 2019). W tabeli porównano ze sobą ceny najmu w centrum miasta oraz w dzielnicach peryferyjnych. W każdym przypadku przedstawiliśmy ceny przykładowych pięciu lokali, które w naszej ocenie mogłyby zostać przeznaczone na kancelarię. Ponadto obliczono średnią cenę najmu miesięcznego na podstawie zebranych ogłoszeń, różnicę w cenie lokali pomiędzy centrum miasta, a innymi dzielnicami oraz odchylenie standardowe ceny. Zebrane wyniki kształtowały się w następujący sposób.

¹⁷⁴ Na podstawie danych GUS za 30.06.2018

¹⁷⁵ Ibidem (81)

¹⁷⁶ Źródło: <https://www.otodom.pl> Dane za 22.04.2019.

Warszawa	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Odchylenie Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	95	71	70	76	88	80	8000		11,023
Koszty najmu lokalu poza centrum	98	40	38	59	40	55	5500	Niższa o 31,25%	25,515
Kraków	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Od. Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	76	49	57	50	80	62,4	6240		14,639
Koszty najmu lokalu poza centrum	28	45	45	43	42	40,6	4060	Niższa o 34,94%	7,162
Wrocław	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Od. Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	45	77	57	62	60	60,2	6020		11,476
Koszty najmu lokalu poza centrum	38	53	30	23	49	38,6	3860	Niższa o 35,88%	12,582
Gdańsk	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Od. Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	40	40	51	48	63	48,4	4840		9,503
Koszty najmu lokalu poza centrum	51	46	40	38	43	43,6	4360	Niższa o 9,92%	5,128
Poznań	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Od. Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	76	76	34	45	65	59,2	5920		18,939
Koszty najmu lokalu poza centrum	40	65	23	23	41	38,4	3840	Niższa o 35,13%	17,257
Białystok	Lokal 1	Lokal 2	Lokal 3	Lokal 4	Lokal 5	Przeciętna cena wynajmu za metr kwadratowy	Przeciętny miesięczny koszt najmu	Różnica w cenie względem lokalu w centrum	Od. Standardowe
Koszty najmu lokalu w centrum	55	35	47	39	25	40,2	4020		11,454
Koszty najmu lokalu poza centrum	22	30	14	18	20	20,8	2080	Niższe o 48,26%	5,933

Tabela 4.9. Przykładowe zestawienie cen wynajmu lokali pod kancelarie prawnicze w wybranych ośrodkach miejskich w Polsce

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych z portali otodom.pl oraz własnych obliczeń pomocniczych

Na podstawie danych zawartych w powyżej tabeli można zaobserwować kilka prawidłowości. Po pierwsze istnieje znaczna różnica w cenie wynajmu lokalu pomiędzy stolicą a pozostałymi miastami. Dysproporcja w tym przypadku jest znaczna. Podczas gdy przeciętna cena wynajmu potencjalnego biura pod kancelarię w Warszawie wynosi w centrum 80 złotych za metr kwadratowy, w Krakowie jest ona przeciętnie niższa o 22% wynosząc niecałe 63 złote. Zakładając, że średnia wielkość lokalu wykorzystywanego w celu założenia kancelarii wynosi 100 metrów kwadratowych, różnica w cenie jest znaczna. Podczas gdy w Warszawie prawnik prowadzący swoją działalność zobligowany jest do wydania około 8000 złotych miesięcznie na swoją siedzibę, w Krakowie wydatek ten jest niższy o około 1760 złotych. Po drugie cechą charakterystyczną pozostaje, że wynajem lokali wynajmowanych poza centrum jest z reguły tańszy o około 1/3. Wyjątek od tej zasady stanowią dwa miasta Gdańsk i Białystok. W największym mieście nadmorskim Polski spowodowane jest to najprawdopodobniej następującym czynnikiem. Gdańsk nie stanowi pojedynczego miasta, lecz jest częścią większej aglomeracji trójmiejskiej. Liniowy układ położenia w pewnym sensie determinuje to, że centrum życia biznesowego w większym stopniu uzależnione jest od innych dzielnic, które mają dogodne położenie i połączenie z pozostałymi ośrodkami miejskimi. Powoduje to, że życie biznesowe, w tym to związane z prawniczymi zawodami zaufania publicznego, nie jest skoncentrowane w historycznym centrum, lecz w dzielnicach bardziej peryferyjnych. Dlatego też różnica w cenie najmu pomiędzy centrum, a innymi dzielnicami miasta wynosi niecałe 10%. Natomiast w przypadku Białegostoku, większa rozbieżność w cenie wynajmu lokalu pomiędzy centrum, a obszarami peryferyjnymi spowodowana jest prawdopodobnie tym, że miasto to nie stanowi centralnego, a wyłącznie regionalny ośrodek biznesowy dla tego regionu Polski. Cechą charakterystyczną pozostaje więc w tym przypadku, po pierwsze niższa cena wynajmu lokali w ogóle względem głównych aglomeracji miejskich oraz mniejsza dysproporcja w kosztach najmu pomiędzy dzielnicami peryferyjnymi a centrum. Ostatnią wartą zauważenia obserwacją pozostaje niska wartość odchylenia standardowego w przypadku cen lokali w Gdańsku oraz jego wysoka wartość w Warszawie, zwłaszcza w przypadku najmu w dzielnicach peryferyjnych. W przypadku pierwszego ośrodka miejskiego świadczyć to może o podobnej atrakcyjności inwestycyjnej różnych dzielnic w mieście. Jest to informacja pozytywna, z tego względu, że bez względu na to, gdzie zostanie umiejscowiona kancelaria, wybrana lokalizacja winna charakteryzować się wystarczającą atrakcyjnością inwestycyjną. Natomiast w przypadku stolicy odchylenie standardowe przybrało najwyższe wartości. Bez wątplenia spowodowane jest to na pewno

wysokimi cenami najmu nawet poza dzielnicami centralnymi miasta. Z drugiej strony jednak może świadczyć, że tylko niektóre lokalizacje mogą gwarantować odpowiednie umiejscowienie, umożliwiające w dalszej perspektywie uzyskanie odpowiednio wysokich zysków. W związku z powyższym prawnicy chcący zlokalizować swoje kancelarie poza dzielnicami centralnymi w większym stopniu muszą przywiązywać uwagę do tego, czy wybrana przez nich lokalizacja zagwarantuje wystarczająco wysoką opłacalność działalności zawodowej.

Na koniec warto skupić się nad analizą kwestii, w jaki sposób zarobki osiągnęte przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego odnoszą się do przeciętnego wynagrodzenia w poszczególnych regionach Polski. Analiza ta umożliwi odpowiedź na pytanie, czy wynagrodzenie osiągnęte przez adwokatów, radców prawnych, ich aplikantów oraz notariuszy nadal pozostają wysokie, jak przyjęło się uważać dotychczas. W tym celu zostały sporządzone trzy tabele. Odnoszą się one do mediany zarobków w poszczególnych regionach Polski, mediany zarobków przedstawicieli zawodów prawniczych oraz ich wzajemnego zestawienia. Dane zostały pozyskane ze stron [gowork.com](https://www.gowork.com)¹⁷⁷ oraz portalu wynagrodzenia.pl¹⁷⁸. Kształtują się one w następujący sposób:

Mediana zarobków w poszczególnych regionach Polski			
Miasto	Rok badania	Obszar badania	Mediana zarobków
Warszawa	2017	Miasto Stołeczne Warszawa	5645
Kraków	2018	Województwo Małopolskie	4522
Wrocław	2018	Województwo Dolnośląskie	4500
Gdańsk	2017	Aglomeracja Trójmiejska	4497
Poznań	2015	Województwo Wielkopolskie	4210
Białystok	2016	Województwo Podlaskie	3200
Polska	2017	Terytorium Rzeczypospolitej Polskiej	3294

Tabela 4.10. Mediana zarobków w poszczególnych regionach Polski

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych ze strony [gowork.com](https://www.gowork.com) oraz portalu wynagrodzenia.pl

¹⁷⁷ Źródło: <https://www.gowork.com>

¹⁷⁸ Źródło: <https://wynagrodzenia.pl>

Mediana zarobków poszczególnych zawodów prawniczych	
Zawód	Mediana zarobków
Adwokat	6290
Radca Prawny	7580
Notariusz	9200
Aplikant adwokacki	3220
Aplikant radcowski	3220

Tabela 4.11. Mediana zarobków w poszczególnych zawodach prawniczych

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z portalu wynagrodzenia.pl

Stosunek mediana zarobków w poszczególnych regionach Polski do zarobków poszczególnych zawodów prawniczych						
Miasto	Adwokat	Adwokat (%)	Radca prawny	Radca prawny (%)	Aplikant radcowski i aplikant adwokacki	Aplikant radcowski i aplikant adwokacki (%)
Warszawa	Wyższe o 645 zł	Wyższe o 11,43%	Wyższe o 1935 zł	Wyższe o 34,28%	Niższe o 2425 zł	Niższe o 75,31%
Kraków	Wyższe o 1761 zł	Wyższe o 39,10%	Wyższe o 3051 zł	Wyższe o 67,63%	Niższe o 1302 zł	Niższe o 40,44%
Wrocław	Wyższe o 1790 zł	Wyższe o 39,78%	Wyższe o 3080 zł	Wyższe o 68,44%	Niższe o 1280 zł	Niższe o 39,75%
Gdańsk	Wyższe o 1793 zł	Wyższe o 39,87%	Wyższe o 3083 zł	Wyższe o 68,56%	Niższe o 1277 zł	Niższe o 39,66%
Poznań	Wyższe o 2080 zł	Wyższe o 49,41%	Wyższe o 3370 zł	Wyższe o 80,05%	Niższe o 990 zł	Niższe o 30,75%
Białystok	Wyższe o 3090 zł	Wyższe o 96,56%	Wyższe o 4380 zł	Wyższe o 136,88%	Wyższe o 20 zł	Wyższe o 0,62%
Polska	Wyższe o 2996 zł	Wyższe o 90,95%	Wyższe o 4286 zł	Wyższe o 130,12%	Niższe o 74 zł	Niższe o 2,30%

Tabela 4.12. Stosunek mediana zarobków w poszczególnych regionach Polski do zarobków osiągniętych przez przedstawicieli poszczególnych zawodów prawniczych

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych ze strony gowork.com oraz portalu wynagrodzenia.pl oraz własnych obliczeń pomocniczych

Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższych tabelach mediana zarobków prawniczych zawodów zaufania publicznego jest znacząco wyższa od mediana wynagrodzenia w Polsce. Zmiany te są szczególnie widoczne w przypadku zawodu notariusza. Zarobki osiągnięte przez przedstawicieli notariatu są wyższe o 5906 złotych od tych, które otrzymywane są przez przeciętnego mieszkańca kraju. Zmiana jest tym bardziej zauważalna, jeżeli zostanie wyrażona procentowo. Wówczas okaże się, że wynagrodzenie to jest wyższe o 179,3%. Porównując do tego wyniku dwa pozostałe

prawnicze zawody zaufania publicznego, zmiana jest szczególnie widoczna. Mediana zarobków w przypadku adwokata wynosi 6290 złotych i jest wyższa od przeciętnych zarobków w Polsce o 2996 złotych. Natomiast w przypadku radcy prawnego mediana wynagrodzenia wynosi 7580 złotych, a wynik ten jest wyższy o 4286 złotych.

Warto zastanowić się jakie czynniki powodują, że adwokaci przeciętnie zarabiają mniej od radców prawnych. Wyjaśnienia tego stanu rzeczy może być następujące. Radcy prawni ze względu na charakter prowadzonej działalności zawodowej są zatrudnieni w większości przypadków na podstawie umowy o pracę. Powyższy stan rzeczy implikuje dwa następujące fakty. Po pierwsze, mogą oni podejmować inne formy zatrudnienia, które nie są związane z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego. Wpływa to bezpośrednio na szersze spektrum możliwości pozyskania środków pieniężnych. Po drugie, taka forma zatrudnienia powoduje konieczność przedstawiania wszelkich zarobionych środków pieniężnych. W przypadku adwokatów natomiast domniemywać można, że przynajmniej w części mogą oni ukrywać uzyskane przychody, celem uniknięcia opodatkowania. Stanowi to szczególnie proste zadanie, biorąc pod uwagę charakter prowadzonej przez nich działalności. W związku z powyższym wydaje się, że przedstawione dane odnoszące się do mediany zarobków mogą nie do końca oddawać w sposób poprawny różnicę pomiędzy wynagrodzeniem radców prawnych i adwokatów. Tym samym należy do nich podchodzić z pewnym dystansem, gdyż nie do końca oddają faktyczny poziom dochodów osiągniętych przez przedstawicieli palestry, które prawdopodobnie pozostają na wyższym poziomie. Jedynie w przypadku aplikantów radcowskich i adwokackich zarobki osiągały niższy pułap, aniżeli w przypadku przeciętnego poziomu wynagrodzenia w Polsce. Opiewały one na poziomie 3220 złotych miesięcznie, a tym samym były niższe zaledwie o 2,3% względem mediany zarobków w Polsce. Tak niewielka różnica może stanowić duże zaskoczenie. Jednakże domniemywać można, że w tym przypadku różnice w poziomie honorarium za pracę są uzależnione w zależności od regionu Polski. Tym samym aplikant w największych miastach Polski może uzyskiwać stosunkowo wysoką płacę, podczas gdy w mniejszych ośrodkach miejskich jego wynagrodzenie, będzie miało charakter symboliczny bądź też nie uzyska go w ogóle.

Odnosząc zarobki osiągnięte przez przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego, względem przeciętnej płacy w określonych ośrodkach miejskich można zauważyć kilka prawidłowości. Po pierwsze, najmniejsza różnica względem mediany zarobków osiągniętych przez prawników, a przeciętnej mediany wynagrodzenia jest najniższa w Warszawie. W przypadku pozostałych większych ośrodków miejskich mediana honorarium

plasuje się na podobnym poziomie i w każdym przypadku przekracza 4000 złotych miesięcznie. Tym samym dysproporcja pomiędzy przeciętnymi zarobkami jurystów, a pozostałych osób wynosi średnio 40%. Jedyne wyjątkiem stanowi Białystok, gdzie różnica ta jest znacznie większa. Po drugie w każdym przypadku mediana zarobków prawników jest wyższa od przeciętnych zarobków w innych profesjach.

Reasumując wskazane zależności, warto wskazać na kilka przyjętych uproszczeń oraz zauważyć kilka prawidłowości. Ze względu na trudność pozyskania szczegółowych danych odnoszących się do zarobków w każdym z polskich miast przyjęte zostały pewne uproszczenia. Dane odnoszące się do mediany zarobków w poszczególnych miastach oparte są o informacje pochodzące z różnych okresów czasu – od 2015 do 2018 roku. Biorąc pod uwagę rosnący trend polskiej gospodarki, w przypadku najstarszych danych, wysokość wynagrodzenia mogła ulec podwyższeniu (przykładowo Poznań i dane z 2015 roku). Dodatkowo, zostało przyjęte pewne uproszczenie polegające na tym, że medianę zarobków odnoszącą się do poszczególnych województw odniesiono do ich stolic. Uwzględniając, że płaca w największych miastach w województwie, będących ponadto ich stolicami, jest zawsze wyższa, powodować to może zawyżenie różnicy pomiędzy przeciętną płacą, a wynagrodzeniem uzyskiwanym przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego. Warto jednak wskazać, że w dwóch przypadkach (Warszawa i Gdańsk), dane określające zarobki bezpośrednio odnoszą się do tych miast, w związku z czym w tym przypadku nie można mówić o przekłamaniu wyników. Dlatego też warto ponadto podkreślić, że mediana chociaż stanowi jedną z najlepszych miar w statystyce, w niedokładny sposób wskazuje na faktyczną sytuację zarobkową przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego. W przypadku każdej profesji i każdego jej członka, koniecznym zabiegiem staje się indywidualna ocena opłacalności wykonywania zawodu. W zależności od zawodu, czy też przykładowo miejsca prowadzenia działalności zawodowej, w każdym przypadku, inny zestaw czynników wpłynie będzie na rachunek ekonomiczny wykonywania profesji adwokata, radcy prawnego lub notariusza.

4.3. Podsumowanie ekonomicznych uwarunkowań wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego

Prawnicze zawody zaufania publicznego stanowią szczególną grupę profesji. W związku z powyższym zapotrzebowanie na usługi świadczone przez prawników jest względnie stałe, bez względu na sytuację ekonomiczną i polityczną państwa. Wyjątkowy charakter tych zawodów polega również na tym, że w przeciwieństwie do usług świadczonych

przez inne branże w przypadku prawników podstawową kompetencją, którą musi charakteryzować się każdy adwokat, radca prawny bądź notariusz jest dawanie rękojmi zaufania dla potencjalnych klientów. Dostęp do profesji zaufania publicznego charakteryzuje się znaczną limitacją. Z tego powodu konkurencja ogranicza się przede wszystkim do osób, które posiadają odpowiednie kompetencje związane z wykonywaniem zawodu prawnika. Jednakże w związku z rozwojem technologicznym i w wielu przypadkach zbyt liberalnym podejściem ustawodawcy do świadczenia części usług prawnych, adwokaci oraz radcy prawni oraz po części notariusze będą musieli zmierzyć się w niedalekiej przyszłości z coraz silniejszymi zagrożeniami na rynku pracy. Ponadto, przy rozważaniu rachunku ekonomicznego prowadzenia działalności zawodowej, prawnicy będą prawdopodobnie zobligowani do zwrócenia baczniejszej uwagi na koszty i przychody związane z różnymi aspektami aktywności w ramach wykonywania profesji zaufania publicznego.

ROZDZIAŁ V

Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego

5.1. Przedmowa i opis przyjętych metod statystycznych

Wykonywanie medycznych zawodów zaufania publicznego, takich jak: lekarz, lekarz dentyista, pielęgniarka i położna cechuje się analogicznie do profesji prawniczych, określonymi uwarunkowaniami ekonomicznymi i społecznymi, które określają opłacalność ich wykonywania.¹⁷⁹ W rozdziale niniejszym za kluczową kwestię należy uznać opis danych statystycznych mających na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaką rentowością charakteryzują się w pierwszej kolejności zawód lekarza oraz lekarza dentyisty, a w dalszej części profesja pielęgniarki i położnej.

W powyższym celu należy w pierwszej kolejności dokonać analizy liczby przedstawicieli medycznych zawodów zaufania publicznego w Polsce. Determinanta ta umożliwi przedstawienie podaży przedstawicieli świadczących usługi medyczne. Celem oddania szerszego charakteru wskazanej zmiennej ważnym zabiegiem pozostanie odniesienie jej do liczby ludności w Polsce oraz odsetka przedstawicieli służb medycznych przypadających na 10 tysięcy ludności.

W dalszej kolejności za konieczne należy uznać odniesienie uzyskanych powyżej danych względem innych krajów Unii Europejskiej. W związku z powyższym poddane zostaną analizie informacje dotyczące liczby przedstawicieli służby zdrowia w poszczególnych krajach oraz ich odsetek przypadający na 10 tysięcy mieszkańców. Rzeczone porównanie umożliwi uzyskanie szerszego spektrum informacji dotyczących opłacalności wykonywania profesji medycznych w Polsce względem wybranych krajów wysokorozwiniętych.

W ostatniej części niniejszego rozdziału za zasadne należy uznać przedstawienie wieku oraz płci przedstawicieli zawodów medycznych oraz liczby absolwentów kierunków medycznych w Polsce oraz w pozostałych państwach. Informacje niniejsze umożliwią określenie z jak wysokim wskaźnikiem zastępowalności pokoleniowej mamy do czynienia, a tym samym, czy podaż przedstawicieli medycznych zawodów zaufania publicznego

¹⁷⁹ J. Wiatrowski, K. Wiatrowski -LEKARZ JAKO ZAWÓD ZAUFANIA PUBLICZNEGO- Tom II. Problemy Zdrowia Publicznego, Wydawnictwo Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Częstochowie, 2020 str.79-97,

jest wystarczająca. Natomiast, dane dotyczące płci umożliwią określenie stopnia egalitaryzmu w dostępie do wykonywania zawodów medycznych.

Ponadto, zostanie przedstawiona mediana zarobków poszczególnych medycznych zawodów zaufania publicznego.

Dogłębna analiza przedstawionych danych umożliwi określenie opłacalności wykonywania zawodów medycznych w Polsce. Ponadto, pozwoli na odniesienie ekonomicznych uwarunkowań pełnienia wskazanych profesji do zawodów prawniczych. Informacje obejmować będą w większości 10 letni horyzont czasowy. Zostaną pozyskane w większości z raportów sporządzonych przez Główny Urząd Statystyczny, Eurostat oraz danych zamieszczonych na stronach Ministerstwa Zdrowia, Naczelnej Izby Lekarskiej i Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych.

5.2. Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania zawodu lekarza i lekarza dentysty

Lekarz oraz lekarz dentysta to dwa podstawowe medyczne zawody zaufania publicznego. W powszechnym mniemaniu charakteryzują się one największym prestiżem oraz najwyższą opłacalnością w związku z ich wykonywaniem. Głównym zadaniem przedstawicieli wskazanych profesji jest leczenie. Etymologia tego słowa jak podaje prof. UJ, dr hab. Z. Bela jest archaiczna, a jej rdzeń jest pochodzenia indoeuropejskiego, czyli języka stanowiącego podstawę przeważającej większości współczesnych języków europejskich. Słowo wyleczyć jest analogiczne względem słowa wyciągnąć, przez kompetentną do tego osobę, która „wyciąga” chorobę z niesprawnego ciała¹⁸⁰. W związku z powyższym lekarze jak można domniemywać powinni cieszyć się szacunkiem ogólnospołecznym oraz idącym za tym odpowiednim uposażeniem pieniężnym podkreślającym prestiż tego zawodu. Warto tym samym bliżej przyjrzeć się uwarunkowaniom o charakterze ekonomicznym cechującym rzeczony profesje.

W pierwszej kolejności należy poddać analizie liczbę lekarzy ora lekarzy dentystów w Polsce, z uwzględnieniem ich podziału na płeć. Obserwacja obejmuje lata 2017 i 2018, natomiast dla celów porównawczych przedstawiono informacje z lat 2015 i 2010. Rzeczone dane przedstawiały się w sposób następujący.

¹⁸⁰ Z. Bela „*Etymologia i pierwotne znaczenia wyrazów lek i leczyć*” marzec 2011

	Liczba lekarzy	Liczba lekarzy dentystów
2010	83201	12549
2015	88437	12603
2017	90284	13331
2018	89532	12927
	w tym kobiety lekarze	w tym kobiety lekarze dentyści
2010	47131	9717
2015	50343	9544
2017	51318	9918
2018	51291	9664

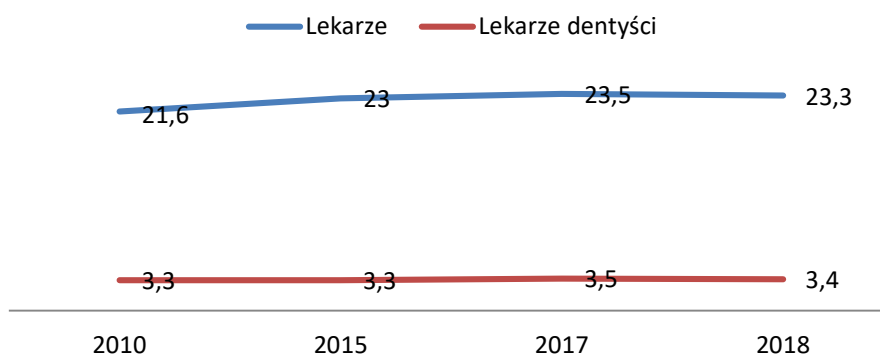
Tabela 5.1. Liczba lekarzy i lekarzy dentystów w Polsce w latach 2010, 2015, 2017, 2018, z wyróżnieniem kobiet.

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z rocznika statystycznego 2019 (dział ochrona zdrowia i opieka społeczna, str. 377) oraz danych Ministerstwa Zdrowia

Na podstawie danych przedstawionych w powyższej tabeli należy sformułować kilka następujących wniosków. Po pierwsze liczba lekarzy oraz lekarzy dentystów w okresie 2010 - 2018 charakteryzowała się tendencją wzrostową. Rzeczona zmiana była jednak niewielka. W poddanym analizie czasokresie liczba przedstawicieli wskazanych zawodów zaufania publicznego wzrosła zaledwie o 7,61% (w przypadku lekarzy) oraz 3,01% (w przypadku lekarzy dentystów). Ponadto pomiędzy 2017 a 2018 rokiem odnotowano tendencję spadkową w obydwu grupach. Drugą zależnością, którą warto odnotować jest wysoki udział kobiet w obydwu profesjach. W przypadku zawodu lekarza udział ten przekracza ponad połowę (w 2010 roku kobiety stanowiły 56,65% wszystkich lekarzy, natomiast osiem lat później 57,29%). W przypadku profesji lekarza dentyści odsetek ten jest jeszcze wyższy i wynosi około $\frac{3}{4}$ (w 2010 roku kobiety stanowiły 77,43%, natomiast w 2018 roku 74,76%). W związku z powyższym wskazane profesje charakteryzują się wysokim stopniem feminizacji.

Wskazane dane prezentują wyłącznie ogólny obraz sytuacji w polskiej służbie zdrowia. W związku z tym w dalszej kolejności należy przeanalizować liczbę lekarzy oraz lekarzy dentystów przypadającą na grupę ludności wynoszącą 10 tysięcy. W następnej kolejności natomiast, ważnym zabiegiem pozostanie odniesienie pozyskanych informacji względem innych krajów europejskich. Rzeczona dane przedstawiają się w sposób następujący.

Liczba lekarzy oraz lekarzy dentyistów przypadająca na 10 tys. ludności

Wykres 5.1. Liczba lekarzy oraz lekarzy dentyistów przypadająca na 10 tys. ludności w Polsce w latach 2010,2015,2017,2018

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z rocznika statystycznego 2019 (dział ochrona zdrowia i opieka społeczna, str. 377) oraz danych Ministerstwa Zdrowia

Kraj	Liczba lekarzy dentyistów na 10 tys. mieszkańców	Różnica względem średniej unijnej	Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców	Różnica względem średniej unijnej
Austria	5,69	-2,01	30,83	-6,07
Belgia	7,49	-0,21	42,45	5,55
Bułgaria	11,87	4,17	40,85	3,95
Czechy	7,48	-0,22	39,98	3,08
Dania	7,41	-0,29	42,49	5,59
Estonia	9,60	1,90	34,68	-2,22
Finlandia	7,30	-0,40	32,06	-4,84
Grecja	12,33	4,63	60,66	23,76
Chorwacja	8,31	0,61	33,62	-3,28
Niemcy	8,52	0,82	42,49	5,59
Hiszpania	7,87	0,17	38,77	1,87
Francja	6,46	-1,24	31,58	-5,32
Włochy	8,19	0,49	39,90	3,00
Cypr	10,93	3,23	38,68	1,78
Malta	4,77	-2,93	39,64	2,74
Łotwa	7,11	-0,59	32,05	-4,85
Litwa	10,04	2,34	45,56	8,66
Luksemburg	9,74	2,04	29,85	-7,05
Węgry	6,73	-0,97	33,25	-3,65
Holandia	5,04	-2,66	35,82	-1,08
Wielka Brytania	5,26	-2,44	28,11	-8,79
Polska	3,51	-4,19	23,78	-13,12
Szwecja	8,14	0,44	41,17	4,27
Słowacja	5,01	-2,69	34,21	-2,69
Słowenia	7,04	-0,66	31,01	-5,89

Rumunia	7,91	0,21	29,27	-7,63
Irlandia	5,48	-2,22	30,66	-6,24
Portugalia	10,11	2,41	49,75	12,85
UE - 28	7,70	0,00	36,90	0,00

Tabela 5.2. Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w krajach Unii Europejskiej w 2017 roku przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców oraz ich różnica względem średniej unijnej

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics – physicians” (Listopad 2019, str. 2) oraz raportu „Healthcare personnel statistics - dentists, pharmacists and physiotherapists” (Listopad 2019, str. 2), Eurostat, Statistic Explained

Na podstawie przedstawionych danych należy sformułować kilka następujących wniosków i hipotez. Po pierwsze, liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w badanym okresie obejmującym lata 2010-2018 była praktycznie stała i przyjmowała niewielkie wartości. Szczególnie tendencja ta jest zauważalna w przypadku stomatologów. Odsetek lekarzy dentyistów w rzeczonym czasokresie był niemal identyczny (3,3 lekarza dentyisty przypadającego na grupę wynoszącą 10 tysięcy ludności w 2010 roku, względem wartości wynoszącej 3,4 osiem lat później). W przypadku lekarzy wzrost był bardziej dynamiczny, jednakże wciąż charakteryzował się niskimi wartościami (21,6 lekarza przypadającego na grupę wynoszącą 10 tysięcy ludności w 2010 roku, względem wartości wynoszącej 23,3 osiem lat później).

Celem oddania pełnego obrazu wyżej przedstawionej zależności należy jednak odnieść rzeczone informacje względem danych pochodzących z innych państw. W tym celu przyjęto za próbę badawczą kraje wchodzące w skład Unii Europejskiej. Jak wynika z powyższej tabeli Polska charakteryzuje się najniższą spośród wszystkich krajów wspólnoty europejskiej liczbą lekarzy i lekarzy dentyistów. W związku z powyższym Polska wyróżnia się znacznymi brakami w liczbie specjalistów w dziedzinie medycyny. Wartości są o wiele niższe od średniej unijnej, a szczególnie jest to widoczne w przypadku lekarzy. Odchylenie w przypadku stomatologów nie przyjmuje tak wysokich wartości, jednak bliski zeru przyrost wykwalifikowanych specjalistów prawdopodobnie jeszcze w większym stopniu będzie pogarszał i tak już złą sytuację.

W związku z powyższym na podstawie przedstawionych danych można sformułować tezę, że braki kadrowe na stanowiskach lekarzy oraz lekarzy dentyistów powodują zapotrzebowanie na wyżej wymienione zawody, a to w konsekwencji stanowi jeden z dominujących czynników, który wpływa na opłacalność wykonywania rzeczonych profesji.

Przechodząc do dalszej analizy należy rozpatrzyć kwestię dotyczącą wieku lekarzy i lekarzy dentyistów oraz liczby osób kończących studia na kierunkach medycznych.

Informacje uzyskane w ten sposób umożliwią udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaki jest wskaźnik zastępowalności w przypadku rzeczonych zawodów zaufania publicznego, a tym samym czy w najbliższych latach będziemy mieli do czynienia z rosnącą bądź przeciwnie malejącą podażą miejsc pracy w służbie zdrowia. W tym celu zostaną poniżej zaprezentowane informacje odnoszące się do liczby absolwentów uczelni medycznych, a w dalszej kolejności do wieku lekarzy i lekarzy dentystów w Polsce i dla porównania w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Rzeczone dane przedstawiają się w następujący sposób.

Liczba absolwentów kierunku lekarskiego w poszczególnych krajach UE przypadająca na 100 tys. mieszkańców

Kraj	2007	2012	2017	Zmiana w latach 2007-2017
EU-28	10,2	11,5	13,3	3,1
Malta	14,8	18,3	32,9	18,2
Irlandia	16,5	17,0	24,9	8,4
Rumunia	12,7	15,8	23,5	10,8
Dania ⁽¹⁾	15,8	15,5	21,5	5,6
Litwa	8,2	13,2	19,3	11,1
Słowenia	6,4	12,9	17,5	11,1
Łotwa ⁽³⁾	5,0	11,5	17,4	12,3
Rep. Czeska	10,8	15,1	17,1	6,4
Portugalia	9,8	13,3	16,1	6,3
Holandia ⁽³⁾	12,3	14,7	16,0	3,6
Bułgaria	6,0	8,6	14,9	8,8
Belgia	6,9	10,6	14,8	7,9
Hiszpania	8,5	9,5	14,5	6,0
Węgry	10,0	13,9	14,4	4,4
Austria	17,6	16,8	14,4	-3,1
Chorwacja	10,8	11,3	14,0	3,2
Słowacja ⁽⁵⁾	10,0	11,5	b.d.	1,5
Włochy ⁽²⁾	11,7	11,1	13,3	1,6
Wielka Brytania ⁽⁴⁾	12,3	13,9	12,9	0,6
Finlandia ⁽²⁾⁽³⁾	6,9	14,6	12,0	5,1
Niemcy	11,6	11,9	12,0	0,4
Estonia	7,9	10,3	11,5	3,6
Szwecja	10,2	11,9	11,5	1,3
Polska	6,7	9,3	11,0	4,3
Grecja ⁽¹⁾	14,5	9,2	10,2	-4,3
Francja ^{(1) (2)}	6,0	7,2	9,5	3,4
Cypr	0,0	0,0	0,0	0,0
Luksemburg	0,0	0,0	0,0	0,0
Objaśnienia:				
⁽¹⁾ – Dane za 2016 rok zamiast 2017 roku				
⁽²⁾ – Przerwa w szeregu danych za 2012 rok				

(³) - Przerwa w szeregu danych za 2017 rok

(⁴) – Dane tymczasowe

(⁵) – Różnica w latach 2007-2012 zamiast 2007-2017

Tabela 5.3. Liczba absolwentów kierunku lekarskiego w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics physicians” (Listopad 2019, str. 10), Eurostat, Statistic Explained

Liczba absolwentów stomatologii w poszczególnych krajach UE przypadająca na 100 tys. mieszkańców

Kraj	2007	2012	2017	Zmiana w latach 2007-2017
EU-28 (¹)	2,25	2,47	2,64	0,39
Belgia	1,13	1,47	2,24	1,11
Bułgaria	2,90	4,17	4,92	2,02
Rep. Czeska	1,51	2,49	3,32	1,81
Dania (²)	2,03	2,20	2,08	0,05
Niemcy	2,14	2,95	2,65	0,51
Estonia	2,91	1,74	1,90	-1,01
Irlandia	1,48	1,74	1,77	0,29
Grecja (²)	3,21	1,59	2,00	-1,21
Hiszpania	2,52	3,28	3,56	1,04
Francja (²)	1,31	1,57	1,63	0,32
Chorwacja (³)	2,99	3,14	2,45	-0,54
Włochy (²)	1,92	1,38	1,14	-0,78
Cypr	0,00	0,00	0,00	0,00
Łotwa (⁴)	1,50	1,82	3,24	1,74
Litwa	3,59	5,22	6,22	2,63
Luksemburg	0,00	0,00	0,00	0,00
Węgry	1,91	3,45	3,15	1,24
Malta	1,97	1,43	2,35	0,38
Holandia	1,66	1,35	1,31	-0,35
Austria	1,22	1,49	2,09	0,87
Polska	1,89	2,51	2,57	0,68
Portugalia	5,43	5,64	6,22	0,79
Rumunia	4,09	6,37	10,62	6,53
Słowenia	2,39	1,99	3,10	0,71
Słowacja	0,91	1,46	b.d.	0,55
Finlandia (²)(⁵)	0,98	3,27	2,02	1,04
Szwecja	1,86	2,13	2,49	0,63
Wielka Brytania (¹)	1,74	1,91	1,82	0,08

Objaśnienia:

(¹) – Dane za 2009 rok zamiast 2007 roku

(²) – Dane za 2016 rok zamiast 2017 roku

(³) - Dane za 2008 rok zamiast 2007 roku

(⁴) – Przerwa w szeregu danych za 2012 rok

(⁵) – Przerwa w szeregu danych za 2017 rok

Tabela 5.4. Liczba absolwentów stomatologii w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics - dentists, pharmacists and physiotherapists” (Listopad 2019, str. 6), Eurostat, Statistic Explained

Poddając gruntownej egzegezie przedstawione dane, w pierwszej kolejności należy poddać analizie liczbę absolwentów uczelni medycznych w Polsce oraz pozostałych krajach wspólnoty europejskiej. Cechą charakterystyczną dla większości krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej pozostaje rosnąca liczba osób kończących kierunek lekarski bądź stomatologię. Wyłącznie nieliczne kraje odnotowały spadek w zakresie liczby absolwentów w badanym okresie obejmującym lata 2007 - 2017. W przypadku kierunku lekarskiego należą do nich Austria oraz Grecja. Przypadek Grecji nie powinien stanowić zaskoczenia ze względu na najwyższą spośród krajów wspólnoty europejskiej liczbę lekarzy przypadających na 10 tysięcy mieszkańców (60,66 lekarza na 10 tysięcy mieszkańców). Wynik ten jest wyższy od średniej unijnej aż o 23,76 lekarza na 10 tysięcy mieszkańców. Zdziwiająca okazuje się natomiast tendencja zauważalna w Austrii. Kraj ten cechuje się stosunkowo niską liczbą lekarzy przypadających na wskazaną grupę ludności (30,83 lekarza na 10 tysięcy mieszkańców, wynik niższy od średniej unijnej o 6,07). W przypadku stomatologii spadek jest zauważalny w większej liczbie państw. Podobnie jak w poprzednim przypadku należą do nich Grecja (najwyższy spadek względem wszystkich krajów Unii Europejskiej wynoszący 1,21 lekarza dentyści na 10 tysięcy mieszkańców) oraz Austria. Do grona tego należy ponadto zaliczyć Estonię, Chorwację i Włochy. Wszystkie z wymienionych krajów (ponownie z wyłączeniem Austrii) charakteryzują się wyższą liczbą stomatologów przypadających na wskazaną grupę ludności aniżeli średnia unijna.

Polska charakteryzuje się rosnącą liczbą osób kończących uczelnie medyczne. Zarówno w przypadku kierunku lekarskiego, jak i stomatologii. Przyrost w badanym okresie obejmującym lata 2007 – 2017 wynosił 4,3 (medycyna) oraz 0,68 (stomatologia). Obydwa wyniki są wyższe od średniej unijnej, która wynosi w przypadku kierunku lekarskiego 3,1 (wynik wyższy o 1,2) oraz 0,68 w przypadku stomatologii (wynik wyższy o 0,29). Pomimo tego, uwzględniając dane z niektórych krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej rezultat ten okazuje się stosunkowo niski. Przykładowo, najwyższy przyrost uwzględniając medycynę odnotowała Malta – 18,2 (wynik wyższy od Polski o 13,9). Natomiast w przypadku stomatologii największym wzrostem cechowała się Rumunia – 6,53 (wynik wyższy od Polski o 5,85). Uwzględniając jednak tendencję zauważalną w polskim szkolnictwie wyższym, polegającą na otwieraniu nieustannie nowych wydziałów medycznych, można domniemywać, że tempo wzrostu liczby absolwentów kierunku lekarskiego i stomatologii będzie wzrastać.

W związku z powyższym należy przedstawić następujące wnioski. Dodatkowo tempo wzrostu liczby absolwentów uczelni medycznych, w niektórych przypadkach oscylujące wokół niezwykle wysokich wartości (Malta – medycyna, Rumunia – stomatologia) może obniżyć ekonomiczną opłacalność wykonywania rzeczonych zawodów zaufania publicznego w Unii Europejskiej w niedalekiej przyszłości. Tendencja ta będzie podyktowana wzrostem podaży liczby lekarzy oraz lekarzy dentyistów. W przypadku Polski natomiast tempo wzrostu pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. Uwzględniając najniższą spośród krajów wspólnoty europejskiej liczbę lekarzy (23,78; wynik niższy od średniej unijnej o 13,12) oraz lekarzy dentyistów (3,51; wynik niższy od średniej unijnej o 4,19) wzrost liczby przedstawicieli wskazanych profesji spowoduje wyrównanie istniejących dotychczas braków kadrowych występujących w polskiej służbie zdrowia i prawdopodobnie nie spowoduje znacznego spadku opłacalności wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego.

W następnej kolejności należy poddać analizie wiek lekarzy oraz lekarzy dentyistów w Polsce i innych krajach wchodzących w skład Unii Europejskiej. Dane zostały przedstawione w poniższych tabelach.

Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w Polsce wykonujących zawód z uwzględnieniem wieku i płci (w liczbach bezwzględnych)								
Lekarze								
	do 35 roku życia	od 36 do 45 roku życia	od 46 do 55 roku życia	od 56 do 65 roku życia	powyżej 65 roku życia	powyżej 55 roku życia	do 55 roku życia	Wszystkie grupy wiekowe
Lekarze ogółem	33204	22 845	29 999	31470	36 579	68049	86048	154097
Mężczyźni	12361	8 729	13 679	14056	14 465	28521	34769	63290
Kobiety	20843	14 116	16 320	17414	22 114	39528	51279	90807
Lekarze dentyści								
	do 35 roku życia	od 36 do 45 roku życia	od 46 do 55 roku życia	od 56 do 65 roku życia	powyżej 65 roku życia	powyżej 55 roku życia	do 55 roku życia	Wszystkie grupy wiekowe
Dentyści ogółem	10039	7 877	8 854	6719	9 477	16196	26770	42966
Mężczyźni	2756	2 176	2 221	1406	1 332	2738	7153	9891
Kobiety	7283	5 701	6 633	5313	8 145	13458	19617	33075
Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w Polsce wykonujących zawód z uwzględnieniem wieku i płci (procentowo)								
Lekarze								
	do 35 roku życia	od 36 do 45 roku życia	od 46 do 55 roku życia	od 56 do 65 roku życia	powyżej 65 roku życia	powyżej 55 roku życia	do 55 roku życia	Wszystkie grupy wiekowe
Lekarze ogółem	21,55%	14,83%	19,47%	20,42%	23,74%	44,16%	55,84%	100,00%
Mężczyźni	19,53%	13,79%	21,61%	22,21%	22,86%	45,06%	54,94%	100,00%
Kobiety	22,95%	15,55%	17,97%	19,18%	24,35%	43,53%	56,47%	100,00%
Lekarze dentyści								

	do 35 roku życia	od 36 do 45 roku życia	od 46 do 55 roku życia	od 56 do 65 roku życia	powyżej 65 roku życia	powyżej 55 roku życia	do 55 roku życia	Wszystkie grupy wiekowe
Dentyści ogółem	23,36%	18,33%	20,61%	15,64%	22,06%	37,69%	62,31%	100,00%
Mężczyźni	27,86%	22,00%	22,45%	14,21%	13,47%	27,68%	72,32%	100,00%
Kobiety	22,02%	17,24%	20,05%	16,06%	24,63%	40,69%	59,31%	100,00%

Tabela 5.5. Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w Polsce wykonujących zawód z uwzględnieniem wieku i płci w 2019 roku

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych zawartych w zestawieniu nr 3, Zestawienie liczbowe lekarzy i lekarzy dentyistów wg wieku, płci i tytułu zawodowego, Liczba wszystkich aktualnych członków izby lekarskiej, Naczelna Izba Lekarska, Centralny Rejestr Lekarzy RP, marzec 2020

Udział lekarzy w poszczególnych grupach wiekowych w krajach UE (procentowo)

Kraj	poniżej 35 lat	35-44 lata	45-54 lata	55-64 lata	65 lat lub więcej	55 lat lub więcej	Poniżej 55 lat
Włochy	8,60%	17,30%	19,10%	39,50 %	15,50%	55,00 %	45,00 %
Bułgaria	12,50%	9,60%	27,20%	34,60%	16,20%	50,80%	49,20%
Łotwa	17,30%	11,00%	24,00%	30,00%	17,60%	47,60%	52,40%
Estonia	19,80%	14,00%	20,40%	26,40%	19,50 %	45,90%	54,10%
Francja	13,70%	19,30%	21,90%	32,00%	13,10%	45,10%	54,90%
Niemcy	20,10%	12,30%	22,90%	38,60%	6,00%	44,60%	55,40%
Belgia	10,20%	21,60%	23,60%	26,40%	18,20%	44,60%	55,40%
Cypr	9,80%	24,20%	21,20%	26,80%	17,60%	44,40%	55,60%
Luksemburg	4,80%	23,20%	28,60 %	31,40%	12,00%	43,40%	56,60%
Węgry	20,40%	17,00%	19,30%	24,50%	18,90%	43,40%	56,60%
Litwa	24,90%	14,90%	21,00%	24,80%	14,40%	39,20%	60,80%
Słowacja	22,90%	19,60%	21,40%	23,30%	12,70%	36,00%	64,00%
Hiszpania	20,60%	23,90%	21,50%	29,00%	5,10%	34,10%	65,90%
Szwecja ⁽¹⁾	15,70%	28,60%	21,90%	22,00%	11,70%	33,70%	66,30%
Dania ⁽¹⁾	20,10%	28,20%	19,20%	22,00%	10,50%	32,50%	67,50%
Austria	18,90%	26,50%	24,90%	24,10%	5,60%	29,70%	70,30%
Słowenia	24,50%	25,00%	20,90%	22,60%	6,90%	29,50%	70,50%
Chorwacja	25,10%	22,40%	23,20%	25,90%	3,50%	29,40%	70,60%
Grecja	15,10%	29,00%	26,60%	20,60%	8,70%	29,30%	70,70%
Finlandia ⁽²⁾	20,50%	24,80%	28,00%	26,70%	0,00%	26,70%	73,30%
Holandia	30,70%	24,10%	19,70%	20,20%	5,30%	25,50%	74,50%
Rumunia	30,40%	24,70%	21,50%	19,00%	4,50%	23,50%	76,50%
Irlandia	27,60%	27,60%	22,30%	15,60%	6,80%	22,40%	77,60%
Malta	43,80 %	19,40%	16,00 %	15,70%	5,00%	20,70%	79,30%
Wielka Brytania	32,50%	29,20 %	23,20%	11,90 %	1,90%	13,80 %	86,20 %
UE	20,40%	21,50%	22,40%	25,30%	10,30%	35,60%	64,40%

Objaśnienia:

⁽¹⁾ – Dane za 2016 rok

zamiast 2017 roku
(²) – Dane za 2015
rok
zamiast 2017 roku

Tabela 5.6. Udział lekarzy w poszczególnych grupach wiekowych w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2017 roku wyrażony procentowo

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics physicians” (Listopad 2019, str. 6), Eurostat, Statistic Explained

Na podstawie powyższych danych należy sformułować kilka następujących wniosków. Po pierwsze, przyjmując wiek 55 lat za umowną granicę pomiędzy lekarzami należącymi do starszego i młodszego pokolenia, krajem mającym najwyższy udział starszych specjalistów są Włochy (55% lekarzy ma 55 lat lub jest starsza, względem 45% którzy mają poniżej 55 lat). Natomiast najniższy wiek lekarzy zauważalny jest w Wielkiej Brytanii (13,80% lekarzy ma 55 lat lub jest starsza, względem 86,20% którzy mają poniżej 55 lat). Struktura obydwu krajów jest tym samym diametralnie odmienna. Oprócz dwóch wskazanych grup warto również zwrócić uwagę na przedziały skrajne tzn. na procentowy udział lekarzy w wieku poniżej 35 lat oraz powyżej 65 lat. Największy odsetek lekarzy w najniższej grupie wiekowej zauważalny jest na Malcie - 43,80%, najniższy zaś w Luksemburgu – 4,80%. Rozpatrując natomiast najstarszą grupę wiekową, należy zauważyć, że największym odsetkiem lekarzy powyżej 65 roku życia charakteryzuje się Estonia – 19,50%, najniższym zaś Finlandia – 0,00%.

Informacje dotyczące wieku lekarzy są niezbędne w celu określenia przyszłej liczby specjalistów świadczących usługi medyczne. Kraje charakteryzujące się wysokim udziałem lekarzy powyżej 55 roku życia, a zwłaszcza powyżej 65 roku życia (np. Włochy, Estonia), będą charakteryzowały się spadającą liczbą specjalistów. Skutkować to będzie brakami kadrowymi w służbie zdrowia i wzrostem opłacalności świadczenia usług medycznych. Natomiast w państwach, w których odsetek lekarzy w młodym wieku jest wysoki (Wielka Brytania, Malta), konkurencja na rynku pracy może wzrastać, a tym samym opłacalność wykonywania wskazanej profesji zaufania publicznego spadać.

Przechodząc do analizy odnoszącej się do wieku lekarzy w Polsce należy zauważyć kilka zależności. Po pierwsze należy stwierdzić, że nasz kraj charakteryzuje się stosunkowo wysokim udziałem starszych lekarzy oraz znacznymi dysproporcjami. Uznając ponownie wiek 55 lat za granicę pomiędzy lekarzami młodego i starszego pokolenia, udział tych drugich, jak na standardy unijne jest wysoki. Przeciętnie we wskazanych państwach Unii Europejskiej 35,60% lekarzy charakteryzuje się wiekiem 55 lat lub wyższym, a 64,40%

należy do przeciwnej grupy wiekowej (tzn. poniżej 55 lat). Polska natomiast charakteryzuje się wyższym odsetkiem lekarzy starszych (44,16 % lekarzy ma 55 lat lub więcej) oraz niższym młodszych (55,84% lekarzy ma mniej niż 55 lat). Warto jednak podkreślić, że udział lekarzy starszych nie jest aż tak wysoki jak we Włoszech, cechujących się najwyższym udziałem lekarzy powyżej 55 roku życia (w przypadku Polski odsetek niższy o 10,84%). Tym samym zasadnym jest przeanalizować skrajne przedziały takowego zestawienia. Cechą charakterystyczną dotyczącą Polski jest względnie wysoki udział lekarzy poniżej 35 roku życia – 21,55% (średnia unijna 20,40%), przy jednocześnie najwyższym, wyższym od Estonii (19,50%) odsetku lekarzy powyżej 65 roku życia – 23,74% (średnia unijna 10,30%). Informacja ta jest dodatkowo niepokojąca, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, iż udział lekarzy najstarszej grupie wiekowej jest wyższy niż w najniższej grupie wiekowej (ubytek wynoszący 2,19%). Zjawisko o podobnym charakterze widoczne jest jednak także w innych licznych wskazanych krajach Unii Europejskiej, a ubytek przyjmuje jeszcze większe wartości. Do państw tych należą Belgia (ubytek o 8,00%), Cypr (ubytek o 7,8%), Luksemburg (ubytek o 7,2%), Włochy (ubytek o 6,9%), Bułgaria (ubytek o 3,7%) oraz Łotwa (ubytek o 0,3%).

Reasumując należy stwierdzić, że w przypadku Polski ze względu na wysoki udział liczby lekarzy w starszych grupach wiekowych oraz ubytek powstały na skutek niższej liczby lekarzy poniżej 35 roku życia niż powyżej 65 roku życia mamy do czynienia z brakami kadrowymi w służbie zdrowia, które w przyszłości przyjmą większy rozmiar. Jak się jednak wydaje sytuacja nie jest tak wysoce niepokojąca jak w niektórych krajach Unii Europejskiej, takich jak Włochy bądź Bułgaria. Należy jednak stwierdzić, że ze względu na wysoki wiek lekarzy oraz zmniejszającą się ich podaż na rynku pracy opłacalność wykonywania wskazanej profesji zaufania publicznego będzie wykazywała tendencję wzrostową.

W następnej kolejności należy poddać analizie wiek lekarzy dentyków. Dane w tym przypadku zostaną zestawione z informacjami odnoszącymi się do wieku lekarzy, a nie innych stomatologów w krajach unijnych, ze względu na niemożliwość pozyskania odpowiedniego zestawienia. W pierwszej kolejności można zauważyć, że udział lekarzy dentyków w starszej grupie wiekowej (tj. 55 lat lub więcej) jest niższy, niż w przypadku lekarzy. Mianowicie, 37,69% stomatologów miało więcej niż 55 lat lub więcej, podczas gdy aż 44,16% lekarzy należało do tej zbiorowości (różnica wynosząca 6,47%). Analogicznie, wyższy jest odsetek lekarzy dentyków poniżej 55 roku życia - 62,31%, aniżeli

lekarzy – 55,84%. Analizując wartości skrajne, należy odnotować dwie zależności. Po pierwsze, w przypadku stomatologów mamy do czynienia z wyższym udziałem osób poniżej 35 roku życia niż w przypadku lekarzy (dentyści – 23,36%, lekarze - 21,55%) oraz z niższym odsetkiem osób powyżej 65 roku życia (dentyści – 22,06%, lekarze – 23,74%). Co jednak najważniejsze w przeciwieństwie do lekarzy, w przypadku stomatologów, zauważalny jest wyższy udział osób w najmłodszej grupie wiekowej niż w najstarszej grupie wiekowej (przyrost wynoszący 1,30%). W związku z powyższym w przypadku dentyistów mamy do czynienia z wyższym wskaźnikiem zastępowalności pokoleniowej, a tym samym uwzględniając determinantę w postaci wieku, braki kadrowe w ich przypadku są niższe, co przekłada się na niższą opłacalność wykonywania tej profesji.

W ostatniej kolejności analizie zostanie poddana mediana zarobków lekarza oraz lekarza dentyisty. Rzeczone dane zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie lekarzy i lekarzy dentyistów z uwzględnieniem płci z uwzględnieniem płci za 2018 rok (w złotych)			
Lekarze	9910,12 zł	Lekarze dentyści	5497,13 zł
w tym:		w tym:	
Kobiety	9542,34 zł	Kobiety	5515,91 zł
Mężczyźni	10439,22 zł	Mężczyźni	5436,50 zł

Tabela 5.7. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie lekarzy i lekarzy dentyistów z uwzględnieniem płci za październik 2018 roku (w złotych)

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2018 roku” (Październik 2018, str. 77), Główny Urząd Statystyczny

Przeciętne wynagrodzenie lekarza oraz lekarza dentyisty kształtuje się na różnym poziomie. W przypadku lekarzy wynosi 9910,12 złotych miesięcznie, natomiast w przypadku lekarzy dentyistów wynosi 5497,13 złotych miesięcznie (różnica 4412,99 złotych miesięcznie). Dane wskazujące na fakt, że to lekarze zarabiają więcej, co nie powinno stanowić większego zaskoczenia. Uwzględniając płeć przedstawicieli wyżej wymienionych zawodów zaufania publicznego, w przypadku lekarzy to mężczyźni zarabiają więcej (przeciętnie o 914,88 złotych miesięcznie), natomiast w przypadku lekarzy dentyistów mamy do czynienia z tendencją odwrotną – to kobiety zarabiają więcej (przeciętnie o 79,41 złotych miesięcznie).

Reasumując, rozważania zawarte w niniejszym podrozdziale należy stwierdzić, że zarówno zawód lekarza, jak i lekarza dentyisty charakteryzuje się wysoką opłacalnością. Fakt ten podyktowany jest przede wszystkim niedopasowaniem podaży specjalistów względem popytu na usługi medyczne. Negatywną sytuację dodatkowo pogłębia fakt, iż wiek

lekarzy oraz lekarzy dentyistów w Polsce należy do jednego z wyższych w Europie, natomiast liczba młodych specjalistów jest wciąż stosunkowo niewielka. Ponadto mediana zarobków przedstawicieli wskazanych medycznych zawodów zaufania publicznego jest względnie wysoka. Dlatego też w opinii autorów rzeczzonego opracowania, wszystkie wskazane fakty determinują zwiększoną rentowność pełnienia powyższych profesji.

W kolejnym podrozdziale zostanie dokonana analiza ekonomicznych uwarunkowań wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej. Zasada jej przeprowadzenia będzie miała zbieżny charakter względem wyżej przedstawionej rekapitulacji. W tym celu zostaną przeanalizowane dane opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny w roczniku statystycznym, dane statystyczne zawarte w raportach Eurostatu oraz informacje pochodzące z Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych. Zabieg ten będzie miał na celu określenie opłacalności wykonywania wskazanych profesji zaufania publicznego.

5.3. Ekonomiczne uwarunkowania wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej

Grupą medycznych zawodów zaufania publicznego, która immanentnie pozostaje powiązania z profesjami lekarza oraz lekarza dentyisty pozostają pielęgniarka i położna. Podmioty wykonujące wskazane zawody pełnią w wielu przypadkach funkcję koordynacyjną oraz wspomagającą w służbie zdrowia. Z drugiej strony mogą jednak działać również jako niezależne podmioty.

W związku z powyższym analiza ekonomicznych uwarunkowań wykonywania profesji pielęgniarki i położnej jest koniecznym zabiegiem, po dokonanych w podrozdziale poprzednim rozważaniach dotyczących profesji lekarza oraz lekarza dentyisty. W tym celu w pierwszej kolejności zostanie przeprowadzona interpretacja odnosząca się do łącznej liczby pielęgniarek i położnych oraz ich liczby, która przypada na grupę wynoszącą 10 tysięcy mieszkańców w Polsce i dla porównania w pozostałych krajach Unii Europejskiej. W dalszej kolejności zostanie zbadany wskaźnik zastępowalności, poprzez prześledzenie liczby absolwentów studiów pielęgniarskich oraz pielęgniarskich w zakresie położnictwa. Ostatnim zabiegiem będzie prześledzenie wysokości przeciętnego wynagrodzenia w przypadku rzeczonych profesji. Poczyniona analiza będzie miała na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaką opłacalnością charakteryzują się wskazane zawody medyczne. Badanie obejmuje dane opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny, dane statystyczne opublikowane na stronie Ministerstwa Zdrowia oraz raporty Eurostatu.

W pierwszym rzędzie analizie zostaną poddane informacje dotyczące łącznej liczby pielęgniarek i położnych oraz ich liczby przypadającej na odsetek 10 tysięcy mieszkańców w Polsce. Rzeczone dane zostały przedstawione w formie tabelarycznej poniżej.

Łączna liczba pielęgniarek i położnych		
Rok	Pielęgniarki	Położne
2010	200769	22616
2015	197381	22464
2017	193700	22742
2018	192964	22880
Liczba pielęgniarek i położnych przypadająca na 10 tys. ludności		
Rok	Pielęgniarki	Położne
2010	52,1	11,4
2015	51,4	11,3
2017	50,4	11,5
2018	50,2	11,5

Tabela 5.8. Łączna liczba pielęgniarek i położnych oraz przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców w Polsce w latach 2010, 2015, 2017, 2018.

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z rocznika statystycznego 2019 (dział ochrona zdrowia i opieka społeczna, str. 377) oraz danych Ministerstwa Zdrowia

Przechodząc do analizy danych należy zauważyć kilka następujących prawidłowości. W ośmioletnim okresie obejmującym lata 2010-2018 liczba osób wykonujących zawód pielęgniarki spadła (spadek o 4,24%), natomiast wykonujących zawód położnej wzrosła (wzrost o 1,16%). W sposób podobny dane kształtują się, jeżeli zostaną przełożone na liczbę podmiotów piastujących wskazane profesje, na grupę wynoszącą 10 tysięcy mieszkańców. Jak łatwo zauważyć odsetek pielęgniarek na wskazaną zbiorowość zmniejszył się (spadek o 1,9), natomiast położnych w nieznacznym stopniu wzrósł (wzrost o 0,1). Dlatego też można wnioskować o ogólnej tendencji polegającej na spadku zainteresowania wykonywania profesji pielęgniarki oraz na praktycznie niezmiennym tendencji dotyczącej położnej. Celem uzyskania szerszego spektrum informacji, należy w dalszej kolejności odnieść dane dotyczące Polski względem pozostałych krajów wspólnoty europejskiej. Zostały one przedstawione za pomocą poniższej tabeli.

Kraj	Liczba pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców	Liczba położnych na 10 tys. mieszkańców
Belgia	b.d.	10,92
Bułgaria	43,75	4,53
Rep. Czeska	b.d.	3,74
Dania ⁽¹⁾	99,50	3,40
Niemcy	109,13	2,90
Estonia	619,18	3,45
Irlandia	121,64	37,55
Grecja ⁽²⁾	19,22	2,61
Hiszpania	57,36	1,93
Francja	1,62	3,41
Chorwacja	15,25	3,97
Włochy	57,98	2,76
Cypr	52,67	3,34
Łotwa	b.d.	2,05
Litwa	77,08	3,19
Luksemburg	117,25	3,59
Węgry	47,83	2,51
Malta	80,28	4,81
Holandia	b.d.	2,33
Austria ⁽²⁾	68,46	2,58
Polska	51,01	5,99
Portugalia	66,97	2,70
Rumunia	6,98	1,74
Słowenia	32,11	1,00
Słowacja	56,50	3,19
Finlandia ⁽³⁾	102,28	4,18
Szwecja ⁽¹⁾	109,02	7,50
Wielka Brytania	64,06	4,78
UE - 28	86,55	4,88

Objaśnienia:

⁽¹⁾ Dane za 2016 rok
zamiast 2017 roku

⁽²⁾ Tylko osoby
zatrudnione w szpitalach

⁽³⁾ Dane za 2014
zamiast 2017 roku

Tabela 5.9. Liczba pielęgniarek i położnych w krajach Unii Europejskiej w 2017 roku przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics – nursing and caring professionals” (Listopad 2019, str. 3), Eurostat, Statistic Explained

Przechodząc do interpretacji danych i ich odniesienia względem Polski należy odnotować kilka następujących adnotacji. Przeciętna liczba pielęgniarek w Polsce przypadająca na grupę 10 tysięcy mieszkańców względem innych krajów Unii Europejskiej utrzymuje się na średnim, a nawet stosunkowo niskim poziomie. Ponadto jest niższa odnosząc ją względem średniej unijnej aż o 35,54. Warto jednak wskazać, że rzeczony wynik

jest w znacznym stopniu zniekształcony ze względu na bardzo wysokie różnice odnotowane w państwach o wartościach skrajnych. Podczas gdy z jednej strony w Estonii wynik ten przyjmuje wartości wynoszące 619,18 (wynik wyższy od średniej unijnej o 532,63), w Rumunii wynosi zaledwie 6,98 (wynik niższy od średniej unijnej o 76,57). W związku z powyższym malejące zainteresowanie profesją pielęgniarki może stanowić pewne zaskoczenie. Poddając interpretacji zawód położnej należy stwierdzić, że w tym przypadku odsetek podmiotów piastujących rzeczoną profesję jest wysoki względem pozostałych państw wspólnoty europejskiej. Wynosi on bowiem 5,99, podczas gdy średnia unijna w tym przypadku jest niższa o 1,11. Ponadto wartość przeciętną zaburza w pewnym stopniu przypadek Irlandii, w którym wskaźnik ten wynosi 37,55. Pomimo jednak wskazanych implikacji zawód położnej w przeciwieństwie do pielęgniarki charakteryzował się podobnym zainteresowaniem w Polsce w okresie obejmującym lata 2010-2018.

W kolejnej części niniejszego podrozdziału analizie zostaną poddane dane odnoszące się do liczby absolwentów pielęgniarstwa oraz pielęgniarstwa w zakresie położnictwa w poszczególnych krajach UE oraz ich odniesienie do przypadku Polski. Zabieg ten będzie miał na celu określenie wskaźnika zastępowalności pokoleniowej w obydwu przypadkach. Rzeczone informacje przedstawiają się w następujący sposób.

Liczba absolwentów pielęgniarstwa w poszczególnych krajach UE przypadająca na 100 tys. mieszkańców

Kraj	2007	2012	2017	Zmiana w latach 2007 - 2017
Niemcy	38,0	43,3	44,7	6,7
Dania ⁽¹⁾	36,8	36,3	44,0	7,2
Francja	36,5	42,7	40,8	4,3
Szwecja	45,7	39,9	39,2	-6,5
Estonia	44,1	34,4	35,5	-8,6
Austria ⁽¹⁾⁽²⁾	34,1	35,7	34,5	0,4
Węgry ⁽³⁾	9,0	10,0	32,4	23,4
Chorwacja ⁽¹⁾⁽³⁾	8,5	12,2	30,6	22,1
Malta	7,9	50,0	30,6	22,7
Irlandia	32,1	33,0	28,9	-3,1
Portugalia	34,1	28,6	24,5	-9,6
Holandia	13,6	14,1	22,3	8,7
Słowenia	21,0	23,2	21,9	0,8
Hiszpania	19,3	17,5	21,7	2,4
Polska	20,8	32,6	21,1	0,3
Litwa	28,9	15,9	20,2	-8,7
Włochy ⁽¹⁾	18,0	20,4	20,0	2,0
Luksemburg	18,3	24,5	18,1	-0,2
Cypr	23,6	33,9	15,9	-7,7

Grecja ⁽¹⁾	13,3	13,1	14,7	1,3
Bułgaria	1,1	3,9	6,9	5,8
Rumunia ⁽⁴⁾	10,3	15,5	5,8	-4,6
UE	23,4	26,4	26,1	2,7

Objaśnienia:

⁽¹⁾ Dane za 2016 rok zamiast 2017 roku

⁽²⁾Przerwa w szeregu danych za 2012 rok

⁽³⁾ Dane za 2008 zamiast 2007 roku

⁽⁴⁾Przerwa w szeregu danych za 2017 rok

Tabela 5.10. Liczba absolwentów pielęgniarstwa w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics nursing and caring professionals” (Listopad 2019, str. 11), Eurostat, Statistic Explained

Liczba absolwentów pielęgniarstwa w zakresie położnictwa w poszczególnych krajach UE przypadająca na 100 tys. mieszkańców

Kraj	2007	2012	2017	Zmiana w latach 2007 - 2017
Belgia	4,4	4,7	5,4	1,0
Finlandia ⁽¹⁾	3,1	3,5	4,4	1,3
Polska	3,3	5,1	3,6	0,3
Estonia	4,3	2,9	3,4	-0,8
Chorwacja ⁽¹⁾⁽²⁾	5,8	2,9	3,2	-2,6
Wielka Brytania ⁽³⁾	1,9	2,6	3,0	1,1
Szwecja	2,3	2,9	3,0	0,7
Grecja ⁽¹⁾	2,1	1,3	2,9	0,8
Bułgaria	0,5	1,5	2,8	2,2
Dania ⁽¹⁾	2,0	2,4	2,6	0,6
Malta	4,7	1,9	2,6	-2,1
Irlandia	3,6	6,0	2,4	-1,2
Rep. Czeska	1,6	2,5	1,9	0,3
Słowenia	1,5	1,6	1,8	0,4
Litwa	2,6	1,6	1,8	-0,8
Łotwa ⁽⁴⁾	0,4	1,8	1,7	1,3
Węgry	0,7	0,5	1,4	0,7
Włochy ⁽¹⁾	1,5	1,4	1,4	-0,2
Francja	1,3	1,4	1,3	0,0
Słowacja ⁽⁵⁾	2,5	0,6	b.d.	-1,9
Austria ⁽⁴⁾	1,0	0,6	1,0	0,0
Holandia	1,0	0,9	0,9	-0,1
Hiszpania ⁽²⁾⁽⁶⁾	0,8	1,0	0,8	0,0
Niemcy	0,8	0,8	0,7	-0,1
Luksemburg	0,0	0,8	0,7	0,7
Rumunia ⁽⁵⁾⁽⁷⁾	0,1	0,4	b.d.	0,2
Cypr	0,0	0,0	0,0	0,0

UE	2,0	2,0	2,2	0,2
----	-----	-----	-----	-----

Objaśnienia:

(¹) Dane za 2016 rok zamiast 2017 roku

(²) Dane za 2008 zamiast 2007 roku

(³) Wartość szacunkowa

(⁴) Przerwa w szeregu danych za 2012 rok

(⁵) Brak danych za 2017 rok

(⁶) Dane za 2009 zamiast 2007 roku

(⁷) Przerwa w szeregu danych za 2014 rok

Tabela 5.11. Liczba absolwentów pielęgniarstwa w zakresie położnictwa w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012-2017 oraz ich zmiana w latach 2007 - 2017

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Healthcare personnel statistics nursing and caring professionals” (Listopad 2019, str. 11), Eurostat, Statistic Explained

Przechodząc do analizy danych należy sformułować kilka następujących wniosków. W przypadku absolwentów pielęgniarstwa, liczba osób przypadająca na 100 tysięcy mieszkańców, które ukończyły wskazany kierunek studiów zwiększyła się w nieznacznym stopniu w badanym okresie obejmującym lata 2007 – 2017 (wzrost o 0,3). Warto jednak jednocześnie wskazać, że ogólny przyrost zauważalny w badanym czasokresie, jest tak naprawdę wyłącznie pozorny, ponieważ w latach 2012 -2017 nastąpił spadek przyjmujący bardzo wysoką wartość na poziomie 11,5. W związku z powyższym w Polsce mamy do czynienia z tendencją spadkową, a nie wzrostową uwzględniając liczbę absolwentów studiów na kierunku pielęgniarstwie. Co więcej rzeczony spadek osiąga wysokie wartości na tle innych krajów wspólnoty europejskiej. W wyniku opisanych zmian doszło tym samym do sytuacji, w której odsetek absolwentów przypadających zbiorowość wynoszącą 100 tysięcy mieszkańców, w 2012 roku był wyższy od średniej unijnej o 6,2, natomiast w 2017 roku odwrotnie był niższy od średniej unijnej o 5. W związku z powyższym w Polsce, w porównaniu do innych krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej mamy do czynienia z przeciętnym udziałem absolwentów pielęgniarstwie. Ze względu jednak na zauważalną w ostatnich pięciu latach tendencję spadkową, prawdopodobnie będziemy mieli do czynienia z niedoborem podaży podmiotów wykonujących wskazaną medyczną profesję zaufania publicznego.

W dalszej kolejności należy poddać analizie absolwentów pielęgniarstwa w zakresie położnictwa. W badanym okresie obejmującym lata 2007-2017 liczba podmiotów przypadająca na grupę 100 tysięcy mieszkańców w niewielkim stopniu wzrosła. Podobnie jednak jak w poprzednim analizowanym przypadku, zależność ta miała wyłącznie pozorny charakter. Wynika to z faktu, że w czasokresie po 2012 roku odsetek absolwentów rzeczzonego kierunku zmniejszył się (spadek o 1,5). Niemniej jednak odnosząc dane dotyczące Polski względem pozostałych państw wspólnoty europejskiej należy zauważyć, że odsetek ten był wyższy od średniej unijnej w 2017 aż o 1,4. W związku z powyższym w przeciwieństwie do studiów pielęgniarstwa, w przypadku specjalizacji położnictwa, liczba absolwentów pomimo spadków obserwowanych w ostatnich pięciu analizowanych latach, względem średniej w krajach Unii Europejskiej pozostaje na stosunkowo wysokim poziomie. Najwyższe wartości za 2017 rok w tym przypadku zauważalne są w przypadku Belgii (5,4 – wynik wyższy od średniej unijnej o 3,2.) W związku z powyższym pomimo tendencji spadkowej zauważalnej w przypadku wskazanej specjalizacji, prawdopodobnie zmiany te nie będą miały większych negatywnych skutków i nie wywołają niedoboru podaży położnych w polskiej służbie zdrowia.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie pielęgniarek i położnych z uwzględnieniem płci za 2018 rok (w złotych)

Pielęgniarki	5327,64 zł	Położne	5380,41 zł
w tym:		w tym:	
Kobiety	5327,33 zł	Kobiety	5380,37 zł
Mężczyźni	5340,50 zł	Mężczyźni	5498,33 zł

Tabela 5.12. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie pielęgniarek i położnych z uwzględnieniem płci za październik 2018 roku (w złotych)

Źródło: Źródło własne, na podstawie danych pozyskanych z raportu „Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2018 roku” (Październik 2018, str. 77), Główny Urząd Statystyczny

Zmierzając do końca rozważań odnoszących się do ekonomicznych uwarunkowań wykonywania profesji pielęgniarki i położnej, analizie należy poddać przeciętną wysokość miesięcznego wynagrodzenia w przypadku wskazanych medycznych zawodów zaufania publicznego. Spośród dwóch wymienionych wyżej profesji to położne przeciętnie zarabiają więcej (średnio o 52,77 złotych miesięcznie). Tym samym, pielęgniarki zarabiają najmniej spośród wszystkich analizowanych w niniejszym rozdziale profesji medycznych. Różnica ta jest szczególnie widoczna w przypadku zestawienia ze sobą przeciętnego wynagrodzenia lekarza oraz pielęgniarki (lekarze zarabiają średnio więcej o 4582,48 złotych miesięcznie¹⁸¹). W obydwu analizowanych w tabeli 5.11 przypadkach to mężczyźni zarabiają więcej od kobiet

¹⁸¹ Na podstawie danych zawartych w tabeli 5.7. w rozdziale 5.2.

(w przypadku pielęgniarek średnio o 13,17 złotych, natomiast w przypadku położnych średnio aż o 117,96 złotych).

W związku z powyższym czynnikiem w postaci niższego wynagrodzenia, decydować może o tym, że dwa wyżej wymienione zawody zaufania publicznego charakteryzować się mogą spadkiem zainteresowania w związku z ich wykonywaniem. Wnioskować tym samym można, iż w związku z obserwowanymi spadkami liczby osób wykonujących profesję pielęgniarki oraz zmniejszającą się liczbą absolwentów kierunku pielęgniarskiego, po początkowym ustabilizowaniu się rynku, będziemy mieli do czynienia ze wzrostem popytu na oferowane przez nie usługi. Tym samym jest wysoce prawdopodobne, iż opłacalność wykonywania zawodu pielęgniarki wzrośnie, co powinno przynieść w dalszej konsekwencji wzrost wynagrodzeń, które niewątpliwie stanowią decydującą determinantę stanowiącą o podjęciu danego zajęcia. Tego samego nie można jednak powiedzieć o profesji położnej. Wnioskować można, iż opłacalność wykonywania tego zawodu pozostanie na podobnym poziomie.

5.4. Podsumowanie rozdziału piątego

Medyczne zawody zaufania publicznego ze szczególnym uwzględnieniem profesji lekarza, lekarza denty, pielęgniarki oraz położnej charakteryzują się wysoką ekonomiczną opłacalnością w związku z ich wykonywaniem. Niedopasowanie podaży specjalistów, zwłaszcza w przypadku dwóch pierwszych zawodów, stanowi niewątpliwie pozytywną informację dla osób piastujących wskazane profesje oraz absolwentów uczelni medycznych, ponieważ ograniczona konkurencja na wskazanym rynku umożliwia osiągnięcie wyższych przychodów z działalności. Cechą charakterystyczną pozostaje jednak znaczne zróżnicowanie przeciętnego wynagrodzenia. Podczas gdy średnie miesięczne zarobki lekarzy wynoszą blisko 10 tysięcy złotych, w przypadku pozostałych profesji oscylują one w granicach 5 tysięcy złotych. Podkreślić jednak należy, że w całościowym ujęciu polskiej gospodarki, każdy z badanych medycznych zawodów zaufania publicznego cechuje się wyższym przeciętnym wynagrodzeniem niż średnia zarobków w Polsce. Uwzględniając dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny przeciętne wynagrodzenie w gospodarce polskiej wynosiło w czwartym kwartale 2019 roku 5198,58 złotych¹⁸². W związku z powyższym jest to wynik i tak niższy od rezultatu uzyskanego przez najgorzej zarabiającą grupę analizowanych

¹⁸² Komunikat Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 11 lutego 2020 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w czwartym kwartale 2019 r. Wydany na podstawie art. 20 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 53)

profesji tzn. pielęgniarki, których średnie miesięczne wynagrodzenie w 2019 roku wyniosło 5327,64 złotych¹⁸³.

Warto jednak wskazać, że osiągnęte zarobki mogą być silnie zróżnicowane w obrębie każdej z grup. W związku z tym zarobki przykładowo lekarzy będą wyższe bądź niższe w zależności od stażu zawodowego, czy też wybranej specjalizacji. Natomiast, na wynagrodzenie pielęgniarek i położnych w znacznym stopniu wpływ może mieć forma zatrudnienia oraz poziom wykształcenia.

Reasumując, wskazane w rozdziale piątym niniejszej monografii determinanty w klarowny sposób wskazują, że wykonywanie medycznych zawodów zaufania publicznego jest ekonomicznie opłacalne. Braki w polskiej służbie zdrowia oraz prowadzona w nieumiejętny sposób polityka zdrowotna doprowadziła do stanu przeciwnego do tendencji obserwowanych w środowisku prawniczym, w którym liczba czynnych zawodowo specjalistów pozostaje zbyt niska. Pomimo podejmowanych prób zmiany wskazanego stanu rzeczy, rezultaty są, póki co znikome. Dlatego też należy domniemywać, że braki kadrowe, zwłaszcza w przypadku lekarzy, będą pozostawały na zbliżonym poziomie w najbliższych latach.

Wydaje się, że jedyną receptą umożliwiającą podniesienie jakości świadczonych usług w polskiej służbie zdrowia i zwiększeniu liczby specjalistów, pozostaje odpowiednie dopasowanie wynagrodzenia, zwłaszcza względem osób o niskim stażu pracy, programy szkoleń i podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz głęboko zakrojona reforma prawna-institutionalna całego systemu opieki zdrowotnej w Polsce.

¹⁸³ Na podstawie danych zawartych w tabeli 5.11 w rozdziale 5.3.

ZAKOŃCZENIE

Konkludując rozważania odnoszące się do ekonomicznych uwarunkowań i charakteru wykonywania wybranych profesji medycznych w konfrontacji z prawniczymi zawodami zaufania publicznego, w ostatniej części niniejszego opracowania, autorzy postawili sobie za cel dokonanie ostatecznej analizy pytań badawczych ujętych we wstępie. Ponadto, kardynalnym zadaniem rzeczony publikacji pozostaje weryfikacja głównej hipotezy badawczej, zakładającej, że w okresie po 2005 roku doszło do obniżenia opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego na skutek przeprowadzonych zmian ustawowych dotyczących przemian w zakresie trybu aplikacyjnego, co w konsekwencji rzutuje na wyższą opłacalność wykonywania profesji medycznych, zwłaszcza zawodu lekarza i lekarza denty.

Celem potwierdzenia powyższych założeń udzielono odpowiedzi na poniższe pytania badawcze zawarte we wstępie niniejszej pracy:

1. Na czym polega specyfika i charakter prawniczych zawodów zaufania publicznego?

Mianowicie, autorzy niniejszego opracowania stoją na stanowisku, że prawnicze zawody zaufania publicznego stanowią szczególną grupę profesji, których charakter normowany jest przede wszystkim przez art. 17 Konstytucji RP¹⁸⁴. Zawodami prawniczymi, które możemy zaliczyć do zaszczytnego grona profesji zaufania publicznego pozostają: adwokat, radca prawny oraz notariusz.

Zaufanie publiczne do zawodów prawniczych jest nieodłączną cechą demokratycznego państwa prawnego o którym mowa w art. 2 Konstytucji RP¹⁸⁵. Profesje te pomimo odmiennego charakteru oraz świadczonych usług posiadają pewne cechy wspólne, które pozostają im immanentnie przypisane. Przyjmując taką koncepcję wnioskowania za warunek *sine qua non*, definicja pojęcia omawianej grupy zawodowej zawiera następujące elementy:

- a. intelektualny charakter aktywności;
- b. samodzielność w wykonywaniu zawodu;
- c. niezależność w wykonywaniu czynności zawodowych;
- d. szczególny charakter stosunków łączących osobę wykonującą zawód z odbiorcą świadczenia;

¹⁸⁴ Ibidem (1)

¹⁸⁵ Ibidem (1)

- e. bezinteresowność w udzielaniu świadczeń lub usług;
- f. przynależność do korporacji zawodowej i jej nadzór nad wykonywaniem zawodu zgodnie z obowiązującymi zasadami etycznymi i deontologicznymi;
- g. społeczne znaczenie wolnego zawodu oraz misja społeczna;
- h. podwyższony stopień odpowiedzialności za skutki prowadzonej działalności.

Pomimo odmiennych cech charakteryzujących wyżej wymienione profesje, podstawowym obowiązkiem prawnika, pozostaje świadczenie pomocy prawnej. Złożony proces edukacji oraz wysokie wymagania stawiane przed przedstawicielami zawodów zaufania publicznego, stanowią gwarancję prawidłowego świadczenia usług prawnych. Prawnicy słusznie zostali zakwalifikowani do grona profesji zaufania publicznego, gdyż swoim działaniem odpowiadają nie tylko za własny interes zawodowy, ale przede wszystkim za szeroko rozumiane dobro beneficjentów ich usług.

2. Na czym polega specyfika i charakter wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego?

Podobnie jak zawody prawnicze profesje medyczne należy bez wątplenia zaliczyć do grona zawodów zaufania publicznego. W związku z powyższym charakter ich wykonywania jest stale i inherentnie związany z dyspozycją zawartą w art. 17 Konstytucji RP¹⁸⁶ oraz zasadą demokratycznego państwa prawnego wymienioną w art. 2 Konstytucji RP¹⁸⁷. Warto jednak podkreślić, że zakres obowiązków oraz specyfikacja wskazanych zawodów w znacznym stopniu różni się od profesji prawniczych. Zostały one w sposób szczegółowy omówione w rozdziale pierwszym niniejszej pracy i polegają w przeważającej części na świadczeniu usług związanych z opieką zdrowotną. Podobnie jak prawnicy, osoby świadczące usługi medyczne odpowiadają nie tylko za własny interes zawodowy, ale przede wszystkim za dbanie o poprawny stan zdrowia pacjentów. Zgodnie z naczelną zasadą medycyny – „*Primum non nocere*”¹⁸⁸, zawody te muszą być nierozdzielnie powiązane z zaufaniem publicznym gwarantującym, że osoby poddające się różnorodnym zabiegom medycznym mogą być pewne, że personel medyczny dołoży wszelkich starań w celu poprawy zdrowia, a w skrajnych przypadkach ratowania życia pacjentów.

¹⁸⁶ Ibidem (1)

¹⁸⁷ Ibidem (1)

¹⁸⁸ Łacińska maksyma, oznaczająca w tłumaczeniu na język polski - po pierwsze nie szkodzić. Jej autorstwo przypisuje się Hipokratesowi bądź Imhotepowi.

3. Jakie czynniki ekonomiczne wpływają na tendencje i preferencje zawodowe studentów wydziałów prawa?

W wyniku przeprowadzonej analizy danych pochodzących z badania opracowanego na próbie respondentów, zasygnalizowano w niniejszej pracy, iż dominującymi czynnikami, na które zwracali uwagę studenci wydziałów prawa w Polsce były przede wszystkim – „Długoletni staż pracy”, „Wielkość miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa” oraz „Specjalizacja w danej dziedzinie prawa”. Osoby studiujące na kierunkach prawniczych kierowały się przede wszystkim czynnikami o charakterze pozaekonomicznym. Należy podkreślić, że w toku dalszych badań, okazało się jednak, że tendencje wskazane przez studentów były zbieżne z danymi pozyskanymi od przedstawicieli zawodów prawniczych.

Odnosząc się do preferencji zawodowych, najchętniej wybieranym zawodem zaufania publicznego, który w przyszłości chcieliby wykonywać studenci pozostaje radca prawny. Warto jednak wskazać, że pokaźna grupa respondentów nie wskazała na żadną z profesji zaufania publicznego. Z powyższego stanu rzeczy wnioskować należy, że dużym zainteresowaniem wśród osób studiujących na kierunkach prawniczych cieszą się ponadto inne zawody. W tym miejscu, koniecznie należy odnotować fakt, że notariusz był zawodem, który nie stanowił preferowanej grupy docelowej. W związku z powyższych stanowić może ciekawą alternatywę zawodową dla absolwentów kierunków prawniczych, biorąc pod uwagę ograniczoną konkurencję na rynku pracy.

4. W jakim stopniu różni się podejście studentów ekonomii od osób studiujących na kierunkach prawniczych względem czynników wpływających na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego?

W wyniku dokonanej egzegezy, przeprowadzonej w rozdziale drugim poniższej pracy należy wnioskować, że zarówno studenci prawa, jak i studenci nauk ekonomicznych kierują się podobną opinią, w związku z wyborem czynników, które ich zdaniem wpływają na opłacalność wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Powyższą tezę potwierdza dodatkowo wysoka wartość współczynnika korelacji Pearsona, który według dokonanych obliczeń wynosi 0,92.

Reasumując studenci obydwu kierunków, wyrażają pogląd, iż w rzeczonyj sprawie należy kierować się przede wszystkim czynnikami pozaekonomicznymi. Rozkład odpowiedzi w obydwu przypadkach był bardzo zbliżony, jednakże osoby studiujące na kierunkach ekonomicznych cechowały mniejszą rozbieżność w trakcie wyboru determinantów.

W rzeczonym opracowaniu warto zwrócić uwagę na dwie podstawowe różnice, które zostały zauważone w toku przeprowadzania powyższych badań. Po pierwsze, studenci nauk ekonomicznych uważają adwokata, za najbardziej opłacalną profesję prawniczą, w przeciwieństwie do studentów prawa, których zdaniem zawodem tym pozostaje notariusz. Ponadto, wartą zauważenia różnicą pozostaje również to, że przyszli ekonomiści w większym stopniu zwracają uwagę na wysokie dochody w związku z prowadzoną działalnością zawodową przy wyborze potencjalnego zawodu zaufania publicznego. Studenci wydziałów prawa kierują się natomiast innymi przesłankami, nie do końca związanymi z możliwością osiągnięcia wysokich zysków w przyszłości.

5. Jaka jest dostępność do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego?

Do 2005 roku przygotowanie egzaminu wstępnego na aplikacje prawnicze oraz egzaminów zawodowych kończących ten okres edukacji prawniczej, leżało w gestii samorządów zawodowych. Dlatego też, liczba miejsc dla potencjalnych kandydatów była w znacznym stopniu ograniczona. W wyniku wprowadzonych zmian dokonanych nowelizacją m.in. ustawy Prawo o Adwokaturze¹⁸⁹ dostęp do egzaminu na aplikację jest znacząco bardziej otwarty, gdyż jedynym kryterium, które decyduje o tym, czy dany kandydat zakwalifikuje się na aplikację prawniczą pozostaje wiedza i kwalifikacje. Sprawdzian wiedzy następuje poprzez przeprowadzenie w wyznaczonym terminie egzaminu wstępnego, do którego może przystąpić każda osoba posiadająca tytuł magistra prawa po uiszczeniu odpowiedniej opłaty. W związku z powyższym zainteresowanie prawniczymi zawodami zaufania publicznego w ostatnim 15-leciu znacznie wzrosło.

6. Jaka jest dostępność wykonywania medycznych zawodów zaufania publicznego i opłacalność ich wykonywania?

Analiza dokonana w rozdziale piątym niniejszej pracy wskazała w sposób jednoznaczny, że wykonywanie medycznych zawodów zaufania publicznego wiąże się z wysoką opłacalnością i szeroką dostępnością. Warto jednak podkreślić, że rzeczony stan odnosi się przede wszystkim do lekarzy oraz lekarzy dentyków, a w mniejszym stopniu względem pielęgniarek i położnych. Jednakże należy odnotować, że ze względu na zbyt niską liczbę personelu w polskiej służbie zdrowia, popyt na świadczone przez nich usługi jest wysoki. Zjawisko to potęguje ponadto niski wskaźnik zastępowalności pokoleniowej, gdyż odsetek

¹⁸⁹ Ibidem (15)

osób wykonujących zawody medyczne, których wiek przekracza 50 lat jest jednym z wyższych spośród krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej. Ponadto ze względu na proces starzenia się społeczeństwa, prawdopodobnie będziemy mieli do czynienia z jeszcze wyższym zapotrzebowaniem na świadczenie usług medycznych. Warto także wskazać, że przeciętnie wynagrodzenie każdej z grup zawodowych (zwłaszcza lekarzy) przekracza średnie wynagrodzenie w Polsce.

Wskazane determinanty jednoznacznie podkreślają, że ekonomiczna opłacalność wykonywania zawodów medycznych będzie rosła, w przeciwieństwie do profesji prawniczych.

7. W jakim sposób kształtują się koszty i przychody związane z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej?

Przychody związane z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej uzależnione są od rodzaju wykonywanego zawodu zaufania publicznego. Na podstawie przeprowadzonego badania ustalono, że największa homogeniczność odnosząca się do uzyskiwanych wpływów pieniężnych cechuje przedstawicieli notariatu. W ich przypadku niemal wyłącznym przychodem pozostaje sporządzanie i przygotowywanie dokumentów. Taki rozkład odpowiedzi wynika bezpośrednio z charakteru kompetencji, do których powołany został notariusz. W przypadku adwokatów dominującym przychodem pozostaje reprezentacja podmiotów przed organami sądowymi, administracyjnymi i innymi. Ponadto palestra charakteryzuje się znacznie większym zróżnicowaniem odnoszącym się do źródeł pozyskiwanych wpływów. Największą różnorodnością w przypadku uzyskiwanych przychodów charakteryzują się radcy prawni. W przypadku przedstawicieli tej profesji, w przeciwieństwie do dwóch pozostałych zawodów zaufania publicznego, nie dominuje żadna z form związanych z świadczeniem usług prawnych. Co więcej warto podkreślić, że ze względu na możliwość zatrudniania na podstawie umowy o pracę, radcy prawni najczęściej wskazywali, że osiągają inne dochody, które nie są bezpośrednio powiązane z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego.

Przechodząc do analizy kosztów związanych z prawniczą działalnością zawodową należy wskazać, że dominującym wydatkiem pozostają koszty związane z prowadzeniem kancelarii (w tym koszty zatrudnienia pracowników) oraz ekspensy odnoszące się do zobowiązań publicznoprawnych. Ponadto warto zauważyć, że koszty związane z dojazdami stanowią niewielki udział w związku z prowadzoną działalnością, a tym samym stanowią marginalną część ponoszonych przez jurystów wydatków. Cechą charakterystyczną pozostaje również

to, że dominującą składową kosztów, wśród prawników prowadzących swoją działalność w mniejszych ośrodkach miejskich pozostają zobowiązania publicznoprawne. Natomiast, w przypadku przedstawicieli zawodów zaufania publicznego z metropolii powyżej 500 tysięcy mieszkańców, są to wydatki związane z prowadzeniem kancelarii. Taki stan rzeczy uwarunkowany jest wysokimi kosztami wynajmu lokalu celem prowadzenia kancelarii, większymi ich rozmiarami w związku z tym, że opierają się one na współpracy kilku wspólników oraz koniecznością zatrudnienia większej liczby osób. Konkludując, ze względu na większe rozmiary działalności w większych miastach, koszt zobowiązań publicznoprawnych pozostaje stosunkowo niewielki, w przeciwieństwie do kancelarii mających swoją siedzibę w mniejszych ośrodkach miejskich.

8. W jaki sposób otwarcie dostępności do zawodów prawniczych wpłynęło na wzrost konkurencji na rynku pracy i jak zabieg ten koreluje z potencjalnymi zyskami osiąganymi w ich wykonywaniu?

W wyniku przeprowadzonej analizy dokonanej w rozdziale trzecim niniejszej pracy należy stwierdzić, że otwarcie dostępności do zawodów prawniczych wpłynęło na wzrost konkurencji na rynku pracy i doprowadziło do obniżenia zysków, w związku z ich wykonywaniem. Niezaprzeczalnie zmiany w tej materii były potrzebne, jednakże w ostateczności doprowadziły do negatywnego zjawiska. Reforma miała doprowadzić do wprowadzenia bardziej transparentnego systemu, który umożliwiałby absolwentom wydziałów prawa uzyskanie możliwości wykonywania zawodu prawniczego w przyszłości. Jednakże, w ostateczności przemiany doprowadziły do lawinowego wzrostu liczby prawników. W wyniku przeprowadzonych zmian ustawowych znacząco zwiększyła się liczba przede wszystkim adwokatów i radców prawnych, co powoduje wzrost konkurencji na rynku pracy i zmniejszenie opłacalności wykonywania profesji prawniczych. Dodatkowym zagrożeniem pozostaje zbyt liberalne podejście ustawodawcy względem regulacji Prawo przedsiębiorców¹⁹⁰, które doprowadziło do rozrostu sektora usług prawnych świadczonych przez osoby nie posiadające kwalifikacji do wykonywania zawodu adwokata, bądź radcy prawnego. Warto ponadto wskazać, że pomimo wzrostu liczby spraw wpływających do sądów powszechnych, liczba postępowań przypadających na jednego prawnika sukcesywnie maleje.

¹⁹⁰ Ibidem (99)

W przypadku notariuszy sytuacja na rynku pracy wygląda znacznie lepiej. Odnosząc rozważania zwłaszcza do mniejszych ośrodków miejskich, gdzie mamy do czynienia ze zjawiskiem, w którym podaż świadczonych usług notarialnych jest niedopasowana do popytu. Ponadto, zainteresowanie zawodem notariusza pozostaje najmniejsze wśród studentów wydziałów prawa w Polsce. W związku z powyższym można domniemywać, że konkurencja w tej dziedzinie usług prawnych pozostanie stosunkowo niewielka względem pozostałych profesji prawniczych.

9. Jakie są perspektywy ekonomicznej ekspansji prawniczych zawodów zaufania publicznego w konfrontacji z profesjami medycznymi?

W przypadku profesji prawniczych odpowiedź na pytanie odnoszące się do perspektyw ekonomicznej ekspansji rzeczonych zawodów nie jest jednoznaczna. Niezaprzeczalnym faktem pozostaje to, że opłacalność wykonywania zawodów prawniczych uległa zmniejszeniu przede wszystkim na skutek wzrostu liczby prawników w wyniku otwarcia dostępności do wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego. Z przeprowadzonej analizy danych pochodzących m.in. z raportów Ministerstwa Sprawiedliwości, Naczelnej Rady Adwokackiej, czy też autorskich badań ankietowych wynika, że trend polegający na wzroście liczby jurystów nie ulega spowolnieniu. Sytuację dodatkową pogarsza tendencja polegająca na otwieraniu nowych uniwersytetów prawniczych. Wskazane zjawisko w konsekwencji powodować będzie jeszcze większy napływ absolwentów wydziałów prawa, którzy w przyszłości zasilą rynek pracy. W związku z powyższym sytuacja obserwowalna na rynku usług prawniczych nie napawa optymizmem.

W sytuacją przeciwną mamy do czynienia w przypadku większości medycznych zawodów zaufania publicznego. W tym przypadku, pomimo powoli zwiększającej się liczby absolwentów uczelni medycznych, którzy zasilają rynek pracy, niedobór specjalistów jest tak znaczny, że nie zagraża opłacalności wykonywania wskazanych profesji. Można domniemywać nawet, że na skutek wzmożonego popytu na usługi medyczne, który jest wywołany chociażby postępującym procesem starzenia się społeczeństwa, a w obecnej sytuacji permanentnym stanem pandemicznym, ekonomiczna opłacalność wykonywania zawodów medycznych w przyszłości jeszcze bardziej wzrośnie

Mediana zarobków charakteryzująca przedstawicieli zawodów medycznych i prawniczych jest znacząco wyższa względem, wartości średnich wpływów w innych zawodach. Ponadto wielu przedstawicieli medycznych i prawniczych zawodów zaufania publicznego nadal

pozostaje w czołówce najbogatszych ludzi w Polsce, których zarobki w wielu przypadkach przekraczają kilkanaście, a nawet kilkaset tysięcy złotych miesięcznie.

Reasumując, w przypadku profesji prawniczych w dobie postępującej konkurencji na rynku usług prawnych podstawowe znaczenie odgrywa odpowiednia specjalizacja w konkretnej dziedzinie prawa, długoletni staż pracy, czy też odpowiednie kompetencje umożliwiające pozyskanie nowych klientów. Uwzględnienie tych czynników przez jurystów umożliwi uzyskanie wyższych dochodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Znacznie lepiej sytuacja kształtuje się w przypadku lekarzy, lekarzy dentyków, a pewnej, stosunkowo małej części, również w przypadku pielęgniarek i położnych. W tym przypadku pewność dotycząca opłacalności wykonywanych przez przedstawicieli profesji medycznych, ich zawodów jest znacznie wyższa. Natomiast, zastosowanie kilku przewag konkurencyjnych w postaci specjalizacji, odpowiedniego stażu zawodowego, formy wykonywania działalności zawodowej, czy wreszcie odpowiedniego wykształcenia, umożliwi im uzyskanie jeszcze wyższych dochodów z prowadzonej działalności.

W związku z powyższym, na podstawie udzielonych odpowiedzi na powyższe pytania badawcze, autorzy rzeczono opracowania uważają, iż prawdziwa jest hipoteza główna stanowiąca o tym, że w okresie po 2005 roku doszło do obniżenia opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego, na skutek przeprowadzonych zmian ustawowych dotyczących przemian w zakresie trybu aplikacyjnego, co w konsekwencji rzutuje na wyższą opłacalność wykonywania profesji medycznych, zwłaszcza zawodu lekarza i lekarza dentystry. Dodatkowo, twórcy przedmiotowej pracy stoją na stanowisku, iż powyższy stan rzeczy, w najbliższych latach dodatkowo ulegnie spotęgowaniu. Konkurencja na rynku usług prawniczych pozostaje znaczna, przy jednoczesnym wzroście liczby nowych jurystów wykonujących zawód. Przeprowadzone badania potwierdzają również, że jedynie w przypadku zawodu notariusza, część czynników determinujących spadek opłacalności wykonywania tej profesji, nie oddziałuje w tak silny sposób. Z drugiej strony zawody medyczne, zwłaszcza zawód lekarza oraz lekarza dentystry charakteryzuje się niedoborem kadr, co bezpośrednio przyczynia się do wzrostu zapotrzebowania na osoby wykonujące rzeczono profesje.

Warto dodatkowo podkreślić, że sektor usług prawniczych oferowanych stanowi istotny element z punktu widzenia rozwoju gospodarczego Polski. Obniżenie jakości świadczonej przez prawników pomocy prawnej, na skutek zbyt gwałtownego wzrostu liczby przedstawicieli powyższych profesji jest nie tylko niebezpieczny z punktu widzenia

prawnego, ale przede wszystkim ekonomicznego. Specyfika sektora prawnego oraz praktyczny brak możliwości substytucji wskazanego i oferowanego przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego koszyka dóbr, powoduje, że świadczone przez nich usługi powinny być świadczone na poziomie najwyższym. Obniżenie jakości zadań z zakresu pomocy prawnej, doprowadza tym samym nie tylko do zagrożenia wynikającego ze spadku sprawności działania życia publicznego i aparatu władzy, ale przede wszystkim do uszczuplenia ich użyteczności dla przeciętnego konsumenta, co winno stanowić wartość fundamentalną w stosunkach gospodarki wolnorynkowej. Co więcej, zbyt duża podaż przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego na rynku pracy, w wyniku narastającej konkurencji, przy jednocześnie względnie stałym popycie zgłaszanym przez klientów, spowodować może negatywne zjawiska o charakterze społeczno - gospodarczym tj. bezrobocie koniunkturalne, a w dalszej drodze wykluczenie społeczne.

Groźnym zjawiskiem niewątpliwie jest także zbyt niska podaż przedstawicieli medycznych zawodów zaufania publicznego, przede wszystkim w kontekście procesu starzejącego się społeczeństwa i narastającego popytu na usługi zdrowotne. Zwiększenie opłacalności wykonywania zawodu, osób wchodzących w skład służby zdrowia stanowi także zagrożenie dla pacjentów, gdyż wzrost cen usług medycznych może okazać się dla nich w wielu przypadkach granicą dla uzyskania odpowiedniego poziomu opieki zdrowotnej.

Dlatego też, zasadnym pozostaje stwierdzenie, iż rynek usług zawodów zaufania publicznego zarówno prawniczych jak i medycznych pozostaje nadal w dynamicznym rozwoju, jednakże wykazane trendy i zagrożenia wpływać mogą na niekontrolowane rozregulowanie tego typu pomocy, co z pewnością odbije się przede wszystkim na jakości tych, że usług, jak również na braku zadowolenia ich beneficjentów.

WYKAZ TABEL I WYKRESÓW

WYKAZ TABEL

Tabela 2.1. Rozkład danych odnoszących się do płci, wieku, rodzaju uczelni, trybu studiów, realizowanego roku studiów, uczelni studentów wydziałów prawa

Tabela 2.2. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do preferowanego zawodu prawniczego, który studenci prawa chcieliby wykonywać w przyszłości

Tabela 2.3. Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących przychodów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej

Tabela 2.4. Opinia studentów wydziałów prawa odnosząca się do dominujących kosztów w związku z prowadzeniem prawniczej działalności zawodowej

Tabela 2.5. Rozkład danych odnoszących się do płci, wieku, rodzaju uczelni, trybu studiów studentów ekonomii

Tabela 2.6. Obliczenia pomocnicze mające na celu zbadanie współczynnika korelacji Pearsona

Tabela 2.7. Wyniki obliczeń wraz z objaśnieniami mającymi na celu zbadanie współczynnika korelacji Pearsona

Tabela 3.1. Liczba i procentowy udział osób przystępujących do egzaminu wstępnego na aplikację prawniczą oraz odsetek podmiotów, które uzyskały z nich pozytywny wynik

Tabela 3.2. Suma, średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe liczby studentów prawa przystępujących do egzaminu na aplikację prawniczą

Tabela 3.3. Średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe odsetka zdawalności egzaminu wstępnego na aplikację prawniczą

Tabela 3.4. Liczba i procentowy udział osób przystępujących do egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej oraz odsetek podmiotów, które uzyskały pozytywny wynik z testu końcowego

Tabela 3.5. Suma, średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe osób przystępujących do egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej

Tabela 3.6. Średnia arytmetyczna, wariancja oraz odchylenie standardowe odsetka zdawalności egzaminu zawodowego po ukończeniu aplikacji prawniczej

Tabela 3.7. Liczba adwokatów i radców prawnych oraz zachodzące zmiany w ich liczbie w badanym okresie obejmującym lata 2002-2010

Tabela 3.8. Przeciętne zmiany w liczbie adwokatów i radców prawnych w latach 2002-2010

Tabela 3.9. Ewidencja spraw z czynności notariusza

Tabela 3.10. Średni roczny wzrost liczby notariuszy w latach 2002-2010

Tabela 4.1. Wpływ spraw według działów prawa w sądach powszechnych w latach 2011-2016

Tabela 4.2. Porównanie liczby spraw przypadających na jednego adwokata i radcę prawnego w 2011 i 2016 roku

Tabela 4.3. Porównanie liczby czynności notarialnych przypadających na 1 notariusza w latach 2002-2010

Tabela 4.4. Rozkład zmiennych odnoszących się do rodzaju wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażu pracy, wielkości miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz regionu wykonywania działalności zawodowej wśród przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego

Tabela 4.5. Rozkład zmiennych odnoszących się do przewidywanych kosztów i przychodów miesięcznych związanych z prowadzeniem działalności zawodowej, rodzajem wykonywanego zawodu zaufania publicznego, stażem pracy, wielkością miasta, w którym prowadzona jest działalność zawodowa oraz regionem wykonywania działalności zawodowej wśród przedstawicieli prawniczych zawodów zaufania publicznego

Tabela 4.6. Rozkład odnoszący się do charakteru prowadzonej działalności zawodowej oraz liczby współników, z którymi prowadzona jest działalność

Tabela 4.7. Rozkład odnoszący się do charakteru prowadzonej działalności zawodowej oraz liczby współników, z którymi prowadzona jest działalność w zależności od osiągniętych przychodów miesięcznych

Tabela 4.8. Rozkład odnoszący się do udziału poszczególnych dochodów w zależności od rodzaju wykonywanego prawniczego zawodu zaufania publicznego

Tabela 4.9. Przykładowe zestawienie cen wynajmu lokali pod kancelarie prawnicze w wybranych ośrodkach miejskich w Polsce

Tabela 4.10. Mediana zarobków w poszczególnych regionach Polski

Tabela 4.11. Mediana zarobków w poszczególnych zawodów prawniczych

Tabela 4.12. Stosunek mediany zarobków w poszczególnych regionach Polski do zarobków osiągniętych przez przedstawicieli poszczególnych zawodów prawniczych

Tabela 5.1. Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w Polsce w latach 2010, 2015, 2017, 2018, z wyróżnieniem kobiet.

Tabela 5.2. Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w krajach Unii Europejskiej w 2017 roku przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców oraz ich różnica względem średniej unijnej

Tabela 5.3. Liczba absolwentów kierunku lekarskiego w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Tabela 5.4. Liczba absolwentów stomatologii w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Tabela 5.5. Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów w Polsce wykonujących zawód z uwzględnieniem wieku i płci w 2019 roku

Tabela 5.6. Udział lekarzy w poszczególnych grupach wiekowych w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2017 roku wyrażony procentowo

Tabela 5.7. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie lekarzy i lekarzy dentyistów z uwzględnieniem płci za październik 2018 roku (w złotych)

Tabela 5.8. Łączna liczba pielęgniarek i położnych oraz przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców w Polsce w latach 2010, 2015, 2017, 2018.

Tabela 5.9. Liczba pielęgniarek i położnych w krajach Unii Europejskiej w 2017 roku przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców

Tabela 5.10. Liczba absolwentów pielęgniarstwa w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Tabela 5.11. Liczba absolwentów pielęgniarstwa w zakresie położnictwa w poszczególnych krajach Unii Europejskiej przypadająca na 100 tys. mieszkańców w latach 2007, 2012 2017 oraz ich zmiana w latach 2007 -2017

Tabela 5.12. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie pielęgniarek i położnych z uwzględnieniem płci za październik 2018 roku (w złotych)

WYKAZ WYKRESÓW

Wykres 1.1. Poziom zaufania względem prawniczych zawodów zaufania publicznego

Wykres 2.1. Czynniki wpływające, według opinii studentów wydziałów prawa, na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej

Wykres 2.2. Preferowany zawód zaufania publicznego, który studenci prawa chcieliby wykonywać po ukończeniu studiów prawniczych

Wykres 2.3. Najbardziej opłacalne do wykonywania zawody zaufania publicznego według opinii studentów prawa

Wykres 2.4. Rozkład prawniczych zawodów zaufania publicznego, które w opinii studentów ekonomii wiążą się z największym prestiżem w związku z ich wykonywaniem

Wykres 2.5. Rozkład prawniczych zawodów zaufania publicznego, które w opinii studentów ekonomii są najbardziej opłacalne do wykonywania

Wykres 2.6. Rozkład odpowiedzi dotyczących poważania społecznego dla zawodu adwokata

Wykres 2.7. Czynniki wpływające według opinii studentów ekonomii i nauk pokrewnych na osiągnięcie wysokich dochodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej

Wykres 3.1. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do zamiaru przystąpienia do egzaminu na aplikację prawniczą po ukończeniu prawniczych studiów wyższych

Wykres 3.2. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do zamiaru przystąpienia do poszczególnych egzaminów na aplikację prawniczą po ukończeniu prawniczych studiów wyższych

Wykres 3.3. Liczba notariuszy oraz przypadająca na jednego notariusza średnia liczba czynności

Wykres 4.1. Liczba postępowań karnych na adwokata w latach 2004 –2013

Wykres 4.2. Odsetek spraw rozpatrywanych przez sądy I instancji, w których czas trwania postępowania przekracza 12 miesięcy oraz wskaźnik pozostałości w latach 2007-2017

Wykres 4.2. Średni roczny wzrost liczby adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód w tysiącach

Wykres 4.3. Średni roczny wzrost liczby adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód w tysiącach

Wykres 4.4. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do tego, że koneksje i znajomości w środowisku prawniczym umożliwiają uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Wykres 4.5. Rozkład pozytywnych i negatywnych odpowiedzi, a wielkość osiągniętych miesięcznych przychodów w pytaniu odnoszących się do tego, że ukończenie uczelni prawniczej pozostającej w czołówce rankingów umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Wykres 4.6. Rozkład odpowiedzi odnoszących się do tego, że specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Wykres 4.7. Rozkład pozytywnych i negatywnych odpowiedzi, a wielkość osiągniętych miesięcznych przychodów w pytaniu odnoszących się do tego, czy specjalizacja w danej dziedzinie prawa umożliwia uzyskanie wyższych przychodów w związku z prowadzeniem działalności zawodowej

Wykres 4.8. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym osiągnięcia dochodów bezpośrednio niezwiązanych z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego

Wykres 4.9. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym udziału dochodów, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem prawniczego zawodu zaufania publicznego

Wykres 4.10. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym udziału poszczególnych dochodów, w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Wykres 4.11. Rozkład odpowiedzi w pytaniu dotyczącym poszczególnych kosztów, w związku z prowadzoną działalnością zawodową

Wykres 4.12. Rozkład kosztów prowadzenia działalności zawodowej w różnych ośrodkach miejskich w zależności od liczby mieszkańców

Wykres 4.12. Rozkład kosztów prowadzenia działalności zawodowej w różnych ośrodkach miejskich w zależności od liczby mieszkańców

Wykres 5.1. Liczba lekarzy oraz lekarzy dentyistów przypadająca na 10 tys. ludności w Polsce w latach 2010,2015,2017,2018

BIBLIOGRAFIA

- Bogdana G., Relacja pojęć przestępstwa i przestępstwa skarbowego w polskim prawie karnym, *Przebieg Sądowy*, nr 9/1997
- Borowska K., Za mało notariuszy w mniejszych miejscowościach dla portalu Rzeczpospolita. Publikacja 05.06.2015.
- CCBE, Kodeks Etyki Adwokatów Unii Europejskiej (CCBE) uchwalony 28X 1988-tekst Palestra 5-6 2008
- Centrum Prasowe PAP Przedsiębiorcy powinni korzystać z pomocy doradców podatkowych” - portal Prawo.pl
- Chrupczalski S., Pokusa nadużycia, NBP – Portal Edukacji Ekonomicznej
- Cybichowski Z., *Encyklopedia Podręczna Prawa Publicznego*, t. I. str. 7
- E. Czarny E., *Mikroekonomia, Funkcja Cobba-Douglasa*, s. 24
- Czarny E., *Mikroekonomia, Optymalny Wybór Konsumenta*, s.29
- Czubek G., Kosiewski P., Zawody prawnicze – kryzys zaufania? - Zapis dyskusji zorganizowanej przez Fundację im. Stefana Batorego i redakcję „Tygodnika Powszechnego”
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*. Warszawa 2012.
- Kalwas A., Niech samorzady zawodowe czynią swoją powinność, E- Radca Prawny-wydanie internetowe, maj-czerwiec 2011
- KZRP, Kodeks etyki radcy prawnego, Załącznik do Uchwały Nr 5 VIII Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 10 listopada 2007 roku
- Łoziński J., Klatka Z., Status prawny radcy prawnego jako pracownika, *Monitor Prawa Pracy*, 3/2005
- Pogroszewska M., Doradca podatkowy z tołą i po dwuletniej aplikacji – portal Rzeczpospolita. Publikacja: 13.06.2018.
- Rajkiewicz A., *Pedagogika społeczna a polityka społeczna*, „Polityka Społeczna” 1991, nr. 1
- Raglewski J., Relacja pojęć „przestępstwo” - „przestępstwo skarbowe” oraz „wykroczenie” - „wykroczenie skarbowe” w polskim systemie prawa karnego materialnego, *Prokuratura i Prawo*, nr 5/1998.
- Sarnecki P., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r...op.cit.
- Sarnecki P., Komentarz do art. 17, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, L. Garlicki (red.), t. IV, Warszawa 2005, s 2.
- Sarnecki P., Opinie w sprawie wykładni art.17.ust.1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, *Przebieg sejmowy* nr.2/2001 s.75 i 76
- Sobczyk M., *Statystyka opisowa*. Kraków 2014.
- Szymańska M., Aplikacja radcowska, adwokacka, notarialna – zasady. Na wokandzie.
- Trubalski A., Samorzady zawodów zaufania publicznego na przykładzie samorządu radców prawnych *Perspektywa konstytucyjnoprawna” Studia Iuridica Lublinensia* 21, 2014
- Wiatrowski J., Prawne wyznaczniki dostępności do wykonywania zawodów zaufania publicznego, *Scientific Journal of Polonia University*, 2014, nr 11.4, s 157-162
- Wiatrowski J. Publikacja Glosa do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dnia 18 lutego 2004 r. P21/02 Wydawnictwo Notariatu RP „Rejent” nr 4/2005 s.132-139
- Wiatrowski J., Wiatrowski K. Lekarz jako zawód zaufania Publicznego- Tom II. *Problemy Zdrowia Publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Częstochowie, 2020 str.79-97,
- Wilk L., O uprawnieniach do pełnienia funkcji obrońcy w sprawach karnych skarbowych, wydanie internetowe
- Zieliński M., *Wykładnia prawa Zasady, reguły, wskazówki*, LexisNexis, 2010
- Zieliński M., *Z prac Ośrodka Badawczego Radców Prawnych –wolny zawód, Radca Prawny*, 1997, nr2, s.29

Ziemiński Z., Logika praktyczna Warszawa 2012.

Zwara A., Ryzyko związane z wykonywaniem zawodów zaufania publicznego, [w:] Fiskus, 17/2006

SPIS RAPORTÓW, ORZECZEŃ I WYROKÓW

Badanie: „Analiza tendencji, którymi kierują się studenci wydziałów prawa odnośnie kierunków wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego" Opracowanie: Wiatrowski Karol

Badanie: „Analiza tendencji, którymi kierują się studenci ekonomii i nauk pokrewnych odnośnie oceny opłacalności wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego" Opracowanie: Wiatrowski Karol

Badanie: „Ekonomiczne uwarunkowania i charakter wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego w oparciu o dane pozyskane od przedstawicieli tych zawodów” Opracowanie: Wiatrowski Karol

Raport: „Działalność wymiaru sprawiedliwości w latach 2002-2011”. Opracowanie: Wydział Statystyki w Departamencie Organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Warszawa 2012

Raport „Informacja statystyczna o ewidencji spraw i orzecznictwie w sądach powszechnych oraz o więziennictwie w latach 2011-2016” Opracowanie: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości

Raport „Naveo Sowiński i Sęk s.j.” 2014

Raport: Komunikat Badań – BS/164/2013, Prestiż Zawodów, „Hierarchia zawodów według poważania”. Autor: Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, listopad 2013

Raport: „Zmiany w liczbie postępowań karnych w latach 2004-2013” Informator Statystyczny Komendy Głównej Policji

Raport „Mierniki wymiaru sprawiedliwości za lata 2007-2017”, Informator Statystyczny Ministerstwa Sprawiedliwości

Raport: „Studenci prawa w Polsce” przeprowadzone w dniach 28.04-03.06.2018 na podstawie opinii studentów prawa z 17 miast i 29 miast w Polsce. Autorzy: Krzysztof Stępień, Dyrektor ds. Badania Rynku ELSA Poland oraz Agnieszka Gaca, Wiceprezes ds. Marketingu ELSA Poland

Raport: „Zawody zaufania publicznego w świadomości Polaków” – Research International Pentor. Raport przygotowany dla Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa; Warszawa marzec 2008

Raport: “Healthcare personnel statistics – physicians” – Eurostat, Statistic Explained, Listopad 2019

Raport: “Healthcare personnel statistics - dentists, pharmacists and physiotherapists” - Eurostat, Statistic Explained, Listopad 2019

Raport: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej – Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 IX 1988 r., sygn. akt K. 1/88

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 II 2004 r., sygn. akt P 21/02, OTK-A ZU 2004, nr 2, poz. 9

Wyrok Sadu Najwyższego Sygn. I CKN 1217/98, OSNC, 2002, z. 1, poz. 13

ABSTRAKT

Praca ma za zadanie odpowiedzieć na pytanie, na ile wykonywanie zawodu lekarza i pielęgniarki wiąże się z opłacalnością i satysfakcją finansową i zawodową w konfrontacji z prawniczymi zawodów zaufania publicznego. Celem udzielenia odpowiedzi na powyższe pytanie, zostaną w niej przeanalizowane czynniki determinujące opłacalność wykonywania profesji prawniczych i zawodu lekarza/pielęgniarki, koszty i przychody prowadzenia prawniczej działalności zawodowej jak i związanej z wykonywaniem zawodów medycznych, zagrożenia ze strony konkurencji, aspekty naboru i przebieg aplikacji prawniczych, specjalizacji lekarskich oraz charakter wykonywania zawodów zaufania publicznego w Polsce

ABSTRACT

The thesis is supposed to answer the issue of how much the practice of the profession of doctor and nurse is associated with profitability and financial and professional satisfaction in confrontation with the legal profession of public trust. In order to answer the above question, the paper will analyze the factors determining the profitability of practicing legal professions and the profession of doctor/nurse, costs and revenues of conducting legal professional activities and those related to the medical professions, threats from competition, aspects of recruitment and the course of legal applications, medical specializations and the nature of practicing public trust professions in Poland.